

Tuija Vasikkaniemi

Vanhempien työ, työn siirräntä kotiin ja lasten hyvinvointi

Kohtaamisia tuulikaapissa

Tuija Vasikkaniemi

Vanhempien työ, työn siirräntä kotiin
ja lasten hyvinvointi

Kohtaamisia tuulikaapissa

Esitetään Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston vanhassa juhlasalissa S212
maaliskuun 16. päivänä 2013 kello 12.

Academic dissertation to be publicly discussed, by permission of
the Faculty of Social Sciences of the University of Jyväskylä,
in Auditorium S212, on March 16, 2013 at 12 o'clock noon.

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 2013

Vanhempien työ, työn siirräntä kotiin ja lasten hyvinvointi

Kohtaamisia tuulikaapissa

Tuija Vasikkaniemi

Vanhempien työ, työn siirräntä kotiin
ja lasten hyvinvointi

Kohtaamisia tuulikaapissa

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 2013

Editors

Timo Suutama

Department of Psychology, University of Jyväskylä

Pekka Olsbo, Ville Korhonen

Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

Cover picture by Tuija Vasikkaniemi

URN:ISBN:978-951-39-5080-4

ISBN 978-951-39-5080-4 (PDF)

ISBN 978-951-39-5079-8 (nid.)

ISSN 0075-4625

Copyright © 2013, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2013

ABSTRACT

Vasikkaniemi, Tuija

Parents' work, spillover from work to home and children's well-being - the first moments on the doorstep

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2012, 182 p.

(Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research

ISSN 0075-4625; 462)

ISBN 978-951-39-5079-8 (nid.)

ISBN 978-951-39-5080-4 (PDF)

The primary aim of this study was to explore how an authoritative parenting style mediates between parents' positive or negative spillover from work to home and the social and emotional well-being of nine- to ten-year-old children. A secondary aim was to determine the wishes and worries children have about their parents' work. The study also examined how children regulate their feelings and behavior in situations when their parents come home tired from work or when they leave home to go to work.

Children's social and emotional well-being was studied through their internal and external disorders and global self-esteem. Various aspects of parents' work (e.g. work satisfaction, work exhaustion) were investigated to determine which, if any, of these accounted for the spillover experienced from work to home, to parenting style, and to children's well-being. The study group comprised 223 nine- or ten-year-old children (108 girls and 115 boys) with their 336 parents (185 mothers and 151 fathers). The Likert scale items were administered to children mainly by computer. Mothers' and fathers' opinions were collected separately through questionnaires. The quantitative data were mainly analyzed by using structural equation modeling (SEM).

Contrary to expectations, an authoritative parenting style did not mediate the relationship between spillover from parents' work to home and children's well-being in either the children's or their parents' data. Instead, negative spillover from parents' work directly explained children's well-being in both the children's and parents' data. Positively experienced spillover from parents' work accounted for children's positive global self-esteem but it had almost no associations with parent-reported children's well-being in the parents' models. Among the children, half wished for some changes in their parents' working life, most wanting more time with their parents. The children had however rather few worries about their parents' working life, and these concerned fathers more than mothers, especially among girls. Children often reported feeling somehow reserved and not daring to express all their feelings when their parents came home tired or when they went to work. Parents in turn, especially mothers, saw their child as acting rather aggressively in those situations.

In conclusion, the results suggest that what is of primary importance for a child's well-being is not parenting style but rather the context of family life, such as parents' work and parents' satisfaction with their parenting. The moment of parents' return home from work seems to be especially important for the emotional security of the child. It is also important to approach work-family interaction from the point of view of children and their mothers and fathers separately. In order to improve work-family-fit and support parenting all these issues should be taken into account.

Keywords: emotional security, spillover, work and home, child's perspective, children's social and emotional well-being, internalizing, externalizing, parenting.

Author's address Tuija Vasikkaniemi
Veräjäkuja 4
63700 Ähtäri
tuija.vasikkaniemi@sedu.fi

Supervisors Professor Timo Ahonen
Department of Psychology
University of Jyväskylä

PhD, docent Anna Rönkä
School of Health and Social Studies
JAMK University of Applied Sciences

Reviewers Professor Ulla Kinnunen
School of Social Sciences and Humanities
University of Tampere

PhD, senior researcher Riitta-Leena Metsäpelto
Department of Teacher Education
University of Jyväskylä

Opponent Professor Ulla Kinnunen
School of Social Sciences and Humanities
University of Tampere

ESIPUHE

Ajatus tämän väitöstutkimuksen tekemiseen sai alkunsa, kun tutkin lisensiaatintyössäni kolmasluokkalaisten käsityksiä turvallisesta kodista. Tutkimustyömonien lehtorin työssä vietettyjen vuosien jälkeen jätti tutkimisnälän, jota tämä väitöstutkimus on ruokkinut. Tutkimusaihe eli työn ja perheen yhdistäminen kumpuaa myös omasta elämästäni, olivathan lapseni 9- ja 11-vuotiaita tätä tutkimusta aloittaessani. Toivon, että tutkimukseni innostaa lapsi-, perhe- ja työelämäntutkijoita uusiin tutkimuksiin ja että se on hyödyksi perheiden parissa työskenteleville, vanhemmille ja työelämän kehittäjille. Tämä ihmeellinen ja opettavainen tutkimusmatka ei olisi kuitenkaan ollut mahdollinen ilman niitä lukuisia ihania ihmisiä, joihin olen saanut tutustua matkani aikana ja jotka ansaitsevat kiitoksen. On siis kiitosten aika.

Kiitän ohjaajiani professori Timo Ahosta ja dosentti, psykologian tohtori Anna Rönkää kullannarvoisista, kannustavista ja tutkimuksen suuntaa tarkistavista neuvoista sekä partiomaisesta aina valmiina -asenteesta. Timolla on ilmiömäinen kyky nähdä laajoja kokonaisuuksia ja häntä kiitän muun muassa tutkimusmenetelmän käytetyn tietokonesovelluksen ideoinnista. Annaa kiitän erityisesti lukuisten apurahahakemusten lausuntojen kirjoittamisesta sekä kannustavista sanoista matkanteon töyssyjen kohdatessa. Kiitän myös professori Asko Tolvasta, joka on vastannut aineistoni tilastollisesta käsittelystä. Hän on asiantuntevan teknisen avun ohella jaksanut aina vastata kysymyksiini ja ollut kannustavuudellaan tärkeä tuki läpi tutkimustyön.

Olen ollut tutkimukseni aikana Jyväskylän yliopiston perhetutkimuskeskuksen tutkijakoulussa oheispaikkalaisena, mikä on mahdollistanut seminaarityöskentelyn kautta vankan tuen työni etenemiselle. Kiitänkin professori Kimmo Jokista ja tutkijakoulun tohtoriopiskelutovereita tutkimustani eteenpäin vievistä kommentteista ja ehdotuksista. Väitöstutkimukseni esitarkastajia professori Ulla Kinnusta ja yliopistotutkija Riitta-Leena Metsäpeltoa kiitän asiantuntevista ja valaisevista kommentteista työni luottavuuden parantamiseksi. Kiitän professori Ulla Kinnusta myös suostumisesta vastaväittäjäkseni ja luontevasta yhteistyöstä ennen väitöstilaisuutta. Lisäksi kiitän julkaisusarjan toimittaja Timo Suutamaa arvokkaista kommentteista ja julkaisukoordinaattori Pekka Olsbota, julkaisuamaneussi Ville Korkiakangasta, kielentarkastaja Taina Ruotista ja kielentarkastaja Michael Freemania nopeasta ja miellyttävästä yhteistyöstä väitöskirjani julkaisukuntoon saattamisessa. Kiitän amaneussi Raija Mehtoa tutkimuksen valmistumiseen liittyvästä postituksen ja muun viestinnän hoitamisesta sekä erikoistutkija Tiina Hokkasta tutkimuksen loppuvaiheen viestinnästä huolehtimisesta.

Kiitän myös kaikkia niitä perheitä, jotka suostuivat osallistumaan tähän tutkimukseen, kuten myös niitä opettajia, joiden kautta sain yhteyden näihin perheisiin. Tutkimukseni teknisessä toteutuksessa ovat auttaneet tietotekniikan opiskelija Matti Tassi laatimallaan tietokonesovelluksella sekä kasvatustieteen opiskelija Iina Yrttimaa piirtämillään sarjakuvilla. Projektisihteeri Pirkko Kekäläinen auttoi saattamaan osan tutkimusaineistosta sähköiseen muotoon. Teidän

apunne ansaitsee lämpimän kiitoksen. Olen kiitollinen myös tutkimuspäällikkö Liisa Heinämäelle tärkeistä ja kannustavista vinkeistä tutkimukseni alku- ja loppuvaiheissa.

Tämä työ ei olisi valmistunut ilman apurahojen mahdollistamaa kokopäiväistä työskentelyä. Työnantajaani Seinäjoen koulutuskuntayhtymää ja sen alaista Koulutuskeskus Sedua kiitän myönteisestä ja joustavasta suhtautumisesta opintovapaapyyntöihini. Tätä tutkimusta ovat rahoittaneet Etelä-Pohjanmaan kulttuurirahasto, Alli Paasikiven säätiö, Seinäjoen koulutuskuntayhtymä, Haukkalan lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen kannatusyhdistys sekä Lapuan Naisyhdistys.

Kiitän lenkkikaveriani ja ystävääni Päiviä vetoavusta juoksulenkeillämme ja siitä, että olen saanut päästää höyryjä tutkimuksen täyttämästä ajatusmaailmastani. Lisäksi kiitän sisartani Tarjaa, jonka kanssa olen saanut jakaa monia ajatuksia tutkimuksen tekemisestä ja tutkijan arjesta. Kiitän myös rukoilevia ystäviäni Railaa, Maijaa ja Minnaa korvaamattomasta tuesta ja Taivaan Isää siitä, että olen saanut ymmärrystä tähän kaikkeen. Olen kiitollinen myös vanhemmilleni Tellervolle ja Saulille, jotka ovat aina kannustaneet opiskeluissani.

Erityisen kiitoksen haluan lausua perheelleni. Puolisoni Pekka on aina kannustanut ja tukenut minua unelmieni saavuttamiseksi, vaikka se on merkinnyt hänelle, varsinkin tutkimukseni loppuvaiheessa, normaalia lukuisampia keittiövuoroja. Rakkaat lapseni Perttu ja Pauli puolestaan ovat innoittaneet minua elämässäni niin moneen - myös tähän kuljettuun matkaan. Toivon, että kotonaoloni opintovapaiden aikana sekä tämän tutkimuksen aikana perheeseemme rantautunut perjantain lettupäivä peittävät muistoissanne ne hetket, jolloin olen ollut tutkimukseni vuoksi omissa maailmoissani.

Ähtärissä 12.1.2013

Tuija Vasikkaniemi

KUVIOT

KUVIO 1	Siirräntä työn ja perheen välillä.....	23
KUVIO 2	Teoreettinen malli emotionaalisesta turvallisuudesta välittävänä tekijänä vanhempien toiminnan ja lapsen psykologisen sopeutumisen välillä.....	28
KUVIO 3	Siirräntämalli ja lapsen emotionaalisen turvallisuuden malli yhdistettyinä.....	33
KUVIO 4	Tutkimuksessa käytetyt aineistonkeruumenetelmät	56
KUVIO 5	Polkuanalyysin rakenneyhtälömalliluonnos lasten hyvinvointiin yhteydessä olevista ja sitä selittävistä tekijöistä.....	81
KUVIO 6	Polkuanalyysin rakenneyhtälömalli lasten hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä lasten omista vastauksissa	89
KUVIO 7	Lasten kokema vanhempien ohjaava kasvatus ja lasten kokema vanhempien työn siirräntä lasten hyvinvointia selittävinä tekijöinä.....	90
KUVIO 8	Vanhempien arvioimat työhönsä liittyvät tekijät lasten itse-arvioimaa hyvinvointia selittävinä tekijöinä, monen informantin malli.....	91
KUVIO 9	Polkuanalyysin rakenneyhtälömalli lasten hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä äitien vastauksissa	94
KUVIO 10	Polkuanalyysin rakenneyhtälömalli lasten hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä isien vastauksissa.....	95
KUVIO 11	Vastausten luokittelussa käytetty Pulkkinen (1994a) tunteiden ja käyttäytymisen säätelyn mukailtu malli.....	112
KUVIO 12	Tyttöjen ja poikien arviot tunteiden hallinnastaan ja käyttäytymisen säätelystä, kun äiti tai isä tulee töistä kotiin väsyneenä	114
KUVIO 13	Äitien ja isien arviot lastensa tunteiden hallinnasta ja käyttäytymisen säätelystä, kun vanhempi tulee töistä kotiin väsyneenä	115

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Vanhempien perheeseen liittyvät taustatiedot	51
TAULUKKO 2	Vanhempien työhön liittyvät taustatiedot.....	52
TAULUKKO 3	Tutkimukseen osallistuneiden perheiden ja tutkimuksesta kieltäytyneiden perheiden (=katoanalyysiryhmän) taustatietojen vertailu	55
TAULUKKO 4	Vanhempien työhön, työn siirräntään ja vanhemmuuteen liittyvät mittarit	59
TAULUKKO 5	Lasten hyvinvointiin liittyvät mittarit	65
TAULUKKO 6	Mittarien toimivuus äideillä ja isillä	71

TAULUKKO 7	Kolmen korreloivan faktorin (rajat, läheisyys, huolenpito) mallin keskinäiset korrelaatiot äitien arvioinneissa omasta toiminnasta.....	74
TAULUKKO 8	Kolmen korreloivan faktorin (rajat, läheisyys, huolenpito) mallin keskinäiset korrelaatiot isien arvioinneissa omasta toiminnasta.....	74
TAULUKKO 9	Kolmen korreloivan faktorin (rajat, läheisyys, huolenpito) mallin keskinäiset korrelaatiot lasten arvioinneissa äitiensä toiminnasta	74
TAULUKKO 10	Kolmen korreloivan faktorin (rajat, läheisyys, huolenpito) mallin keskinäiset korrelaatiot lasten arvioinneissa isiensä toiminnasta	74
TAULUKKO 11	Tutkimuksessa käytetyt tilastolliset analyysimenetelmät ja ryhmävertailut tutkimuskysymyksittäin.....	79
TAULUKKO 12	Positiivisen ja negatiivisen siirrännän faktoreiden korrelaatiot äitien, isien ja lasten vastauksissa	84
TAULUKKO 13	Ohjaavan kasvatuksen dimension korrelaatiot saman perheen äitien, isien ja lasten vastauksissa	86
TAULUKKO 14	Lapsen hyvinvointi -mittarin faktoripisteiden väliset korrelaatiot (Spearmanin rho) lasten itsearvioissa ja vanhempien arvioissa lastensa internaalisista ja eksternaalisista oireista	88
TAULUKKO 15	Tyttöjen ja poikien vanhempiensa työhön liittyvät toivomukset.....	102
TAULUKKO 16	Vanhempien arviot toivomuksista, joita heidän lapsellaan on heidän työstään	103
TAULUKKO 17	Tyttöjen ja poikien vanhempiensa työhön liittyvien huolien yleisyys	104
TAULUKKO 18	Vanhempien työhön liittyvät parhaat piirteet niiden lasten kokemana, jotka osasivat mainita vanhempiensa työn parhaan puolen.....	107
TAULUKKO 19	Tyttöjen ja poikien arviot tunteiden hallinnastaan ja käyttäytymisen säätelystä isän ja äidin tullessa töistä kotiin väsyneenä	113
TAULUKKO 20	Isien ja äitien näkemykset lastensa reagoinnista, kun vanhemmat tulevat väsyneinä kotiin	115
TAULUKKO 21	Lasten ja vanhempien arviot lasten käyttäytymisen säätelystä, kun vanhempi tulee töistä kotiin väsyneenä.....	116
TAULUKKO 22	Äitien ja lasten vastausten vastaavuus tunteiden hallinnan ja käyttäytymisen ilmaisemisen suhteen, kun heiltä kysyttiin, mitä lapsi tekee, kun äiti tulee väsyneenä kotiin.....	117
TAULUKKO 23	Isien ja lasten vastausten vastaavuus tunteiden hallinnan ja käyttäytymisen ilmaisemisen suhteen,	

	kun heiltä kysyttiin, mitä lapsi tekee, kun isä tulee väsyneenä kotiin	117
TAULUKKO 24	Lasten tunteet, kun vanhempi lähtee töihin; lasten omat vastaukset	119
TAULUKKO 25	Tyttöjen ja poikien arviot tunteiden hallinnastaan ja käyttäytymisen säätelystään äidin ja isän lähtiessä töihin ..	121

LIITETAULUKOT

LIITETAULUKKO 1	Työn subjektiivinen aikapaine -mittarin osioiden standardoidut lataukset ja korrelaatio äitien ja isien vastauksissa	170
LIITETAULUKKO 2	Itsenäisyys työssä -mittarin osioiden standardoidut lataukset ja korrelaatio äitien ja isien vastauksissa	170
LIITETAULUKKO 3	Mahdollisuus keskittyä työhön -mittarin osioiden standardoidut lataukset ja korrelaatiot äitien ja isien vastauksissa	171
LIITETAULUKKO 4	Uupumusasteinen väsymys -mittarin osioiden standardoidut	171
LIITETAULUKKO 5	Positiivisen siirrännän mittarin yhden ja kahden faktorin mallien standardoidut lataukset ja korrelaatiot lasten vastauksissa	172
LIITETAULUKKO 6	Negatiivisen siirrännän mittarin yhden ja kahden faktorin mallien standardoidut lataukset ja korrelaatiot lasten vastauksissa	173
LIITETAULUKKO 7	Positiivisen ja negatiivisen siirrännän mittareiden standardoidut lataukset äitien, isien ja lasten vastauksissa	174
LIITETAULUKKO 8	Vanhemmuus-mittarin faktoreiden standardoidut lataukset äitien, isien ja lasten vastauksissa	175
LIITETAULUKKO 9	Ohjaavan kasvatuksen neljän faktorin mallin osasummien standardoidut lataukset äitien, isien ja lasten vastauksissa	176
LIITETAULUKKO 10	Lapsen itsearvostus-mittarin osioiden standardoidut lataukset ja korrelaatiot tyttöjen ja poikien itsearvioissa	176
LIITETAULUKKO 11	Internaalisuus- ja eksternaalisuus-mittarien osioiden standardoidut lataukset tyttöjen ja poikien itsearvioissa	177
LIITETAULUKKO 12	Internaalisuus-mittarin osioiden standardoidut lataukset ja korrelaatiot äitien ja isien vastauksissa	178

LIITETAULUKKO 13	Eksternaalisuus-mittarin osioiden standardoidut lataukset ja korrelaatiot äitien ja isien vastauksissa	179
LIITETAULUKKO 14	Lasten ja vanhempien näkemysten yhtenevyys positiivisesta ja negatiivisesta työn siirrännästä.....	180
LIITETAULUKKO 15	Lasten ja vanhempien näkemysten yhtenevyys ohjaavan kasvatuksen osa-alueiden (rajat, läheisyys, huolenpito) toteutumisesta arjen vuorovaikutustilanteissa.....	181

SISÄLLYS

ABSTRACT
ESIPUHE
KUVIOT JA TAULUKOT
SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	15
1.1	Työn ja perheen tutkimuksen teoreettisia näkökulmia.....	18
1.2	Siirräntämalli.....	21
1.3	Lasten sosioemotionaalinen hyvinvointi vanhempien työn kontekstissa.....	23
1.3.1	Lasten hyvinvointi	23
1.3.2	Psyykinen itsesäättely.....	26
1.3.3	Emotionaalinen turvallisuus	27
1.3.4	Lasten kokemus vanhempiensa työssä käymisestä	30
1.4	Siirräntämalli ja emotionaalisen turvallisuuden malli lasten sosioemotionaalisen hyvinvoinnin kuvaajana	32
1.4.1	Hyvä vanhemmuus lasten näkökulmasta	33
1.4.2	Vanhempien työ siirräntään, vanhemmuuden ja lasten hyvinvoinnin kannalta	36
1.4.2.1	Työn piirteet	37
1.4.2.2	Koettu hyvinvointi työssä	39
2	TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSONGELMAT	44
3	AINEISTO JA MENETELMÄT	46
3.1	Tutkimuksen toteuttaminen.....	46
3.1.1	Tiedon hankkiminen lapsilta.....	47
3.1.2	Tiedon hankkiminen vanhemmilta	49
3.2	Tutkittavat lapset ja vanhemmat.....	50
3.3	Tutkittavien lasten ja vanhempien edustavuus	53
3.4	Arviointimenetelmät	56
3.4.1	Vanhempien työhön liittyvät mittarit	58
3.4.2	Siirräntään liittyvät mittarit	62
3.4.3	Vanhemmuuteen liittyvät mittarit.....	63
3.4.4	Lasten hyvinvointiin liittyvät mittarit.....	63
3.4.5	Lasten itsesäättelyn tarkastelu.....	67
3.4.6	Mittarien tilastollinen tarkastelu.....	68
3.4.6.1	Vanhempien työhön liittyvät mittarit	70
3.4.6.2	Siirräntä-mittarit	72
3.4.6.3	Vanhemmuus-mittarit	73

	3.4.6.4 Lapsen hyvinvointi -mittarit	75
	3.4.6.5 Avoimet kysymykset	76
3.5	Tilastolliset menetelmät	77
4	TULOKSET	80
4.1	Vanhempien työn, työn siirrännän ja ohjaavan kasvatuksen yhteydet lasten hyvinvointiin	80
4.1.1	Lasten ja vanhempien näkemykset positiivisesta ja negatiivisesta työn siirrännästä	81
4.1.2	Lasten ja vanhempien näkemykset ohjaavan kasvatuksen toteutumisesta arjen vuorovaikutustilanteissa	84
4.1.3	Lasten hyvinvointi lasten, äitien ja isien arvioimana	87
4.1.4	Lasten hyvinvointia selittävät tekijät lasten itsensä arvioimana	88
4.1.5	Vanhempien työhön liittyvät tekijät lasten itsearvioidun hyvinvoinnin selittäjinä	91
4.1.6	Lasten hyvinvointia selittävät tekijät vanhempien arvioimana	92
4.2	Lasten näkemykset vanhempiensa työssä käymisestä ja vanhempien oletukset lastensa vastauksista	98
4.2.1	Äitien ja isien työhön liitetyt toiveet	99
4.2.2	Lasten huolet vanhempiensa työstä	104
4.2.3	Vanhempien työn hyvät puolet lasten kokemana	106
4.2.4	Vanhempien työstään pitäminen ja työssäolon määrän sopivuus	109
4.3	Lasten tunteiden säätely ja ilmaisu vanhempien työhön liittyvissä arjen tilanteissa	110
4.3.1	Lasten tunteiden säätely vanhemman tullessa väsyneenä kotiin	111
4.3.2	Lasten tunteiden säätely vanhemman lähtiessä töihin	118
5	POHDINTA	122
5.1	Negatiivisen siirrännän suora yhteys lapsen oireisiin	122
5.2	Ohjaavan kasvatuksen oletettua vähäisempi osuus mallissa	126
5.3	Negatiivisen siirrännän alkulähteillä	128
5.4	Positiivinen siirrännä tukee lapsen itsearvostusta	130
5.5	Vanhemman työn merkitys lapsen arjessa	132
5.6	Lasten ja vanhempien näkemykset eivät aina kohtaa	136
5.7	Lapsen kohtaaminen ja toiminnalliset tutkimusmenetelmät	138
5.8	Tutkimuksen vahvuudet ja rajoitteet sekä jatkotutkimustarpeet	141
5.9	Johtopäätökset ja käytännön sovellukset	146

SUMMARY	151
LÄHTEET	156
LIITETAULUKOT	170

1 JOHDANTO

Vaikka lasten arkea on alettu tutkia enemmän, lasten itsensä ilmaisemien asioiden tarkasteleminen on ollut melko vähäistä. Kuitenkin juuri lapsen näkökulman löytäminen tuottaa uutta tietoa perhe- ja vanhemmuuskeskusteluun (Kui-vakangas, 2002; Perry-Jenkins, Repetti & Crouter, 2000). Myös lapset itse tarvitsevat kokemuksia siitä, että heidän mielipiteensä kiinnostaa aikuisia ja että he voivat joskus vaikuttaa asioihin, olla osallisia. Lapsen oikeus osallisuuteen on mainittu perustuslakimme kuudennessa pykälässä, ja myös Suomen hyväksymässä Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimuksen 12. artiklassa lapselle taataan oikeus mielipiteeseen häntä koskevissa asioissa. Näissä asiakirjoissa lapsen tunnustetaan olevan yhteiskunnallinen toimija tällä hetkellä eikä vasta tulevaisuudessa (Nieminen, 2010; Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2011b).

On todettu, ettei lapsen hyvinvoinnin kannalta ole olennaista, miten vanhemmat kuvaavat kasvatustaan; olennaista on, miltä perheen kasvatusilmapiiri lapsesta tuntuu (Pulkkinen, 1994b). Lapsi tulisikin nähdä aktiivisena toimijana niin perheessä kuin yhteiskunnassa. Lasta pidetään kuitenkin usein joko haavoittuvana tai pärjäävänä tai jotakin siltä väliltä (Galinsky, 2000). Lapsen käsityskykyä saatetaan kyseenalaistaa vetoamalla hänen kognitiiviseen kehitykseensä, mutta toisaalta yhteiskunnassamme puhutaan edellä mainitusta lasten osallisuuden lisäämisestä. Jos lasten näkemyksiä aliarvioidaan, he omaksuvat helposti yleisen asenteen mukaisen käsityksen, etteivät heidän mielipiteensä ole yhtä tärkeitä kuin aikuisten (Näsman, 2003). Tässä tutkimuksessa annetaan lapselle ääni, unohtamatta äidin ja isän erillisiä näkemyksiä samoista asioista.

Suomen työelämässä on havaittu 40:n viime vuoden aikana erityisesti kaksi kielteistä kehityskulkua: työn vaatimukset kasvavat ja työn epävarmuus lisääntyy (Pärnänen & Sutela, 2009). Työn kiire ja henkinen rasittavuus ovat lisääntyneet varsinkin kuntien ja pienyritysten töissä sekä epätyyppillisissä työsuhteissa, kuten osa-aikaisissa ja määräaikaisissa töissä. Erityisesti naisten on raportoitu kärsivän työperäisistä oireista (Karvonen, Lahelma & Winter, 2006; Kinnunen, Feldt & Mauno, 2005a). Kukaan ei voi varmistaa työn pysyvyyttä enää ahkeruudella, vaikka osa-aikaisten työpaikkojen määrä onkin Suomessa

vähäinen (13–14 %) muihin EU-maihin verrattuna. Lisäksi määräaikaisten työpaikkojen määrä on vaihdellut talouden suhdannemuutosten mukaan ja kasvanut suhteellisesti 1980-luvulta alkaen. Vuonna 2008 määräaikaisten työpaikkojen osuus oli noin 14 % (Pärnänen & Sutela, 2009). Ennakoimattomat muutokset ovat tulleet työelämään jäädäkseen ja ne rasittavat erityisesti yksityissektoria (Kinnunen ym., 2005a).

Myönteisiäkin työelämän kehityskulkuja on havaittu: työntekijän koulutautumis- ja kehittymismahdollisuudet ovat parantuneet, samoin vuorovaikutuksen laatu, kun esimiestäidot ja tiimityö ovat kehittyneet monilla työpaikoilla (Lehto, 2009). Myönteiset muutokset ovat olleet havaittavissa lähinnä suurissa yrityksissä ja pysyvissä työsuhteissa (Kinnunen ym., 2005a). Työ on edelleen perheen ohella tärkeä elämänavue aikuiselle, ja työn sisältöä sekä työssä kehittymistä arvostetaan entistä enemmän (Lehto, 2009; Salmi, 2004b). Aikuisten työsidonnaisuus ei ole siis vähentynyt 30:n viime vuoden aikana, vaan työstä on tullut jopa tärkeämpi asia kuin aikaisemmin ja varsinkin naisille (Karvonen ym., 2006; Salmi, 2004b). Suomessa pikkulapsiperheiden kiire on vähentynyt Väestöliiton perhebarometrin mukaan kymmenen viime vuoden aikana lähinnä perheiden aikaisempaa tasaisemman perheensisäisen työnjaon vuoksi. Kiire on kuitenkin edelleen ongelma varsinkin pienituloisissa perheissä. On myös huomionarvoista, että perheen kiireen vähennyttä vanhemmilla on edelleen aikapulaa, kun ansio- ja kotityön jälkeisen vapaa-ajan määrä on vähentynyt (Tilastokeskus, 2012; Miettinen & Rotkirch, 2012).

Vanhempien ja lasten yhdessäolo ei tapahdu tyhjiössä, vaan siihen vaikuttaa vanhempien työ. Lasten hyvinvoinnista puhuttaessa on keskitytty tutkimaan työn, ja varsinkin äitien työnteon, haitallisia vaikutuksia lapseen. Silti ei ole ollut selkeää näyttöä siitä, että äitien työssä käymisellä olisi ollenkaan haitallisia vaikutuksia lapseen, vaan lapset ovat voineet parhaiten, kun äiti on tehnyt sitä, mikä on ollut hänen mielestään oikein, joko ollut töissä tai kotona. Äitien työssä käyminen voi olla jopa hyödyksi joillekin perheille, mutta se riippuu muistakin asioista, kuten lastenhoidosta, tulotasosta sekä vanhempien stressistä (Galinsky, 2000). Tätä on tutkittu lähinnä Yhdysvalloissa, eivätkä tulokset ole välttämättä yleistettävissä muihin maihin. Joka tapauksessa Harvey (1999) toteasi työssäkäyvien yksinhuoltajaäitien lasten hyötyvän äitien työssäkäynnistä, kun heitä verrattiin työssä käymättömien yksinhuoltajaäitien lapsiin. Lisäksi vanhempien työssäkäynnin on todettu hyödyttävän alhaisen tulotason perheiden lapsia (Perry-Jenkins ym., 2000). Työssä käymisen mahdollisten myönteisten yhteyksien lisäksi muutamia vuosikymmeniä sitten alettiin tutkia myös työssäkäyvän isän roolia perheessä (Crouter & Bumpus, 2001).

Vanhempien työn negatiivisia yhteyksiä ja varsinkin negatiivisten tunteiden ja mielialojen siirtymistä perhe-elämään ja lasten hyvinvointiin on tutkittu laajemmin kuin työn positiivisia yhteyksiä. Tunteiden ja mielialojen siirtymistä työn ja perheen välillä suuntaan tai toiseen kutsutaan siirrännäksi. Tutkimuksissa on todettu, että koska henkilökohtaiset ja perheeseen liittyvät sosiaaliset kontekstit vaihtelevat, myös työstä kotiin -siirräntä vaihtelee eri perheenjäsenten kertomuksissa. Pitäisikin kysyä, mitkä työn olosuhteet ja stressitekijät vai-

kuttavat erilaisiin perheisiin. Lisäksi pitäisi kysyä, miten työstä kotiin -siirräntä tapahtuu, ja mitkä ovat sen lopputulokset (Perry-Jenkins ym., 2000).

Itse työnteko ei olekaan välttämättä ongelma, vaan se, miten me olemme töissä (Galinsky, 2000). Onkin mielenkiintoista, ettei Voydanoffin (2004a) tutkimuksessa havaittu lineaarista suhdetta vanhempien tekemien työtuntien määrän ja perheintegraation välillä, vaan työajan yhteydet perheenjäsenten keskinäiseen vuorovaikutukseen olivat monisyisempiä. Suomessa työn ja perheen yhteensovittamisen huolesta tuli median puheenaihe erityisesti vähän ennen 2000-luvun taitetta, ja mediakeskustelu jatkui vilkkaana aina vuoteen 2004 saakka (Jallinoja, 2006). Keskustelu työn ja perheen yhteensovittamisesta on osa yhteisöllistä mielialaa, jonka Jallinoja (2006) on nimennyt familismiksi eli perhemyönteisyydeksi tai perheen tärkeyden korostamiseksi.

Yksilöllisesti koetut stressaavat työkokemukset muuttavat vanhemman fysiologista ja psyykkistä tilaa, mikä vaikuttaa hänen tunteisiinsa ja sosiaaliseen toimintaansa kotona ja tätä kautta myös muiden perheenjäsenten hyvinvointiin. Stressin kokemiseen vaikuttavat sekä pysyvät yksilölliset tekijät että hetkelliset asiat, joihin ihmiset reagoivat eri tavalla (Larson & Almeida, 1999). Onkin luultavaa, että työn kokemisen erot heijastuvat osittain erilaisina työn ja perheen yhteensovittamisen näkemyksinä äitien ja isien vastauksissa. Tässä tutkimuksessa lapsen lisäksi samoja työn ja perheen yhteensovittamiseen ja kasvatukseen liittyviä asioita kysyttiin sekä hänen äidiltään että isältään erikseen, ei yhteisenä perheen vanhempien vastauksena. Saman perheen perheenjäsenten vastausten vertaaminen on ollut harvinaista työn ja perheen tutkimuksessa maailmanlaajuisestikin. Lasten ja vanhempien näkemysten yhdistäminen on kuitenkin tärkeää, sillä se monipuolistaa työn ja perheen yhteensovittamisen pohdintaa (Braungart-Rieker, Courtney & Garwood, 1999; Galinsky, 2000).

Suomessa on tutkittu nuorten käsityksiä vanhempiensa työstä sekä niiden yhteyttä nuorten hyvinvointiin (Kinnunen, Sallinen & Rönkä, 2001; Wierda-Boer & Rönkä, 2004). Myös vanhempien työssä käymistä 5-7-vuotiaiden päiväkotilasten arjen kokemisessa on selvitetty (Kyrönlampi-Kylmänen, 2007), mutta alakouluikäisten lasten käsityksiä ja kokemuksia vanhempiensa työssä käymisestä on tutkittu vasta vähän. Näitä tutkimuksia on kansainvälisestikin hyvin vähän eikä pohjoismaisista kulttuureista juuri ollenkaan. On kuitenkin tärkeää tutkia lasten käsityksiä myös ennen nuoruuden siirtymävaihetta (Bumpus, Crouter & McHale, 2006), sillä alakouluikä on valmistautumista nuoruuteen ja esimerkiksi ammatti-identiteetin kehittyminen alkaa jo ennen nuoruusikää.

Tässä tutkimuksessa tutkimusjoukkona olivat kolmasluokkalaiset (9- tai 10-vuotiaat) lapset vanhempineen. Kolmasluokkalaiset ovat hyvä tutkimusjoukko kolmella tavalla. Ensinnäkin heillä ei ole yleensä enää mahdollisuutta osallistua iltapäiväkerhoon, joten he ovat usein ensimmäistä vuotta koulun jälkeen yksin kotona. Toiseksi kolmasluokkalaiset eivät ole vielä murrosiässä, joten murrosikään kuuluva lisääntynyt kriittisyys vanhempia kohtaan ei sekoitu vastauksiin samalla tavalla kuin mahdollisesti vanhempia lapsia tutkittaessa. Lisäksi lapset osaavat noin 8-vuotiaasta alkaen kuvata aikaisempaa paremmin

ajatuksiaan ja tunteitaan sekä ymmärtävät paremmin toisen näkökulman (Flavell, 2000; Stone & Lemanek, 1990).

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan vain vanhempien työstä kotiin -siirrännän yhteyksiä lapsen sosioemotionaaliseen hyvinvointiin ja arjen kasvat- ja vuorovaikutustilanteisiin, vaikka kodista työhönkin on todettu olevan sekä positiivista että negatiivista, mutta vähäisempää, siirräntää (esim. Grzywach & Marks, 2000; Kinnunen, Feldt, Geurts & Pulkkinen, 2006). Tämä tutkimus keskittyy työn ja perheen vuorovaikutuksen tutkimiseen lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta eikä työn tutkimiseen, joten tämä raja- ja aiheellinen. Jatkossa vanhempien työstä kotiin -siirrännästä käytetään selkeyden vuoksi ilmaisua työn positiivinen tai negatiivinen siirräntä. Lapsen hyvinvointia tarkastellaan lasten internaalisten ja eksternaalisten oireiden sekä itsearvostuksen näkökulmasta. Lisäksi kuvataan lapsen tapoja säädellä emotionaalista turvallisuuttaan perheen arjen tilanteissa, joihin vanhempien työssäolo vaikuttaa. Tässä tutkimuksessa viitataan usein Ellen Galinskyn (2000) laajaan amerikkalaiseen tutkimukseen, sillä se on laajin kouluikäisistä löydettävissä oleva vanhempien työn siirrännän tutkimus, ja lisäksi tämän tutkimuksen aineistonkeruussa hyödynnettiin monia Galinskyn tutkimuksessaan käyttämiä kysymyksiä.

Kehityopsykologisena lapsi- ja perhetutkimuksena tämän tutkimuksen tavoitteena on tuoda uutta tietoa lasten hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä työssäkäyvien vanhempien perheissä lasten, äitien ja isien näkökulmasta. Tutkimuksen tuloksia voidaan toivottavasti hyödyntää vanhemmuuden tukemisen kehittämisessä ja etsittäessä uusia keinoja työn ja perhe-elämän yhteensovittamiseen ja esimerkiksi perhemyönteisempien työpaikkojen luomiseen.

1.1 Työn ja perheen tutkimuksen teoreettisia näkökulmia

Työn ja perheen tutkimuksesta puuttuu oma vahva teoreettinen pohja, joten on tarpeen tarkastella työn ja perheen tutkimuksen taustalla olevia monia teorioita (Grzywach & Marks, 2000). Tarkastelen tässä yhteydessä Bronfenbrennerin (1986) ekologisten systeemien mallia, roolistressiteoriasta kumpuavaa rooli-muuttujien merkitystä työn ja perheen tutkimuksessa sekä sosiaalisen oppimisen teoriaa (Bandura 1969).

Ekologisten systeemien malli

Bronfenbrennerin (1986) ekologisten systeemien malli on yksi tapa hahmottaa työn ja perheen vuorovaikutusta ja laajentaa sen tutkimusta käsitteellisesti (Grzywach & Marks, 2000). Mikrosysteemeillä tarkoitetaan niitä toimintaympäristöjä, joissa lapsi tai aikuinen toimii päivittäin (esim. työ ja koti), ja mesosysteemillä kuvataan näiden mikrosysteemien välistä vuorovaikutusta. Kullakin mikrosysteemillä on oma kontekstinsa ja toimintaympäristönsä (eksosysteemi), jotka vaikuttavat välillisesti mikrosysteemien toimintaan (Grzywach & Marks, 2000). Perheen eksosysteemiin kuuluvat muun muassa asuinalue palveluineen

ja työn eksosysteemiin esimerkiksi vanhempien työaikajärjestelyt ja työmatkojen pituus. Kaikkien näiden taustalla toimii yhteiskunnan kulttuurinen ja sosiaalinen todellisuus rakenteineen (makrosysteemi), joka luo työn ja perheen yhteensovittamiselle omat raaminsa esimerkiksi lakien ja arvojen muodossa. Schultheiss (2006) onkin pohtinut, että eri kulttuurien sukupuolittava erottelu on enemmän yhteydessä työn ja perheen yhteensovittamiseen kuin varsinaiset sukupuolierot.

Grzywachin ja Marks (2000) mukaan työn ja perheen yhteensovittamisen kokemus on henkilöiden, eri kontekstien, ajan ja prosessien yhteisvaikutus. Heidän mukaansa työn ja perheen välisissä ristiriidoissa on kysymys yksilön ja hänen ympäristöjensä eli eri mikrosysteemien yhteensopivuudesta. Myös Vodyanoffin (2004a) mukaan on tärkeää pohtia mikrosysteemien, kuten kodin ja työn, välistä vuorovaikutusta ja prosessia, mesosysteemiä. Repetti (1997) sen sijaan painottaa myös sosiaalisten kontekstien, kuten työolojen (eksosysteemi), huomioon ottamista työstressin ilmenemismuotojen tutkimuksessa. Hänen mukaansa vanhempien ja lasten voi olla vaikeaa huomata, miten kodin ulkopuoliset stressaavat tapahtumat muovaavat vähitellen perheen sosiaalista vuorovaikutusta. Toisaalta esimerkiksi puolison tuki, joka voidaan laskea ympäristön tueksi, vaikuttaa myönteisesti työn ja perheen yhdistämiseen. Bronfenbrennerin malli ei tarjoa kuitenkaan selitystä sille, miten työ ja perhe ovat vuorovaikutuksessa.

Bronfenbrennerin (1986) teoriassa dyadilla tarkoitetaan kahden henkilön välistä vuorovaikutusta. On tärkeää tutkia perheen eri dyadeja eli äiti-lapsi- ja isä-lapsi-suhteita myös työn ja perheen yhteensovittamista tutkittaessa (Braungart-Rieker ym., 1999). Nykytutkimuksessa on päästy konsensukseen, jonka mukaan äidin työ ei ole riskitekijä lapselle, mutta kahden työssäkäyvän vanhemman perheessä on tärkeää tutkia työn merkitystä eri dyadeille (Crouter & McHale, 2005). Vanhemmuutta ei voida tukea, ellei vanhemman ja lapsen dyadista oteta sekä vanhempaa että lasta yksilöinä huomioon. Vanhemman ja lapsen dynaamisessa suhteessa molemmat osapuolet muuttuvat koko ajan, ja myös heidän internaaliset prosessinsa, kuten havainnot ja kognitiot, on otettava huomioon (Karraker & Coleman, 2005).

Roolimuuttajat työn ja perheen yhteensovittamisessa

Repettin (1997) mukaan mukaan ekologisten systeemien mallin tutkimisen ohella on tärkeää tutkia myös roolimuttajien, kuten sukupuolen, perherakenteen, lasten ikärakenteen, työn luonteen ja pysyvien yksilöllisten erojen, kuten persoonallisuuden, yhteyttä työstä perheeseen siirtyvän stressin kokemiseen. Nämä kaikki saattavat välittää kontekstuaalisten faktoreiden vaikutuksia. Aluksi tutkittiin vain äitien työssä käymistä ja oletettiin, että työn merkitys perheelle oli aina negatiivinen. Työn ja perheen yhteensovittamisessa tarkasteltiin roolien kasautumista ja pohdittiin, selviääkö moniroolinen äiti huonommin vai paremmin kuin äiti, jolla on vähän rooleja. Tästä kehittyivät vähitellen roolistressiteorit, jotka ovat hallinneet työn ja perheen konfliktien tutkimusta. Niiden mukaan jossakin roolissa koettu paine tai heikkous vaikuttaa toimintaan

toisessa roolissa (Grzywacz & Marks, 2000). Rasitus voi syntyä myös rooleihin liittyvien käyttäytymisodotusten ristiriidoista. Kun näiden teorioiden vastaisesti huomattiin, että työssäkäyvillä äideillä oli parempi fyysinen kunto ja mielen-terveys kuin kotona olevilla, alettiin ajatella, että työ voi roolien laajentumisen myötä vahvistaa hyvinvointiamme, esimerkiksi itsearvostustamme ja tyytyväisyyttämme elämään (Repetti, 1997). Kotiongelmien onkin todettu vaikuttavan meihin vähemmän, jos työssä sujuu hyvin, ja päinvastoin (Kinnunen ym., 2006).

Roolien toisiaan muovaavaa vaikutusta on tutkittu lähinnä kahdesta näkökulmasta. Segmentaatiossa aikuinen yrittää jakaa työn ja perheen omiin loke-roihinsa, ja kompensaatiossa hän yrittää hakea toiselta alueelta pärjäämistä, jos toinen alue aiheuttaa stressiä (Hyde, Else-Quest, Goldsmith & Biesanz, 2004). Repetti (1997) on esittänyt, että varsinkin äidit saattavat kompensoida stressaavia työpäiviään olemalla työn jälkeen erityisen responsiivisia lapsiaan kohtaan. Myös Fortnerin, Crouterin ja McHalen (2004) tutkimuksessa tuli enemmän esille roolin kompensaatio kuin roolien kokemusten siirtyminen roolista toiseen.

Repettin (1997) mukaan monien sosiaalisten roolien ylläpitäminen saattaa olla hyödyllistä naisten henkiselle ja fyysiselle terveydelle. Toisaalta on kuitenkin todettu, että työssä olevilla äideillä on enemmän roolistressiä kuin lapsettomilla työssäkäyvillä naisilla (Galinsky, 2000). Tutkimuksessa onkin kiinnitetty liian vähän huomiota roolin psykologisen vastuun vaikuttavuuteen. Lisäksi tutkimuksissa on usein oletettu työ- ja perheroolien olevan staattisia, vaikka ne voivat muuntua elämänkaaren aikana (Perry-Jenkins ym., 2000). On myös syytä huomata, että vanhempien roolit ovat suhteessa toisiinsa. Jos toinen puoliso on enemmän palkkatyössä, toinen keskittyy kotitaloustöihin, hoivaan sekä perheen emotionaalisten ja sosiaalisten tehtävien hoitamiseen (Schultheiss, 2006).

Työn ja perheen yhteensovittamisen tutkimuksessa on edetty tutkimaan edellä mainittujen näkökulmien lisäksi, miten työn ja perheen keskinäinen joustavuus helpottaa työn ja perheen yhteensovittamista. Roolien segmentaatio- ja kompensaatioajattelusta on edetty tutkimaan myös työ- ja perheroolien kokemusten mahdollista kykyä lisätä elämänlaatua toisissa rooleissa (esim. Greenhaus & Powell, 2006). Repettin (1997) tutkimukset työssäkäyvien äitien roolien laajentumisen myönteisestä vaikutuksesta heidän hyvinvointiinsa olivat jo osa tätä tutkimussuuntaa. Työn ja perheen nykytutkimuksessa yksilö nähdään aktiivisena työ- ja perheoloihin sopeutujana ja niiden muovaajana, jolloin voidaan puhua työn ja perheen rajapinnan erilaisista hallinnan malleista (Rantanen & Kinnunen, 2005).

Sosiaalisen oppimisen teoria

Työn ja perheen yhteyttä lapsen näkökulmasta voidaan lähestyä ekologisten systeemien mallin lisäksi myös sosiaalisen oppimisen teorian (Bandura, 1969), tai tarkemmin sosiaalis-kognitiivinen teorian, pohjalta. Tällöin tarkastellaan esimerkiksi vanhempien roolimalleja ja lasten huomion kiinnittämistä niihin. Lapset kiinnittävät huomiota vanhempiensa käyttäytymiseen niin positiivisissa kuin negatiivisissa tilanteissa ja muistavat vanhempiensa käyttäytymiskuvion ja niiden seuraamukset. Lapset havaitsevat myös vanhempiensa keskinäiset

reaktiot esimerkiksi töistä väsyneenä kotiin tulemiseen (Barling, Zacharatos & Hepburn, 1999; Piotrkowski & Stark, 1987; Repetti, 1997). Jos toinen vanhempi hoivaa työstä väsynyttä puolisoaan, lapsi voi pyrkiä saamaan huomion samalla toiminnalla, jolloin puhutaan Banduran (1969, 1997) mukaan sijaisvahvistamisesta.

Sosiaalisen oppimisen teorian avulla voidaan pohtia, miten vanhempien työ muo­vaa lasten asenteita ja käyttäytymistä. Lasten havainnot vanhempiensa suorista ja epäsuorista työhön liittyvistä ilmauksista voivat vaikuttaa lasten käsit­tykseen aikuisen elämästä sekä heistä itsestään tulevana työntekijöinä (Abramovitch & Johnson, 1992; Galinsky, 2000). Bandura (1997) korostaa ympäristön merkitystä lapsen käsitteiden muodostuksessa ja sitä, että lapsi omaksuu käyttäytymisen todennäköisemmin omaa sukupuoltaan edustavalta mallilta.

1.2 Siirräntämalli

Työn ja perheen välinen vuorovaikutus voi laadullisesti olla joko positiivista tai negatiivista tai näitä molempia yhtä aikaa. Tunteiden ja mielialojen siirtymistä eli *siirräntää* työn ja perheen välillä on kuvattu englannin kielessä muun muassa käsitteillä *spillover* tai *work-family crossover*. Spillover-termillä on kuvattu sekä myönteistä että kielteistä siirräntää joko työstä kotiin tai kodista työhön. Näissä määritelmässä työtä ja perhettä ajatellaan erillisinä, mutta toisiinsa yhteydessä olevina asioina, jolloin myös työstä ja perheestä lähtöisin olevat stressit voivat ilmetä yhtä aikaa (Galinsky, 2000). Siirräntä-termiä käytetään myös silloin, kun yksilön kokemukset jollakin elämänalueella leviävät hänen toiselle elämänalueelleen. Esimerkiksi yksilön uupumuksen ja parisuhdetyytyväisyyden on todettu olevan yhteydessä toisiinsa (Kinnunen ym., 2006). Work-family crossover -sanalla puolestaan on tarkoitettu lähinnä työstä johtuvien negatiivisten mielialojen ja tunteiden ristikkäissiirräntää puolisojen välillä (Fagan & Press, 2008; Kinnunen, Malin & Mäkikangas, 2005b; Larson & Almeida, 1999). Kyseistä ristikkäissiirräntää en tutkinut tässä tutkimuksessa.

Työn ja perheen siirräntän tutkimuksessa on keskitytty erityisesti negatiivisen siirräntän tutkimukseen ja negatiivista siirräntää on kuvattu spillover-termin ohella useimmiten englanninkielisillä käsitteillä *work-family conflict* ja *work-family interference*. Interference-sanalla on kuvattu lähinnä työn ja kodin välistä häirintää, jonka Piotrkowski ja Stark (1987) ovat jakaneet strukturaaliseen ja psykologiseen häirintään. Strukturaalisessa häirinnässä kodin tai työn vaatimukset vaikeuttavat toisen paikan vaatimusten kohtaamista. Psykologisessa häirinnässä taas kokemukset työstä tai kodista aikaansaavat negatiivisia psykologisia vaikutuksia, kuten stressiä, huonoa tuulta ja masennusta. Jos turhauman ja pettymyksen tunteet työssä johtavat ärtyneisyyteen tai voiman käyttöö­n kotona, on alettu puhua *negatiivisesta tunnesiirräntästä*. Kaikki edellä mainitut käsitteet pohjautuvat edellisessä kappaleessa viitattuun roolistressiteoriaan. Joskus työn ja perheen välistä negatiivista siirräntää on käsitelty erityisesti

voimavarojen loppuun kuluttamisen näkökulmasta (engl. *resource drain*) (Rantanen, 2008).

Työn ja perheen välillä voi olla myös positiivista siirräntää. Työ- ja perhe-rooleissa eletyt kokemukset ja niiden seuraukset voivat rikastuttaa toisiaan (engl. *enrichment* tai *positive spillover*) ja lisätä yksilön elämänlaatua esimerkiksi tulojen, myönteisen minäkäsityksen tai sosiaalisten osallistumismahdollisuuksien muodossa (Greenhaus & Powell, 2006; Grzywacz & Marks, 2000; Kinnunen ym., 2006). Muita englanninkielisiä synonyymisesti käytettyjä käsitteitä ovat (*role/resource*) *enhancement* ja *facilitation* (Kinnunen ym., 2006; Rantanen, 2008). Kaikki edellä mainitut positiivisen siirräntän termit ovat tavalla tai toisella syntyneet roolimuuuttujia tarkastelevien teorioiden pohjalta.

Työn ja perheen yhteyttä kuvaava kolmivaiheinen siirräntämalli (kuvio 1) on saanut tieteellistä tukea monissa tutkimuksissa (mm. Bumpus ym., 2006; Crouter & Bumpus, 2001; Galambos, Sears, Almeida & Kolaric, 1995; Galinsky, 2000; Kinnunen & Feldt, 2005; Wierda-Boer & Rönkä, 2004). Työstressin lyhytaikaisetkin yksilötason reaktiot, kuten mielialamuutokset ja tiedon prosessoinnin muutokset, siirtyvät kielteisinä kokemuksina yksityiselämään perhetasolla (Kinnunen & Feldt, 2005). Tämä kolmivaiheinen siirräntämalli on esimerkki ekologisten systeemien mallista (Bornfenbrenner 1986), miten eksosysteemi (esim. vanhempien työolot) ilmenee mikrosysteemien vuorovaikutuksessa (koti-työ, puolisoitten vuorovaikutus).

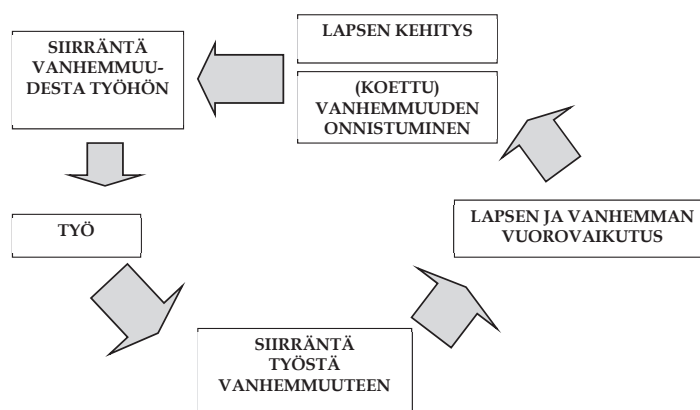
Siirräntämallin mukaan vanhempien haitalliset työolot aiheuttavat stressiä, mikä puolestaan heikentää ahdistuksen, ärtyneisyyden ja masennuksen kautta heidän hyvinvointiaan. Vanhempien hyvinvointi puolestaan on yhteydessä vanhemmuuteen ja vanhempi-lapsi-suhteeseen, mikä heijastuu lapsen käyttäytymisessä, kielteisissä tapauksissa masennuksena ja koulunkäyntiongelmienä (Rönkä, Kinnunen & Sallinen, 2005). Mitä enemmän perheessä on koheesiota ja vuorovaikutuksen lämpöä, sitä vähemmän lapsilla on todettu sekä internaalisia (esim. ahdistuneisuus, masennus ja pelko) että eksternaalisia (esim. aggressiivisuus ja käytöshäiriöt) oireita (esim. Vandewater & Lansford, 2005). Internaalisia ja eksternaalisia oireita käsitellen tarkemmin seuraavassa luvussa lasten hyvinvointitarkastelun yhteydessä.

Työstressi ei kuitenkaan vähennä suoraan ohjaavan kasvatuksen määrää lasten ja vanhempien vuorovaikutuksessa, vaan ilmiö välittyy siirräntämuuttujien kautta (Mauno & Kinnunen, 2005). Johtava teoria siirräntätutkimuksessa onkin, että työ vaikuttaa herättämiensä negatiivisten tunteiden (siirräntämuuttuja) kautta vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen sekä parisuhteeseen. Toisaalta myönteiset työkokemukset voivat rakentaa kompetenssin ja minäpystyvyyden tunnetta, jotka voivat myös siirtyä vanhemmuuteen (Hyde ym., 2004).

On myös todettu, että tunnesiirräntä työstä kotiin on äideillä ja isillä osin erilainen, kuten myös tunteiden välittyminen lapsen hyvinvointiin (esim. Galambos ym., 1995; Matjasko & Feldman, 2006; Larson & Richards, 1994). Äitien ja isien eroja siinä, miten siirräntä vaikuttaa lasten hyvinvointiin, käsitellään tarkemmin luvussa 1.4.2.

Sallinen, Kinnunen ja Rönkä (2004) totesivat keskimäärin 14-vuotiaita nuoria tutkiessaan, että vanhemman negatiivinen työn siirräntä voi selittää nuoren hyvinvointia suoraankin ilman vanhemmuus-muuttujan välitystä. On myös muistettava, että positiivinen ja negatiivinen siirräntä eivät sulje toisiaan pois, vaan vanhemmat ja lapset voivat kokea niitä yhtä aikaa (Kinnunen ym., 2006). Siirräntämallin mukaan onnistuneeksi koetulla vanhemmuudella on myönteistä siirräntää myös työelämään, mikä on todettu tutkimuksessakin (Galinsky, 2000). Kodista työhön -siirräntää ei kuitenkaan tutkittu tässä tutkimuksessa

KUVIO 1 Siirräntä työn ja perheen välillä (Galinsky, 2000)

Negatiivisten tunteiden on monissa tutkimuksissa (esim. Kinnunen ym., 2006; Williams & Alliger, 1994) todettu siirtyvän työn ja perheen välillä molempiin suuntiin, mutta positiivisten tunteiden vain vähän. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei positiivisella siirräntällä olisi merkitystä perhe-elämässä (Galinsky, 2000). Siirräntä työstä kotiin on yleensäkin todettu suuremmaksi kuin siirräntä kodista työhön (mm. Grzywacz & Marks, 2000; Kinnunen ym., 2006).

1.3 Lasten sosioemotionaalinen hyvinvointi vanhempien työn kontekstissa

1.3.1 Lasten hyvinvointi

Hyvinvointi on sanana monimerkityksinen ja sillä voidaan karkeasti jakaa viitata joko yhteiskunnallisiin olosuhteisiin (engl. *welfare*) tai yksilön kokemaan ja arvioimaan hyvään vointiin, tyytyväisyyteen tai onneen (engl. *well-being*). Vielä vaikeampaa on määritellä lapsen hyvinvointi. Hyvinvoinnin tutkiminen well-being -näkökulmasta edellyttää, että yksilö itse määrittelee hyvinvointinsa tilan, vaikka tietoja hankittaisiin muistakin lähteistä (Opetus- ja kulttuuriministe-

riö, 2011a). Maailman terveysjärjestö WHO määrittelee mielenterveyden positiivisten dimensioiden avulla fyysisen, henkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tilaksi eikä vain sairauksien puutteeksi. Sen määritelmässä korostetaan myös yksilön mahdollisuutta tunnistaa kykyjään, mahdollisuutta selvitä normaalista elämän stressistä sekä mahdollisuutta toimia ja vaikuttaa yhteisössään (Mental health: A state of well-being, 2011).

On valittava, kuvataanko tutkimuksessa hyvinvointia vai pahoinvointia. Historiallisesti lasten hyvinvoinnin tarkastelussa on keskitytty mittaamaan lasten ongelmia (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2011a), minkä vuoksi tässäkin tutkimuksessa lasten hyvinvointia lähestytään oireiden ja ongelmien esiintymistä tutkimalla, mutta otetaan huomioon myös lapsen arvio itsearvostuksestaan.

Internaaliset ja eksternaaliset oireet

Lasten hyvinvoinnin ongelmia on totuttu tarkastelemaan erityisesti internaalisten ja eksternaalisten oireiden avulla. *Internaalisilla oireilla* tarkoitetaan yksilön subjektiivisesti ja sisäisesti kokemia (sisäänpäin suuntautuvia) oireita, jotka liittyvät erityisesti tunne-elämän ja mielialan säätelyn vaikeuksiin (Eisenberg ym., 2001; Kovacs & Devlin, 1998) tai ylikontrolloituun käyttäytymisen säätelyyn (Eisenberg ym., 2001). Internaaliset oireet ilmenevät muun muassa ahdistuneisuutena, depressiivisyytenä, sosiaalisena vetäytymisenä, pelokkuutena tai psykosomaattisina vaivoina (Eisenberg ym., 2001; Kovacs & Devlin, 1998; Zahn-Waxler, Klimes-Dougan & Slattery, 2000).

Eksternaalisilla oireilla puolestaan tarkoitetaan ulospäin suuntautuneita oireita, jotka liittyvät käyttäytymisen säätelyn vaikeuteen (Eisenberg ym., 2001; Kovacs & Devlin, 1998). Käytännössä eksternaaliset oireet ilmenevät muun muassa yliaktiivisuutena, aggressiivisuutena, uhmakkuutena, tarkkaavuusongelmina ja käytöshäiriöinä (Moilanen, 2004). Yhteistä näille oireille on sosiaaliseen vuorovaikutukseen sopeutumattomuus eri ympäristöissä ja se, että ne ovat usein haitaksi muille (Moilanen, 2004; Zahn-Waxler ym., 2000).

Internaalisten ja eksternaalisten oireiden yhteisesiintyminen eli komorbiteetti on lapsilla yleistä (esim. Somersalo, Solantaus & Almqvist, 1999; Zoccolillo, 1992) ja sitä on selitetty lapsen kehityksellisellä kokonaisvaltaisuuudella ja epäkypsyydellä (Kumpulainen, 2004). Ongelmakäyttäytymisen sukupuolieroja tarkasteltaessa voidaan karkeasti todeta, että pojilla on monien tutkimusten mukaan tyttöjä enemmän eksternaalisia oireita (esim. Almqvist ym., 1999; Mann, Horman, Schaalma & de Vries, 2004; Somersalo ym., 1999) ja tytöillä poikia enemmän internaalisia oireita (esim. Koskelainen, 2008; Mann ym., 2004; Zahn-Waxler ym., 2000). On kuitenkin ulkomaisia tutkimuksia, joiden mukaan internaalisten oireiden esiintymisessä ei ole sukupuolieroja ennen murrosikää (esim. Prior, Smart, Sanson & Oberklaid, 1993). Myös käytöshäiriöiden esiintymisen yhteys sukupuoleen on joskus nähty lähinnä kriteereistä johtuvaksi (Zoccolillo, 1993).

Hyvinvointi on usein jaoteltu fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Koska internaaliset ja eksternaaliset oireet ovat tavanomaisia psy-

kiatrisia oireita, on houkuttelevaa ajatella niiden esiintymisen kuvaavan psyykkistä hyvinvointia. Eräät tutkijat (Zaff ym., 2003) ovat kuitenkin esittäneet lasten hyvinvoinnin dimensioina fyysisen, sosioemotionaalisen ja kognitiivisen hyvinvoinnin. *Fyysinen hyvinvointi* on pohja lapsen yleiselle hyvinvoinnille ja se käsittää muun muassa hyvän ravinnon, liikunnan ja fyysisen turvallisuuden. *Sosioemotionaalinen hyvinvointi* puolestaan tarkoittaa sitä, että yksilö pystyy selviytymään stressistä ja sopeutumaan eri olosuhteisiin niin, että hän osaa toimia sosiaalisissa tilanteissa ja ajatella itsestään myönteisesti. Sosioemotionaalinen hyvinvointi käsittää näin tunteiden ymmärtämisen ja säätelyn, stressistä selviämisen, itsenäisyyden ja luottamuksen kehittymisen ja minän kypsymisen (sisältäen identiteetin, minäkäsityksen ja itsearvostuksen), empatian kehittymisen ja kyvyn muodostaa positiivisia suhteita vanhempiin, sisaruksiin ja ikätovereihin. Kun yksilö osaa hankkia tehokkaasti tietoa ympäristöstään, järkeillä sekä kertoa ajatuksistaan ja havainnoistaan toisille puhutaan *kognitiivisesta hyvinvoinnista*. Lasten internaaliset ja eksternaaliset oireet ilmentävät siis lähinnä lapsen sosioemotionaalista hyvinvointia, vaikka niissä on elementtejä myös kognitiivisesta hyvinvoinnista.

Itsearvostus

Minäkäsityksellä (engl. *self-concept*) tarkoitetaan yksilön uskomuksia ja tietoja piirteistään ja sen synonyymeinä käytetään minäkuvaa (engl. *self-image*) ja itsehavaintoa (engl. *self-perception*). Minäkäsitys muodostaa yksilön mieleen kognitiivisen skeeman, jonka perusteella hän vastaanottaa ja muokkaa itseään koskevaa tietoa. Minäkäsityksen arvioivaa ja affektiivista ulottuvuutta kuvataan *itse-tunnolla ja itsearvostuksella* (engl. *self-esteem, self-regard, self-estimation, self-worth*) (Harter, 2001; Mann ym., 2004). Itsearvostuksella eli yksilön yleisellä kokemuksella omasta arvostaan on yhteys yksilön subjektiivisesti kokemaan hyvinvointiin sekä internaalisten ja eksternaalisten oireiden esiintymiseen (esim. Baumeister, Campbell, Krueger & Vohs, 2003; Mann ym., 2004; Zimmerman, 2000). Myönteinen itsearvostus on mielenterveyden perusta ja se toimii suojaavana tekijänä, kun yksilö joutuu kohtaamaan negatiivisia kokemuksia. Päinvastaisesti heikko itsearvostus on yhteydessä sosiaalisten ongelmien, depression ja käytösongelmien kehittymiseen (Mann ym., 2004).

Monet yksilönsisäiset ja sosiaaliset tekijät ovat yhteydessä itsearvostuksen kehittymiseen lapsuudessa ja nuoruudessa. Erityisesti vanhempien ja ystävien ehdoton hyväksyntä ja tuki (Harter, 2001, Mann ym., 2004; Roberts & Bengtson, 1996) sekä koettu kyvykkyys itselle tärkeissä asioissa (Harter, 2001, Mann ym., 2004) vaikuttavat itsearvostuksen muodostumiseen. Yksilönsisäisistä tekijöistä erityisesti geneettisesti määräytyneet temperamenttitekijät selittävät itsearvostuksen kehittymistä (Kendler, Gardner & Prescott, 1998). Tyttöjen itsearvostus on todettu monissa tutkimuksissa poikien itsearvostusta korkeammaksi (esim. Harter, 2001), mutta on myös tutkimuksia, joissa tyttöjen itsearvostus on havaittu hieman poikien itsearvostusta alhaisemmaksi (Kling, Hyde, Showers & Bus-

well, 1999) tai sukupuolieroja itsearvostuksessa ei ole todettu ollenkaan (Wigfield & Eccles, 1994).

1.3.2 Psyykinen itsesäätely

Yksilön hyvinvointiin kuuluu kyky selviytyä elämän stressitilanteista. Laajasti ymmärrettynä ja tiivistäen psyykkisellä itsesäätelyllä tarkoitetaan yksilön kykyä säädellä emootioitaan, käyttäytymistään ja kognitiivista toimintaansa niin, että toiminta tai toimimattomuus on sosiaalisesti suotavaa ja yksilön tavoitteiden mukaista. Emootioiden ja käyttäytymisen säätely on prososiaalisen käyttäytymisen välttämätön edellytys, ja kognitiivisten toimintojen säätelyä tarvitaan muun muassa tarkkaavuuden säätelyyn, tiedon jäsentämiseen sekä strategioiden kehittelyyn (Aro, 2011a). Itseäätelyn kehittyminen on yhteydessä myös neurokognitiiviseen kehitykseen (Ahonen, 2011).

Itsesäätelykyvyn kehittyminen on vuorovaikutuksen transaktionaalisuuden tulos, jossa monenlaiset aikuisen kautta välittyvät sosioemotionaaliset ja kognitiiviset kokemukset nivoutuvat yhteen. Myös lapsen synnynnäinen temperamentti vaikuttaa ratkaisevasti vuorovaikutussuhteen muodostumiseen ja sitä kautta itsesäätelytaitojen kehittymiseen (Laakso, 2011; Morris, Silk, Steinberg, Myers & Robinson, 2007). Vanhempien lämmön onkin todettu edistävän lasten tunteiden säätelykyvyn kehittymistä, mikä puolestaan vastavuoroisesti vähentää vanhempien kielteisiä reaktioita lastaan kohtaan (Eisenberg, Spinrad & Eggum, 2010). Lisäksi vanhempien ja 8–13-vuotiaiden lasten tunteidensäätelystrategioiden on todettu olevan yhteydessä toisiinsa, eli tunteiden säätely on sidoksissa läheisiin ihmissuhteisiin (Tirkkonen, Kokkonen & Pulkkinen, 2004). Lisäksi myönteisen itsearvostuksen ja toimivien itsesäätelystrategioiden on todettu olevan yhteydessä toisiinsa (Baumeister ym., 2003).

Tahdonalaisella itsesäätelyllä tarkoitetaan yksilön kykyä estää ensisijaisia toimintayllykkeitä, ja se ilmenee kykynä tukahduttaa, viivästyttää ja aloittaa toimintaa sekä kykynä suunnata tarkkaavaisuutta (Aro, 2011b). Nimenomaan tahdonalaista säätelyä, erityisesti tahdonalaista tunteiden säätelyä, on pidetty tärkeänä perustana lapsen vuorovaikutussuhteiden laadulle ja hyväksynnälle ryhmässä (Poikkeus, 2011). Lasten (3–13-vuotiaiden) itsesäätelyä koskevien tutkimusten meta-analyysissä (Else-Quest, Hyde, Goldsmith & Van Hulle, 2006) tyttöjen havaittiin pystyvän poikia selvästi parempaan tahdonalaiseen itsesäätelyyn ja parempaan havaintoherkkyyteen. Myös muissa lähteissä (esim. Morris ym., 2007) viitataan tyttöjen parempaan itsesäätelyyn. Lasten tahdonalaista tunteiden säätelyä tutkittaessa on todettu, että heikko tunteidensäätelykyky on yhteydessä erityisesti eksternaalisten oireiden ilmenemiseen ja erityisesti niillä, jotka ovat temperamentiltaan taipuvaisia kokemaan kielteisiä tunteita. Else-Questin ja muiden (2006) tutkimuksessa pojilla havaittiin tyttöjä enemmän eksternaalisia oireita, mikä sopii yhteen tutkimuksen (Eisenberg ym., 2010) kanssa, jonka mukaan heikko itsesäätelykyky ja eksternaaliset oireet ovat positiivisesti yhteydessä toisiinsa. Heikko itsesäätelykyky lisää kuitenkin myös internaalisia oireita, kuten ahdistusta ja pelkoja.

Aktiivisen ja tietoisien tunteiden säätelyn ohella on olemassa myös *automaattisesti viriävää tunteiden säätelyä*, joka on ainakin tilanteen alkuvaiheessa tiedostamatonta. Sen merkitystä on tutkittu huomattavasti vähemmän, vaikka se vaikuttaa yhtä kokonaisvaltaisesti yksilön hyvinvointiin kuin tietoinen tunteiden säätely. Tunteita voidaan säädellä joko tunteiden heräämisen jälkeen tai ennakoivasti ennen oletettua tunteiden säätelyn tarvetta, ja molemmat näistä voivat olla joko tietoisia tai automaattisia tiedostamattomia reaktioita. Ennakoiva tunteiden säätely saattaa perustua yksilön tai hänen edustamansa kulttuurin tapoihin ja arvoihin, ja usein sen on katsottu johtavan parempiin tuloksiin kuin tunnekokemusta seuraavan säätelyn. Ennakoivan säätelyn avulla voidaan muuttaa tilannetta tai ainakin huomion suuntaamista. Automaattinen tunteiden säätely voi olla tilanteessa kuitenkin joko adaptiivinen tai maladaptiivinen tapa reagoida (Mauss, Bunge & Gross, 2007). Esimerkiksi Salo (2011) totesi parisuhdeongelmaisia perheitä tutkiessaan, että lapset ottavat niissä helposti huolenkantajan tai sovittelijan roolin, joka voi olla lapselle perhetilanteesta riippuen kuormittavuuden ohella joskus myös palkitsevaa. Samoin voimakkaat negatiiviset tunteet voivat olla adaptiivisia uhkaavissa tilanteissa, mutta maladaptiivisia muissa sosiaalisissa konteksteissa (Morris ym., 2007).

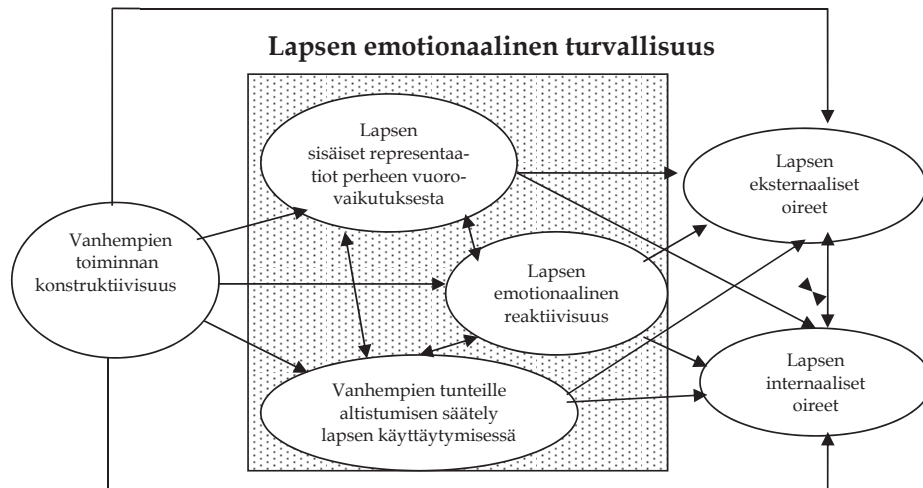
Pulkkisen (1994a) kehittämässä tunteiden ja käyttäytymisen säätelyn yhteyttä kuvaavassa mallissa nelikentän muodostavat kaksi dimensiota: tunteiden hallinnan vahvuus tai heikkous sekä käyttäytymisen ilmaisu tai sen ehkäisy. Olennaista tässä mallissa on erottaa tunteiden ja käyttäytymisen säätely toisistaan, jolloin esimerkiksi vahva tunteiden hallinta voi näkyä ilmaisullisesti eri tavoilla, joko vetäytyvänä sopeutumisenä tai rakentavana ja osallistuvana toimintana. Pulkkisen kehittämässä mallissa otetaan lapsen persoonallisuuden piirteet huomioon, mutta ei oteta kantaa itsesäätelyn tahdonalaisuuteen tai sen automaattisuuteen (Pulkinen, 2002). Tunteiden ja käyttäytymisen säätelyn mallia esitellään tarkemmin tulososan luvussa 4.3.

1.3.3 Emotionaalinen turvallisuus

Psyykkisen itsesäätelyn erityismuotona, erityisesti perhetilanteissa, voidaan pitää emotionaalisen turvallisuuden ylläpitoa. Emotionaalinen turvallisuus kuvaa lapsen tunteiden, käytöstopojen, ajatusten ja psykologisten vastineiden (eli representaatioiden) yleistä järjestelmää, jonka avulla lapsi säätelee toimintaansa sosiaalisissa konteksteissa (tässä: perhetilanteissa). Emotionaalinen turvallisuus siis suuntaa lapsen sosiaalisia, emotionaalisia, kognitiivisia ja fysiologisia reaktioita (Cumming & Wilson, 1999) ja sen avulla voidaan selittää niin normaalia kehitystä kuin sosioemotionaalisten oireiden kehittymistä (Cummings & Davies, 1996).

Davies ja Cummings (1998) ovat luoneet mallin lapsen emotionaalisen turvallisuuden rakentumisesta (kuvio 2) perhetilanteissa. Sen mukaan vanhempien keskinäinen sopuisuus tai eripura heijastuu lapsen emotionaalisen turvallisuuden kokemisessa. Lapsen emotionaalinen turvallisuus rakentuu kolmesta komponentista, jotka ovat positiivisesti yhteydessä toisiinsa. *Sisäiset representatiot* käsittävät lapsen analyysin vanhempiensa keskinäisestä käyttäytymisestä

sekä lapsen käsitykset siitä, mitä hän ajattelee vanhempiensa ajattelevan hänestä. *Emotionaalinen reaktiivisuus* puolestaan kuvaa lapsessa herääviä tunteita. *Vanhempien tunteille altistumisen säätely* käsittää lapsen tavat välttää ja säädellä stressaavia perhetilanteita.

KUVIO 2 Teoreettinen malli emotionalisesta turvallisuudesta välittäjänä vanhempien toiminnan ja lapsen psykologisen sopeutumisen välillä (Davies & Cummings, 1998)

Mallilla ja tutkimustuloksilla on hyvä yhteensopivuus kaikkien muiden mallin osien osalta, paitsi sen, miten lapsi säätelee vanhempiensa tunteille altistumista käyttäytymisessään. Tunteiden altistumisen säätelyä lapsen käyttäytymisessä tutkittiin lapsen äidin ja tutkimusavustajan välille keinotekoisesti simuloidun konfliktin avulla. Lapsen kyky säädellä emotionaalista turvallisuuttaan oli yhteydessä sekä lasten internaalisiin että eksternaalisiin oireisiin (Davies & Cummings, 1998). Myös alansa ensimmäisessä 181 perheen pitkittäistutkimuksessa (Harold, Shelton, Goekke-Morey & Cummings, 2004) 11-12-vuotiaiden lasten representaatio vanhempi-lapsi-suhteen turvallisuudesta oli yhteydessä heidän internaalisiin ja eksternaalisiin oireisiinsa. Pitkittäistutkimuksessa lasten emotionaalisten säätely ja kognitiiviset representaatiot olivat tärkeämpiä välittäjiä vanhempi-lapsi-vuorovaikutuksen ja lapsen oireiden välillä kuin lapsen käyttäytymisen säätely vanhempien tunteille altistuessa.

Emotionaalisen turvallisuuden mallin tausta on kiintymyssuhdeteoriassa, joka korostaa emotionaalisen turvallisuuden merkitystä vanhempi-lapsi-suhteen ja lapsen adaptiivisen käyttäytymisen välillä (Davies & Cummings, 1998). Toisaalta kehityksellinen teoria on jo kauan puhunut myös laajempien kontekstien puolesta lasten emotionaalisen turvallisuuden ja sopeutumisen kohdalla (vrt. Bronfenbrennerin ekologinen malli luvussa 1.1). Harold ja muut (2004) tuovat esille myös tarpeen tutkia vanhempien rakentavien ratkaisujen positiivisia vaikutuksia lapsen emotionaaliseen turvallisuuteen.

Mallissa esitettyjen osatekijöiden välityksellä lapsen voidaan olettaa säätelevän myös vanhempiensa työssä käymisen herättämiä tunteita ja ajatuksia. Lapsi arvioi vanhempiensa käyttäytymistä ja saatavillaoloa heidän tullessaan töistä kotiin, mikä puolestaan voi aktivoida lapsessa monenlaisia tunteita ja saa lapsen sopeuttamaan toimintansa kulloinkin vallitsevaan vuorovaikutusilmapiiriin. Lasten on todettu tutkimuksissa (esim. Galinsky, 2000; Näsman, 2003) tarkkailevan työssäkäyvien vanhempiensa mielialoja ja sopeuttavan käyttäytymistään sen mukaisesti. Lapset saattavat käyttää hyvin vaihtelevia coping- eli hallintakeinoja, kuten hyväksyntää, avuliaisuutta, vanhemman lohduttamista, perääntymistä tai protestia (Näsman, 2003).

Repetti (1997) havaitsi työn ja perheen siirräntää tutkiessaan, että 11-12-vuotiaat lapset havaitsivat nopeasti, millä tuulella isät ja äidit ovat töistä tullessaan. Lapset eivät käyttäytyneet haastavasti, vaan pikemminkin hyvin, jos he huomasivat vanhempiensa olevan väsyneitä. Myös Galinsky (2000) on todennut lasten osaavan olla empaattisia ja ymmärtävän vanhempiensa haluavan olla rauhassa raskaan työpäivän jälkeen. Repettin (1997) mukaan lapset yrittävät käyttäytyä niin, että he saavat vanhempansa emotionaalisesti takaisin (vrt. kiintymyssuhde ja emotionaalinen turvallisuus). Lapsen toiminta voi olla tuolloin hauskuuttamista tai omien aikaansaannosten esittelyä. Toisaalta lapset voivat olla myös jännittyneitä ja vähemmän onnellisia sekä vähentää hellyydenosoituksiaan. Repetti (1997) havaitsi tutkimuksessaan, että kun lapsi pyrki muuntamaan äitinsä käyttäytymistä, hän samalla auttoi tätä vuorovaikutuksessa niin, että äidit kertoivat olevansa leikkiväisempiä ja responsiivisempia huonon päivän jälkeen kuin muulloin. Myös lasten kommentit äitien käyttäytymisestä tukivat tätä. Repettin tutkimusjoukko ei ollut kuitenkaan kovin suuri, sillä hän tutki 53:a kahden työssäkäyvän vanhemman perhettä sekä 28:aa yksinhuoltaja-äidin perhettä.

Joskus työväsämys tai perheen aikataulujen sovittaminen aiheuttaa riitaa vanhempien välille. Altistuminen vanhempien riidalle ei kuitenkaan ole aina vahingollista, ei varsinkaan jos lapsi saa nähdä ongelmien ratkeavan. Grych ja Fincham (1993) tutkivat kognitiivis-kontekstuaalisesta näkökulmasta, milloin vanhempien riidat ovat yhteydessä lasten sopeutumisongelmiin. Tämä näkökulma korostaa lapsen tulkinnan merkitystä ja ottaa huomioon sekä tulkinnan kognitiivisen että emotionaalisen puolen. Tutkijat havaitsivat, että jos 11-12-vuotiaiden lasten syyllisyys vanhempiensa konfliktista hälveni, myös heidän pelkonsa vähenivät. Jos lapsi koki vanhempiensa riidan liittyvän itseensä, sillä oli kahdenlaisia vaikutuksia. Toisaalta lapset tunsivat syyllisyyttä ja muita ikäviä tunteita, mutta toisaalta he ajattelivat voivansa auttaa tilanteessa. Lapsille oli siis tärkeää tietää vanhempiensa riidan syy.

Kaiken kaikkiaan Grych ja Fincham (1993) havaitsivat lasten arvioissa kolme tärkeää kognitiota: uhkan kokemuksen, attribuution uhkan syystä sekä arvion copingin tehokkuudesta. Kyseisessä tutkimuksessa lapsi saattoi coping-keinoina puuttua asiaan suorasti ja epäsuorasti, mutta tyttöjen ja poikien välillä ei ollut eroja. Hampel ja Petermannkaan (2005) eivät todenneet tilannespesifissä sopeutumisessa sukupuolisidonnaisia eroja, mutta he havaitsivat tytöillä yleis-

sissä stressitilanteissa poikiin verrattuna suuremman taipumuksen käyttää maladaptiivisia coping-keinoja (esim. itsenpäin kääntynyt ongelmien mietiskely). Tämä on ristiriidassa sen kanssa, että tytöillä on todettu olevan yleensä paremmat itsesäätelykeinot kuin pojilla (mm. Morris ym., 2007). Joissakin tutkimuksissa (esim. Eschenbeck, Kohlmann & Lohaus, 2007) tyttöjen on todettu etsivän sosiaalista tukea ja käyttävän ongelmanratkaisua enemmän kuin poikien. Kyseisessä tutkimuksessa pojat tukeutuivat tyttöjä useammin välttämiskäyttäytymiseen ja erot tulivat esille erityisesti sosiaalisissa tilanteissa. Myös eräissä toisessa tutkimuksessa (Nicolotti, El-Sheikh & Whitson, 2003) nimenomaan välttämiskäyttäytyminen oli yhteydessä 8–13-vuotiaiden poikien eksternaalisiin ja internaalisiin oireisiin sekä terveysongelmiin perheen ristiriitatilanteissa. Itsesäätelyä ei voidakaan määritellä yksiselitteisesti, vaan siihen vaikuttavat olennaisesti kulloinkin tarkasteltavana oleva teoreettinen viitekehys sekä asiayhteys (Aro, 2011a). On myös tärkeää tarkastella erikseen tyttöjen ja poikien reaktioita, kun tutkitaan lasten itsesäätelyn keinoja perheissä (Cummings, Davies & Simpson, 1994; Else-Quest ym., 2006).

1.3.4 Lasten kokemus vanhempiensa työssä käymisestä

Nykyään tiedetään, etteivät lapset ole niin egosentrisiä kuin Piaget alun perin oletti. Lapsen perspektiivinottokyky kasvaa kuitenkin vasta iän myötä, kuten Piaget oletti (Flavell, 2000). Jo varhaislapsuudessa lapset oppivat kasvojen ilmeitä ja ääniä tulkitsemalla, että ihmisen käyttäytymisessä on tavoitteellisuutta ja tarkoituksellisuutta. Lapset oppivat myös varhain valikoidusti välttelemään asioita, joihin heidän vanhempansa suhtautuvat kielteisesti. Erityisesti keskilapsuudessa (7–12 vuotta) kehittyy lapsen kyky ymmärtää, että odotukset voivat vaikuttaa ihmisten tulkintoihin. Tätä ennen lapsi on jo oppinut, ettei ihminen aina tunne sitä, mitä hän näyttää tuntevan, ja että ihmisellä voi olla kaksi tunnetta yhtä aikaa. Oman ajattelun ja tunteiden kuvaamisen kyky kehittyy kuitenkin vasta kouluiässä ja erityisesti 8-vuotiaasta alkaen (Flavell, 2000; Stone & Lemanek, 1990). Lapsen kognitiivinen kehitys ei kuitenkaan etene irrallaan sosiaalisista kokemuksista, vaan näiden funktiona, ja siihen vaikuttavat sekä henkilökohtaisen tiedon onnistunut järjestäminen että muuttuva sosiaalinen todellisuus.

Lapsen käsitykset ammatillisesta elämästä alkavat kehittyä aikaisin, ja perhe on siinä tärkeä informaation lähde. Itse asiassa vanhemmat ovat lasten työmaailman kuvan alku ja tärkeä osa työsosialisaatiossa (Piotrkowski & Stark, 1987). Pautler ja Lewko (1987) ovat todenneet, että jo viisivuotiaat ymmärtävät esimerkiksi käsitteet palkka, työttömyys ja hyvinvointi; kouluikäiset ja nuoret prosessoivat jo aktiivisesti urapäätelmiä. Todennäköisesti keskeistä lapsen varhaisvuosien sosialisatioprosessissa ei ole tiedon kerääminen eri ammateista vaan tunne, jonka hän oppii liittämään työhön (Abramovitch & Johnson, 1992). Sosiaalisen oppimisen teorian mukaan tieto siirtyy lapselle sekä suoraan vanhempien verbaalisen ilmaisun kautta että epäsuorasti vanhempien vanhemmuuden, kuten tunneilmaisun ja käytösmuutosten kautta, esimerkiksi heidän tullessaan väsyneinä työstä kotiin (Abramovitch & Johnson, 1992; Bandura,

1997; Barling ym., 1999; Galinsky, 2000). Lasten käsitykset vanhempiansa työtyytyväisyydestä voivat siis vaikuttaa lasten omiin näkemyksiin työstä (Abramovitch & Johnson, 1992; Galinsky, 2000; Piotrkowski & Stark, 1987). Galamboksen ja Searsin (1998) tutkimuksessa nimenomaan isien työllä oli yhteys noin 14-vuotiaiden arvioihin työstä. On kuitenkin muistettava, että myös muut perheen tai suvun jäsenet, kuten sisarukset, isovanhemmat, tädit ja sedät voivat välittää joitakin työn vaikutuksia (Schultheiss, 2006). Silti 9-10-vuotiaista lapsista vain harva valitsisi vanhempansa ammatin (Abramovitch & Johnson, 1992).

Piotrkowski ja Stark (1987) olivat ensimmäisiä, jotka tutkivat vanhempien työhön liittyvän tiedon tarkkuutta saman perheen lapsilla ja vanhemmilla. He huomasivat, että 10-17-vuotiaana lapset osaavat kuvata tarkasti vanhempiansa työoloja sekä fyysisistä että psyykkisistä näkökulmista. Lapset tiesivät enemmän äitiensä kuin isiensä työstä, ja lapset kävivät myös useammin äitiensä kuin isiensä työpaikoilla. Äidit puhuivat myös useammin työstä lapsilleen kuin isät. Lasten ja vanhempien tiedoilla vanhempien työstä oli tässä tutkimuksessa vahvat vastaavuudet. Myös lasten käsitykset vanhempiansa työtyytyväisyydestä vastasivat merkitsevästi vanhempien arvioita, eikä tyttöjen ja poikien välillä ollut tässä merkitseviä eroja. Piotrkowskin ja Starkin (1987) tutkimuksessa on kuitenkin rajoituksia otoksen ja tulosten yleistettävyyden suhteen, mutta sillä on myös vahvuutensa, sillä siinä tutkitaan samojen perheiden jäseniä. Myöhemmin myös Galambos ja Sears (1998) ovat havainneet lasten, isien ja äitien arviot vanhempien työoloista ja työtyytyväisyydestä merkittävän yhteneviksi. Sen sijaan Galinskyn (2000) tutkimuksessa vanhempien ja lasten arviot siitä, kuinka paljon vanhemmat pitävät työstään, erosivat toisistaan melkoisesti. Lapsista 42 % sanoi äitiensä pitävän työstään paljon, kun taas äideistä tätä mieltä oli 69 %. Isien kohdalla 41 % lapsista kertoi isiensä pitävän työstään paljon, kun taas isistä 60 % oli tätä mieltä.

Kanadassa Abramovitch ja Johnson (1992) tutkivat 9-10-vuotiaiden lasten käsitysten tarkkuutta vanhempiansa työstä sekä näiden työtyytyväisyydestä. Lapset tiesivät hyvin, mitä työtä heidän vanhempansa tekivät, huolimatta tutkimusjoukon suurista sosioekonomisista ja etnisistä eroista. Lapset olivat myös aika hyvin tietoisia vanhempiansa työtyytyväisyydestä, ja varsinkin isien ja lasten vastaukset vastasivat toisiaan. Äitien ja lasten vastaukset olivat samansuuntaiset, mutta eivät yhtenevät. Lisäksi lapset pitivät kotona työtä tekeviä äitejään vähemmän tyytyväisinä kuin niitä äitejä, jotka työskentelivät kodin ulkopuolella. Lapset itse sen sijaan olivat yhtä tyytyväisiä niin kotona kuin kodin ulkopuolella työssä oleviin äiteihinsä. Vastaavaa yhteyttä ei havaittu lasten arvioissa isiensä tekemästä ilta- ja vuorotyöstä.

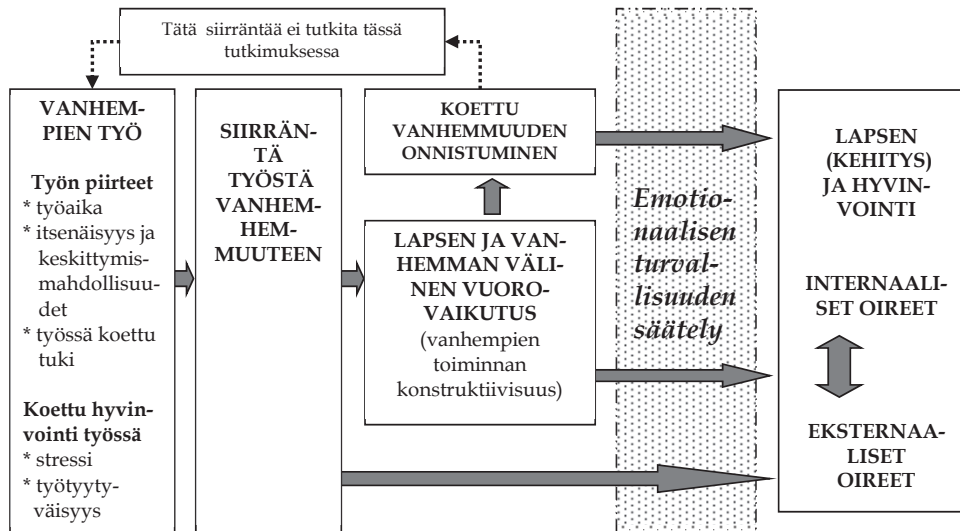
Monimuotoiset tutkimustulokset vanhempien vuorotyön yhteydestä lasten hyvinvointiin saavat pohtimaan perheen kontekstuaalisten tekijöiden mahdollista yhteyttä asiakokonaisuuteen. Abramovitchin ja Johnsonin (1992) tutkimuksen mukaan 9-10-vuotiaat lapset olivat tyytymättömiä vanhempiansa työhön vain, jos heidän äitinsä olivat ilta- tai vuorotyössä. Myös Piotrkowski ja Stark (1987) havaitsivat tutkimuksessaan saman asian, tutkiessaan nuoria. Joissakin tutkimuksissa (Han & Waldfogel, 2007) vuorotyöllä on todettu kuitenkin

olevan yhteyttä vain yksinhuoltajien 10–14-vuotiaiden lasten riskikäyttäytymiseen; muissa perheissä vuorotyön yhteydet lapsen hyvinvointiin on todettu vähäisiksi. On myös tutkimuksia (Davis, Crouter & McHale, 2006), joiden mukaan vuorotyötä tekevien äitien suhde lapsiinsa on lämpimämpi kuin päivätyötä tekevien äitien ja vuorotyötä tekevät isät tietävät vähemmän lapsistaan kuin päivätyötä tekevät isät. Galinsky (2000) ei erotellut päivä- ja vuorotyötä tekeviä vanhempia tutkiessaan vanhempien työssä käymisen yhteyttä lasten kokemaan turvallisuuteen. Hänen tutkimuksessaan äidin työssä käymisen ja lasten ilmaisevan turvallisuuden välillä ei ollut yhteyttä, mutta isien työssä käyminen oli myönteisesti yhteydessä lasten arvioon omasta turvallisuudestaan.

Kun Galinsky (2000) kysyi 12–17-vuotiailta, mikä oli parasta isän ja äidin työssäolossa, 60 % vastauksista käsitteli rahaa ja 12 % ihmisten auttamista. Lähes 40 % nuorista ei osannut nimetä yhtään pahinta asiaa vanhempiensa työstä, mutta 30 % oli huolissaan stressistä ja 16 % ajan puutteesta. Tutkimukseen osallistuneista yli tuhannesta 6–18-vuotiaasta lapsesta 34 % toivoi, että äiti olisi vähemmän stressaantunut ja väsynyt, ja 28 % toivoi samaa isästään. Kun samaa asiaa kysyttiin yli 600 vanhemmalta, vain 2 % oletti lasten vastaavan näin. Suomalaisessa tutkimuksessa (Wierda-Boer & Rönkä, 2004) puolella keski-ikältään noin 16-vuotiaista nuorista oli jokin äitinsä työhön liittyvä toive, mutta vain noin kolmanneksella oli toive isänsä työstä. Lisäksi tytöillä toiveita oli enemmän kuin pojilla. Tyttöjen toiveet liittyivät erityisesti aikaan, kun he toivoivat äideille lyhyempiä työpäiviä, enemmän vapaa-aikaa sekä pitempiä lomia. Poikien toiveet liittyivät sen sijaan rahaan (parempaan palkkaan) sekä äitien että isien työn kohdalla. Samassa tutkimuksessa nuoret toivoivat vanhempiensa olevan myös vähemmän ärtyneitä ja väsyneitä. Äitien työhön liitettiin myös toiveita henkisesti ja fyysisesti paremmasta työstä sekä mahdollisuutta rentoutua. Lisäksi isien työn toivottiin olevan lähempänä ja työmatkojen vähenevän. Joissakin vastauksissa toivottiin vanhempien säilyttävän työpaikkansa, mutta näitä vastauksia oli vähän. Kyseisessä tutkimuksessa (Wierda-Boer & Rönkä, 2004) niillä, joilla oli negatiivisia kokemuksia vanhempiensa työstä, oli myös oletettua useammin vanhempiensa työtä koskevia toiveita.

1.4 Siirräntämalli ja emotionaalisen turvallisuuden malli lasten sosioemotionaalisen hyvinvoinnin kuvaajana

Tutkimuksessani yhdistän edellä kuvaamani siirräntämallin (kuvio 1) ja emotionaalisen turvallisuuden mallin (kuvio 2) yhdeksi malliksi (kuvio 3). Mallin eri tekijöillä on yhteys lapsen hyvinvointiin.

KUVIO 3 Siirrätämalli ja lapsen emotionaalisen turvallisuuden malli yhdistettyinä

1.4.1 Hyvä vanhemmuus lasten näkökulmasta

Jokaisella läheisellä ihmissuhteella on tärkeä vaikutus toimijoiden psykologiseen hyvinvointiin ja toimintaan. Kaikissa vanhemmuusteorioissa korostetaan, että mitä suuremmat henkilökohtaiset psykologiset resurssit vanhemmalla on, sitä paremmin hän osaa ottaa lapsensa näkökulman huomioon ja hoitaa häntä sensitiivisesti (Vondra, Sysko & Belsky 2005). Vanhempien emotionaalisella saatavillaololla on kriittinen rooli myös lapsen sosialisatiossa eli lapsen valmistamisessa aikuisen elämään.

Vanhemmuus kohtaa uusia haasteita lapsen keskilapsuuden aikana, sillä lapsen maailma laajenee. Vaikka lapsen kognitiivinen kyvykkyys esimerkiksi toisen näkökulman saavuttamisessa lisääntyy, ja toverisuhteiden merkitys kasvaa, lapsen sosiaalisen tuen tarve säilyy (Ahonen & Pulkkinen, 2006). Kouluikäinen on helposti huolestuessaan altis stressille, mutta toisaalta hän elää minäkäsityksen, itsesäätelyn ja sosiaalisen vastuun kehittymisen kulta-aikaa. Keskilapsuudessa lapsi tarvitsee vanhemman apua erityisesti itsekontrollin ja sosiaalisen vastuun saavuttamiseen ja joskus myös positiivisten sosiaalisten suhteiden kasvattamiseen (Collins, Madsen & Susman-Stillman, 2002).

Vanhemmuustyylit

Vanhemmuustyylillä tarkoitetaan normaaliin vanhemmuuteen kuuluvaa vanhemman suhteellisen pysyvää tapaa kontrolloida ja sosiaalistaa lastaan. Vanhemmuustyylit ilmenee vanhemman asenteissa lasta kohtaan, mikä puolestaan heijastuu vuorovaikutuksessa ja luo lapsen ja vanhemman välille tietyn emotionaalisen ilmapiirin (Darling & Steinberg, 1993).

Vanhemmuustyylit on jaettu perinteisesti vanhemman osoittaman kontrollin mukaan aikuisjohtoiseen autoritaariseen kasvatukseen, lapsijohtoiseen sallivaan kasvatukseen sekä lapsilähtöiseen, rajoja ja lämpöä korostavaan auktoritatiiviseen kasvatukseen (Baumrind, 1966), jota on kutsuttu myös ohjaavaksi kasvatukseksi. Maccoby ja Martin (1983) pitivät vanhemman responsiivisuutta (lämpö ja tuki) sekä vaativuutta (behavioraalinen kontrolli) vanhemmuustyylien tärkeinä elementteinä, ja näiden elementtien muodostaman nelikentän mukaan he luokittelivat myös neljä vanhemmuustyyliä: salliva, autoritaarinen, auktoritatiivinen ja huomiotta jättävän hylkäävä kasvatusta. Myöhemmin vanhemmuustyyliin sisällytettiin myös kolmas ulottuvuus, psykologinen kontrolli. Siinä kasvatustyylinä käytetään syyllisyyden ja häpeän tuottamista lapselle sekä rakkauden epäämistä (Barber, 1996). Juuri psykologisen kontrollin käyttämisessä autoritaarinen ja auktoritatiivinen (ohjaava) kasvatusta eroavat toisistaan. Molemmista kasvatustyyleistä vanhempi odottaa lapsen käyttäytyvän hyvin ja noudattavan vanhemman ohjeita, mutta auktoritatiivista, ohjaavaa kasvatusta toteuttava vanhempi myös kuuntelee lasta sekä perustelee ohjeitaan, kun taas autoritaarinen vanhempi olettaa lapsen tottelevan ilman kyseenalaistamista (Darling & Steinberg, 1993).

Yleensä vanhempien behavioraalisen kontrollin (rajojen asettaminen, valvonta, kehitysvaiheen mukaiset vaatimukset) on todettu olevan yhteydessä lapsen vähäiseen eksternaaliseen oireiluun (esim. Barber & Olsen 1997; Pettit, Laird, Dodge, Bates & Criss, 2001). Vanhempien psykologisen kontrollin on sen sijaan havaittu olevan yhteydessä lapsen lisääntyneisiin internaalisiin oireisiin (esim. Barber, Olsen & Shagle, 1994; Conger, Conger & Scaramella, 1997), mutta myös lisääntyneisiin eksternaalisiin oireisiin (Galambos, Barker & Almeida, 2003). Kun on tutkittu vanhemmuuden responsiivisuuden ja lämmön yhteyttä lasten oireiluun, sen on todettu monissa tutkimuksissa (Dodge, Pettit & Bates, 1994; Vandewater & Lansford 2005; Voydanoff, 2004b) olevan negatiivisesti yhteydessä sekä lapsen internaalisiin että eksternaalisiin oireisiin. Joidenkin tutkijoiden (esim. Fortner ym., 2004) mielestä nimenomaan lämpö ja hyväksyntä kuvaavat perheen ilmapiiriä paremmin kuin konfliktit. Vandewater ja Lansford (2005) pitävät kuitenkin myös vanhemman ja nuoren välisiä konflikteja huomioon otettavina lapsen internaalisten ja eksternaalisten ongelmien varhaisina ennusmerkkeinä. Voydanoff (2004b) totesi 10–17-vuotiaita lapsia ja heidän vanhempiaan tutkiessaan, ettei vanhempien huolenpito ollut yhteydessä nuorten ongelmiin, mutta äitien huolenpito oli kuitenkin positiivisesti yhteydessä nuorten kouluarvosanoihin. Ankan vanhemmuus oli positiivisesti yhteydessä nuorten ongelmiin ja negatiivisesti yhteydessä kouluarvosanoihin.

Näiden yleisimpien tutkimustulosten lisäksi on todettu myös toisenlaisia yhteyksiä. Esimerkiksi Aunolan ja Nurmen (2005) tutkimuksessa vanhemman psykologisen kontrollin ja lämmön yhdistelmä oli yllättäen myönteisesti yhteydessä sekä lapsen internaalisiin että eksternaalisiin oireisiin. Myös Galambos ja muut (2003) havaitsivat tutkimuksessaan erikoisen yhteyden, kun vanhemman psykologinen ja behavioraalinen käyttäytymisen kontrolli yhdessä esiintyessä oli yhteydessä nuorten lisääntyneisiin eksternaalisiin oireisiin.

Lasten ja nuorten arvostus sopuisaa ja kiireetöntä arkista perhe-elämää kohtaan on havaittu tutkimuksissa niin Suomessa kuin ulkomailla (Galinsky, 2000; Innanen 2001; Kyrönlampi-Kylmänen, 2007; Valkonen, 2006). Galinskyn (2000) tutkimuksessa lapsi arvosti eniten kiireetöntä ja vapaata yhdessäoloa (engl. *“hang-around time”*), jossa vanhempi keskittyi lapseen, mikä on olennaista lämpimälle ja responsiiviselle lapsen ja vanhemman väliselle vuorovaikutukselle. On mielenkiintoista huomata, että kyseisessä tutkimuksessa 54 % vanhemmista oletti lastensa toivovan heiltä enemmän aikaa, mutta lapsista vain 10 % toivoi enemmän yhteistä aikaa äitien kanssa ja 15,5 % enemmän yhteistä aikaa isien kanssa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei yhteisellä ajalla olisi merkitystä lapselle. Valkosen (2006) tutkimuksessa 11–13-vuotiaiden (N = 207) mielestä hyvään vanhemmuuteen kuuluivat lapsen arvostaminen, huolenpito, luonteen miellyttävyyden sekä rajojen pitäminen. Valvonnan tärkeys lapsille on tullut esille myös muissa tutkimuksissa (esim. Cummings & Davies, 1995; Innanen, 2001). Voidaankin puhua tasapainosta kontrollin ja autonomian välillä ja sen merkityksestä lapsen emotionaalisen turvallisuuden kokemisessa (Cummings & Davies, 1995). Amerikkalaisessa tutkimuksessa (Galinsky, 2000) turvallisuuden lähteenä arvostettiin yleensä myös rahaa.

Lapsen ominaisuudet ja vanhemmuus

Vanhemmuutta voidaan tarkastella kaksisuuntaisena vastavuoroisena prosessina, johon myös lapsen ominaisuudet, kuten sukupuoli ja temperamentti, vaikuttavat. Jopa lapsen ulkonäön miellyttävyyden on todettu vaikuttavan vanhemmuuden lämpöön (Karraker & Coleman, 2005). Vanhemman ympäristötekijöiden sekä hänen persoonallisuutensa, tunteidensa ja kognitioidensa yhteydet vanhemmuuteen on tunnistettu, mutta lasten ominaisuuksien yhteydet vanhemmuuteen on aika ajoin jätetty vähälle huomiolle (Forsberg, 2003; Karraker & Coleman, 2005). Tämän vuoksi vanhemmuustutkimuksessa on tärkeää ottaa huomioon kaikkien perheenjäsenien psykososiaaliset piirteet (Karraker & Coleman, 2005). Aunola ja Nurmi (2005) tosin totesivat tutkimuksessaan valtavirran vastaisesti, ettei lapsen ominaisuuksilla ole vaikutusta vanhempien kasvatustyyliin.

Lapset herättävät vanhemmissaan tunteita välittömällä toiminnallaan, kuten hymyllä, lähestymisellä tai yhteistyöstä kieltäytymisellä. Jos lapsi aiheuttaa käyttäytymisellään ongelmia, vanhempien itseluottamus karisee, mikä puolestaan on yhteydessä autoritaariseen vanhemmuuteen. Joissakin tapauksissa lapsen haastava käyttäytyminen voi kuitenkin auttaa vanhempaa kehittämään vanhemmuuden taitojaan. Lapsen sosiaalisesti estyneen toiminnan on esimerkiksi todettu lisäävän vanhemman responsiivisuutta. Näissä tutkimuksissa on ollut kuitenkin ongelmana se, että usein on tutkittu vain äitien vanhemmuutta. Kun on tutkittu myös isien toimintaa, on vanhempien toiminnassa usein havaittu eroja. Lapsen aktiivisuuden on esimerkiksi todettu häiritsevän erityisesti äitejä, mutta se ei ole merkinnyt isien suhtautuvan lapseen negatiivisesti. Lisäksi on todettu, että jos tyttären temperamentti on haastava, hän saa keskimääräistä

vähemmän tukea vanhemmiltaan ja hänen suhteensa isään voi jäädä pinnalliseksi. Pojan haastavan temperamentin on puolestaan yhteydessä ristiriitoihin äidin ja pojan dyadissa (Karraker & Coleman, 2005).

Lapsen sukupuolen on todettu olevan yhteydessä lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen muutenkin kuin lapsen haastavan temperamentin yhteydessä. Pojat saavat 2–11-vuotiaana osakseen negatiivisempaa vanhemmuutta kuin tytöt. Perheen vanhimman lapsen on kuitenkin todettu kohtaavan positiivisinta vanhemmuutta sukupuolesta riippumatta (Karraker & Coleman, 2005). Isien on todettu olevan sensitiivisempiä sellaisissa kahden työssäkäyvän vanhemman perheissä, joissa on vain tyttöjä, kuin sellaisissa, joissa on vain poikia. Isät myös leikkivät kahden työssäkäyvän vanhemman perheissä enemmän tyttöjen kanssa kuin jos vain toinen vanhemmista olisi töissä (Braungart-Rieker ym., 1999). Onkin pohdittu, pitävätkö isät tyttöjä särkyvämpinä kuin poikia (Karraker & Coleman, 2005). On myös esitetty, että vastakkaisen sukupuolen lapsen kanssa toimiminen antaisi vanhemmalle vaihtelevampia reagointimahdollisuuksia kuin saman sukupuolen lapsen kanssa toimiminen, sillä sitä eivät rasita saman sukupuolen lapsen kanssa toimimiseen liitetyt, usein jäykätkin, sisäistetyn toimintamallit (Fortner ym., 1994). Galinsky (2000) kuitenkin huomasi edellisten tulosten vastaisesti, että nimenomaan työssäkäyvät äidit suosivat tyttöjään poikiinsa verrattuna. Tutkimukset näyttävät siis tuottavan keskenään ristiriitaista tietoa lapsen sukupuolen yhteydestä vanhempi-lapsi-vuorovaikutukseen, mutta asia voidaan ymmärtää myös niin, että on kysymys työn siirrännän yksilöllisistä vaikutuksista perheeseen.

1.4.2 Vanhempien työ siirrännän, vanhemmuuden ja lasten hyvinvoinnin kannalta

Vanhempien työssä käymisen yhteyttä lasten hyvinvointiin ei voida tarkastella ottamatta huomioon esimerkiksi vanhempien työtyytyväisyyttä tai vanhempien työssä kokemaa stressiä (Galinsky 2000). Työn luonne vaikuttaa vanhemman kasvatustoimintoihin ja sitä kautta lasten kehitykseen. 1970- ja 1980-luvuilla oltiin sitä mieltä, että vanhempien monimutkaiset ja autonomiaa vaativat työt vaikuttivat myönteisesti lapsen itseohjautuvuuteen ja itsenäisyyteen. Myöhemmin työn haastavuuden todettiin olevan myönteisesti yhteydessä auktoritaatiiviseen kasvatukseen (Crouter & McHale, 2005). Crouter (1984) taas totesi tutkimuksessaan, että kun työntekijä sai työskennellä innovatiivisessa työryhmässä, se oli myönteisesti yhteydessä hänen vanhemmuutensa demokraattisuuteen ja ohjaavuuteen sekä lämpöön ja hyväksyntään.

Galinsky (2000) on esittänyt Ask the children -tutkimuksessaan työ ja perhe -mallin ja siihen liittyvät neljä työn komponenttia, jotka vaikuttavat työn siirrännään. Ensimmäinen vaikuttava tekijä on työn ajalliset vaatimukset eli työn objektiiviset vaatimukset. Kolme muuta työn komponenttia ovat subjektiivisia työn vaatimuksia: mahdollisuus keskittyä työhön, työn laatu (esim. itsenäisyys, työn haastavuus ja työn mielekkyys) sekä koettu työssä saatu tuki. Mallin kaikilla komponenteilla oli Galinskyn (2000) tutkimuksessa tilastollisesti merkitsevä yhteys stressin kokemiseen.

1.4.2.1 Työn piirteet

Työaika

Työajan pituuden ja koetun työelämän häiritsevyyden on todettu olevan positiivisesti yhteydessä toisiinsa (Kinnunen ym., 2006; Major, Klein & Ehrhart, 2002; Malinen, Härmä, Sevón & Kinnunen, 2005). Esimerkiksi Galinskyn (2000) tutkimuksessa niillä, jotka tekivät lyhyempää työpäivää tai vähemmän työpäiviä viikossa, oli myös vähemmän stressiä. Työtuntien määrällä on todettu olevan positiivinen yhteys myös työntekijän kokemaan depression (Major ym., 2002). Erityisesti pitkä työaika ja roolien ylikuormitus yhdessä näyttävät olevan yhteydessä kielteiseen isä-lapsi -vuorovaikutukseen (Crouter, Bumpus, Head & McHale, 2001). Vuorotyön ja erityisesti ilta- ja yötyön stressaavuus on tullut esille muissa tutkimuksissa (esim. Abramovitch & Johnson, 1992; Piotrkowski & Stark, 1987).

Työajan pituuden häiritsevyydestä perheen kannalta on saatu myös toisenlaisia tutkimustuloksia. Voydanoffin (2004b) tutkimuksessa isien työtuntien määrä ei ollut yhteydessä 10–17-vuotiaiden lasten ja nuorten internaalisiin ja eksternaalisiin ongelmiin eikä kouluarvosanoihin. Myös Matjasko ja Feldman (2006) totesivat tutkimuksessaan, että miehet, joilla oli korkea sisäinen työmotivaatio, olivat vähemmän ahdistuneita kotona pitkien kuin lyhyempien työpäivien jälkeen. Heidän negatiiviset tunteensa eivät myöskään siirtyneet pitkien työpäivien jälkeen kotiin. Kinnunen ja muut (2006) totesivat tutkimuksessakaan, ettei naisten korkea työtuntimäärä ollut yhteydessä työn negatiiviseen siirtäntään. He arvelevatkin, että jos nainen tekee pitkää työpäivää, tilanne on erikseen neuvoteltu puolisoitten välillä tai naiset ovat tehneet valintansa vastoin yleisiä sukupuolioletuksia, minkä vuoksi heidän kynnyksensä tuntee negatiivista siirtäntää on korkeampi. Voydanoffin (2004b) tutkimuksessa todettiin myös yllättäen, että mitä vähemmän äidit olivat töissä, sitä enemmän lapsilla oli ongelmia, mutta äitien työssäolon määrä ei ollut kuitenkaan yhteydessä lapsen kouluarvosanoihin. On kuitenkin huomattava, että kyseisessä tutkimuksessa negatiivisen työn siirtäntän ja ankaran vanhemmuuden ohella myös kavereihin liittyvillä kouluongelmilla oli yhteyttä 10–17-vuotiaiden lasten ongelmiin ja arvosanoihin.

Työajan joustavuuden on todettu olevan yhteydessä siihen, häiritseekö työperhe-elämää, mutta joustava työaikakaan ei aina tutkimusten mukaan tasapainota pitkiä työtunteja (Major ym., 2002). Työn monimuotoinen merkitys tulee esille työajan ja perheen hyvinvoinnin yhteyksiä tarkasteltaessa. Työ voi olla taakka ja rasite ja viedä aikaa, mutta se voi olla myös aikuisen kasvun tuki ja suoda esimerkiksi rahallisia resursseja perheen toiminnoille (Grzywach & Bass, 2003). Voydanoffin (2004a) tutkimuksessa työajan ja perheen integraation välillä ei todettukaan lineaarista suhdetta, vaan ajan yhteydet perheen hyvinvointiin olivat monisyisemmät.

Negatiivisen työn siirtäntän tarkastelussa on otettava huomioon myös vanhemman ikä, sillä negatiivisen siirtäntän on todettu vähenevän noin 45 vuoden iästä alkaen (Grzywach, Almeida & McDonald, 2002). Samassa tutki-

muksessa naisilla oli sekä positiivista että negatiivista työn siirräntää enemmän kuin miehillä, vaikka työtuntien merkitys oli vakioitu. Aika tuntuu siis olevan monimerkityksinen muuttuja työn ja perheen tutkimuksessa. Galinsky (2000) totesi kuitenkin tutkimuksessaan, että jos vanhempi käyttää vain vähän aikaa lapsensa kanssa ja on kiireinen ja stressaantunut, myös lapset ovat useammin onnettomia, keskittymättömiä tai jännittyneitä. Lisäksi lapset kokivat olevansa arvottomia eivätkä tulleet niin hyvin toimeen muiden kanssa (mittarina BPI; *Behavior Problem Index*). Tutkimuksessa ei kuitenkaan tarkasteltu kavereiden merkitystä lapsen hyvinvoinnille.

Itsenäisyys ja keskittymismahdollisuus työssä

Ammatilliset olosuhteet, kuten työn autonomia tai sen monimutkaisuus, muovaavat työntekijän arvoja, jotka voivat heijastua myös lastenkasvatukseen (Perry-Jenkins ym., 2000). Menaghan ja Parcel (1995) totesivat, että työn ammatillinen monimutkaisuus on myönteisesti yhteydessä kodin positiiviseen ilmapiiriin. Heidän tutkimuksessaan isien työn monimutkaisuus oli yhteydessä lasten vähäisempiin käytösongelmiin, mutta vastaava ei tullut esille äitien työhön suhteen, paitsi eronneilla äideillä. Kun sama tutkimus tehtiin laajemmalla tutkimusjoukolla ja perherakenne kontrolloitiin, havaittiin myös äidin työn autonomian, ihmisläheisyyden ja ongelmanratkaisuun keskittymisen olevan yhteydessä lapsen vähäisempiin käytösongelmiin. Kun Grimm-Thomas ja Perry-Jenkins (1994) tutkivat vanhemman työn, vanhemmuuden ja lapsen hyvinvoinnin yhteyttä toisiinsa, he totesivat, että mitä autonomisempi ja monimutkaisempi työ isillä oli, sitä korkeampi oli isien itsearvostus ja sitä enemmän heidän vanhemmuudessaan oli lämpöä ja he selittivät asioita lapsilleen.

Galinskyn (2000) tutkimuksessa 74 % iältään 6–18-vuotiaiden lasten ja nuorten vanhemmista oli sitä mieltä, että heillä oli vapaus päättää työstään eikä äitien ja isien välillä ollut oletusten vastaisesti eroa työn itsenäisyyden kokemisessa. Isien ja äitien välillä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja myöskään töihin keskittymisen mahdollisuudessa eikä siinä, miten usein heidän työnsä keskeytettiin. Galinskyn (2000) tutkimuksessa työhön keskittymisen mahdollisuus oli voimakkaasti yhteydessä vanhempien vähäiseen stressin kokemiseen ja vähäiseen turhaumiseen sekä lisääntyneeseen onnistumisen kokemiseen työssään.

Työssä koettu tuki

Sosiaalinen tuki ja tyytyväisyys omaan sosiaaliseen verkostoon vahvistavat vanhempien hyvinvointia sekä vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen laatua (esim. Vandewater & Lansford, 2005). Kun puhutaan sosiaalisesta tuesta työpaikalla, työpaikan suojelemaan suhtautumisen perheeseen on todettu olevan myönteisesti yhteydessä perheen hyvinvointiin, sillä se vähentää työn ja perheen välistä ristiriitaa ja lisää tyytyväisyyttä (mm. Galinsky, 2000; Mauno & Kinnunen, 2005). Kun on verrattu (Grawitch & Barber, 2010) työhön liittyvän tuen ja työhön liittymättömän tuen vaikutuksia vanhemman hyvinvointiin, on havaittu, että työssä saatu tuki vaikutti monipuolisemmin vanhemman hyvin-

vointiin kuin työn ulkopuolinen tuki. Työn joustavuuden lisääminen vähensi työn ja perheen ristiriitaa sekä vahvasti työhön sitoutumista sekä yleistä tyytyväisyyttä elämään. Työn ulkopuolisen tuen lisääntyminen oli sen sijaan yhteydessä vain yleisen tyytyväisyyden kasvamiseen.

Galinskyn (2000) tutkimuksessa työhön sisältyvä tuki käsitti kollegiaalisen tuen, työnantajan tuen sekä työpaikan kulttuurisen tuen. Työntekijöillä, jotka tunsivat saaneensa työpaikallaan tukea, oli vähemmän ristiriitoja työn ja perheen yhteensovittamisessa kuin vähemmän tukea saaneilla. Vanhemmista 89 % koki olevansa osa työryhmää töissä, ja yhtä moni odotti innokkaasti työkaverien seurassa olemista (kollegiaalinen tuki). Vanhemmista 86 % oli jonkin verran tai vahvasti sitä mieltä, että johtaja ymmärtää, kun hänelle puhuu henkilökohtaisista työhön vaikuttavista perheasioista. Isät olivat kuitenkin huomattavasti vähemmän vakuuttuneita kuin äidit siitä, että johtaja todella välitti, millaisia vaikutuksia työn vaatimuksilla oli työntekijän perhe-elämään. Galinskyn (2000) tutkimuksessa työpaikan kulttuurisesta tuesta kysyttäessä 30 % vanhemmista oli jokseenkin samaa mieltä siitä, ettei heidän työpaikassaan suvaita perheasioiden hoitamista työaikana.

Heikko työssä saatava tuki on vahvemmin yhteydessä työn negatiiviseen siirräntään naisilla kuin miehillä (Grzywacz & Marks, 2000). Myös Repetti (1997) totesi työnjohtajan tuen vähentävän nimenomaan naisten depressiota työssä. Työpaikalla saadun tuen yhteydestä vanhemman sukupuoleen on saatu myös hieman toisenlaisia tutkimustuloksia. Malisen ja muiden (2005) tutkimuksessa työpaikan ymmärtäväinen suhtautuminen perheasioihin oli yhteydessä vähäisiin työn ja perheen ristiriitoihin sekä äideillä että isillä, mutta isillä huomattavasti äitejä voimakkaammin. Toisessa tutkimuksessa (Crouter & McHale, 2005) todettiin työssä saadun tuen ja vanhemman sukupuolen yhteydestä osin samansuuntaisesti: mitä enemmän työntekijä tunsivat saavansa kollegan tukea, sitä vähemmän sekä naimisissa olevat miehet että yksinhuoltajaäidit kokivat rooliristiriitoja.

1.4.2.2 Koettu hyvinvointi työssä

Stressi

Useimmat nykyisin käytetyt stressiteoriat korostavat yksilön ja ympäristön välistä suhdetta ja erityisesti sen ristiriitaa. Näissä vuorovaikutusta korostavissa teorioissa kiinnitetään huomiota yksilön arvioon tilanteesta sekä subjektiiviseen kokemukseen vaatimusten ja resurssien välisestä epäsuhdasta. Klassisen määritelmän mukaan stressi on ulkoisten ja sisäisten vaatimusten ja yksilön voimavarojen epäsuhda (Lazarus & Folkman, 1984). Kuormittava tapahtuma tai tilanne on yksilöllisesti koettu stressitekijä eli ärsyke, joka aikaansaa erilaisia tapoja reagoida siihen. Stressireaktioilla puolestaan kuvataan yksilön fysiologisia tai psykologisia vasteita, jotka ilmenevät reaktion jälkeen (Kinnunen & Feldt, 2005).

Työn laadullisten piirteiden, kuten työn epävarmuuden, työkuormituksen ja työuupumuksen, on todettu vaikuttavan perhe-elämään enemmän kuin työmäärän (Illies, Schwind, Johnson, DeRue & Ilgen, 2007; Kinnunen & Mauno,

2002). Työn ylikuormituksella on monissa tutkimuksissa todettu olevan vahva yhteys vanhempien kokemaan työn negatiiviseen siirräntään (esim. Crzywach & Marks, 2000; Kinnunen ym., 2006; Major, ym. 2002), mutta vastaavasti myös työhyvinvoinnin ja työn positiivisen siirräntän välillä on todettu myönteinen yhteys (esim. Kinnunen ym., 2006).

Galinskyn (2000) tutkimuksessa työssään painetta kokeneet vanhemmat tunsivat olevansa tavallista huonommalla tuulella kotona sekä omistavansa vähemmän energiaa perheilleen, jolloin heidän oli myös vaikeampi keskittyä vuorovaikutukseen lastensa kanssa ja lasten kanssa olemisesta tuli kiireistä ja stressaavaa. Kyseisessä Galinskyn (2000) tutkimuksessa perheellisistä 6–18-vuotiaiden vanhemmista 24 %:lla oli paljon ja 45 %:lla kohtalaisesti stressiä tavallisena työviikkona. Vain hyvin vähän stressiä oli 27 %:lla vanhemmista. Tutkimuksen (Illies ym., 2007) mukaan työn kuormituksen ei tarvitse olla kroonista, vaan satunnainenkin subjektiivisesti koettu työtaakka vaikuttaa työntekijän mielialaan kotona. Vanhempien kotonaolokaan ei välttämättä poista stressiä, vaan muuntaa sen toisenlaiseksi, millä on myös vaikutus lapseen, mutta eri tavalla (Forgays, Ottaway, Guarino & D'Alessio, 2001; Galinsky, 2000).

Tutkimusten mukaan työllä on osittain erilainen vaikutus äitien ja isien tunteisiin sekä työn siirräntään, mutta tutkimusten näkemykset eivät ole yhtenevät. Joissakin tutkimuksissa (Matjasko & Feldman, 2006) äitien on havaittu siirtävän työstä kotiin hyvin monenlaisia tunteita, kuten iloa, kiukkua ja ahdistusta, mutta isien vain ahdistusta. Toisissa tutkimuksissa (Larson & Richards, 1994) taas nimenomaan isien on todettu siirtävän sekä positiivisia että negatiivisia tunteita työstä kotiin. Monissa tutkimuksissa (Almeida & Kessler, 1998; Williams & Alliger, 1994) äitien on todettu kokevan enemmän työstressiä kuin isien. Almeida ja Kessler (1998) totesivat äitien tunnetilan kestävän kuitenkin lyhyemmän aikaa kuin isien eikä tunnetila siirtynyt seuraavaan päivään. Galinsky (2000) on arvellut, että äidit eivät ehkä voi jäädä stressin valtaan pitkäksi aikaa, sillä se vaikeuttaisi heidän hoitotehtäviään kotona. Myös Larson ja Richards (1994) huomasivat naisten olevan iltaisin työn ja perheen törmäyskurssilla (engl. *“six o'clock crash”*), mutta koska naiset olivat muuten miehiä tyytyväisempiä työhönsä, tunne ei voinut tutkijoiden mukaan olla lähtöisin työstä vaan muista perhe-elämän vaatimuksista. On kuitenkin enemmän tutkimuksia, joissa negatiivisen siirräntän kokemisessa ei ole todettu merkitseviä sukupuolieroja (esim. Bumpus ym., 2006; Galinsky, 2000; Grzywach & Marks, 2000; Kinnunen ym., 2006; Malinen ym., 2005), vaikka rooliteorian mukaan näin voisi olettaa.

Naisten työstressiä on joskus selitetty sillä, että työ uhkaa heidän keskeistä sosiaalista rooliaan perheessä, sillä sukupuolirooliteorian mukaan naiset pitävät perheroolia todennäköisemmin sosiaalisen roolinsa osana kuin miehet. Lisäksi perheroolit ovat vähemmän strukturoituja ja siten taipuvaisempia muiden roolien vaatimuksille (Kinnunen ym., 2001). Toisaalta naisten kontekstispesifien rooliodotusten luulisi muuttuneen, sillä naiset ovat nykyään paljon töissä (Grandley, Cordeiro & Crouter, 2005). Vanhempien roolit ovat eri maissa hyvin erilaisia, joten tutkimustulosten yleistettävyyteen on suhtauduttava varauksellisesti. Esimerkiksi Suomessa naiset ovat enemmän kokopäivätyössä kuin mo-

nessa muussa maassa, mutta he tekevät edelleen myös suurimman osan koti-
töistä, vaikka perheiden työnjako on vähitellen tasoittunut (Tilastokeskus, 2012;
Miettinen & Rotkirch, 2012). Äidin työroolin tarkastelu muuttuu luonteeltaan
myös silloin, jos äiti on saanut harkitusti ja itsenäisesti ratkaista työhönmenonsa
(Kinnunen ym., 2001). Lisäksi alkuillan tunnit ovat emotionaalisesti hyvin eri-
laisia äideille ja isille, ja päivässä on monia erilaisia jaksoja (Larson & Richards,
1994). Voi olla, ettei tutkimuksissa aina tunnisteta vanhempien työn dynaamista
luonnetta (Perry-Jenkins ym., 2000).

Tutkimuksessa (Galambos ym., 1995) on todettu, että välittävät tekijät
vanhempien työn ja nuoren hyvinvoinnin välillä ovat äideillä ja isillä hieman
erilaiset. Äideillä työkuormitus vähensi hyväksyvän kasvatuksen määrä, mikä
vaikutti nuoren hyvinvointiin, kun taas isien työkuormitus lisäsi isän ja nuoren
välisiä konflikteja ja vaikutti sitä kautta nuoren hyvinvointiin. Myös toisessa
tutkimuksessa (Crouter, Bumpus, Head & McHale, 2001) havaittiin, että jos isä
tekee pitkää työpäivää ja kuormittuu, isillä ja nuorilla on kummankin kertoman
mukaan enemmän konflikteja ja lisäksi isien kasvatustoteissa näkyy keskimää-
rin vähemmän hyväksyntää ja kykyä ottaa nuoren näkökulma huomioon. Kun
isien ja äitien työkuormituksia tarkasteltiin yhdessä, huomattiin, että äidin
osoittama hyväksyntä pystyi osin eliminoimaan ja pysäyttämään isän ja nuoren
välisen konfliktin (Galambos ym., 1995). Tutkimuksen mukaan (Bumpus ym.,
2006) äitien tieto lastensa päivittäisestä elämästä ei kärsinyt äitien stressin kas-
vaessa, mikä voi johtua siitä, että lapset kertovat keskilapsuudessa äidilleen
asioitaan äidin stressistä huolimatta.

Myös muissa tutkimuksissa on todettu työn siirränän erilaiset yhteydet
äitien ja isien vanhemmuuteen. Repetti (1997) havaitsi lennonjohtajaisien olevan
taipuvaisia vetäytymään etäämmälle lapsistaan vaativan työpäivän jälkeen. Jos
isät olivat kokeneet työssä vaikeuksia, he olivat vihasempia ja jännittyneempiä
ja lapsen kanssa olemisessa oli vähemmän tunnetta, leikkiä ja naurua. Päinvas-
toin kuin isät, äitien todettiin olevan stressaavan työpäivän jälkeen responsiivi-
sempia, leikkiväisempiä ja kiinnostuneempia lapsiaan kohtaan kuin tavallisen
työpäivän jälkeen. Esikouluikäisten lasten ja heidän äitiensä vuorovaikutusta
tutkiessaan Repetti ja Woods (1997) ovat havainneet myös äitien vetäytyvän
emotionaalisesti (esim. vähäpuheisuus) stressaavan työpäivän jälkeen, mutta
heidän ei todettu olevan ärtyneitä tai vihasia. Työstressin on todettu myös
muissa tutkimuksissa (mm. Illies ym., 2007) saavan puoliset vetäytymään emo-
tionaalisesti sekä toisistaan että lapsistaan. Työstressin ja vähemmän tyydyttä-
vän perhe-elämän välillä on todettu siis vahva yhteys (Repetti, 1989). Vanhem-
pien erilaisissa reaktioissa voi olla Repettin (1989, 1997) mukaan kysymys isien
ja äitien erilaisista tavoista palauttaa fysiologinen ja emotioiden tasapaino.
Erot isien ja äitien reaktioissa saattavat Repettin (1997) mukaan johtua myös
siitä, että keski-iässä kokopäiväisesti työskentelevät miehet ovat urasidonnai-
sempia kuin äidit, jotka usein työskentelevät Yhdysvalloissa osa-aikaisesti. Sex-
ton (2005) on ehdottanut moniin tutkimuksiin tutustuttuaan äitien todennäköi-
semmin kätkevän tyytymättömyyden tunteensa ja säästävän lapsiaan, mutta
isien ilmaisevan enemmän tunteitaan ja siirtävän niitä myös vaimoihinsa. Isien

on kuitenkin monissa tutkimuksissa todettu ilmaisevan tunteitaan vähemmän kuin äitien (esim. Kring & Gordon, 1998; Tirkkonen ym., 2004).

Puolison työstressi vaikuttaa myös toisen puolison stressiin. Miesten stressillä on todettu olevan suurempi vaikutus naisiin kuin naisten stressillä miehiin (Fagan & Press, 2008). Myös vanhemman tunne omasta kyvykkyydestään vanhempana on tärkeä välittävä tekijä työn ja perheen yhteensovittamisen välillä (Hyde ym., 2004). Galinsky (2000) totesikin tutkimuksessaan, että negatiivinen työn siirräntä pyyhkiytyi melkein kokonaan pois, jos vanhemmasta tuntui, että hän voi kasvattaa lapsiaan haluamallaan tavalla. Sen sijaan esimerkiksi naisten vuoden ajan jatkunut työn epävarmuus vähensi Maunon ja Kinnusen (2005) tutkimuksessa äidin tyytyväisyyttä vanhemmuuteensa. Vanhempien vanhemmuudessaan kokema stressi, onpa se lähtöisin työstä tai muusta, on luonnollisesti yhteydessä siihen, kuinka tyytyväisiä he ovat itseensä vanhempina (Goldsteen & Ross, 1989), mutta tulosten tulkintaa vaikeuttaa se, että vanhemmuuden stressi on yhteydessä myös parisuhdetyytyväisyyteen (Kinnunen, Koivunen & Mauno, 1997).

Työtyytyväisyys

Työtyytyväisyys voidaan määritellä työn henkilössä herättämäksi emotionaaliseksi reaktioksi, johon vaikuttavat monet tekijät, kuten työn sisältö, työmäärä, työryhmän suhtautuminen henkilöön sekä työn ilmapiiritekijät (Juuti, 2006). Työtyytyväisyys on siis vahvasti yhteydessä koetun tunnetilan mielihyvän määrään. Työtyytyväisyydestä on monia teorioita, mutta ne eivät kuulu tämän tutkimuksen fokukseen.

Vanhemman työtyytyväisyyden lisääntymisen on havaittu tuovan perhe-elämään myönteisiä muutoksia (Illies ym., 2007; Rantanen & Kinnunen, 2005). Myös Galinsky (2000) totesi tutkimuksessaan, että lapset voivat parhaiten, kun äiti sai tehdä sitä, mikä hänen mielestään oli oikein, eli joko olla töissä tai ei. Hänen tutkimuksessaan 6–18-vuotiaiden vanhemmista (N = 605) 89 % sai tehdä oman arvionsa mukaan mielekästä työtä. Kahdessa muussa tutkimuksessa (Abramovitch & Johnson, 1992; Farran & Margolis, 1987) vanhempien työtyytyväisyys oli myönteisesti yhteydessä lasten kouluasuoriutumiseen, mutta vain vastakkaisten sukupuolten kohdalla. Farran ja Margolis (1987) eivät kuitenkaan osaa selittää, miksi vaikutus on nimenomaan vastakkaisten sukupuolten välillä, mutta he esittävät, että työtyytyväisyys on yhteydessä lasten todellisuuden hahmottamiseen ja sitä kautta myös heidän kouluasuoriutumiseensa. Työtyytyväisyyden on todettu yleensä olevan myönteisesti yhteydessä työmotivaatioon. Mitä suurempi äidin työmotivaatio puolestaan on, sitä positiivisempi on myös nuoren kouluasenne (Sallinen ym., 2004).

Samalla tavalla mutta kääntäen on pienten lasten vanhemmuutta tutkittaessa (Costigan, Cox & Cauce, 2003) havaittu, että äitien kokema negatiivinen työilmapiiri vähentää heidän kokemustaan positiivisesta vanhemmuudesta ja lisää ajan mittaan negatiiviselta tuntuvan vanhemmuuden osuutta. Tulos oli sama, vaikka äitien ammattistatus ja yleinen hyvinvointi oli kontrolloitu. Kyseisessä tutkimuksessa (Costigan ym., 2003) äitien työkokemukset ennustivat

myös isien vanhemmuutta, mutta isien työkokemuksilla ei ollut juurikaan yhteyttä isien eikä äitien vanhemmuuteen.

Vanhempien työtyytyväisyyden yhteydestä lasten hyvinvointiin on olemassa myös joitakin toisenlaisia tuloksia. Esimerkiksi Voydanoff (2004b) totesi 10–17-vuotiaita ja heidän vanhempiaan tutkiessaan, että äitien ja isien työtyytyväisyys ei ollut yhteydessä lasten ja nuorten ongelmiin tai kouluarvosanoihin. Sen sijaan vanhempien työn negatiivinen siirranta oli positiivisesti yhteydessä sekä lasten internaalisten että eksternaalisten oireiden määrään.

On olemassa joukko muita perheeseen liittyviä tekijöitä, jotka ovat tutkimuksen mukaan yhteydessä työn siirrantaan. Tällaisia perheen ominaisuuksia ovat muun muassa puolison työssäolo, kotona asuvien lasten lukumäärä, perhemuoto sekä perheen taloudellinen tilanne. Koska en tutki näiden tekijöiden yhteyttä työn siirrantaan, olen rajannut ne pois teoreettisesta tarkastelusta.

2 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSONGELMAT

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää kolmasluokkalaisten lasten kokemuksia vanhempiensa työssä käymisestä sekä tarkastella vanhempien työssä käymisen heijastumista lasten sosioemotionaaliseen hyvinvointiin ja arjen kasvatus- ja vuorovaikutustilanteisiin lasten, äitien ja isien arvioimana. Tutkimuksen keskeisenä tavoitteena oli selvittää, toimiiko ohjaava kasvatus välittävänä tekijänä vanhempien työn siirrännän ja lasten internaalisten ja eksternaalisten oireiden sekä lasten itsearvostuksen välillä eri arvioitsijaryhmien kuvaamana. Tutkimuksessa selvitettiin myös lasten vanhempiensa työhön liittyviä toiveita ja huolia sekä vanhempien tietoisuutta niistä. Lisäksi tutkittiin, miten lapset arvioivat säätelevänsä emotionaalisen turvallisuuden tunnettaan vanhempiensa lähtiessä töihin tai palatessa töistä kotiin väsyneenä ja miten vanhemmat näkivät lastensa toiminnan ja psyykkisen itsesäätelyn näissä tilanteissa. Valitsin tämän tilanteen tutkimuksen kohteeksi, koska tutkimuksissa (Schultz, Cowan, Cowan & Brennan, 2004; Rönkä & Kinnunen, 2009) vanhempien kotiintulohetki on todettu keskeiseksi työn siirrännän kannalta. Myös ulkomaisessa tutkimuksessa (Southerton, 2003) on kiinnitetty huomiota kiivaan elämäntahdin kriittisiin kohtiin (engl. *hot spots*). Vuorovaikutuksen tutkiminen fokusoitiin näin arkisiin, päivittäin toistuviin tilanteisiin ja kohtaamisiin, jotka liittyivät lyhyeen aikaikkunaan (engl. *time frame*). Lisäksi haluttiin selvittää lasten ja vanhempien, äitien ja isien sekä tyttöjen ja poikien näkemysten yhtenevyyttä tutkituissa asioissa.

Tutkimusongelmat nousivat työn ja perheen siirröntämällin (Galambos ym., 1995; Galinsky, 2000) sekä lapsen emotionaalisen turvallisuuden mallin (Davies & Cummings, 1998) yhdistämisestä (kuvio 3, sivulla 33). Tutkimusongelmassa kaksi testattiin kolmivaiheista siirröntämällia ja siinä oli mahdollisuus asettaa hypoteesi. Kehityopsykologisenä lapsi- ja perhetutkimuksena tämän tutkimuksen tavoitteena oli tuoda uutta tietoa lasten hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä työssäkäyvien vanhempien perheissä lasten, äitien ja isien näkökulmasta.

1. Ovatko äitien ja isien näkemykset lastensa sosioemotionaaliseen hyvinvoinnista ja siihen liittyvistä tekijöistä (siirranta, ohjaava kasvatusta) yhtenevät keskenään sekä lasten omien arviointien kanssa?
  - Miten lapset ja vanhemmat arvioivat vanhemman työn siirranta-vaikutuksia kotiin?
  - Miten lapset ja vanhemmat arvioivat vanhemmuutta ja ohjaavaa kasvatusta?
  - Miten lapset ja vanhemmat arvioivat lasten sosioemotionaalista hyvinvointia?

2. Miten vanhempien työssäkäynti on yhteydessä kolmasluokkalaisten sosioemotionaaliseen hyvinvointiin lasten, äitien ja isien arvioimana?
  - Toimiiko ohjaava kasvatusta välittävänä tekijänä eri perheenjäsenten kokeman positiivisen ja negatiivisen työn siirrannan ja lasten internaalisten ja eksternaalisten oireiden sekä lasten itsearvioidun itsearvostuksen välillä?
Hypoteesi: Ohjaava kasvatusta toimii välittävänä tekijänä eri perheen jäsenten kokeman positiivisen ja negatiivisen työn siirrannan ja lasten internaalisten ja eksternaalisten oireiden sekä lasten itsearvioidun itsearvostuksen välillä.
  - Mitkä vanhempien työn piirteet tai koetun työhyvinvoinnin tekijät selittävät koettua työn siirranta- ja lasten sosioemotionaalista hyvinvointia?

3. Miten kolmasluokkalaisten lapset kokevat vanhempiensa työssä käymisen?
  - Millaisia toiveita, huolia ja hyviä puolia lapset esittävät vanhempiensa työstä?
  - Eroavatko tyttöjen ja poikien arviot äitien ja isien työssä käymisestä?
  - Onko lapsilla ja vanhemmilla samanlainen käsitys vanhempien työtyytyväisyydestä ja työssäolon määrästä sekä siitä, millaisia toiveita lapsilla on vanhempiensa työtä kohtaan?

4. Miten lapset säätelevät emotionaalisen turvallisuuden tunnettaan vanhempien kohtaamisissa, jotka liittyvät vanhempien töihin lähtöön ja vanhempien töistä paluuseen väsyneinä?
  - Millaisia tunteita vanhempien töihinlähtö ja vanhemman väsymys työstä palatessa herättävät tytöissä ja pojissa ja miten lapset ilmaisevat tunteensa?
  - Ilmaisevatko tytöt ja pojat tunteitaan samalla tavalla äitien ja isien työhön liittyvissä kohtaamisissa, joissa tarvitaan itsesäätelyä?
  - Miten äidit ja isät näkevät lapsensa tunteiden ilmaisun ja käyttäytymisen vanhempien työhön liittyvissä kohtaamisissa, ja ovatko heidän näkemyksensä yhtenevät lapsen itsearvioiden kanssa?

3 AINEISTO JA MENETELMÄT

3.1 Tutkimuksen toteuttaminen

Lapsiin kohdistuvassa tutkimuksessa on välttämätöntä pohtia eettisiä ratkaisuja. Lasten tutkimisen eettisyyttä koskevat ohjeet ovat kirjavia ja osin tieteenalakoh-
taisia, mikä vaatii tutkijalta kriittistä pohdintaa ja perusteltuja valintoja (Vehka-
lahti, Rutanen, Lagström & Pösö, 2010). Halusin varautua vanhempien kysy-
myksiin, ja mahdollisesti myös tutkimuksen julkistamisvaiheessa vastaantule-
viin kysymyksiin, joten pyysin lausunnon tutkimuksestani ja siihen liittyvistä
tutkimusmenetelmistä Jyväskylän yliopiston eettiseltä toimikunnalta. Se antoi
myönteisen lausunnon tutkimuksen toteuttamisesta ja kaikista siihen liittyvistä
kysymyksistä, lomakkeista ja saatekirjeistä (16.12.2008). Tutkimuksen eettisyy-
den pohtiminen ulottuu aina sananvalintoihin saakka, sillä esimerkiksi *tutki-
muslupa* pyydetään instituutiolta, mutta *suostumus* saadaan vanhemmalta tai
lapselta (Vehkalahti ym., 2010).

Jatkuvasti tuodaan esille, että tietoa hankittaessa lapsia voi olla vaikea
kohdata täysivaltaisina subjekteina, kun olemme itse haastattelijoina aikuiskes-
keisiä ajattelussamme (Vehkalahti ym., 2010). Tietoa lapsen näkemyksistä ei
saada kuitenkaan selville muuten kuin lapselta kysymällä (esim. Galinsky, 2000;
Kirmanen, 2000; Ritala-Koskinen, 2001), joten on aika kehittää tutkimusmene-
telmiä, joita käyttämällä lapsi kohdataan eettisesti oikein ja joiden avulla lasten
näkemykset hänelle tärkeistä asioista tulevat mahdollisimman luotettavasti esil-
le. Lapsen oikeus osallisuuteen on mainittu perustuslakimme kuudennessa py-
kälässä, ja myös Suomen hyväksymän Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oi-
keuksien sopimuksen 12. artiklassa mainitaan lapsen oikeus mielipiteeseensä
häntä koskevissa asioissa. Vaikka lapseen tiedon tuottajana tieteellisessä tutki-
muksessa liittyy monia kysymyksiä, edellä mainituissa asiakirjoissa lasta pide-
tään kuitenkin yhteiskunnallisena toimijana (Nieminen, 2010; Opetus- ja kult-
tuuriministeriö, 2011b).

Viittaan tässä luvussa käytettyihin tutkimusmenetelmiin, kun kerron tut-
kimuksen toteutuksesta. Käytetyt tutkimusmenetelmät perusteluineen, asteik-

koineen, luokitteluineen ja instruktioineen esittelen kuitenkin tarkemmin vasta Arviointimenetelmät-luvussa 3.4.

3.1.1 Tiedon hankkiminen lapsilta

Tutkimus toteutettiin keväällä 2009, ja tutkimusjoukkona olivat kolmasluokkalaiset lapset (N = 223) ja heidän vanhempansa (N = 336) Etelä-Pohjanmaalta, Keski-Suomesta ja Pirkanmaalta. Aloitin tutkimusjoukon hankkimisen ottamalla marraskuussa 2008 yhteyttä kuuden kunnan tai kaupungin koulu- tai sivistystoimenjohtajaan. He välittivät sähköpostiyhteydenottoni suoraan alueensa kouluihin, joissa koulunjohtajat tekivät päätöksen tutkimukseen osallistumisesta joko itse tai kolmansien luokkien opettajia kuultuaan. Tammikuussa 2009 lähetin uuden tiedustelun niihin kouluihin, joista en ollut saanut vastausta, ja otin yhteyttä vielä yhteisen kunnan. Loppujen lopuksi neljäntoista koulun 20 kolmatta luokkaa osallistui tutkimukseen. Seuraavaksi vein opettajille valmiina kirjekuorina lasten huoltajille osoitetut tutkimukseen osallistumisen suostumuspyynnöt (N = 305). Vanhemmat palauttivat vastauksensa kouluun suljetussa palautuskuoressa. Tutkimukseen sai osallistua 225 lasta, mikä on 74 % suostumuspyynnöistä. Kahden tutkimukseen suostumuksen saaneen lapsen vastauksia ei voitu ottaa tutkimustuloksina huomioon, sillä heidän kohdallaan perheen tutkimukseen osallistumisen ehto (vähintään yksi lapsen huoltaja on palkkatyössä) ei toteutunut.

Tutkimuspäivänä kävin ennen tutkimusten aloittamista esittäytymässä koko luokalle, ettei lapsen tarvinnut jännittää tapaamistani. Kerroin myös, miksi kaikki lapset eivät voineet tulla luokseni juttelemaan. Tällä pyrin selvittämään lapsille sitä eettisesti haastavaa tilannetta, että osa osallistuu tutkimukseen ja osa ei. Muutaman lapsen kohdalla vanhemman auktoriteetti tutkimussuostumuksen antajana (tässä: suostumuksen kieltäjänä) ohitti lapsen halun osallistua tutkimukseen (Strandell, 2010). Kerroin jo tässä tapaamisessa, etten ole terveydenhoitaja enkä erityisopettaja ja etten kerro lasten vastauksista heidän vanhemmilleen tai opettajalleen. Esittelyn lopuksi lapset saivat tietää, että tutkimukseen osallistuvat saavat pienen muistamisen, mutta että myös koko luokka saa yhteisesti jaettavan palkkion. Kaikissa 20 luokassa luokanopettaja oli varannut haastattelupaikan minua varten (yleensä terveydenhoitajan huone tai jokin luokka).

Ennen tutkimustehtävän aloittamista kysyin lapselta, mitä hänelle oli kerrottu tästä tutkimuksesta aikaisemmin ja millaisia ajatuksia hänellä oli tilanteeseen tullessaan (Boggs & Eyberg 1990; Kirmanen, 2000). Tämän jälkeen selvitin, että aikuiset tietävät usein aika vähän lapsen elämästä ja tämän mielipiteistä. Kerroin, että olen kiinnostunut tietämään, mitä lapset ajattelevat, ja voisin saada sen selville vain kysymällä lapselta itseltään. Lapsen kokemus omasta tärkeydestään ja ainutlaatuisuudestaan on yksi tärkeimmistä asioista, jonka pohjalta voi luoda luottavaisen yhteistyösuhteen lapseen (Kirmanen, 2000). Kertasin vielä, etten kerro lapsen vastauksista kenellekään ja ettei kysymyksiin ole olemassa oikeita vastauksia, vaan lapsen oma mielipide asiasta on aina oikea vastaus. Lapselle kerrottiin myös, ettei hänen ole pakko osata

vastata kaikkiin kysymyksiin ja että hänellä on halutessaan mahdollisuus keskeyttää vastaaminen missä tutkimuksen vaiheessa tahansa. Halusin korostaa haastattelun vapaaehtoisuutta, sillä lasten haastattelussa on aina erityisellä tavalla läsnä myös valtasuhde (Ritala-Koskinen, 2001; Strandell, 2010). Tutkimussuostumuksen vakuudeksi lapsi kirjoitti nimensä paperiin, jossa oli valmiina lause: "Suostun vastaamaan minulta kysyttäviin kysymyksiin, mutta voin lopettaa vastaamisen jos haluan." Kaikki vanhempien suostumuksen saaneet lapset halusivat myös itse osallistua tutkimukseen. Tämän jälkeen kysyin lapselta, saanko äänittää keskustelumme. Lapset suhtautuivat keskustelun tallentamiseen rennosti, sillä 223 lapsesta vain kaksi kielsi sen. Kukaan lapsista ei halunnut kokeilla nauhuria etukäteen, ja suurin osa lapsista tuntui unohtavan nauhurin hyvin pian.

Lapselle tutustumisen jälkeen esitettyjen lämmittelykysymysten (mm. lapsen perhe, vanhempien työ) tarkoituksena oli, paitsi johdattaa tutkimukseen, myös kartoittaa ja tarkentaa lapsen senhetkinen perhemuoto. Vanhemmat olivat antaneet tutkijalle tiedon perhemuodosta jo tutkimuslupapyyntöön vastatessaan, mutta oli tärkeää kuulla lapsen itsensä kertomana, miten paljon tämä oli avioero- ja uusperheissä biologisen vanhempansa kanssa. Tämä keskustelu vaikutti siihen, kysyttiinkö lapselta kummankin vanhemman työhön liittyviä kysymyksiä vai ei. Jos lapsen elämään kuului sekä biologinen isä että isäpuoli tai biologinen äiti ja äitipuoli, sovittiin, että puhutaan siitä vanhemmasta, jonka kanssa lapsi oli ajallisesti enemmän tekemisissä. Lapsen käyttämää kutsumanimeä äiti- tai isäpuolestaan käytettiin loppututkimuksen ajan. Etukäteistieto perhemuodosta oli tarpeen, sillä 29 yksinhuoltajan lapsesta kolme kertoi perheestään niin kuin molemmat vanhemmat olisivat asuneet kotona. Lämmittelykysymysten jälkeen lapselta kysyttiin "Jos saisit esittää yhden äidin työhön liittyvän toivomuksen, niin mikä se olisi?" ja "Jos saisit esittää yhden isän työhön liittyvän toivomuksen, niin mikä se olisi?" (Galinsky, 2000). Kysymykset oli kysyttävä tutkimuksen alkuvaiheessa, etteivät myöhemmät kysymykset olisi vaikuttaneet vastausten sisältöön, vaikka kysymykset olisivat sopineet aihepiirinsä puolesta paremmin toiseen tutkimuksen kohtaan.

Seuraavaksi lapsi sai täydentää äidin töihinlähtö- ja kotiintulotilanteisiin liittyviä lapsen ajatus- ja puhekuplia, minkä jälkeen hän siirtyi vastaamaan tietokonesovelluksena esitettyihin kysymyksiin, miten lapsi kokee äidin työn ja työssä käymisen. Tietokoneelle siirtymistä edelsi yksi harjoitustehtävä, ja ennen väittämiin vastaamista lapselle selitettiin, millä painikkeella voi hypätä kysymyksen yli ja millä painikkeella pääsee tarvittaessa korjaamaan edellisiä vastauksiaan. Lapsista 17 % halusi minun lukevan väittämät hänelle. On suositeltu, että tehtävät luettaisiin alakouluikäiselle ääneen, vaikka lapsi osaisi lukea ne itse (Stone & Lemanek, 1990). Tässä tutkimuksessa se oli kuitenkin mahdotonta, sillä tietokoneelle päästyään lapset uppoutuivat tehtävään ja väittämien lukeminen olisi häirinnyt monen lapsen työskentelyä. Kymmenen väittämän jälkeen kysyttiin kolme haastattelukysymystä ("Mitä teet tai ajattele, jos äitisi tulee kotiin väsyneenä?", "Onko sinulla äidin työhön liittyviä huolia? Jos on, niin mitä?" ja "Mikä on parasta siinä, että äitisi on työssä?").

Näiden kysymysten jälkeen lapsi vastasi tietokonesovelluksen väittämiin kokemastaan äidin ohjaavasta kasvatuksesta. Samat tehtävät käytiin läpi isien toimintaa arvioiden.

Lopuksi lapsi arvioi hyvinvointiaan kahden tehtävän avulla. Harterin (1985) minäkäsitysarvion itsearvostusta mittaavat kuusi väittämää (*Harter's Self-Perception Profile for Children; Global self-worth*) oli kuvattu kukin omalla sivullaan kierrekansiossa. Harjoituskuvan esittämisen jälkeen lapsi sai valita mielestään sopivan vaihtoehdon näyttämällä sitä kuvasta. Toisessa tehtävässä kartoitettiin lapsen näkemyksiä internaalisista ja eksternaalisista oireistaan Aunolan ja Nurmen (2005) kehittämällä kyselylomakkeella. Kysymykset luettiin lapsille, ja lapset vastasivat niihin "totta" tai "ei totta". Lapsi ei nähnyt lomaketta vastatessaan.

Tutkimustilanteen lopuksi lapsi sai kertoa vapaasti, miltä tehtävät tuntuivat, ja kysyä minulta halutessaan jotakin. Lisäksi lasta pyydettiin olemaan kertomatta tehtävistä toisille lapsille, jotta ne olisivat kaikille lapsille uusia. Ennen poistumistaan lapsi sai valita itselleen paperipussiin laitettavan osallistumislahjan. Tutkimustehtävien tekemiseen kului yleensä noin puoli tuntia (vaihtelu 25–50 minuuttia), mikä vastaa lasten vastaamisaikaa muissa tutkimuksissa (esim. Galinsky, 2000).

3.1.2 Tiedon hankkiminen vanhemmilta

Kun luokan kaikki tutkimukseen osallistuvat lapset oli haastateltu, opettaja jatkoi heille kotiin vietäväksi suljetun, lapsen huoltajille osoitetun kirjekuoren. Kirjekuoressa oli samanlaiset kyselylomakkeet äidille ja isälle tai vain yhdelle vanhemmalle perhemuodon mukaan sekä valmiiksi maksetut kirjekuoret tutkijan kotiosoitteeseen.

Kyselylomakkeissa kysyttiin vanhemman työhön liittyvien perustietojen lisäksi työhön liittyviä asioita, jotka saattavat siirtyä vanhemman mukana kotiin ja vaikuttaa esimerkiksi kasvatustyyliin (esim. työtyytyväisyys, uupumusasteinen väsymys, aikapaine ja työssä koettu tuki). Lisäksi vanhemmat saivat arvioida, kuinka paljon työstä siirtyy kotiin positiivisia ja negatiivisia asioita ja miten paljon he käyttävän perheen arjessa ohjaavaa kasvatusta. Lopuksi vanhemmat saivat arvioida lapsensa internaalisia ja eksternaalisia oireita Vahvuudet ja vaikeudet- eli *SDQ*-mittarilla (*Strengths and Difficulties Questionnaire*, Goodman, 1997). Mittarista käytettiin 4–16-vuotiaiden vanhemmille suunnattua *SDQ-Fin*-versiota (Koskelainen, 2008). Kyselylomakkeessa oli lisäksi muutama avoin kysymys, joissa vanhempi sai arvella lapsensa vastausta joihinkin lapsille esitettyihin kysymyksiin tai vastata samaan kysymykseen kuin lapsi (esim. "Jos tutkimuslapsesi saisi esittää yhden työhösi liittyvän toivomuksen, minkä arvelisit tämän toivomuksen olevan?", "Miten lapsesi reagoi, jos tulet väsyneenä kotiin?") Tutkimukseen suostumisen pyynnön yhteydessä vanhemmat olivat saaneet tietää Jyväskylän yliopiston eettisen toimikunnan myönteisestä lausunnosta, joka koski tutkimuksen toteuttamista ja tutkimusmenetelmiä (16.12.2008).

Vanhemmille lähetettiin 422 kyselylomaketta, joista täytettyinä palautettiin 336 (79,6 %). Joistakin kaksivanhempaisista perheistä vain toinen vanhempi vastasi. Kaikista tutkimukseen osallistuneista perheistä 92 %:sta ainakin toinen vanhempi vastasi. Lähetin muistutuskirjeen ja uuden kyselylomakkeen 51,2 %:lle vanhemmista, jotka eivät olleet vastanneet kyselyyn ja joiden osoite oli minulla tiedossa. Tutkimuksessa ei kysytty vanhempien osoitetietoja, ja kevätlukukauden päätyttyä en voinut käyttää koulua postikanavana.

3.2 Tutkittavat lapset ja vanhemmat

Tutkimukseen osallistui 223 kolmasluokkalaista, tutkimusajankohtana yleensä 9–10-vuotiasta lasta sekä 336 heidän vanhempaansa (185 äitiä ja 151 isää) Pohjanmaalta, Keski-Suomesta ja Pirkanmaalta. Tyttöjä oli 108 ja poikia 115. Tutkimushetkellä suurin osa (81,2 %) lapsista oli 9-vuotiaita. Pieni joukko (18,4 %) oli 10-vuotiaita ja yksi lapsi 8-vuotias. Lapsista 50,7 % kävi kaupunkikoulua, joiksi luokiteltiin yli 15 000 asukkaan kaupunkien keskustassa sijaitsevat koulut. Muut lapset kävivät pienemmän kaupungin koulua (39,0 % lapsista) tai kaksi- tai kolmiopettajaista kyläkoulua (10,3 % lapsista). Tutkimukseen osallistumisen ehtona oli, että lapsella oli vähintään yksi työssäkäyvä huoltaja. Tutkimukseen osallistuneista lapsista 72,6 % asui perheessä, jossa vanhemmat olivat naimisissa, ja 77,6 % perheessä, jonka vanhemmilla oli yhteisiä lapsia. Lapsista 13,0 % oli työssäkäyvän yksinhuoltajan perheestä. Tähän lukuun laskettiin myös ne perheet, joiden vanhempi ilmoitti eron jälkeisestä yhteishuoltajuudesta tai leskeydestä eikä asunut parisuhteessa (taulukko 1).

Tutkimukseen osallistuneet äidit ja isät olivat 29–59-vuotiaita (taulukko 1). Vanhemmista 33,9 % oli käynyt ammatillisen koulun ja lähes yhtä moni ammatillisen opiston tai suorittanut ammattikorkeakoulu- tai korkeakoulututkinnon (taulukko 2). Suurin osa vanhemmista (31,0 %) kuului ammattiasemaltaan työntekijöihin, jos alemmat ja ylempät toimihenkilöt sekä johtavassa asemassa olivat erotellaan erikseen. Äitien ja isien ammattiasemien välillä oli tilastollisesti erittäin merkitseviä ($p < 0,001$) eroja. Äidit olivat isiä useammin alempia toimihenkilöitä, ja isät puolestaan olivat äitejä useammin yrittäjiä. Isät olivat äitejä useammin myös johtavassa asemassa tai ylempiä toimihenkilöitä. Myös vanhempien työnantajien välillä oli tilastollisesti erittäin merkitseviä ($p < 0,001$) eroja. Suurin osa vanhemmista (45,1 %) oli työssä yksityisellä työnantajalla, mutta isät useammin kuin äidit. Äidit taas olivat isiä useammin kunnan tai kuntayhtymän palveluksessa.

Vanhempien työsuhteet olivat suurimmaksi osaksi pysyviä tai toistaiseksi voimassa olevia sekä kokoaikaisia. Äidit työskentelivät kuitenkin isiin verrattuna tilastollisesti erittäin merkitsevästi useammin ($p < 0,001$) määräaikaaisessa tai tilapäisessä työsuhteessa ja lisäksi heidän työnsä oli tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($p < 0,001$) useammin osa-aikatyötä. Isien palkkatyötuntimäärä viikossa oli tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($p < 0,001$) korkeampi kuin äideillä. Isistä noin 40 % ja äideistä noin 20 % vastasi tekevänsä palkkatyötä yli 40 tuntia

viikossa. Vanhemmat ilmoittivat kyselyssä työtuntimääränsä lukuna. Isät olivat myös tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($p < 0,001$) useammin poissa kotoa työn vuoksi kuin äidit, mutta on huomattava, että 73,2 % äideistä ja 56,8 % isistä ei ollut koskaan työn vuoksi yötä poissa kotoa. Päivä- ja vuorotyön suhteen äidit ja isät eivät eronneet juuri toisistaan, sillä molemmista noin 60 % työskenteli päivätyössä ja loput erilaisissa vuorotöissä tai töissä, joihin liittyi epäsäännöllinen työaika. Äidit olivat olleet tilastollisesti merkitsevästi isiä useammin ($p = 0,001$) työttöminä kahden edellisen vuoden aikana.

TAULUKKO 1 Vanhempien perheeseen liittyvät taustatiedot (%)

Taustatekijä	Äidit (N = 185)	Isät (N = 151)	Koko aineisto (N = 336)	Suomi ¹⁾ vuonna 2009
Ikä				
- alle 30 vuotta	1,1	0,7	0,9	ei ole tilastoitu perheellisillä erikseen
- 30 – 39 vuotta	51,9	38,4	45,8	
- 40 – 49 vuotta	42,1	51,0	46,2	
- 50 – 59 vuotta	4,9	9,9	7,1	
Perhemuoto lapsiperheissä				
- aviopuolisot ja lapsia			72,6	61,4
- avopuolisot ja lapsia			14,4	18,4
- yksinhuoltaja lapsen tai lasten kanssa			13,0	20,2
Uusperheiden määrä lapsiperheistä				
			9,4	9,2
Kotona asuvien lasten lukumäärä				
- 1			11,7	43,6
- 2			41,7	38,3
- 3			29,7	13,3
- 4 tai enemmän			16,9	4,8

¹⁾ Tilastokeskus 22.11.2010

TAULUKKO 2 Vanhempien työhön liittyvät taustatiedot (%)

Taustatekijä	Äidit N=185 - puuttuvat tiedot ²⁾	Isät N = 151 - puuttuvat tiedot ²⁾	Äitien ja isien välisen eron testisuure ja p-arvo	Koko aineis- to N = 336 - puuttuvat tiedot ²⁾	Suomi vuonna 2008 tai 2009 ¹⁾
Ammatillinen koulu-					
tus					(2008)
- ei tutkintoa	2,7	4,0	$\chi^2(5)=$ 0,19 n.s.	} 6,1	15,0
- työllisyys- tai ammatill. kurssi (väh. 3kk)	1,6	4,0			
- ammatillinen koulu	27,2	40,7		33,9	43,5
- ammatillinen opisto	35,4	25,3		30,4	} 41,5
- ammattikorkeakoulu	18,4	14,0		16,2	
- korkeakoulu	14,7	12,0		13,4	
	(N = 185)	(N = 151)		(N = 336)	
Ammattiasema					
- johtavassa asemassa, toisen palveluksessa	3,8	9,9	$\chi^2(6)=$ 48,56 p < 0,001	} 6,5	} 58,5
- ylempi toimihenkilö	17,4	23,2			
- alempi toimihenkilö	37,8	11,9		26,2	} 28,0
- työntekijä	29,7	32,5		31,0	
- yrittäjä tai yksityinen ammatinharj.	7,0	22,5		14,0	13,5
- kotiäiti tai koti-isä	3,2	-		1,8	} ei ole otettu huomioon tässä tilastossa
- muu (eläkeläinen, opiskelija)	1,1	-		0,6	
	(N = 185)	(N = 151)		(N = 336)	
Työnantaja					
					(2008)
- valtio	3,8	8,0	$\chi^2(6)=$ 53,55 p < 0,001	5,7	n m 8,3 9,5
- kunta tai kuntayhtymä	41,3	12,7		28,4	33,8 9,5
- yksityinen työnantaja	36,4	55,3		45,1	50,9 67,8
- seurakunta, järjestö tai yhdistys	2,2	-		1,2	
- oma yritys	7,7	21,3		13,7	7,0 13,1
- edellisten yhdistelmä	2,0	1,4		1,7	0,0 0,1
- on tällä hetkellä ilman työpaikkaa	6,6	1,3		4,2	
	(n = 184)	(N = 151)		(N = 335)	
Työsuhteen jatkuvuus					
					(2009)
- pysyvä tai toistaiseksi voimassa oleva	83,6	96,6	$\chi^2(1)=$ 14,59 p < 0,001	89,7	86,5
- määräaikainen tai tilapäinen	16,4	3,4		10,3	13,5
	(N = 171)	(N = 149)		(N = 320)	
Työn kokoaikaisuus					
					(2009)
- kokoaikatyö	84,7	99,3	$\chi^2(2)=$ 21,79 p < 0,001	91,6	86,3
- osa-aikatyö	13,5	0,7		7,5	13,7
- molempien yhdistelmä	1,8	-		0,9	-
	(N = 171)	(N = 149)		(N = 320)	

* p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001; n.s. = ei tilastollisesti merkitsevä

(jatkuu)

TAULUKKO 2 (jatkuu)

Taustatekijä	Äidit N=185 - puuttuvat tiedot ²⁾	Isät N = 151 - puuttuvat tiedot ²⁾	Äitien ja isien välisen eron testisuure ja p-arvo	Koko aineis- to N = 336 - puuttuvat tiedot ²⁾	Suomi vuonna 2008 tai 2009 ¹⁾
Työaikamuoto					(2009)
- säännöllinen päivätyö	60,2	61,1	$\chi^2(1)=$	60,7	n m 73 81
- jokin vuorotyön muoto	39,8	38,9	0,041	39,3	27 19
	(N = 171)	(N = 150)	n.s.	(N = 321)	
Palkkatyötumit viikossa					(2009)
- alle 35 tuntia viikossa	18,0	4,8	Z = -5,998	11,4	n m 24 11
- 35 - 40 tuntia viikossa	61,6	54,8	p < 0,001	58,2	70 76
- yli 40 tuntia viikossa	20,4	40,4		30,4	6 13
keskiarvo (t/oko)	37,8	43,2			
	(N = 167)	(N = 147)		(N = 324)	
Kotoa poissaolo työn vuoksi, yötä/kk					
- ei yhtään	73,2	56,8	Z = -3,794	65,8	ei vertai- lutietoa
- 1 - 4 yötä/kuukausi	23,2	25,7	p < 0,001	24,4	
- 5 - 9 yötä/kuukausi	3,0	7,7		5,1	
- 10 - 19 yötä/kuukausi	0,6	7,7		3,8	
- 20 - 24 yötä/kuukausi	-	2,1		0,9	
	(N = 168)	(N = 145)		(N = 313)	
Työttömyys 2 vuoden aikana					
- ei ole ollut	84,6	96,5	$\chi^2(1)=$	89,5	ei vertai- lutietoa
- on ollut	15,4	3,5	10,12	10,5	
	(N = 162)	(N = 114)	p = 0,001	(N = 276)	

* p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001; n.s. = ei tilastollisesti merkitsevä

¹⁾ Tilastokeskus 22.11.2010

²⁾ Tutkimukseen osallistumisen ehtona oli, että vähintään yksi perheen huoltaja oli palkkatyössä. Kyselylomakkeet lähetettiin kuitenkin molemmille vanhemmille, sillä lomakkeessa kysyttiin asioita, joita myös kotona oleva vanhempi voi arvioida (mm. lapsen hyvinvointi). Joskus vanhempi oli menettänyt työpaikkansa tai päässyt töihin tutkimusluvan antamisen ja tutkimuksen toteutumisen välissä.

3.3 Tutkittavien lasten ja vanhempien edustavuus

Koko Suomen lapsiperheisiin verrattuna tässä aineistossa oli jonkin verran enemmän avioliitossa eläviä perheitä ja vastaavasti vähemmän yksinhuoltaja-perheitä (taulukko 1). Uusperheiden määrä tässä tutkimuksessa (9,4 %) sen sijaan vastasi hyvin uusperheiden määrää Suomen lapsiperheistä vuonna 2009 (Tilastokeskus, 2010). Tässä aineistossa yksilapsisten perheiden määrä (11,7 %) oli selvästi aliedustettuna, sillä vuonna 2009 koko Suomen lapsiperheistä yksilapsisia oli 43,6 % (taulukko 1).

Kun verrattiin tutkimukseen osallistuneiden vanhempien koulutustaustaa koko Suomen vanhempien koulutustaustaan, vertailuun otettiin vain Suomen 30–49-vuotiaiden aikuisten koulutustiedot keskiarvoina, sillä suurin osa (92,0 %) tutkimukseen osallistuneista vanhemmista oli sen ikäisiä. Tämän tutkimuksen vanhemmat olivat keskimääräistä koulutetumpia, sillä heillä oli korkea-asteen tutkintoja enemmän kuin Suomessa keskimäärin (60,0 % vs. 41,5 %). Opistoasteen tutkinnot edustavat Tilastokeskuksen luokituksissa alinta korkea-astetta, joten ne luettiin mukaan korkea-asteen tutkintoihin (taulukko 2).

Tutkimukseen osallistuneiden ammattiasemajakauma muistutti suurin piirtein Suomen aikuisten ammattiasemajakaumaa, vaikka toimihenkilöitä oli tässä tutkimuksessa hieman vähemmän kuin Suomessa keskimäärin, erityisesti miehiä. Tutkimukseen osallistuvista äideistä 4,3 % jäi vertaamatta koko Suomen aineistoon, sillä Suomen Tilastokeskus ei tilastoi erikseen kotiäitejä ja -isiä. Jos vanhempi oli ilmoittanut kuuluvansa kahteen eri ammattiryhmään, vastaus koodattiin korkeamman koulutuksen vaativan ammattiryhmän mukaan. Myös tutkimukseen osallistuneiden työnantajajakauma muistutti sekä äitien että isien osalta koko Suomen työnantajajakaumaa, mutta niin, että tämän tutkimuksen vastaajista oli enemmän kuntatyönantajan palveluksessa ja vähemmän yksityisen palveluksessa kuin Suomessa keskimäärin.

Työn jatkuvuuden ja kokoaikaisuuden osalta tähän tutkimukseen osallistuneet vanhemmat edustivat hyvin Suomen työssäkäyviä aikuisia, vaikka he työskentelivätkin jonkin verran useammin pysyvissä ja kokoaikaisissa työsuhteissa kuin Suomen työntekijät keskimäärin. Erityisesti isät olivat useammin jatkuvissa ja kokoaikaisissa työsuhteissa valtakunnan tasoon nähden. Tämän tutkimusjoukon vanhemmat työskentelivät myös useammin vuorotyössä tai epäsäännöllisessä työssä kuin Suomessa keskimäärin. Tämäkin ero oli isillä suurempi kuin äideillä. Tutkimuksen vanhemmat tekivät oman ilmoituksensa mukaan myös huomattavasti keskivertoa enemmän töitä tunteina viikossa. Noin 30 % kysymykseen vastanneista vanhemmista ilmoitti tekevänsä työtä yli 40 tuntia viikossa, kun koko Suomessa luku oli 9 % vuonna 2009 (Tilastokeskus). Tässäkin tutkimuksessa isät ilmoittivat valtakunnallisen suuntauksen mukaisesti tekevänsä enemmän yli 40-tuntisia viikkoja kuin äidit. Tulosten tulkinnassa on syytä ottaa huomioon, että tämän tutkimuksen työssäkäyvät vanhemmat olivat 29–50-vuotiaita, kun taas valtakunnan tilastoissa ovat mukana kaikki työssäkäyvät aikuiset.

Vanhemmat palauttivat tutkimukseen suostumisen pyynnön ohessa vastaukset muutamaan perhettä koskevaan kysymykseen riippumatta siitä, suostuivatko he tutkimukseen vai eivät. Lähetetyistä 305 suostumuspyynnöstä palautettiin 280 pyyntöä perhetiedot täytettyinä (91,8 % lähetetyistä lupapyynnöistä). Tutkimukseen osallistumiseen kielteisesti suhtautuneen 55 perheen perhetiedoista voitiin suorittaa katoanalyysi ja pohtia tutkimusjoukon edustavuutta. Vanhemmat saivat halutessaan ilmoittaa, miksi eivät halunneet osallistua tutkimukseen. Kieltytyneistä vanhemmista 46,3 % ei ilmoittanut mitään syytä ja 24,1 % ilmoitti, ettei perhe sovi tutkimukseen, sillä kukaan perheestä ei käy töissä. Saman verran tutkimuksesta kieltäytymisen syyksi ilmoitettiin se,

ettei lapsi halua osallistua tutkimukseen. Tutkimusta tehdessäni huomasin, että kahden lapsen kohdalla tutkimukseen osallistumisen ehto eli vähintään yhden lapsen huoltajan palkkatyössä oleminen ei toteutunut.

Kun verrattiin tutkimukseen osallistuneiden lasten perheiden (N = 223) ja tutkimukseen osallistumisen kieltäneiden perheiden (N= 55) taustatietoja keskenään (taulukko 3), huomattiin, että ne erosivat tilastollisesti merkitsevästi vain vanhempien arvioiman perheen taloudellisen tilanteen kohdalla. Tutkimuksesta kieltäytyneet perheet arvioivat taloudellisen tilanteensa tilastollisesti melkein merkitsevästi ($p = 0,018$) heikommaksi kuin tutkimukseen osallistuneet perheet, vaikka molemmissa ryhmissä oli itsearvioiden mukaan sekä erittäin kireässä taloudellisessa tilanteessa olevia että hyvin selviytyviä perheitä. Vanhempien koulutustasoa ei kysytty vielä tutkimukseen suostumisen yhteydessä.

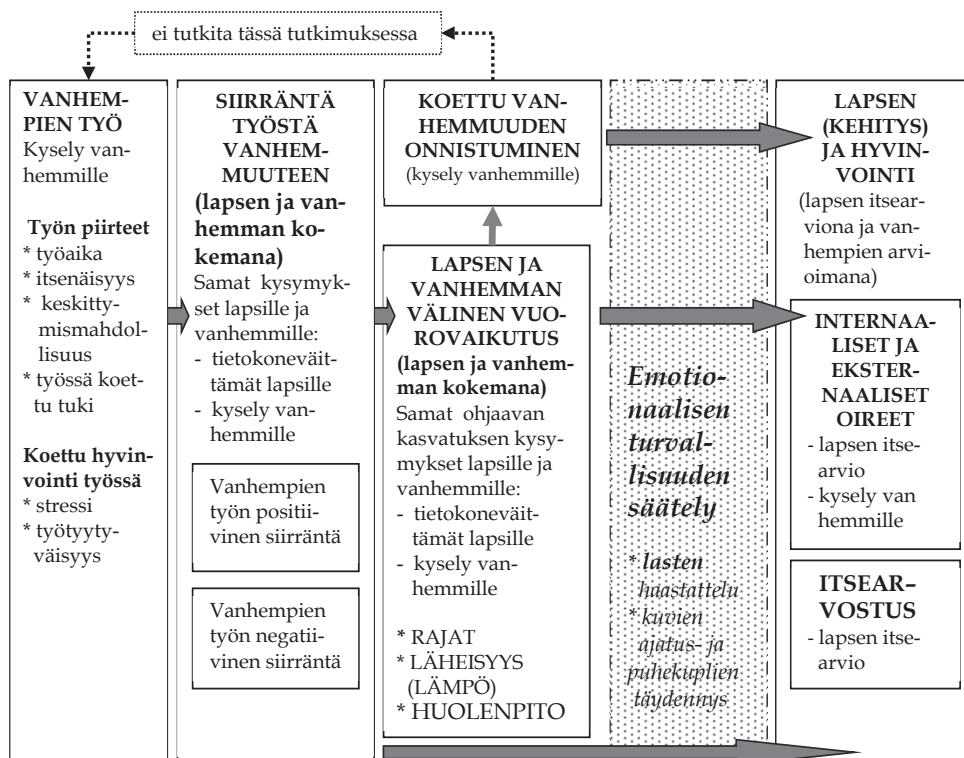
TAULUKKO 3 Tutkimukseen osallistuneiden perheiden ja tutkimuksesta kieltäytyneiden perheiden (= katoanalyysiryhmän) taustatietojen vertailu (%)

Vertailtava taustatieto	Tutkimusryhmä (N = 223)	Katoanalyysi- ryhmä (N= 55)	Ryhmien välisen eron testisuure	p-arvo
Lapsen sukupuoli				
- tyttö	48,4	47,3	$\chi^2(1) = 0,02$	n.s.
- poika	51,6	52,7		
Lapsen ikä				
- 8 vuotta	0,4	-	Z = -0,60	n.s.
- 9 vuotta	81,2	85,5		
- 10 vuotta	18,4	14,5		
Lapsen koulun koko				
- kaupunkikoulu	50,7	43,6	$\chi^2(1) = 0,02$	n.s.
- pieni kaupunkikoulu	39,0	38,2		
- kyläkoulu	10,3	18,2		
Perhemuoto				
- aviopuolisot ja lapsia	72,7	56,4	$\chi^2(1) = 0,02$	n.s.
- avopuolisot ja lapsia	14,3	23,6		
- yksinhuoltaja	13,0	20,0		
Uusperheiden määrä lapsiperheistä				
	9,2	16,4	$\chi^2(1) = 0,02$	n.s.
Kotona asuvat lapset/lkm				
1	11,7	16,4	Z = -1,81	n.s.
2	41,7	49,1		
3	29,7	25,4		
4 tai enemmän	16,9	9,1		
Vanhempien arvio omasta taloudellisesta tilanteesta asteikolla 1-5 (1 heikoin, 5 paras)				
	3,52	3,13	Z = -2,36	p = 0,018

* $p < 0,05$; n.s. = ei tilastollisesti merkitsevä

3.4 Arviointimenetelmät

Tässä luvussa käsiteltävien mittareiden luotettavuuden tilastollinen tarkastelu on esitetty luvussa 3.4.6. Lasten näkemyksiä tutkittiin suurimmaksi osin toiminnallisilla menetelmillä, joita monet lasten käsityksiä tutkineet ovat pitäneet toimivina tutkimusmenetelminä (mm. Brannen, Heptinstall & Bhopal, 2000; Chambers & Johnston, 2002; Kirmanen, 2000; Lahikainen, Kraav, Kirmanen & Maijala, 1995) ja joiden myös itse olen kokenut toimivan hyvin aikaisemmin alakouluikäisiä tutkiessani (Vasikkaniemi, 2003). Turtiaisen (2001) mukaan herkkä haastattelija osaa käyttää tarvittaessa myös visuaalisia keinoja haastattelun tukena, ja esimerkiksi lapsen pelkoja on tutkittu (Kirmanen, 2000) kuva-avusteisesti. Kuvallisen materiaalin onkin sanottu herättävän kiinnostusta tehtävään sekä selventävän sitä (Breakwell, 2000; Kirmanen, 2000; Stone & Lemanek, 1990). Asioiden konkretisoiminen ja kysymysten esittäminen kuin pelinä motivoi lapsia, ja toiminnallisissa menetelmissä voidaan hyödyntää myös lapsen ajattelun kehitystä, kuten alakouluikäisen luokitteluhalua (Vasikkaniemi, 2003). Tässä tutkimuksessa toiminnallisuus tarkoitti lähinnä sitä, että lapset saivat luokitella väittämiä tietokonesovelluksena sekä täydentää kuvien puhekuplia lapsen näkökulmasta (kuvio 4).

KUVIO 4 Tutkimuksessa käytetyt aineistonkeruumenetelmät

Tietokonesovelluksessa lapset saivat luokitella kokemuksiaan vanhempiensa työssä käymisestä, vanhempiensa työn siirrännästä kotiin sekä heidän ohjaavan kasvatuksen taidoistaan tietokoneella esitettyjen väittämien avulla. Tietokonesovellus oli XML-tiedostomuotoinen, ja se oli kehitetty tätä tutkimusta varten yhteistyössä Seinäjoen ammattikorkeakoulun tekniikan yksikön kanssa. Lapsi näki tietokonenäytöllä kysymyksen ja sen alapuolella 5-portaisen tekemisen useutta kuvaavaa asteikon (1= erittäin harvoin tai ei koskaan, 2 = harvoin, 3 = silloin tällöin, 4 = usein, 5 = hyvin usein tai aina). Useimmissa kysymyksissä oli lisäksi hymynaamakuviot (iloinen ja surullinen) näytön molemmilla reunoilla helpottamassa vastaamista. Kun lapsi oli vastannut kysymykseen, kysymys vaihtui automaattisesti toiseksi. Näytöllä oli myös painike, jolla lapsi pystyi jättämään kysymyksen väliin, sekä painike, jonka avulla lapsi pystyi halutessaan palaamaan aikaisempaan kysymykseen vaihtamaan vastaustaan. Ensinnäkin vastattiin kaikkiin äitiä koskeviin punertavapohjaisiin kysymyksiin ja sen jälkeen isää koskeviin sinipohjaisiin kysymyksiin.

Alakouluikäisten näkemyksiä tutkittaessa on käytetty paljon 4–6-portaisia asteikkoja (mm. Davies & Cummings, 1998; Galinsky, 2000; Piotrkowski & Stark, 1987). Tutkimuksissa (esim. Chambers & Johnston, 2002; Cremeens, Eiser & Blades, 2007) on todettu, että lapset saattavat vastata erilaisten mittareiden (esim. kuvat, skaalat) avulla mitattuna eri tavalla. On kuitenkin myös tutkimuksia (esim. van Laerhoven, van der Zaag-Loonen & Derkx, 2003), joissa Likert-asteikon sekä visuaaliseen analogiaan (VAS) ja numeeriseen analogiaan perustuvan mittarin välillä ei ole havaittu lasten tutkimustuloksissa merkittäviä eroja. Kyseisessä tutkimuksessa (van Laerhoven ym., 2003) lapset itse pitivät Likert-tyyppistä mittaria helpoimpana. Tämän tutkimuksen tietokonesovelluksessa oli Likert-asteikon lisäksi viitteitä visuaalisen analogian käytöstä lasten näkemysten mittauksessa (hymynaamat).

Joissakin tehtävissä lapset saivat kertoa ajatuksistaan täydentämällä A4-kokoisten laminoitujen värillisten piirrosten ajatus- ja puhekuplia. Tämän projektivisen menetelmän tarkoituksena oli täydentää haastattelukysymyksillä ja tietokonesovelluksessa saatua aineistoa. Monien menetelmien yhtäaikainen käyttö on perusteltua, sillä eri menetelmillä on saatu joskus erilaisia tutkimustuloksia (esim. Lahikainen ym., 1995).

Vanhempien kyselylomake ei ollut perhekohtainen, vaan äidit ja isät vastasivat siihen erikseen. Tavoitteena oli tutkia äitien ja isien näkemysten yhtenevyyttä lapsen hyvinvointiin liittyvän mallin eri komponenteista (kuvio 4). Kyselylomakkeessa kysyttiin strukturoiduin kysymyksiin teemoittain vanhemman taustatietoja, koettua työhyvinvointia, käsityksiä työn siirrännästä, arviota ohjaavan kasvatuksen toteutumisesta perheen arjessa sekä arviota lapsen hyvinvoinnista. Lisäksi kyselylomakkeessa oli muutamia avoimia kysymyksiä, joissa vanhempaa pyydettiin arvaamaan, mitä heidän lapsensa on vastannut tiettyihin kysymyksiin. Lasten ja vanhempien käsitysten yhteneväisyyden tutkimisella pyrittiin kartoittamaan vanhempien metakognitiivisten taitojen tarkkuutta ja tietoja lastensa käsityksistä ja tunteista, millä on todettu olevan yhteyttä lasten emotionaaliseen säätelykykyyn (Katz, Wilson & Gottman, 1999).

3.4.1 Vanhempien työhön liittyvät mittarit

Vanhempien työn piirteisiin (esim. aikapaine, itsenäisyys ja mahdollisuus keskittyä) ja työssä koettuun hyvinvointiin liittyvät kysymykset (stressi ja työtyytyväisyys) kysyttiin vain vanhemmilta. Kun haluttiin tutkia vanhempien tietämystä lastensa toiveista tai lastensa työhön liittyvistä huolista tai selvittää lasten ja vanhempien näkemysten samanlaisuutta vanhempien työtyytyväisyydestä ja työssäolon sopivasta määrästä, samat kysymykset kysyttiin sekä lapsilta että vanhemmilta. Vanhemmilta kysymykset kysyttiin joko strukturoituna tai avoimina kyselylomakekysymyksinä. Strukturoituihin väittämiin vastattiin 5-portaisen tekemisen useutta kuvaavan asteikon avulla. Lapset vastasivat kysymyksiin joko haastattelussa tai tietokonesovelluksen avulla. Mittarien osiot, arviointiasteikot, alfakertoimet ja alkuperä on esitetty taulukossa 4.

Galinsky (2000) on esittänyt neljä työstä perheeseen -siirräntään vaikuttavaa työn komponenttia: työn ajalliset vaatimukset, mahdollisuus keskittyä työhön, työn laatu (mm. itsenäisyys työssä) sekä työssä saatava tuki. Myös muut tutkijat (mm. Crzywach & Marks, 2000) ovat pitäneet työaikaa, työn itsenäisyyttä sekä työssä koettua tukea työn siirräntän kannalta keskeisinä.

Työn objektiiviset aikapaineet käsittävät sen, miten paljon työ vaatii työntekijää olemaan poissa kotoa. Sitä mitattiin kahden taustamuuttujan avulla. Sitä, miten usein vanhemmat olivat työn vuoksi yötä poissa kotoa, ei tarkasteltu, sillä 65,8 % vanhemmista ei ollut koskaan työn vuoksi yötä poissa kotoa (äideistä 73,2 % ja isistä 56,8 %) ja lisäksi muuttujan jakauma oli hyvin vino.

Työn subjektiiviset aikapaineet käsittävät työntekijän tunteen siitä, miten hyvin annettu työaika riittää töiden tekemiseen. Tämä mittari koostui kolmesta väittämästä.

Itsenäisyyttä työssä (autonomia) mitattiin seitsemällä (lopulta kuudella) väittämällä. Yhden väittämän korrelaatio muuhun mittariin oli negatiivinen, joten se poistettiin aineiston tarkastelusta. *Mahdollisuutta keskittyä työhön (focus)* mitattiin kolmella väittämällä.

Työssä koettu tuki -mittari muodostui kolmesta väittämästä, jotka mittasivat kolmen eri tuen lähteen (työkaverit, työnantaja, työpaikan kulttuuri) vaikutusta. Ne eivät yhdessä tarkasteltuina täyttäneet kaikkia mittarille asetettuja vaatimuksia, joten väittämiä tarkasteltiin aineistonkäsittelyssä yksittäisinä muuttujina. Ala-Mursula, Vahtera, Kivimäki ja Pentti (2002) ovatkin ajatelleet kysymyksen "Voitko hoitaa yksityisasioitasi työpäivän aikana?" mittaavan tuen kokemisen sijaan työaikaan vaikuttamista, mikä olisi tässä tutkimuksessa sopinut itsenäisyys työssä -kokonaisuuteen.

Vanhempien työtyytyväisyyttä tarkasteltiin kahden kysymyksen summuuttujan avulla. *Vanhempien uupumusasteista väsymystä* mitattiin BBI-15 -työuupumusmittarin (*Bergen Burnout Indicator 15*) yhden osion (uupumusasteinen väsymys) viiden väittämän avulla. Muut työuupumusmittarin alaosiot ovat kynnistyminen ja ammatillisen itsetunnon heikkeneminen, joita ei tässä tutkimuksessa tutkittu.

TAULUKKO 4 Vanhempien työhön, työn siirräntään ja vanhemmuuteen liittyvät mittarit

Mittari (vastaaja)	Osioiden lkm	Osiot ¹⁾	Arviointi- asteikko	Alfa- kerroin äidit (isät) [lapset]	Mittarin lähde
Työn objektiiviset aikapaineet (isät ja äidit)	2	- "Montako tuntia viikossa teet palkkatyötä?" - "Teetkö päivä- vai vuorotyötä?"	vanhemman ilmoit- tama tuntimäärä/vko 1 = säännöllinen päi- vätyö, 2 = jokin vuo- rotyön muoto (yhdis- tetty vastaus- vaihtoehtoista sään- nöllinen ilta-, yö- tai aamutyö, kaksi- vuorotyö, kolmivuo- rotyö, epäsäännöllin- en työaika)	tarkasteltiin yksittäisinä muuttujia	-
Työn subjektiiviset aikapaineet (isät ja äidit)	3	- "Minulla on liikaa töitä." ¹⁾ - "Tuntuu, ettei minulla ole koskaan aikaa saada kaikkea vaadittavaa työtä tehtyä." ²⁾ - "Työni jakautuu epätasaisesti." ¹⁾	1-5 (1= erittäin harvoin tai ei koskaan, 2 = harvoin, 3 = silloin tällöin, 4 = usein, 5 = hyvin usein tai aina)	0,82 (0,71)	¹⁾ QPS-Nordic (Elo ym., 2006) ²⁾ Galinsky (2000)
Itsenäisyys työssä (isät ja äidit)	7 (6 käytettiin)	- "Voin itse päättää, milloin pidän taukoja." ¹⁾ - "Voin vaikuttaa työni kannalta tärkeisiin päätök- siin." ¹⁾ - "Voin vaikuttaa työpäivieni pituuteen." ²⁾ - "Voin määrätä työtahtini." ¹⁾ - "Voin vaikuttaa työpäiväni alkamis- ja päätty- misajankohtaan." ²⁾ - "Voin vaikuttaa työmäärääni." ¹⁾ - ("Minun täytyy tehdä minulle kuulumattomia yli- määräisiä töitä.")	kuten edellä	0,75 (0,81)	¹⁾ QPS-Nordic (Elo, ym., 2006) ²⁾ Ala-Mursula ja muut (2002)
Keskittymismah- dollisuus työssä (isät ja äidit)	3	- "Minun annetaan keskittyä työhöni." - "Minun pitää tehdä liian montaa asiaa yhtä aikaa." - "Minut keskeytetään työssäni."	kuten edellä	0,74 (0,69)	Galinsky (2000)

(jatkuu)

TAULUKKO 4 (jatkuu)

Työssä koettu tuki (isät ja äidit)	3	- "Koen olevani osa työryhmää/työporukkaa töissä." - "Työnantajani välittää siitä, mitä vaikutuksia työllä on perhe-elämääni." - "Koen, etten voi missään tapauksessa hoitaa perheen asioita työajalla."	kuten edellä	tarkasteltiin yksittäisinä muuttujina	Galinsky (2000)
Uupumusasteinen väsymys (isät ja äidit)	5	- "Tunnen hukkuvani työhöni." - "Nukun usein huonosti erilaisten työasioiden takia." - "Ajattelen työasioita myös vapaa-aikanani." - "Työn paine on aiheuttanut ongelmia läheisissä ihmissuhteissani." - "Minulla on jatkuvasti huono omatunto, koska joudun työn vuoksi laiminlyömään läheisiäni."	kuten edellä	0,81 (0,77)	BBI-15 (Bergen Burnout Indicator 15), (Näätänen, Aro, Matthiesen & Salmela-Aro, 2003)
Työtyytyväisyys (isät ja äidit)	2	- "Olen tyytyväinen työhöni." - "Työni on mielekästä."	kuten edellä	0,86 (0,86)	Galinsky (2000)
Positiivinen siirräntä (lapset, isät ja äidit)	3	Lapsille esitettyinä: *) - "Äiti/isä kertoo mukavia asioita työstään sinun kuultesi." ¹⁾ - "Äiti/isä tulee mukavan työpäivän jälkeen kotiin hyväntuulisena ja se vaikuttaa koko perheen ilmapöörin myönteisesti." ²⁾ - "Äiti/isä tuntuu saavan työstään voimia ja energiaa perhe-elämään." ¹⁾	kuten edellä	0,63 (0,62) [0,61 äitien työstä] [0,72 isien työstä]	¹⁾ Galinsky (2000) ²⁾ Kinnunen ym. (2006); Grzywacz & Marks (2000) mu- kailien
Negatiivinen siirräntä (lapset, isät ja äidit)	4 (lasten vastausten tarkastelussa käytettiin 3 osiota)	Lapsille esitettyinä: *) - "Äiti/isä on työn vuoksi niin väsynyt, ettei hän jaksa olla kanssasi." ^{1) ja 2)} - "Äiti/isä on huonolla tuulella töiden jälkeen ja suuttuu sinulle helposti." ²⁾ - ("Äiti/isä kertoo ikäviä asioita työstään sinun kuultesi." ¹⁾ - "Äiti/isä on omissa ajatuksissaan raskaan työpäivän jälkeen." ³⁾	kuten edellä	0,70 (0,71) [0,60 äitien työstä] [0,72 isien työstä]	¹⁾ Galinsky (2000). ²⁾ Wierda-Boer & Rönkä (2004) ³⁾ Repetti (1989)

(jatkuu)

TAULUKKO 4 (jatkuu)					
Vanhemmuus	3	Lapsille esitettyinä: *)	kuten edellä	0,61 (0,67)	¹⁾ Galinsky (2000) mukaillen
• Rajat-faktori (lapset, isät ja äidit)		- "Äiti/isä opettaa sinua noudattamaan sovittuja sääntöjä perheessä." ¹⁾ - "Äiti/isä haluaa tietää, kenen kanssa olet vapaa-aikanasi." ²⁾ - "Äiti/isä valvoo, ettet käytä liikaa tietokonetta." ²⁾		[0,61 äitien toiminnasta] [0,59 isien toiminnasta]	²⁾ Jyväskylän yliopiston Perhetutkimuskeskuksen tutkimukset
• Läheisyysfaktori (lapset, isät ja äidit)	6 (5 käytettiin)	Lapsille esitettyinä: *)	kuten edellä	0,76 (0,81)	¹⁾ Galinsky (2000)
		- "Voit mennä äidin/isän luo, jos sinulla on huolia tai paha olla." ¹⁾ - "Äidillä/isällä on aikaa kuunnella sinua, kun sinulla on kerrottavaa." ²⁾ - "Äiti/isä on kiinnostunut siitä, mitä sinulle tapahtuu koulussa." ¹⁾ - "Juttelet äidin/isän kanssa." ¹⁾ - "Puuhaillet yhdessä äidin/isän kanssa." ³⁾ - ("Äidin/isän kanssa tulee riittää." ³⁾)		[0,69 äitien toiminnasta] [0,79 isien toiminnasta]	²⁾ Lovejoy, Weis, O'Hare & Rubin (1999) ³⁾ Jyväskylän yliopiston Perhetutkimuskeskuksen tutkimukset
• Huolenpito-faktori (lapset, isät ja äidit)	3	Lapsille esitettyinä: *)	kuten edellä	0,50 (0,74)	¹⁾ Galinsky (2000)
		- "Äiti/isä on kanssasi, jos olet sairas." ¹⁾ - "Äiti/isä huolehtii siitä, että saat riittävästi unta ja lepoa." ²⁾ - "Äiti/isä huolehtii, että syöt riittävästi ja oikeanlaista ruokaa." ²⁾		[0,49 äitien toiminnasta] [0,64 isien toiminnasta]	²⁾ Jyväskylän yliopiston Perhetutkimuskeskuksen tutkimukset
Vanhemmuuden koettu onnistuminen (isät ja äidit)	2	- "Tunnen onnistuneeni vanhempana." - "Tunnen, että osaan kasvattaa lapseni niin kuin haluan."	kuten edellä	0,78 (0,80)	Galinsky (2000)

*) Vanhempien vastattaviksi esitetyt lauseet olivat muodoltaan samanlaisia, mutta niin, että äiti- ja isä-sanojen tilalle vaihdettiin yksikön ensimmäisen persoonan ilmaisu (esim. "Kerron mukavia asioita työstäni" tai "Olen kiinnostunut siitä, mitä lapselleni tapahtuu koulussa.")

Tutkimuksessa haluttiin tietää myös lasten toiveista ja huolista, jotka koskevat heidän vanhempiansa työtä, ja selvittää, miten hyvin vanhemmat osaavat arvioida lastensa antaman vastauksen. Yksi tällainen lasten ja vanhempien vastausten yhtenevyyttä mittaava kysymys oli lapsilta kysyttäessä ”Jos saisit esittää yhden äidin/isän työhön liittyvän toivomuksen, niin mikä se olisi?” ja vanhemmilta kysyttäessä ”Jos tutkimuslapsesi saisi esittää yhden työhösi liittyvän toivomuksen, minkä arvelisit tämän toivomuksen olevan?” (Galinsky, 2000). Molemmat kysymykset kysyttiin lapselta tutkimustapaamisessa heti lämmittelykysymysten jälkeen alkuvaiheessa, etteivät myöhemmät kysymykset olisi vaikuttaneet vastausten sisältöön, vaikka kysymykset olisivat sopineet aihepiirinsä puolesta paremmin toiseen tutkimuksen kohtaan.

Lasten toiveet vanhempiansa työstä luokiteltiin Wierda-Boerin ja Röngän (2004) tutkimuksessaan käyttämän luokituksen mukaan. He tutkivat keski-ikältään noin 16-vuotiaita nuoria. Näiden luokkien lisäksi jouduttiin muodostamaan yksi luokka (halu käydä vanhempien työpaikalla useammin). Myös Galinsky (2000) on tutkimuksessaan raportoinut neljä näistä seitsemästä luokasta (raha, vähemmän stressiä, vähemmän väsymystä, enemmän aikaa lapselle), mutta hän ei maininnut raportissaan kaikkia vastausluokkia. Vanhempien oletukset lastensa toiveista luokiteltiin samalla tavalla.

Lapsilta kysyttiin myös ”Onko sinulla äidin/isän työhön liittyviä huolia (ja jos on, niin minkälaisia)?”. Myös vanhempia pyydettiin kertomaan, mitä he arvelevat lapsensa vastaavan tähän kysymykseen. Vastaukset luokiteltiin sisällön mukaan kahdeksaan luokkaan. Vanhempien vastausten luokitteluun lisättiin kolme luokkaa, joita ei lasten vastauksissa ilmennyt ollenkaan. Jos vastauksessa ilmeni kaksi eri asiaa, vastaus luokiteltiin yleensä ensin mainitun asian mukaan tai joissakin tapauksissa sen mukaan, kumpaa asiaa vastauksessa painotettiin. Mikäli vastausten asiat tuntuivat olevan vastaajille yhtä tärkeitä, vastaus sijoitettiin luokkaan ”monta yhtä tärkeää huolta”.

Lasten käsityksiä siitä, pitävätkö heidän vanhempansa työstään, sekä työn määrän sopivuudesta mitattiin kahdella tietokonesovelluksen viisiportaisella kysymyksellä: ”Kuinka paljon äitisi/isäsi pitää työstään?” ja ”Kuinka paljon äitisi/isäsi on töissä?” (Galinsky, 2000). Äidit ja isät saivat antaa erikseen oman arvionsa lapsensa vastauksesta. Vanhempien lomakkeessa kysymykset esitettiin muodossa ”Jos tutkimuslapseltasi kysyttäisiin, kuinka paljon pidät työstäsi, mitä luulisit hänen vastaavan?” ja ”Jos tutkimuslapseltasi kysyttäisiin, miten paljon olet työssä, mitä luulisit hänen vastaavan?” (Galinsky, 2000).

3.4.2 Siirräntään liittyvät mittarit

Sekä lapset että vanhemmat vastasivat työn siirräntää koskeviin kysymyksiin, lapset tietokonesovelluksessa ja vanhemmat strukturoiduilla kyselylomakkeilla. *Positiivinen siirräntä* -mittari muodostettiin kolmesta väittämästä ja *negatiivista siirräntää* mitattiin neljällä (lopulta kolmella) väittämällä (taulukko 4). Yksi negatiivista siirräntää mittaava väittämä (”Äiti/isä kertoo ikäviä asioita työstään sinun kuultesi.”) poistettiin lasten vastausten tarkastelusta, sillä se korreloi positiivisesti positiivista siirräntää mittaavan väittämän (”Äiti/isä kertoo mukavia

asioita työstään sinun kuultesi”) kanssa. Lisäksi kyseisen negatiivista siirräntää kuvaavan osion lataus faktorille oli heikko. Ilmeisesti nämä kysymykset yhdessä mittasivat ensisijaisesti perheen tapaa puhua tai olla puhumatta asioista.

3.4.3 Vanhemmuuteen liittyvät mittarit

Lasten käsityksiä heidän ja vanhempiensa välisestä vuorovaikutuksesta mitattiin tietokonesovelluksen väittämällä, jotka kysyttiin myös vanhempien kyselylomakkeessa. *Vanhemmuus*-mittarin kolme faktoria – *rajat, läheisyys* ja *huolenpito* – muodostettiin auktoritatiivisen eli ohjaavan kasvatuksen keskeisten elementtien perusteella. Baumrindin (1966) alun perin esittämän auktoritatiivisen kasvatustyylin (ohjaavan kasvatuksen) keskeisiksi elementeiksi on moneen kertaan todettu rajat ja valvonta (engl. *monitoring*) sekä läheisyys, lämpö ja hyväksyntä (engl. *affect*). Maccoby ja Martin (1983) esittivät vanhemmuustyylin peruselementteinä behavioraalisen kontrollin ja responsiivisuuden, jotka vastaavat sisällöllisesti edellä kuvattuja elementtejä "rajat ja valvonta" sekä "lämpö ja läheisyys". Myöhemmin kasvatustyyliin sisällytettyä psykologista kontrollia (Barber, 1996) en ottanut mukaan tarkasteluun, sillä se ei kuvaa ohjaavaa kasvatustyyliä. Pulkkinen (1994b) on puhunut auktoritatiivisen kasvatuksen kohdalla myös lapsilähtöisestä kasvatuksesta, jossa vanhempi toimii lapsen tarpeista käsin. Valkosen (2006) tutkimuksessa 11–13-vuotiaiden mielestä hyvään vanhemmuuteen kuului rajojen pitäminen, miellyttävä luonne, lapsen arvostaminen ja huolenpito. Tämän vuoksi mittariin otettiin mukaan myös vanhemman aineellista huolenpitoa mittaava faktori. Myös Galinsky (2000) sisällytti tutkimukseensa kokonaisuuden "olla lasta varten".

Tässä tutkimuksessa *rajat*-faktori muodostui lapselle esitetyistä kolmesta väittämästä. *Läheisyyttä* mitattiin kuudella väittämällä ja *huolenpito-faktoria* kolmella väittämällä (taulukko 4). Vanhempien vastattaviksi esitetyt lauseet olivat muodoltaan samanlaisia, esimerkiksi rajat-faktorissa "Opetan lastani noudattamaan sovittuja sääntöjä perheessä". Sekä lasten että vanhempien vanhemmuus-mittarin läheisyys-faktorin sama väittämä (lasten sovelluksessa "Äidin/isän kanssa tulee riitaa" ja vanhempien lomakkeessa "Minulle tulee riitaa lapseni kanssa") jätettiin pois aineistonkäsittelystä, sillä se korreloi hyvin heikosti muihin faktorin väittämiin.

Vanhempien kokemaa onnistumista vanhempana mitattiin kahdesta väittämästä yhdistetyn summamuuttujan avulla (taulukko 4).

3.4.4 Lasten hyvinvointiin liittyvät mittarit

Lasten hyvinvointia tutkittiin sekä lasten itsearvioilla että vanhempien arvioilla lastensa hyvinvoinnista. Lapset arvioivat omaa sosioemotionaalista hyvinvointiaan – itsearvostustaan sekä eksternaalisten ja internaalisten oireidensa määrää – kahdella tehtävällä. Vanhemmat arvioivat vain kokemaansa lastensa eksternaalista ja internaalista oireilua (taulukko 5).

Ensin lapsi sai vastata Harterin minäkäsitysarvion uudistetun version yhden alaskaalan kysymyksiin eli käsitykseen yleisestä omasta arvosta (Harter,

1985, *Harter's Self-Perception Profile for Children; Global self-worth*). Harter (2001) on vahvistanut muiden minäkäsitystutkijoiden (Damon & Hart, 1986; Hattie, 1992) näkemyksen siitä, että keskilapsuudessa lapset ovat loogisen ajattelun lisääntymisen myötä kognitiivisesti kykeneviä tekemään päätelmiä omasta arvostaan henkilöinä. Harterin hyväksi havaitussa kyselyssä ei ole numeroita, ja se on pyritty muotoilemaan niin, ettei lapsi tuntisi siinä halua antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia (Harter, 2001). Käytin tutkimuksessani Hotulaisen (2003) väitöskirjatyössä tehtyä mittarin suomennosta. Käyttämäni mittarin alaskaala mittaa lapsen käsitystä omasta arvosta eli itsearvostusta, mikä on minäkäsityksen arvioiva ja affektiivinen ulottuvuus (Harter, 2001; Mann ym., 2004).

Tässä tutkimuksessa lapset arvioivat itsearvostustaan vain yhden minäkäsityksen osa-alueen eli yleisen itsearvostuksen osioiden avulla. Joidenkin tutkijoiden mielestä (Marsh, 1990) minäkäsitystä tutkittaessa olisi tärkeää pitää mielessä sen monidimensionaalinen luonne eikä tyytyä tutkimaan vain yleistä itsearvostusta. Tässä tutkimuksessa oli kuitenkin tarkoituksenmukaista ottaa mukaan vain tämä yksi mittarin osa, sillä lapsen tutkimiseen käytettävä aika (noin puoli tuntia) rajoitti mukaan otettavien tehtävien määrää. Lisäksi kolmen vuoden pitkäikäistutkimuksessa (Bolognini, Plancherel, Bettschart & Halfon, 1996) ja muissakin tutkimuksissa (esim. Rosenberg, Schooler, Schoenbach & Rosenberg, 1995) on todettu, että minäkäsityksen osista nimenomaan yleisellä itsearvostuksella on yhteyttä lapsen mielialaan. Harterin minäkäsitysarvio sisältää yleisen itsearvostuksen lisäksi viisi muuta minäkäsityksen tyytyväisyyden alaskaalaa, jotka eivät olleet tutkimusasetelmani kannalta keskeisiä: kouluosioituminen (engl. *scholastic competence*), liikunnallinen kyvykyys (engl. *athletic competence*), kavereiden suosio (engl. *social acceptance*), fyysinen ulkonäkö (engl. *physical appearance*) ja käyttäytyminen (engl. *behavioral conduct*).

Harterin minäkäsitysarvion alaskaalan ”yleinen itsearvostus” mittariin kuului kuusi A4-kokoista kysymystaulua sekä harjoitustaulu (taulukko 5). Kussakin kysymyksessä oli neljä vastausluokkaa. Harjoitustaulun vasemmalla puolella oli lause ”Jotkut lapset eivät pidä jäätelöstä” ja oikealla puolella lause ”Toiset taas pitävät jäätelöstä”. Lauseiden välissä oli kookas ja erivärinen muttasana. Sekä vasemman että oikean puolen lauseiden alla oli ruudut ”sopii hyvin minuun” ja ”sopii melko hyvin minuun”. Tutkija osoitti taulun eri kohtia instruktioita lukiessaan: ”Jotkut lapset eivät pidä jäätelöstä, mutta toiset taas pitävät jäätelöstä. Sinun pitäisi ensin valita näistä se puoli, joka sopii sinuun paremmin. Sen jälkeen saat vielä valita, sopiiko se sinuun hyvin vai melko hyvin.” Kun lapsi oli oivaltanut menetelmän, instruktio jatkui: ”Seuraavaksi näytän sinulle kuusi taulua, joissa saat kertoa, miten hyvin eri asiat sopivat sinuun.” Haastattelija luki väittämät, ja lapsi pystyi peittämään kädellään ne kohdat, jotka eivät sopineet häneen. Jotkut lapset näyttivät häneen sopivan vaihtoehdon suoraan. Tässä tehtävässä lapset saavat valita aluksi vain kahdesta vaihtoehdosta ja sen jälkeen edelleen vain kahdesta vaihtoehdosta, minkä on arveltu tuottavan tarkempia itsearvioita kuin muilla menetelmillä arvioitaessa (Chambers & Johnston, 2002).

TAULUKKO 5 Lasten hyvinvointiin liittyvät mittarit

Mittari (vastaaja)	Osioiden lkm	Osiot	Arviointi-asteikko	Alfa-kerroin	Mittarin lähde
Itsearvostus (lapsi)	6	<ul style="list-style-type: none"> - Jotkut lapset ovat usein tyytymättömiä itseensä, mutta toiset lapset ovat aika tyytyväisiä itseensä. - Jotkut lapset pitävät itsestään sellaisina kuin ovat, mutta jotkut lapset toivoisivat usein olevansa toisenlaisia. - Jotkut lapset ovat enimmäkseen tyytyväisiä itseensä, mutta toiset ovat harvoin tyytyväisiä itseensä. - Jotkut lapset eivät pidä tavastaan elää elämäänsä, mutta toiset lapset pitävät elämäntavastaan. - Jotkut lapset ovat erittäin tyytyväisiä ollessaan sitä, mitä ovat, mutta toiset lapset toivoisivat olevansa erilaisia. - Jotkut lapset eivät ole tyytyväisiä tapaansa tehdä asioita, mutta toiset lapset ajattelevat, että heidän tapansa tehdä asioita on erinomainen. 	lapsi sai valita toisen kahdesta lauseesta ja arvioida valitsemansa puolen 1 = pitää täysin paikkansa kohdallani, 2 = pitää osittain paikkansa kohdallani (jatkotarkastelussa osiot luokiteltiin dikotomisesti myönteiseen ja kielteiseen itsearvostuksen arviointiin)	0,68 (tytöt) 0,64 (pojat)	<i>Harter's Self-Perception Profile for Children; Global self-worth</i> (Harter, 1985) Hotulainen (2003)
Internaaliset oireet (lapsi)	5	<ul style="list-style-type: none"> - "Minulla on usein mahakipuja." - "Minua huolettavat monet asiat." - "Minua itkettää usein." - "Väsytyn helposti." - "Minua kiukuttaa usein." 	0 = ei totta 1 = totta	0,60 (tytöt) 0,64 (pojat)	Aunola & Nurmi (2005) Kyselylomake perustuu Johns Hopkinsin depressioskaalaan (Joshi, Cappozoli & Coyle, 1989, <i>Johns Hopkins Depression Scale</i>) ja Goodmanin, Meltzerin ja Bailey'n (1998) lasten vaikeuksia ja vaikeuksia mittaavaan kyselylomakkeeseen (<i>SDQ, Strengths and Difficulties Questionnaire</i>)

(jatkuu)

TAULUKKO 5 (jatkuu)

Eksternaaliset oireet (lapsi)	4	<ul style="list-style-type: none"> - "Suutun ja menetän malttini usein." - "Toiset ärsyttävät minua." - "Tappelen usein." - "Joudun usein hankaluuksiin muiden lasten kanssa." 	0 = ei totta 1 = totta	0,51 (tytöt) 0,54 (pojat)	Aunola & Nurmi (2005) Kyselylomake perustuu edellä kuvattujen internaalisten oireiden kohdalla mainittuihin lähteisiin
Internaaliset oireet (isät ja äidit)		<ul style="list-style-type: none"> - "Hän kärsii usein päänsärystä, vatsakivuista ja pahoinvoinnista." - "Hän murehtii monia asioita." - "Hän on usein onneton, mieli maassa ja itkuinen." - "Hän jännittää uusia tilanteita. Hän kadottaa helposti itseluottamuksen." - "Hän kärsii monista peloista ja on helposti pelästynyt." 	1 = ei pidä paikkaansa, 2 = pitää jonkin verran paikkansa, 3 = pitää hyvin paikkansa.	0,62 (äidit) 0,62 (isät)	<i>SDQ-Fin</i> -mittarin (Koskelainen, 2008) emotionaaliset oireet -faktori alkuperäinen <i>SDQ, Strengths and Difficulties Questionnaire</i> (Goodman, 1997)
Eksternaaliset oireet (isät ja äidit)		<ul style="list-style-type: none"> - "Hän saattaa vihastua kovasti ja menettää usein malttinsa." - "Hän tekee yleensä niin kuin häntä käsketään." - "Hän tappelee usein. Hän saa muut tekemään, mitä haluaa." - "Häntä syytetään usein valehtelemisestä tai petkuttamisesta." - "Hän ottaa tavaroita, jotka eivät hänelle kuulu, joko kotoa, koulusta tai muualta." 	1 = ei pidä paikkaansa, 2 = pitää jonkin verran paikkansa, 3 = pitää hyvin paikkansa.	0,56 (äidit) 0,54 (isät)	<i>SDQ-Fin</i> -mittarin (Koskelainen, 2008) käyttäytymisongelmat-faktori alkuperäinen <i>SDQ, Strengths and Difficulties Questionnaire</i> (Goodman, 1997)

Toisessa tehtävässä lapset arvioivat *kokemiaan internaalisia ja eksternaalisia oireita* Aunolan ja Nurmen (2005) kehittämällä kyselylomakkeella (taulukko 5). Kysymykset luettiin lapsille ääneen, ja he vastasivat niihin ”totta” tai ”ei totta”. Kyselylomakkeen 14 väittämästä 9 mittasi lapsen internaalista ongelmakäyttäytymistä ja 5 eksternaalista ongelmakäyttäytymistä. Konfirmatorisen faktorianaalysin perusteella 5 väittämää muodostivat lopullisen internaalisuus-mittarin ja 4 väittämää eksternaalisuus-mittarin (Aunola & Nurmi, 2005). Vanhemmat arvioivat lapsensa hyvinvointia paljon käytetyllä, yli 60 kielelle käännetyllä Vahvuudet ja vaikeudet -mittarilla eli *SDQ*-mittarilla (*Strengths and Difficulties Questionnaire*, Goodman, 1997), jonka on lyhydessään todettu toimivan hyvin ongelmien tutkimus- ja kartoitustilanteissa. Mittarista käytettiin 14–16-vuotiaiden vanhemmille ja opettajille tarkoitettua *SDQ-Fin* -versiota, jonka psykometriset ominaisuudet on todettu suomalaisessa väitöstutkimuksessa (Koskelainen, 2008) suurelta osin vertailukelpoisiksi kansainvälisten tutkimusten tulosten kanssa. *SDQ-Fin*-mittarilla ja tunnetulla *CBCL*-mittarilla (*Child Behaviour Check List*, Achenbach, 1991) mitattujen kokonaispistemäärien korrelaatio ($r = 0,75$) on korkea (Koskelainen, 2008).

SDQ-Fin-mittarin 25 kysymystä voidaan jakaa viiteen faktoriin. Käytin näistä faktoreista aineistoni analyysissa vain kahta, jotka soveltuvat tutkimukseni teoreettisen mallin tarkasteluun. *Emotionaaliset oireet* -faktori kuvaa internaalisia oireita, ja niitä mitattiin viidellä väittämällä. *Käyttäytymisongelmat* -faktori kuvaa eksternaalisia oireita, ja siihen kuului myös viis väittämää. Väittämiin vastattiin kolmiportaisella asteikolla (taulukko 5).

3.4.5 Lasten itsesäätelyn tarkastelu

Aikaisemmissa tutkimuksissa (mm. Galinsky, 2000; Näsman, 2003) lasten on todettu tarkkailevan vanhempiansa mielialaa ja sopeuttavan käyttäytymistään sen mukaisesti. Lisäksi tiedetään, että lasten kyky säädellä emotionaalista turvallisuuttaan on yhteydessä sekä lasten internaalisiin että eksternaalisiin oireisiin (Eisenberg ym., 2010). Tämän vuoksi tässä tutkimuksessa haluttiin selvittää myös lasten käyttämiä itsesäätelykeinoja tavallisissa vanhempien työssä käymiseen liittyvissä arjen vuorovaikutustilanteissa sekä lasten itsensä että vanhempien kokemana. Lapsen itsesäätelyä arvioitiin avointen kysymysten vastausten ja puhekuplatekstien perusteella eikä mittarin osioilla. Vaikka itsesäätelyn mittaamiseen olisi löydetty sopiva mittari, aineiston pienuus olisi rajoittanut itsesäätelyn mittaustulosten yhdistämistä muihin tutkimustuloksiin.

Lasten kokemuksia perheen arkisista vanhempien työhön liittyvistä siirtymätilanteista ja reaktioita niihin mitattiin *sarjakuvioiden ajatus- ja puhekuvioiden täydentämisellä*. Lapsille näytettiin A4-kokoisia värillisiä piirroksia, joissa oli kuvattu kodin eteisessä tapahtuvat töihinlähtö- ja töistäpaluutilanteet. Kuvassa oli kaksi henkilöä eli tyttö tai poika (vastaajan sukupuolen mukaan) sekä isä tai äiti. Ennen kuvien esittämistä lapselle sanottiin: ”Seuraavaksi näet kaksi kuvaa tavallisista kotona tapahtuvista tilanteista, joissa on myös lapsi mukana. Sinun tehtävänäsi on kertoa jotakin kuvan työstä/pojasta.” Äitiin liittyvät tilannekuvat näytettiin lapselle ennen äitien toimintaa koskevien tietokoneväittämien

esittämistä ja isiin liittyvät tilannekuvat samalla tavalla ennen isien toimintaa koskevia tietokoneväittämiä. Sekä töihinlähtö- että töistäpaluukuvista kysyttiin: ”Miltä tytöstä/pojasta tuntuu?” ja ”Mitä tyttö/poika sanoo tai ajattelee?” Lapset saivat lisäksi vastata myöhemmin omaa itsesäätelyään koskevaan kysymykseen: ”Mitä teet tai ajattelet, jos äitisi/isäsi tulee töistä kotiin väsyneenä?” (Repetti, 1989; Galinsky, 2000). Lasten ja vanhempien vastausten yhtenevyyttä voitiin tarkastella, kun vanhemmat vastasivat kyselyssään kysymykseen: ”Miten lapsesi reagoi, jos tulet väsyneenä kotiin?”

Kaikkien edellä kuvattujen vastausten luokittelussa käytettiin ajatuksellisenä apuna pelkistettyä mallia Pulkkisen (1994a) kehittämästä emootioiden ja käyttäytymisen säätelyn mallista. Luokittelu on esitetty tarkemmin tulososan yhteydessä luvussa 4.3.1.

3.4.6 Mittarien tilastollinen tarkastelu

Tässä tutkimuksessa on pyritty käyttämään mahdollisimman paljon yleisesti hyväksi havaittuja ja tutkimuksissa paljon käytettyjä mittareita. Tässä luvussa tarkastellaan näiden mittareiden osioiden sisäistä yhteneväisyyttä (Cronbachin alfa) ja tutkitaan tarkemmin, jos mahdollista, osioiden latautumista teoreettisesti asetetuille faktoreille. Tällä tarkemmalla tutkimuksella pyritään varmentamaan, että mittarit mittaavat, esimerkiksi äideillä ja isillä, samaa asiaa, ja testataan tilastollisesti alustavat keskiarvoihin ja variansseihin liittyvät erot. Näiden analyysien päämääränä on tiivistää saatujen faktoreiden pistemäärät muuttujiksi ja edelleen analysoitaviksi. Faktoripisteiden käytöllä tavoitellaan suoraa summamuuttujaa korkeampaa reliabiliteettia (Metsämuuronen, 2006) ja sitä, että otoskoko olisi mallissa olevien muuttujien lukumäärään nähden riittävän korkea (Westland, 2010).

Kunkin mittarin analyysissa tutkittiin osioiden latautumista teoreettisesti asetetuille faktoreille askeleittain käyttäen konfirmatorista faktorianalyysia. Ensimmäisessä mallissa lataukset, kynnyсарvot ja virhevariانسsit estimoitiin ilman yhtäsuuruusrajoitteita äitien ja isien (tai tyttöjen ja poikien) välillä. Seuraavaksi estimoitiin malli, jossa faktorilataukset asetettiin yhtäsuuriksi äitien ja isien (tai tyttöjen ja poikien) välillä. Näitä kahta mallia verrattiin toisiinsa χ^2 -peräkkäistestillä (Satorra & Bentler, 1999). Peräkkäistestin tuloksen ollessa tilastollisesti ei-merkitsevä latausten voitiin olettaa olevan yhtä suuria äitien ja isien (tai tyttöjen ja poikien) välillä. Mittarin analyysia jatkettiin samalla periaatteella testaamalla kynnyсарvojen yhtäsuuruutta.

Jos lataukset voitiin asettaa yhtäsuuriksi, faktoreiden välisiä variansseja ja kovariansseja voitiin vertailla äitien ja isien (tai tyttöjen ja poikien) välillä. Se mahdollistaa myös faktorien välisten regressiokertoimien vertailun äitien ja isien (tai tyttöjen ja poikien) välillä. Jos latausten lisäksi myös kynnyсарvot voitiin asettaa yhtäsuuriksi, faktorien keskiarvojen vertailu ryhmien välillä oli mahdollista. Faktoreiden keskiarvojen ja varianssien yhtäsuuruutta äitien ja isien (tai tyttöjen ja poikien) välillä testattiin Waldin testillä.

Mittareiden konfirmatoriset faktorianalyysit tehtiin MPlus-ohjelmalla (versiot 5.2. ja 6.1.). Järjestysasteikollisten mittarien (suurin osa mittareiden osi-

oista on kysytty Likert-asteikolla) tarkastelussa käytettiin muuttujiin sopivaa WLSMV-estimointimenetelmää, joka on keskiarvoilla ja variansseilla painotettu pienimmän neliösumman estimointimenetelmä. Malli parametrisoitiin theta-parametrisoinnilla, joka mahdollistaa virhevariانسien välisen kovarianssin tutkimisen. WLSMV-menetelmää käytettäessä peräkkäistestin arvo ei ole χ^2 -jakautunut, ja sen vuoksi peräkkäistestin jakaumaa vastaava p-arvo laskettiin käyttäen MPlus-ohjelmassa olevaa aliohjelmää. Jos mittarin osiot olivat jatkuvalla asteikolla, mittarin tarkastelussa käytettiin suurimman uskottavuuden menetelmää ja keskivirheet ja χ^2 -testisuure laskettiin menetelmällä, joka on robusti havaittujen muuttujien ja jakaumien ollessa normaalista poikkeavia (MLR-estimointimenetelmä MPlus-ohjelmassa). Käytetyssä MPlus-ohjelmassa on sisäänrakennettuna puuttuvan tiedon käsittelytapa (verrattavissa full information maximum likelihood-menetelmään), joka käyttää estimoitaessa kaiken saatavissa olevan informaation. Tätä puuttuvan tiedon käsittelytapaa käytettiin, koska aineistossa oli jonkin verran puuttuvia tietoja, joiden katsottiin kuitenkin puuttuvan satunnaisesti (MAR = missing at random).

Suosituksen mukaan (Bollen & Long, 1993) mallin sopivuutta arvioitaessa mikään yksittäinen indeksi ei ole riittävä, vaan mallia tulee arvioida monella eri indeksillä. Sen vuoksi mallien sopivuutta aineistoon arvioitiin χ^2 -testin lisäksi seuraavien yleisesti hyväksytyjen yhteensopivuusindeksien ja niille suositeltujen raja-arvojen avulla: TLI (*Tucker-Lewis Index*) > 0,95; CFI (*Comparative Fit Index*) > 0,95; RMSEA (*Root Mean Square Error of Approximation*) < 0,06; WRMR (*Weighted Root Mean Square Residual*) < 0,90 ja SRMR (*Standardized Root Mean Square Residual*) < 0,08. (Muthen, 1998–2004). WRMR-indeksiä käytetään ainoastaan järjestysasteikollisille muuttujille ja SRMR-indeksiä vain jatkuville muuttujille. Kun mittareiden tilastollisen tarkastelun tuloksena muodostettujen faktoroiden katsottiin mittaavan kulloinkin tarkastelussa olevaa ilmiötä luotettavasti, faktoreista laskettiin ja tallennettiin muuttujiksi faktoripistemäärät. Faktoripisteistä laskettuja keskiarvo- ja varianssieroja tarkasteltiin äitien ja isien (tai tyttöjen ja poikien) kohdalla koko aineistosta ja äitien ja isien kohdalla myös saman perheen sisällä. Koska osassa parisuhteessa elävistä tutkimusperheistä isä ei vastannut kyselyyn, vertailtiin näiden perheiden äitien vastauksia ja niiden äitien vastauksia, joiden puoliso oli täyttänyt kyselyn. Tällä haluttiin ottaa huomioon se mahdollisuus, että isien vastaaminen tai vastaamattomuus olisi yhteydessä äitien keskinäisiin eroihin. Nämä tulokset on raportoitu vain, mikäli erot olivat tilastollisesti merkitseviä.

Muiden yksittäisten muuttujien tarkastelun yhteydessä tehdyissä äitien ja isien (tai tyttöjen ja poikien) välisissä vertailuissa käytettiin kuhunkin tilanteeseen sopivaa menetelmää: ristiintaulukointia, Pearsonin χ^2 -testiä, riippumattomien otosten t-testiä (tai vaihtoehtoisesti Mann-Whitney U-testiä) ja riippuvien muuttujien parittaisten otosten t-testiä (tai vaihtoehtoisesti Wilcoxonin merkkitestiiä). Järjestysasteikollisten muuttujien yhtenevyyksiä tarkasteltiin Spearmanin rho -korrelaatiokertoimella ja intervalliasteikollisten muuttujien keskinäisiä yhteyksiä Pearsonin korrelaatiokertoimella.

3.4.6.1 Vanhempien työhön liittyvät mittarit

Vanhempien työhön liittyvillä mittareilla mitattiin työn objektiivista ja subjektiivista aikapainetta, työn koettua itsenäisyyttä, työhön keskittymisen mahdollisuutta, koettua tukea työssä, vanhempien kokemaa, uupumusasteista väsymystä sekä työtyytyväisyyttä. Isien ja äitien vastausten keskiarvo- ja varianssieroja tarkastellaan tulosluvussa, samoin puolison vastaamisen tai vastaamattomuuden mahdollista yhteyttä vastanneen puolison kokemuksiin työstä. Mittareihin kuuluvien osioiden Cronbachin alfa -kertoimet on esitetty mittareita esittelevässä taulukossa 4.

Työn objektiivisia aikapaineita tutkittiin dikotomisen työaikamuoto - muuttujan (päivätyö tai jokin vuorotyön muoto) sekä jatkuvan työaikamuuttujan (työtuntien määrä viikossa) avulla (taulukko 6).

Työn subjektiivisia aikapaineita mitanneiden kolmen väittämän muodostaman mittarin toimivuutta äideillä ja isillä tutkittiin yhden faktorin teoreettisella mallilla. Peräkkäistestin perusteella mittarin kaikkien osioiden lataukset ja kynnyksarvot voitiin kiinnittää yhtäsuuriksi), minkä jälkeen malli sopi hyvin aineistoon (taulukko 6). Standardoidut lataukset vaihtelivat 0,56:n ja 0,90:n välillä (liitetaulukko 1), eikä äitien ja isien faktoreiden välinen korrelaatio ($r = 0,03$) ollut tilastollisesti merkitsevä.

Työn koettua itsenäisyyttä (autonomiia) mitattiin kuudella väittämällä. Mittariin alun perin kuulunut osio "Minun täytyy tehdä minulle kuulumattomia ylimääräisiä töitä" poistettiin tarkastelusta, sillä sen lataus ei ollut äitien eikä isien vastauksissa tilastollisesti merkitsevä. Mittarin toimivuutta äideillä ja isillä tutkittiin yhden faktorin teoreettisella mallilla. Peräkkäistestin perusteella tiettyillä latausten ja kynnyksarvojen yhtäsuuruusrajoitteilla (taulukko 6) malli sopi hyvin aineistoon. Standardoidut lataukset vaihtelivat 0,41:n ja 0,89:n välillä, eikä äitien ja isien faktoreiden välinen korrelaatio ($r = -0,00$) ollut tilastollisesti merkitsevä (liitetaulukko 2). Isien faktoreiden keskiarvot olivat tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($p < 0,001$) korkeammat kuin äitien faktoreiden keskiarvot, mutta faktoreiden varianssit eivät eronneet tilastollisesti merkitsevästi Waldin testin mukaan.

Faktorien keskiarvojen testaus ei ollut kuitenkaan riittävän luotettava, koska osioiden lataukset ja kynnyksarvot olivat yhtäsuuria ainoastaan kolmella osiolla. Jos tarkastellaan äitien ja isien välisiä eroja työn itsenäisyyden kokemisessa, ne kuvataan osioittain. Sen sijaan edellisten tulosten perusteella faktorien pistemäärän vaihtelua voidaan verrata luotettavasti äitien ja isien välillä, ja mittaria voidaan käyttää luotettavasti korrelatiivisissa tarkasteluissa.

TAULUKKO 6 Mittarien toimivuus äideillä ja isillä

Mittari	Peräkkäistesti: yhtäsuuret lataukset			Peräkkäistesti: lataukset ja kynns- arvot/ interceptit yhtäsuuria			Valitun rajoitetun mallin yhteensopivuus							
	χ^2	df	p	χ^2	df	p	χ^2	df	p	TLI	CFI	RMSEA	WRMR	SRMR
Työn subjektiiviset aikapaineet	1,08	2	0,582	17,92	11	0,082	20,54	21	0,487	1,00	1,00	0,000	0,591	-
Itsenäisyys työssä ¹⁾	8,29	4	0,081	20,57	15	0,151	111,52	72	0,002	0,98	0,98	0,054	0,922	-
Keskittymismahdol- lisuus työssä ²⁾	2,48	1	0,115	10,21	10	0,422	17,79	19	0,537	1,00	1,00	0,000	0,566	-
Uupumusasteinen väsymys ³⁾	7,75	3	0,052	20,40	19	0,371	81,33	55	0,012	0,98	0,97	0,050	0,884	-
Siirräntä (positiivi- nen ja negatiivinen) ⁴⁾	3,54	5	0,620	1,73	5	0,780	83,53	80	0,372	0,99	0,99	0,015	-	0,065
Ohjaava kasvatus ⁵⁾	0,37	2	0,830	9,15	2	0,010	12,01	10	0,943	0,99	0,99	0,032	-	0,050
Lapsen internaaliset oireet ⁶⁾	7,71	4	0,103	9,21	9	0,418	55,61	45	0,133	0,97	0,97	0,039	0,818	-
Lapsen ekster- naaliset oireet	5,29	4	0,259	9,47	7	0,221	62,82	45	0,410	0,94	0,94	0,460	0,983	-

¹⁾ Lataukset on kiinnitetty yhtäsuuriksi lukuun ottamatta osiota "Voin vaikuttaa työni kannalta tärkeisiin päätöksiin, joka latautui äideillä isää korkeammin (liite 1, taulukko 7). Kynnsarvot on kiinnitetty yhtäsuuriksi lukuun ottamatta osiota "Voin vaikuttaa työpäivieni pituuteen" ja "voin vaikuttaa työpäiväni alkamis- ja päättymisajankohtaan".

²⁾ Isien vastauksille osioissa "Minun pitää tehdä liian montaa asiaa yhtä aikaa" ja "Minut keskeytetään työssäni" sallittiin jännöskorrelaatio.

³⁾ Äitien ja isien vastauksille osiossa "Työn paine on aiheuttanut ongelmia läheisissä ihmissuhteissani" sallittiin jännöskorrelaatio. Lataukset on kiinnitetty yhtäsuuriksi lukuun ottamatta osiota "Tunnen hukkuvani työhöni", joka latautui äideillä isää korkeammin (liitetaulukko 4).

⁴⁾ Kynnsarvot on kiinnitetty yhtäsuuriksi lukuun ottamatta osiota "Olet vetäytynyt omiin oloihisi raskaan työpäivän jälkeen, kun olet tullut kotiin".

⁵⁾ Koska kynnsarvoja ei voitu kiinnittää yhtäsuuriksi, mallin yhteensopivuus koskee rajoitettua mallia.

⁶⁾ Äitien ja isien vastauksissa sallittiin kahden muuttujan ("Hän murehtii monia asioita" ja "Hän jännittää uusia tilanteita. Hän kadottaa helposti itseluottamuksen") välille jännöskorrelaatio.

Työhön keskittymisen mahdollisuutta (focus) mitattiin kolmella väittämällä. Mittarin toimivuutta äideillä ja isillä tutkittiin yhden faktorin mallilla. Peräkkäistestien perusteella tietyillä rajoitteilla sekä lataukset että kynnyksarvot voitiin asettaa yhtäsuuriksi, jolloin malli sopi hyvin aineistoon (taulukko 6). Standardoidut lataukset vaihtelivat itseisarvoltaan 0,51:n ja 0,81:n välillä, eikä äitien ja isien faktoreiden välinen korrelaatio ($r = 0,06$) ollut tilastollisesti merkitsevä (liitetaulukko 3).

Työssä koettu tuki -mittari sisälsi kolme väittämää, joiden korrelaatiot olivat alhaisia. Tämän vuoksi väittämiä tarkastellaan tässä tutkimuksessa yksittäisinä muuttujina, jotka kattavat kollegan, esimiehen ja työpaikan kulttuurisen tuen. Työhön liittyvää *uupumusasteista väsymystä* mitanneen *BBI-15* -mittarin (5 osiota) toimivuutta äideillä ja isillä tutkittiin teoreettisella yhden faktorin mallilla. Peräkkäistestien perusteella tietyillä rajoitteilla *BBI-15* -mittarin osioiden lataukset ja kynnyksarvot voitiin kiinnittää yhtäsuuriksi, jolloin malli sopi hyvin aineistoon (taulukko 6). Standardoidut lataukset vaihtelivat 0,62:n ja 0,79:n välillä (liitetaulukko 4), eikä äitien ja isien faktorien välinen korrelaatio ($r = 0,09$) ollut tilastollisesti merkitsevä.

Vanhempien työtyytyväisyyttä mitanneista kahdesta väittämästä yhdistetyn työtyytyväisyys-muuttujan keskiarvo oli 4,0 asteikolla 1-5. Äitien ja isien vastausten välinen korrelaatio ($r = 0,16$) ei ollut merkitsevä.

3.4.6.2 Siirräntä-mittarit

Siirräntä-mittarin kysymykset kysyttiin sekä vanhemmilta että lapsilta. Lapsi vastasi erikseen äidin ja isän toimintaa koskeviin väittämiin. *Positiivinen siirräntä* -mittari muodostui kolmesta väittämästä, ja *negatiivista siirräntää* mitattiin neljällä väittämällä. Negatiivisen faktorin väittäjä ”Äiti/isä kertoo ikäviä asioita työstään sinun kuultesi” poistettiin lasten vastausten tarkastelusta, sillä se korreloi positiivisesti positiivisen siirrännän faktorin väittämän ”Äiti/isä kertoo mukavia asioita työstään sinun kuultesi” kanssa. Lisäksi tämän negatiivisen siirrännän osion lataus faktorille oli heikko (äidin toimintaa arvioitaessa 0,32 ja isän toimintaa arvioitaessa 0,48). Lasten, äitien ja isien vastausten osasummien reliabiliteetit siirrännän arvioinneista on esitetty taulukossa 4 alfakertoimina.

Kahden faktorin mallin tarkastelussa lapset eivät tuntuneet erottavan erikseen äidin ja isän työn positiivista siirräntää, sillä lasten arvio äitien positiivisesta siirrännästä korreloi ($r = 0,97$) tilastollisesti erittäin merkitsevästi lasten arvioon isien työn positiivisesta siirrännästä. Yhden faktorin mallin ($\chi^2(8) = 7,97$; $p = 0,43$ ja $TLI = 1,00$; $CFI = 1,00$; $RMSEA = 0,00$ ja $SRMR = 0,023$) todettiin χ^2 -peräkkäistestien perusteella ($\chi^2(1) = 0,26$; $p = 0,61$) sopivan mittarin havaintoihin yhtä hyvin kuin kahden faktorin mallin, joten yhden faktorin malli lapsen arvioiman positiivisen siirrännän tarkasteluun on riittävä. Lasten positiivisen siirrännän mittarin yhden ja kahden faktorin mallien standardoidut lataukset on esitetty liitetaulukossa 5.

Kun tarkasteltiin lasten arvioita äitiensä ja isiensä työn negatiivisesta siirrännästä kotiin, todettiin myös niiden korreloivan ($r = 0,89$) tilastollisesti erittäin merkitsevästi keskenään. Yhden faktorin mallin ($\chi^2(14) = 19,60$; $p = 0,14$ ja

TLI 0,98; CFI = 0,98; RMSEA = 0,042 ja SRMR = 0,040) todettiin χ^2 -peräkkäistestin perusteella ($\chi^2(1) = 1,96$; $p = 0,16$) sopivan mittarin havaintoihin yhtä hyvin kuin kahden faktorin mallin, joten yhden faktorin malli myös lapsen arvioiman negatiivisen siirrännän tarkasteluun on riittävä. Lasten negatiivisen siirräntämittarin yhden ja kahden faktorin mallien standardoidut lataukset on esitetty liitetaulukossa 6.

Edellisen tuloksen perusteella lasten antamat arviot isiensä ja äitiensä työn positiivisesta siirrännästä yhdistettiin ja niistä laskettiin osioittain keskiarvot. Jos lapselta puuttui äidin tai isän arvio esimerkiksi vanhemman yksinhuoltajuuden, opiskelun tai työttömyyden vuoksi, keskiarvoksi tuli lapsen antama yksi arvio. Näin meneteltiin, jotta kaikki perhetyypit olisivat mukana tulosten tarkastelussa. Näiden uusien muuttujien muodostaman faktorin lataukset vaihtelivat 0,65:n ja 0,82:n välillä (liitetaulukko 7). Vastaava muuttujakohtainen keskiarvo laskettiin myös lasten äideilleen ja isilleen antamista työn negatiivisen siirrännän arvioinneista, ja tämän uuden faktorin lataukset olivat 0,61–0,77 (liitetaulukko 7). Koska kolmella muuttujalla tehty faktori oli saturoitu, se sopi täydellisesti aineistoon. Lasten positiivisen ja negatiivisen siirrännän faktorien välinen korrelaatio ($r = -0,45$) oli tilastollisesti erittäin merkitsevä.

Seuraavaksi haluttiin tietää, toimiiko siirräntä-mittari samalla tavalla äitien ja isien arvioidessa omaa toimintaansa. Kun äitien ja isien arvioita positiivisen ja negatiivisen työn siirrännästä verrattiin kahden faktorin mallilla, todettiin mittarin toimivan samalla tavalla äideillä ja isillä (lataukset on esitetty liitetaulukossa 7).

Peräkkäistestin perusteella siirräntä-mittarin osioiden lataukset ja kynysarvot voitiin kiinnittää yhtäsuuriksi yhden muuttujan rajoitteella, jolloin malli sopi hyvin aineistoon (taulukko 6). Näin saadun positiivisen ja negatiivisen siirrännän mallin (äidin, isän ja lapsen arvioimana) huomattiin sopivan aineistoon hyvin, kun yhden jäännöskovarianssin annettiin korreloida ($\chi^2(160) = 187,62$; $p = 0,07$; TLI = 0,95; CFI = 0,96; RMSEA = 0,028 ja SRMR = 0,068). Lasten, äitien ja isien siirräntää koskevien arvioiden välisiä korrelaatioita tarkastellaan tarkemmin tulososassa (taulukko 12).

3.4.6.3 Vanhemmuus-mittarit

Siirräntä-mittarin tavoin *vanhemmuus*-mittarin väittämät kysyttiin sekä vanhemmilta että lapsilta. Vanhemmuus-mittarin teoreettisesti oletetut faktorit muodostettiin ohjaavan kasvatuksen kolmen ulottuvuuden eli rajojen, läheisyyden ja huolenpidon mukaan. Yksi läheisyys-faktorin väittämä (lapsen vastatessa ”Äidin/isän kanssa tulee riitaa” ja vanhempien vastatessa ”Minulle tulee riitaa lapseni kanssa”) poistettiin tarkastelusta, sillä se ei latautunut tilastollisesti merkitsevästi faktorille missään arvioinnissa. Lasten, äitien ja isien vastausten reliabiliteetit vanhemmuuden arvioinneista on esitetty aikaisemmin taulukossa 4.

Mittarin rakenteen testaamista jatkettiin muodostamalla kullekin arvioinnille (äidit, isät ja lapset) kolmen korreloivan faktorin (rajat, läheisyys ja huolenpito) malli ja testaamalla konfirmatorisella faktorianalyysillä, erottuvatko

faktorit keskenään äitien, isien ja lasten arvioinneissa. Faktorien lataukset on esitetty liitetaulukossa 8 ja faktorien väliset korrelaatiot eri arvioijilla seuraavissa taulukoissa 7, 8, 9 ja 10.

TAULUKKO 7 Kolmen korreloivan faktorin (rajat, läheisyys, huolenpito) mallin keskinäiset korrelaatiot äitien arvioinneissa omasta toiminnastaan

Vanhemmuus-faktori äitien arvioinneissa (N =185)	RAJAT	LÄHEISYYS	HUOLENPITO
RAJAT	1,00		
LÄHEISYYS	0,75***	1,00	
HUOLENPITO	0,99***	0,79***	1,00

*** p < 0,001

TAULUKKO 8 Kolmen korreloivan faktorin (rajat, läheisyys, huolenpito) mallin keskinäiset korrelaatiot isien arvioinneissa omasta toiminnastaan

Vanhemmuus-faktori isien arvioinneissa (N =150)	RAJAT	LÄHEISYYS	HUOLENPITO
RAJAT	1,00		
LÄHEISYYS	0,83***	1,00	
HUOLENPITO	0,98***	0,75***	1,00

*** p < 0,001

TAULUKKO 9 Kolmen korreloivan faktorin (rajat, läheisyys, huolenpito) mallin keskinäiset korrelaatiot lasten arvioinneissa äitiensä toiminnasta

Vanhemmuus-faktori lasten arvioinneissa äitiensä toiminnasta (N= 222)	RAJAT	LÄHEISYYS	HUOLENPITO
RAJAT	1,00		
LÄHEISYYS	0,84***	1,00	
HUOLENPITO	0,90***	0,89***	1,00

*** p < 0,001

TAULUKKO 10 Kolmen korreloivan faktorin (rajat, läheisyys, huolenpito) mallin keskinäiset korrelaatiot lasten arvioinneissa isiensä toiminnasta

Vanhemmuus-faktori lasten arvioinneissa isiensä toiminnasta (N=219)	RAJAT	LÄHEISYYS	HUOLENPITO
RAJAT	1,00		
LÄHEISYYS	0,80***	1,00	
HUOLENPITO	1,00***	0,88***	1,00

*** p < 0,001

Korrelaatioiden mukaan vanhemmuus-mittarin kolme faktoria eivät erottuneet selkeästi toisistaan eri arvioitsijaryhmillä ja erityisesti rajat- ja huolenpito-faktorit korreloivat voimakkaasti keskenään. Tämän vuoksi vanhemmuuden

kasvatustyyli -mittaria tarkastellaan jatkossa yhden faktorin, *ohjaava kasvatustyyli*, mallilla, jonka havaittuina muuttujina ovat kolme osasummaa: rajat, huolenpito ja läheisyys.

Edelliseen perustuen seuraavaksi testattiin, voidaanko isien ja äitien ohjaavan kasvatuksen faktorin lataukset ja kynnsarvot asettaa yhtäsuuriksi. Peräkkäistestien perusteella osioiden lataukset voitiin kiinnittää yhtäsuuriksi (taulukko 6 aikaisemmin). Kynnsarvoja ei kuitenkaan voitu kiinnittää yhtäsuuriksi, joten keskiarvojen vertailu on tehtävä faktorin sijaan osasummilla.

Seuraavaksi tarkasteltiin neljän faktorin mallia, jossa ohjaavan kasvatuksen faktori muodostettiin isien arvioista itsestään, äideille äitien arvioista itsestään sekä lapsille lasten arvioista äideistään ja isistään, tosin viimeksi mainittujen korrelaatio ($r = 0,82$) oli erittäin korkea. Lasten, äitien ja isien ohjaavan kasvatuksen arvioiden välisiä korrelaatioita tarkastellaan tarkemmin tulososassa. Neljän faktorin muodostama malli sopi hyvin aineistoon ($\chi^2(46) = 80,95$; $p = 0,001$ ja $TLI = 0,94$; $CFI = 0,96$; $RMSEA = 0,058$ ja $SRMR = 0,055$). Vaikka χ^2 -testin perusteella malli ei ollut riittävä aineistoon ja yksi yhteensopivuusindeksi (TLI) jäi hieman alle hyvän raja-arvon, muiden indeksien mukaan malli sopii hyvin aineistoon. Modifikaatioindeksien perusteella ei löydetty yksittäisiä selkeitä jäännöskorrelaatioita, joiden korrelaatiot sallimalla malli paranisi selkeästi. Ohjaavan kasvatuksen neljän faktorin mallin osasummien standardoidut lataukset äitien, isien ja lasten vastauksissa on esitetty liitetaulukossa 9.

Koettua vanhemmuuden onnistumista mittaavien kahden väittämän välinen tilastollisesti erittäin merkitsevä korrelaatiokerroin oli 0,76 (Pearson ja Spearman). Kahdesta väittämästä yhdistetyn vanhemmuuden tyytyväisyys -muuttujan keskiarvo oli äideillä 3,68 ja isillä 3,57 asteikolla 1-5.

3.4.6.4 Lapsen hyvinvointi -mittarit

Lapsen hyvinvoinnin mittarit koostuivat lapsen itsearvioista, jotka koskivat hänen itsearvostustaan sekä internaalisia ja eksternaalisia oireitaan. Myös vanhemmat arvioivat lastensa internaalisten ja eksternaalisten oireiden esiintymistä. Lasten hyvinvointia arvioivien mittarien reliabiliteetit on esitetty aikaisemmin taulukossa 5.

Lapsen *itsearvostusta* mittaavan mittarin toimivuutta tytöillä ja pojilla tutkittiin yhden faktorin mallilla. Peräkkäistestien perusteella itsearvostus-mittarin osioiden kaikki lataukset voitiin yhtä lukuun ottamatta (Harter 4: "Jotkut lapset eivät pidä tavastaan elää elämäänsä /Toiset lapset pitävät elämäntavastaan") kiinnittää yhtäsuuriksi ($\chi^2(5) = 12,13$; $p = 0,033$) ja kynnsarvojen osalta kaikki kynnsarvot ($\chi^2(11) = 14,05$; $p = 0,023$). Näillä latausten ja kynnsarvojen yhtäsuuruusrajoitteilla malli sopi aineistoon ($\chi^2(29) = 33,67$; $p = 0,252$ ja $TLI = 0,99$; $CFI = 0,99$; $RMSEA = 0,038$ ja $WRMR = 0,859$). Standardoidut lataukset vaihtelivat itsearvoltaan 0,26:n ja 0,88:n välillä (liitetaulukko 10).

Lapset arvioivat omaa hyvinvointiaan myös *internaalisuus- ja eksternaalisuus-mittareilla*. Internaalisuus- ja eksternaalisuus-mittarien tilastollisessa tarkastelussa testattiin, toimivatko mittarit samalla tavalla tytöillä ja pojilla. Peräkkäistestien perusteella todettiin, että mittarin osioiden lataukset ($\chi^2(6) = 4,19$; $p =$

0,651) ja kynnyksarvot ($\chi^2(7) = 13,57$; $p = 0,059$) voitiin kiinnittää yhtäsuuriksi, jolloin malli sopi hyvin aineistoon ($\chi^2(31) = 37,20$; $p = 0,205$ ja TLI = 0,97; CFI = 0,97; RMSEA = 0,042 ja WRMR = 1,152).

Tyttöjen ja poikien internaalisuus- ja eksternaalisuus-faktorien vastausten keskiarvot, varianssit ja kovarianssit eivät eronneet tilastollisesti merkitsevästi toisistaan. Vaikka tyttöjen ja poikien faktorien keskiarvot, varianssit ja kovarianssit kiinnitettiin yhtäsuuriksi, eksternaalisuus-faktorin varianssi ei ollut tilastollisesti merkitsevä. Koska internaalisuus- ja eksternaalisuus-faktoreiden välinen korrelaatio oli lisäksi sekä tytöillä ($r = 0,79$) että pojilla ($r = 0,99$) hyvin korkea ja tilastollisesti erittäin merkitsevä, päädyttiin testaamaan yhden faktorin mallia. Yhden faktorin mallin todettiin χ^2 -peräkkäistestin perusteella sopivan havaintoihin yhtä hyvin kuin kahden faktorin mallin ($\chi^2(1) = 1,03$; $p = 0,31$), joten yhden faktorin malli on lapsen arvioimien internaalisten ja eksternaalisten oireiden tarkasteluun riittävä ($\chi^2(72) = 76,49$; $p = 0,337$ ja TLI = 0,99; CFI = 0,99; RMSEA = 0,024 ja WRMR = 1,241). Lasten yhdistetyn internaalisuus- ja eksternaalisuus-mittarin yhden faktorin mallin lataukset vaihtelivat 0,49:n ja 0,86:n välillä (liitetaulukko 11). Jatkossa lasten yhdistetyistä käsityksistä omista internaalisista ja eksternaalisista oireistaan käytetään ilmaisua *lapsen kokemat oireet*.

Äidit ja isät arvioivat lapsensa oireita vastaamalla *SDQ-Fin*-kyselyn väitteisiin. Internaalisuus-mittarin (*SDQ-Fin*-kyselyssä emotionaaliset oireet -faktori) toimivuutta äideillä ja isillä tutkittiin yhden faktorin mallilla. Mallissa kahden väittämän (muuttuja HV8 "Hän murehtii monia asioita" ja muuttuja HV16 "Hän jännittää uusia tilanteita. Hän kadottaa helposti itseluottamuksen") jäännösten annettiin korreloida isillä ja äideillä. Sekä faktorien lataukset ($\chi^2(4) = 7,71$; $p = 0,103$) että kynnyksarvot ($\chi^2(9) = 9,21$; $p = 0,418$) voitiin asettaa yhtäsuuriksi. Näillä yhtäsuuruusarjoitteilla malli sopi aineistoon ($\chi^2(45) = 55,61$; $p = 0,133$ ja TLI = 0,97; CFI = 0,97; RMSEA = 0,039 ja WRMR = 0,818). Standardoidut lataukset vaihtelivat 0,35:n ja 0,84:n välillä (liitetaulukko 12). Äitien ja isien internaalisuus-faktoreiden välinen korrelaatio ($r = 0,55$) oli tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p < 0,001$).

Kun tutkittiin, toimiiko eksternaalisuus-mittari (*SDQ-Fin*-kyselyssä käytetty ongelmien-faktori) samalla tavalla äitien ja isien arvioinneissa, havaittiin, että kaikki mittarin osioiden lataukset ja kynnyksarvot voitiin kiinnittää peräkkäistestin perusteella yhtäsuuriksi, jolloin malli sopi hyvin aineistoon. Standardoidut lataukset vaihtelivat itseisarvoltaan 0,43:n ja 0,82:n välillä (liitetaulukko 13). Malliin jäi muutamia modifikaatioindeksejä ja osioiden välisiä jäännöskovariansseja (kolme niistä oli alle 5), joita ei nähty sisällöllisesti järkeviksi vapauttaa. Äitien ja isien eksternaalisuusfaktoreiden välinen korrelaatio ($r = 0,68$) oli tilastollisesti erittäin merkitsevä.

3.4.6.5 Avoimet kysymykset

Avointen kysymysten vastausten luokittelun luotettavuuden varmistamiseksi tutkijan lisäksi toinen koodaaja luokitteli osan lasten ja vanhempien vastauksista. Näistä rinnakkaisista luokitteluista laskettiin kahden eri henkilön luokittelun samanlaisuutta kuvaava Cohenin Kappa -kerroin (K). Lasten vastauksissa ($n =$

141) kysymykseen ”Mitä sinä teet tai ajattelet, jos isäsi tulee kotiin väsyneenä?” se oli 0,760 ($p < 0,001$), mikä osoittaa huomattavaa vastaavuutta. Rinnakkain luokiteltiin myös lasten vastaukset äidin töihinlähdön herättämiä tunteita ja ajatuksia koskeviin kysymyksiin. Niissä kahden luokittelijan arvioiden ($n = 100$) välinen Cohenin Kappa -kerroin oli 0,523 ($p < 0,001$) ilmentäen keskinkertaista vastaavuutta. Vanhemmille esitetyistä avoimista kysymyksistä luokitteluvastaukseen ($n = 153$) otettiin vastaukset kysymykseen ”Miten lapsesi reagoi, kun tulet töistä väsyneenä kotiin?”. Tässä luokittelussa saatu Cohenin Kappa -kerroin 0,72 ($p < 0,001$) osoittaa huomattavaa vastaavuutta. Kertoimien raja-arvot on hyväksytty maailmanlaajuisesti. Kertoimet 0,40–0,59 osoittavat keskinkertaista vastaavuutta, kertoimet 0,60–0,79 huomattavaa tai hyvää vastaavuutta ja yli 0,80 nousevat kertoimet lähes täydellistä vastaavuutta (Landis & Koch, 1977; Viera & Garrett, 2005).

3.5 Tilastolliset menetelmät

Tutkimuksessa käytettyjen mittareiden konfirmatoriset faktorianalyysit ja kuvailevat mittareita koskevat tilastolliset analyysimenetelmät tuloksineen on kuvattu luvussa 3.4.6. Tutkimuskysymyksiin vastattaessa analyysit tehtiin faktoripisteitä käyttäen. Tutkimusaineiston tilastolliset analyysit tehtiin SPSS for Windows 15.0 -ohjelmistolla ja sen uudistetuilla PASW Statistics 18- ja IBM SPSS Statistics 19 -ohjelmistoilla sekä MPlus-rakenneyhtälömallinsohjelmalla (versiot 5.2. ja 6.1.). Käytetyt tilastolliset menetelmät vaihtelivat tutkimusongelmien mukaan (taulukko 11). Käsiteltävän muuttujan normaalisuudesta tai ei-normaalisuudesta sekä asteikon luonteesta riippuen analyysimenetelmäksi valittiin joko parametrinen testi tai sen parametrin vastine.

Vanhempien työn siirrännän ja vanhemmuuden välittävää roolia vanhempien työn ja lasten hyvinvoinnin välillä mitattiin rakenneyhtälömallinnuksen (engl. *SEM, Structural Equation Modelling*) avulla (tutkimuskysymys 2, taulukko 11). Tässä tutkimuksessa siirrännämalli (Galambos ym., 1995; Galinsky, 2000) ja lapsen emotionaalisen turvallisuuden malli (Davies & Cummings, 1998) toimivat rakenneyhtälömallinnuksen teoreettisena pohjana. Koska tutkimuksessa haluttiin tuoda esille eri perheenjäsenten näkökulmat, rakenneyhtälömallinnus tehtiin erikseen lasten, äitien ja isien aineistoista. Mallin rakentaminen eteni askelittain oikealta vasemmalle (vrt. kuvio 5, s. 81). Ensimmäisellä askelella asetettiin malliin lapsen hyvinvoinnin muuttujia selittämään ohjaavan kasvatuksen muuttujat, jonka jälkeen mallista poistettiin tilastollisesti ei-merkitsevin yhteys yksi kerrallaan. Seuraavalla askelella asetettiin ohjaavan kasvatuksen muuttujia selittämään positiivisen ja negatiivisen siirrännän muuttujat. Seuraavaksi poistettiin tilastollisesti ei-merkitsevin yhteys yksi kerrallaan, jonka jälkeen modifikaatioindeksien perusteella lisättiin tarvittavat yhteydet. Näin edettiin, kunnes mallissa oli kaikki aiotut muuttujat (lasten ja vanhempien mallit olivat muuttujiltaan hieman erilaiset). Kunkin askeleen aluksi testattiin, eroavatko selittävien muuttujien kertoimet tyttöjen ja poikien välillä. Jos tyttö-

jen ja poikien välillä ei ollut eroa, kertoimet kiinnitettiin tytöillä ja pojilla yhtä suuriksi.

Lasten toiveita ja huolia vanhempinsa työstä ja vanhempien oletuksia näistä toiveista ja huolista (tutkimuskysymys 3, taulukko 11) tarkasteltiin frekvenssi- ja prosenttijakaumien avulla. Kun muuttajat muokattiin dikotomisiksi (on huolia/ei ole huolia), eri perheenjäsenten näkemyksiä voitiin tarkastella ristiintaulukoinnilla. Tyttöjen ja poikien arvioimien muuttujien keskiarvoeroja selvitettiin riippumattomien otosten t-testillä tai Mann-Whitneyn U-testillä. Kun tarkasteltiin saman perheen äitien ja isien tai saman perheen äitien tai isien ja lasten välisiä muuttujien keskiarvoeroja, käytettiin riippuvien otosten t-testiä tai Wilcoxonin merkkitestiä. Samalla tavalla toimittiin myös, kun tutkittiin, ovatko äitien, isien ja lasten näkemykset siirrännästä, ohjaavasta kasvatuksesta ja lasten hyvinvoinnista yhtenevät keskenään (tutkimuskysymys 1). Muuttujien välisiä yhteyksiä laskettiin luokitteluasteikollisissa muuttujissa ristiintaulukoinnalla ja Pearsonin χ^2 -testillä ja järjestysasteikollisten muuttujien kohdalla Spearmanin rho -testillä.

Lasten psyykkistä itsesäätelyä (tutkimuskysymys 4, taulukko 11) tutkittiin arviointimenetelmillä, jotka eivät olleet mittareita. Näissä arviointimenetelmissä lasten ja vanhempien vastaukset avoimiin kysymyksiin (esim. arviot lapsen toiminnasta, kun vanhempi tulee väsyneenä työstä kotiin) luokiteltiin joko aikaisempien tutkimustulosten tai apuna käytetyn mallin (Pulkkinen, 1994a, 1994b) mukaan. Tyttöjen ja poikien vastausten yhtenevyyttä lasten psyykkisen itsesäätelyn osalta tarkasteltiin luokitteluasteikollisia muuttujia ristiintaulukoinnalla ja Pearsonin χ^2 -testiä käyttäen. Kun verrattiin saman perheen perheenjäsenten vastauksia toisiinsa, käytettiin riippuvien parittaisten otosten testiä (Wilcoxonin merkkitesti).

TAULUKKO 11 Tutkimuksessa käytetyt tilastolliset analyysimenetelmät ja ryhmävertailut tutkimuskysymyksittäin

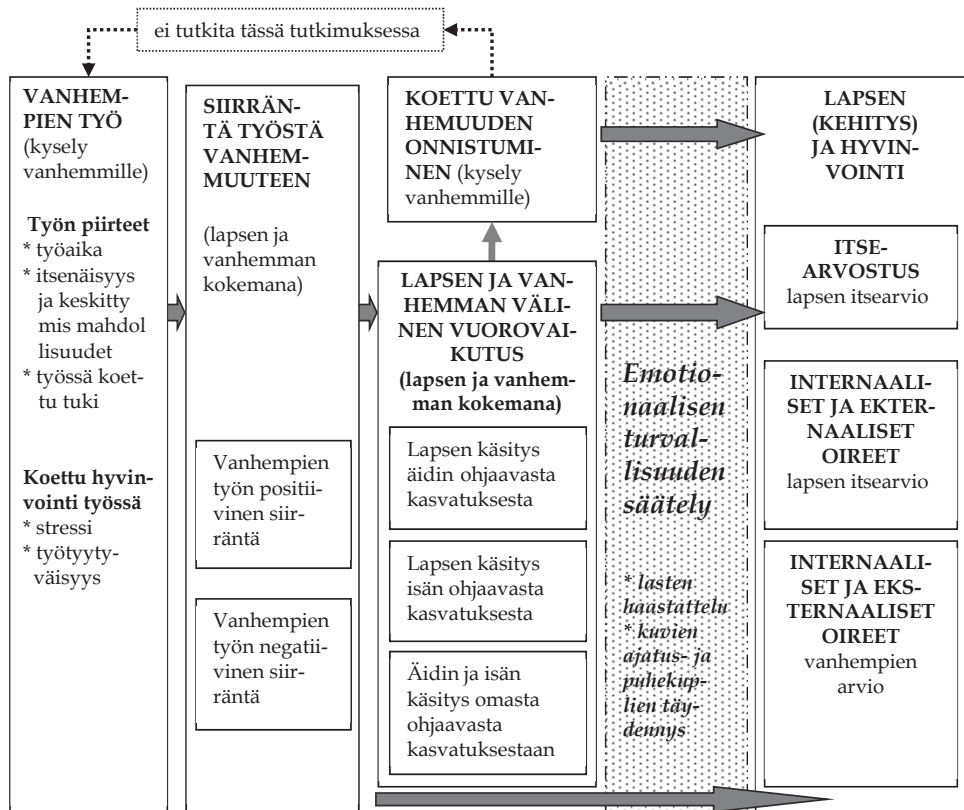
Tutkimuskysymys	Vertailuryhmät	Tilastollinen analyysimenetelmä
<p>1. Ovatko äitien ja isien näkemykset lastensa sosioemotionaalisessta hyvinvoinnista ja siihen liittyvistä tekijöistä (siirrääntä, ohjaava kasvatust) yhtenevät keskenään sekä lasten omien arviointien kanssa?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Miten lapset ja vanhemmat arvioivat vanhemman työn siirrääntävaikutuksia kotiin? - Miten lapset ja vanhemmat arvioivat vanhemmuutta ja ohjaavaa kasvatusta? - Miten lapset ja vanhemmat arvioivat lasten sosioemotionaalista hyvinvointia? 	<p>Tytöt ja pojat Äidit ja isät Saman perheen lapset ja vanhemmat</p>	<p>Rakenneyhtälömallinnus (SEM) MPlus-ohjelmalla (versiot 5.2. ja 6.1.) Mann-Whitneyn U-testi Wilcoxonin merkki-testi Spearmanin rho</p>
<p>2. Miten vanhempien työssäkäänti on yhteydessä kolmasluokkalaisten sosioemotionaaliseen hyvinvointiin lasten, äitien ja isien arvioimana?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Toimiiko ohjaava kasvatust välittävänä tekijänä eri perheenjäsenten kokeman positiivisen ja negatiivisen työn siirrääntän ja lasten internaalisten ja eksternaalisten oireiden sekä lasten itsearvioidun itsearvostuksen välillä? - Mitkä vanhempien työn piirteet selittävät koettua työn siirrääntää ja lasten sosioemotionaalista hyvinvointia? 	<p>Tytöt ja pojat Äidit ja isät</p>	<p>Rakenneyhtälömallinnus (SEM) MPlus-ohjelmalla (versiot 5.2. ja 6.1.)</p>
<p>3. Miten kolmasluokkalaist lapset kokevat vanhempiensa työssä käymisen?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Millaisia toiveita, huolia ja hyviä puolia lapset esittävät vanhempiensa työhön liittyen? - Eroavatko tyttöjen ja poikien arviot äitien ja isien työssä käymisestä? - Onko lapsilla ja vanhemmilla samanlainen käsitys vanhempien työtyytyväisyydestä ja työssäolon määrästä sekä siitä, millaisia toiveita lapsilla on vanhempiensa työtä kohtaan? 	<p>Tytöt ja pojat Äidit ja isät Saman perheen lapset ja vanhemmat</p>	<p>Frekvenssi- ja prosenttijakaumat Ristiintaulukointi Mann-Whitneyn U-testi Wilcoxonin merkki-testi Pearsonin χ^2-testi Spearmanin rho</p>
<p>4. Miten lapset säätelevät emotionaalisen turvallisuuden tunnettaan vanhempien kohtaamisissa, jotka liittyvät vanhempien töihin lähtöön ja vanhempien töistä paluuseen väsyneenä?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Millaisia tunteita vanhempien töihinlähtö ja vanhemman väsymyst työstä palatessa herättävät tytöissä ja pojissa ja miten lapset ilmaisevat tunteensa? - Ilmaisevatko tytöt ja pojat tunteitaan samalla tavalla äitien ja isien työhön liittyvissä kohtaamisissa, joissa tarvitaan itsesääätelyä? - Miten äidit ja isät näkevät lapsensa tunteidenilmaisun ja käyttäytymisen vanhempien työhön liittyvissä kohtaamisissa, ja ovatko heidän näkemyksensä yhtenevät lapsen itsearvioiden kanssa? 	<p>Tytöt ja pojat Äidit ja isät Saman perheen lapset ja vanhemmat</p>	<p>Frekvenssi- ja prosenttijakaumat Wilcoxonin merkki-testi Pearsonin χ^2-testi</p>

4 TULOKSET

4.1 Vanhempien työn, työn siirränän ja ohjaavan kasvatuksen yhteydet lasten hyvinvointiin

Tutkimuksen yhtenä tavoitteena oli selvittää, millä tavalla vanhempien työn tietyt piirteet tai vanhempien kokemus hyvinvointi työssä, vanhempien kokemus työn siirränästä, vanhempien näkemys toteuttamastaan ohjaavasta kasvatuksesta ja vanhempien kokemus vanhemmuutensa onnistumisesta ovat yhteydessä lasten sosioemotionaaliseen hyvinvointiin ja millä tavalla ne selittävät sitä. Vanhempien näkökulman ohella tavoitteena oli selvittää, miten lasten kokemukset vanhempiensa työn siirränästä ja heidän toteuttamasta ohjaavasta kasvatuksesta selittävät lasten itsearvioimaa hyvinvointia.

Aluksi tarkastellaan kuitenkin lasten ja vanhempien näkemyksiä positiivisesta ja negatiivisesta työn siirränästä sekä ohjaavan kasvatuksen toteutumisesta arjen vuorovaikutustilanteissa. Lisäksi tarkastellaan, miten yhteneviä ovat äitien, isien ja lasten näkemykset lasten hyvinvoinnista. Lasten hyvinvointiin yhteydessä olevia tekijöitä tarkastellaan ensin lasten itsearvioiden perusteella ja seuraavaksi selvitetään eri tekijöiden yhteyksiä ja selitysarvoja lapsen hyvinvointiin äitien ja isien vastauksissa. Lisäksi tarkastellaan, ovatko eri arvioitsijaryhmien (lapset, äidit ja isät) näkemykset lapsen hyvinvointia selittävistä tekijöistä erilaiset ja millä tavalla. Polkuanalyysillä selvitetään oheisen rakenneyhtälömalliluonnoksen (kuvio 5) paikkansapitävyyttä.

KUVIO 5 Polkuanalyysin rakenneyhtälömalliluonnos lasten hyvinvointiin yhteydessä olevista ja sitä selittävästä tekijöistä

4.1.1 Lasten ja vanhempien näkemykset positiivisesta ja negatiivisesta työn siirrännästä

Samat kolme positiivisen työn siirrännän ja neljä negatiivisen työn siirrännän kysymystä kysyttiin sekä lapsilta että vanhemmilta (liitetaulukko 14). Kysymyksissä käytettiin viisiportaista tekemisen useutta kuvaavaa asteikkoa (1 = erittäin harvoin tai ei koskaan, 2 = harvoin, 3 = silloin tällöin, 4 = usein, 5 = hyvin usein tai aina). Lapset vastasivat kysymyksiin tietokonesovelluksen avulla.

Kun tarkastellaan lasten ja vanhempien vastauksia yksittäisiin positiivisen ja negatiivisen siirrännän väittämiin, havaitaan, että negatiivisen siirrännän arvioiden keskiarvot olivat alhaisempia kuin positiivisen siirrännän arvioiden keskiarvot (liitetaulukko 14). Työstä kotiin tuntui siis siirtyvän enemmän positiivisia kuin negatiivisia asioita kaikissa arviointiryhmissä. Vanhemmat arvioivat työn siirrännän kuitenkin pääsääntöisesti negatiivisemmin kuin lapset. Isien kohdalla näin oli kaikkien positiivisen ja negatiivisen siirrännän väittämi- en kohdalla ja äideilläkin kahta positiivisen siirrännän väittämää lukuun ottamatta kaikissa väittämässä. Lasten ja isien vastaukset erosivat tilastollisesti mer-

kitsevästi useammin toisistaan kuin lasten ja äitien vastaukset. Lasten vastausten hajonnat olivat myös yhtä väittämää lukuun ottamatta korkeammat kuin vanhempien vastausten hajonnat. Yleisesti ottaen isien ja äitien vastaukset olivat myönteisesti yhteydessä lasten vastauksiin kahta tilastollisesti ei-merkitsevää poikkeusta lukuun ottamatta.

Kaikkien arvioitsijaryhmien ja erityisesti lasten mukaan positiivinen siirrännä oli useimmiten havaittavissa vanhempien hyväntuulisuudessa, vaikka lasten ja vanhempien näkemysten välillä oli tässäkin tilastollisesti erittäin merkitsevä ero (liitetaulukko 14). Tämä oli myös ainoa väittämä, jossa lasten vastausten mediaani oli 4, kun se sekä äitien että isien vastauksissa oli 3. Sekä lasten että vanhempien vastausten keskiarvojen mukaan vanhemmat olivat hyväntuulisia useammin kuin silloin tällöin. Positiivista siirrännää mittaavien korrelaatiokertoimien mukaan äidit ja isät olivat lasten kanssa tilastollisesti merkitsevästi samaa mieltä vain silloin, kun heidän piti arvioida, miten usein vanhemmat kertovat mukavia asioita työstään lapsen kuullen.

Sekä lapset että vanhemmat arvioivat useimmiten tapahtuvaksi negatiiviseksi työn kotiin siirrännäksi sen, ettei vanhempi jaksa työstä johtuvan väsymyksen vuoksi tehdä erilaisia asioita lapsen kanssa (liitetaulukko 14). Lapset arvioivat vielä hieman tavanomaisemmaksi sen, että isät vetäytyvät omiin oloihinsa raskaan työpäivän jälkeen. Tämä oli myös ainoa negatiivisen siirrännän väittämä, josta lapset ja isät olivat tilastollisesti merkitsevästi samaa mieltä ($r = 0,23$), vaikka tämän väittämän kohdalla isien vastausten hajonta oli kaikista suurin eli isät vastasivat toisiinsa nähden hyvin eri tavalla. Äitien ja lasten vastaukset olivat tilastollisesti merkitsevästi yhtenevät keskenään ($r = 0,27$), kun arvioitiin äidin työstä johtuvan väsyneisyyden yhteyttä lapsen kanssa toimimiseen ja melkein merkitsevästi, mutta vain vähän yhtenevät ($r = 0,16$), kun arvioitiin töiden jälkeistä suuttumisherkkyttä. On kuitenkin huomattava korrelaatiokertoimien alhaisuus, vaikka tulokset ovatkin tilastollisesti merkitseviä. Sekä lasten että vanhempien mielestä vanhemmat eivät juuri kerro ikävistä työasioista lastensa kuullen. Kun tarkasteltiin frekvensseistä, miten usein lapset vastasivat negatiivisen siirrännän väittämiin vaihtoehtoilla "usein" tai "hyvin usein tai aina", huomattiin, että näitä vastauksia oli äitien toimintaan liittyvistä kysymyksistä 6-14 %:ssa ja isien toimintaan liittyvistä kysymyksistä 7-16 %:ssa. "Hyvin usein tai aina" -vastausten osuus oli enimmillään 4 % ja vähimmillään 0,5 %. Karkeasti ottaen voidaan siis sanoa, että noin kymmenesosa tutkimukseen osallistuneista lapsista tunsivat vanhempiansa siirtävän kotiin kielteisiä asioita työstään.

Kun tarkasteltiin positiivisista ja negatiivisista siirrännäväittämistä muodostettuja faktoreita koko aineistossa, havaittiin, että isät arvioivat sekä positiivisen että negatiivisen työn siirrännän vähäisemmäksi kuin äidit. Isien mielestä positiivista työn siirrännää tapahtuu tilastollisesti merkitsevästi ($p = 0,008$) vähemmän ja negatiivista työstä kotiin -siirrännääkin tilastollisesti melkein merkitsevästi ($p = 0,014$) vähemmän kuin äitien mielestä, mutta positiivisen ja negatiivisen siirrännän faktorien varianssit eivät eronneet äitien ja isien arvioinnissa tilastollisesti merkitsevästi. Saman perheen ($n = 128$) äitien ja isien vastausten

keskiarvoja tarkasteltaessa ero isien ja äitien arvioiden välillä oli sekä positiivisen ($p = 0,03$) että negatiivisen ($p = 0,05$) siirrännän kohdalla vähemmän merkityksellinen kuin koko aineiston isien ja äitien vastauksia vertailtaessa. Tästä huolimatta negatiivisen siirrännän yhtenevyys äitien ja isien vastauksissa ($r = 0,40$) oli tilastollisesti erittäin merkitsevä ja kohtuullisen korkea (taulukko 12). Sillä, oliko puoliso vastannut kyselyyn vai ei, ei ollut merkitystä äitien vastauksissa.

Vaikka lasten ja isien vastaukset yksittäisissä väittämässä erosivat tilastollisesti merkitsevästi keskenään useammin kuin lasten ja äitien vastaukset, lapset eivät erottaneet muuttujien faktoritarkastelun mukaan selkeästi toisistaan äidin ja isän työn positiivista ja negatiivista siirrääntää. Lasten arvio äitiensä työn positiivisesta siirrääntästä oli yhteydessä ($r = 0,97$) tilastollisesti erittäin merkitsevästi lasten arvioon isiensä työn positiivisesta siirrääntästä. Myös lasten arviot äitiensä ja isiensä työn negatiivisesta siirrääntästä korreloivat ($r = 0,89$) tilastollisesti erittäin merkitsevästi keskenään. Tämän vuoksi lasten kokemuksta äitien ja isien työn siirrääntästä ei erotettu toisistaan, vaan ne käsiteltiin yhteisenä äitien ja isien positiivisena sekä äitien ja isien negatiivisena siirrääntänä (taulukko 12). Pojat arvioivat vanhempiensa positiivisen työn siirrääntän tilastollisesti melkein merkitsevästi ($p = 0,027$) korkeammaksi kuin tytöt.

Perheenjäsenet olivat siirrääntämuuttujien faktoritarkastelun mukaan (taulukko 12) yksimielisempiä negatiivisesta työn siirrääntästä kuin positiivisesta. Isien ja äitien keskinäiset arviot työn siirrääntästä olivat tilastollisesti erittäin merkitsevästi yhtenevät keskenään ($r = 0,40$) vain juuri negatiivisen siirrääntän kohdalla. Myös lasten vastaukset negatiivisesta työn siirrääntästä olivat tilastollisesti merkitsevästi samansuuntaiset ($r = 0,30$) äidin negatiivisen siirrääntän vastausten kanssa ja tilastollisesti melkein merkitsevästi samansuuntaiset isän negatiivisen siirrääntän vastausten kanssa ($r = 0,25$), mutta korrelaatiot olivat kuitenkin melko heikkoja. Kiinnostavaa tuloksissa oli se, etteivät lasten, äitien ja isien arviot positiivisesta työn siirrääntästä olleet tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä toisiinsa. Tulosten mukaan näyttääkin siltä, että kun perheessä oli negatiivisia tunteita, kaikki perheenjäsenet olivat niistä tietoisia, mutta myönteiset tunteet havaittiin vähemmän samalla tavalla perheen sisällä. Työstä kotiin tuntui kuitenkin tulosten keskiarvojen mukaan tulevan enemmän positiivista kuin negatiivista vaikutusta kaikissa arvioitsijaryhmissä.

Tulosten mukaan perheen toisen vanhemman kokema negatiivinen työn siirrääntä oli tilastollisesti erittäin merkitsevästi yhteydessä ($r = 0,40$) siihen, että myös toinen vanhemmista koki negatiivista työn siirrääntää. Sen sijaan jos toinen vanhemmista koki positiivista työn siirrääntää, sillä ei ollut tulosten mukaan selkeää yhteyttä toisen vanhemman työn siirrääntän kokemiseen.

Tiivistäen voidaan sanoa, että vanhemmat arvioivat työn siirrääntän negatiivisemmin kuin lapset, mutta äitien ja lasten arviot olivat ainakin yksittäisissä väittämässä lähempänä toisiaan kuin isien ja lasten vastaukset. Lisäksi isät arvioivat sekä positiivisen että negatiivisen työn siirrääntän vähäisemmäksi kuin äidit. Pojat sen sijaan arvioivat positiivisen työn siirrääntän useammin tapahtuvaksi kuin tytöt. Kaikki perheenjäsenet olivat kuitenkin yhtä mieltä negatiivisen

siirrännän esiintymisestä perheessä, silloin kun sitä oli, ja lisäksi vanhemmilla on taipumus kokea negatiivista työn siirrääntää perheeseen yhtä aikaa.

TAULUKKO 12 Positiivisen ja negatiivisen siirrännän faktoreiden korrelaatiot äitien, isien ja lasten vastauksissa

Faktori	1	2	3	4	5	6
1 Positiivinen siirrääntä äitien vastauksissa	1,00					
2 Positiivinen siirrääntä isien vastauksissa	0,23	1,00				
3 Positiivinen siirrääntä lasten vastauksissa	0,14	0,21	1,00			
4 Negatiivinen siirrääntä äitien vastauksissa	-0,67 ***	-0,23 *	-0,26 *	1,00		
5 Negatiivinen siirrääntä isien vastauksissa	-0,13	-0,59 ***	-0,16	0,40 ***	1,00	
6 Negatiivinen siirrääntä lasten vastauksissa	-0,16	-0,02	-0,45 ***	0,30 **	0,25 *	1,00

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

4.1.2 Lasten ja vanhempien näkemykset ohjaavan kasvatuksen toteutumista arjen vuorovaikutustilanteissa

Tutkimukseni perustana olevassa rakenneyhtälömallissa (kuvio 5) ohjaavan kasvatuksen ja yleensä lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen oletetaan toimivan välittävänä tekijänä työn siirrännän ja lapsen hyvinvoinnin välillä. Ohjaavan kasvatuksen toteutumista arjessa tutkittiin kysymällä sekä lapsilta että vanhemmilta 12 samaa kysymystä vanhemmuuden eri osa-alueista (rajat, läheisyys ja huolenpito). Kysymyksissä käytettiin 5-portaista tekemisen useutta kuvaavaa asteikkoa (1 = erittäin harvoin tai ei koskaan, 2 = harvoin, 3 = silloin tällöin, 4 = usein, 5 = hyvin usein tai aina). Lapset vastasivat näihin kysymyksiin tietokonesovelluksen avulla.

Kun tarkasteltiin lasten ja vanhempien vastauksia yksittäisiin ohjaavan kasvatuksen eri osa-alueiden kysymyksiin, huomattiin, että ne olivat kaikilta osin myönteisesti yhteydessä keskenään, mutta äitien ja lasten arvioiden välillä oli enemmän tilastollisesti merkitseviä yhtenevyyksiä kuin lasten ja isien vastusten välillä (liitetaulukko 15). Myönteisistä keskinäisistä yhteyksistä huolimatta lasten ja vanhempien näkemykset ohjaavan kasvatuksen toteutumisesta erosivat keskiarvovertailuissa usein tilastollisesti merkitsevästi toisistaan niin, että vanhemmat arvioivat oman vanhemmuutensa myönteisemmäksi kuin lapset. Poikkeuksena oli yksi vanhemman kielteistä tekemistä kuvaava väittämä ("Äidin/isän kanssa tulee riitaa"), jossa vanhemmat arvioivat lapsiaan useammin toimivansa väitteen kuvaamalla tavalla. Työstä kotiin tapahtuvaa siirrääntää ar-

vioitaessa vanhemmat, ja varsinkin isät, olivat arvioineet oman toimintansa kaikissa kysymyksissä kriittisemmin kuin lapset (ks. edellinen luku 4.1.1). Näin ollen ei ole kysymys siitä, että lapset aina vastaisivat kriittisemmin kuin aikuiset. Isien vastausten keskihajonta vanhemmuuden läheisyys-osa-alueen kolmessa väittämässä oli poikkeuksellisen korkea, eli kyseisissä väittämässä osa isistä kertoi toimivansa väitteen tavalla usein, kun taas osalle isistä väitteen mukainen toiminta oli harvinaista. Nämä väittämät käsittelivät kiinnostuneisuutta siitä, mitä lapselle tapahtuu koulussa (kh = 2,55), lapsen kanssa puuhailemista (kh = 2,60) sekä ajan järjestämistä lapsen kuuntelemiseen (kh = 3,45).

Kun tarkasteltiin ohjaavan kasvatuksen kolmesta osa-alueesta (rajat, läheisyys, huolenpito) muodostettuja faktoreita, huomattiin, etteivät ne erottuneet selkeästi toisistaan korrelaatioiden perusteella koko aineistossa lasten, äitien eikä isien arvioinneissa. Tämän vuoksi vanhemmuuden ohjaava kasvatustarkastelua tarkasteltiin yksidimensioisena ohjaavan kasvatuksen dimensiona, jonka osasummina ovat rajat, huolenpito ja läheisyys.

Isien vastaukset olivat kaikissa ohjaavan kasvatuksen osa-alueiden (rajat, huolenpito ja läheisyys) osasummissa keskiarvotestauksen mukaan tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($p < 0,001$) äitien vastauksia alhaisemmat eli isät antoivat itselleen ohjaavan kasvatuksen toteuttamisessa alhaisempia arvosanoja kuin äidit. Näin oli myös, kun tarkasteltiin saman perheen äitien ja isien vastausten ($n = 144$) keskiarvoja. Äidit, joiden puoliso oli vastannut kyselyyn ($n = 144$), arvioivat vanhemmuutensa rajojen pitämisessä tilastollisesti merkitsevästi ($p = 0,004$) paremmaksi kuin äidit, joiden puoliso ei ollut vastannut kyselyyn ($n = 41$). Äidit, joiden puoliso oli vastannut kyselyyn, arvioivat vanhemmuutensa myös läheisyyden antamisessa tilastollisesti melkein merkitsevästi ($p = 0,02$) paremmaksi kuin äidit, joiden puoliso ei ollut vastannut kyselyyn.

Kun tarkasteltiin saman perheen perheenjäsenten näkemyksiä ohjaavan kasvatuksen toteutumisesta käytännössä, näkemyksissä havaittiin olevan eroja. Vain äitien käsitykset ohjaavasta kasvatuksesta ja lasten käsitykset äitiensä ohjaavasta kasvatuksesta olivat tilastollisesti merkitsevästi yhtenevät ($r = 0,32$) keskenään (taulukko 13). Tämän perusteella lapset tuntuvat erottavan jollakin tavalla äidin ja isän kasvatuksen, vaikka lasten arviot isänsä ja äitiensä ohjaavasta kasvatuksesta olivat tilastollisesti erittäin merkitsevästi yhtenevät ($r = 0,82$). Äitien ja isien omat arviot ohjaavasta kasvatuksesta eivät olleet yhtenevät. Toisin sanoen äidit ja isät kasvattavat samassa perheessä omasta mielestään eri tavalla.

TAULUKKO 13 Ohjaavan kasvatuksen dimension korrelaatiot saman perheen äitien, isien ja lasten vastauksissa

Ohjaava kasvatus eri vastauksissa	1	2	3	4
1 Ohjaava kasvatus äitien vastauksissa	1,00			
2 Ohjaava kasvatus isien vastauksissa	0,20	1,00		
3 Äidin ohjaava kasvatus lasten vastauksissa	0,32 **	-0,04	1,00	
4 Isän ohjaava kasvatus lasten vastauksissa	0,18	0,15	0,82 ***	1,00

** p < 0,01; *** p < 0,001

Vanhemmilta kysyttiin kahden väittämän avulla, miten tyytyväisiä he olivat omaan vanhemmuuteensa. Kun vanhemmat saivat arvioida väittämän ”Tunnen onnistuneeni vanhempana” toteutumisen useutta elämässään viisiportaisella asteikolla, vastausten keskiarvo oli äideillä 3,56 (kh = 0,71) ja isillä 3,53 (kh = 0,76). Vanhempien arvioiden keskiarvo väittämässä ”Tunnen, että minulla on kykyä kasvattaa lapseni niin kuin haluan” oli äideillä 3,80 (kh = 0,76) ja isillä 3,62 (kh = 0,73). Näistä kahdesta tilastollisesti erittäin merkitsevästi (p < 0,001) korreloivasta (r = 0,76) väittämästä muodostetun vanhemmuuden tyytyväisyyttä kuvaavan muuttujan keskiarvo oli 3,62 (3 = silloin tällöin, 4 = usein). Saman perheen äitien ja isien (n = 143) vastausten keskiarvoja testattaessa huomattiin, että äidit olivat tilastollisesti melkein merkitsevästi (p = 0,02) tyytyväisempiä vanhemmuuteensa kuin isät. Myös äidit, joiden puoliso oli vastannut kyselyyn (n = 143), olivat tilastollisesti melkein merkitsevästi (p = 0,01) tyytyväisempiä vanhemmuuteensa kuin ne äidit, joiden puoliso ei ollut vastannut kyselyyn (n = 48).

Tämän luvun yhteenvedona voidaan todeta, että vanhemmat arvioivat omat ohjaavan kasvatuksen taitonsa paremmaksi kuin lapset ja että äitien ja lasten näkemykset ohjaavan kasvatuksen toteutumisesta kotona olivat lähempänä toisiaan kuin isien ja lasten näkemykset. Isät arvioivat oman ohjaavan kasvatuksensa merkitsevästi vähäisemmäksi kuin äidit omansa, eikä vanhempien itsearvioilla ollut merkitsevää yhteyttä. Vanhemmat siis kasvattavat lastaan eri tavalla. Saman perheen vanhempien vastauksia verrattaessa äidit olivat melkein merkitsevästi tyytyväisempiä vanhemmuuteensa kuin isät. Myös se, että puoliso oli vastannut kyselyyn, oli myönteisesti yhteydessä äitien itsearvioimaan läheisyyden antamiseen ja kykyyn pitää kiinni rajoista sekä vanhemmuuteen tyytyväisyyteen.

4.1.3 Lasten hyvinvointi lasten, äitien ja isien arvioimana

Lasten sosioemotionaalista hyvinvointia mitattiin sekä lasten itsearvioilla että äidin ja isän erikseen antamalla arvioilla lapsensa hyvinvoinnista. Jatkossa käytän lapsen sosioemotionaalista hyvinvoinnista selkeyden vuoksi ilmaisua lapsen hyvinvointi. Lapset arvioivat itsearvostuksensa myönteisyyttä kuudella väittämällä (*Harter's Self-Perception Profile for Children, Global self-worth*, Harter, 1985), internaalisia oireitaan viidellä väittämällä ja eksternaalisia oireitaan neljällä väittämällä (Aunola & Nurmi, 2005). Vanhemmat puolestaan arvioivat lapsensa internaalisia ja eksternaalisia oireita erikseen kahdella viiden väittämän osiolla *SDQ-Fin*-mittarista (emotionaaliset oireet ja käyttäytymisongelmat) (Koskelainen, 2008).

Lasten arviot itsearvostuksestaan olivat keskimäärin myönteisiä, sillä 92 % kaikista lapsista (N = 223) arvioi itsearvostuksensa myönteiseksi, kun arviot luokiteltiin dikotomisesti myönteisiin ja kielteisiin. Lapsen arvioita voitiin tarkastella myös niiden myönteisyyden ja kielteisyyden asteen mukaan neliportaisesti. Tällöin myönteisimpään neljännekseen itsearvostuksensa arvioi 47 % lapsista, mutta vaihtelu kuuden eri väittämän myönteisimpien arvioiden määrän välillä oli suuri (35–61 %). Kun tarkasteltiin lasten itsearvostusarvioiden keskiarvoja, huomattiin, että pojat arvioivat oman itsearvostuksensa tilastollisesti melkein merkitsevästi ($p = 0,04$) myönteisemmäksi kuin tytöt. Pojat myös vastasivat itsearvostusta arvioiviin väittämiin keskenään samansuuntaisemmin kuin tytöt, sillä poikien vastausten varianssi oli tilastollisesti merkitsevästi vähäisempi kuin tyttöjen vastausten varianssi. (Waldin testi $\chi^2(1) = 8,62$; $p = 0,003$).

Kun tarkasteltiin lasten itsearvioita internaalisista ja eksternaalisista oireistaan, huomattiin, etteivät niiden keskiarvot, varianssit ja kovarianssit eronneet tilastollisesti merkitsevästi toisistaan. Tyttöjen ja poikien välillä ei ollut internaalisten ja eksternaalisten oireiden arvioinneissa tilastollisesti merkitseviä eroja. Lapset tuntuivatkin kokevan internaaliset ja eksternaaliset oireensa yhtenäisenä asiana, joten mittarin tilastollisen tarkastelun yhteydessä ne päädyttiin yhdistämään lapsen kokemiksi oireiksi. Lasten itsearvostuksen ja lasten kokemien oireiden välillä oli tilastollisesti erittäin merkitsevä negatiivinen yhteys ($r = -0,29$), kun korrelaatio laskettiin mittarin faktoripisteillä (taulukko 14). Mitä enemmän lapsi koki itsellään olevan hyvinvointiaan häiritseviä oireita, sitä negatiivisemmin hän arvioi itsearvostuksensa.

Kun tarkasteltiin vanhempien arvioita lastensa eksternaalisista ja internaalisista oireista, huomattiin, että vanhemmat arvioivat lapsillaan olevan enemmän häiritseviä käytösongelmia (eksternaalisia oireita) kuin emotionaalisia oireita (internaalisia oireita). Sekä internaalisten että eksternaalisten oireiden määrä luokitellaan *SDQ-Fin*-mittarin asteikolla normaaliksi, rajatapaukseksi (engl. *borderline*) tai epänormaaliksi. Vastanneista vanhemmista ($n = 329$) 61,7 % arvioi lapsensa normaaliksi eksternaalisilta oireiltaan ja 81,7 % vanhemmista piti lastaan normaalina internaalisilta oireiltaan. Selvästi normaalista poikkeavan (epänormaalinen) arvion lapsensa eksternaalisista oireista antoi 15,8 % van-

hemmista, ja 8,8 % vanhemmista arvioi lapsensa internaalisilta oireiltaan poikkeavaksi.

Äitien ja isien arviot lastensa internaalisista oireista olivat tilastollisesti erittäin merkitsevästi yhtenevät ($r = 0,77$) keskenään, kun korrelaatiot laskettiin mittarin faktoripisteistä, eivätkä äitien ja isien faktoreiden keskiarvot ja varianssit eronneet tilastollisesti merkitsevästi toisistaan Waldin testin mukaan. Äidit ja isät arvioivat myös lastensa eksternaaliset oireet tilastollisesti erittäin merkitsevästi samalla tavalla ($r = 0,93$) keskenään, vaikka isät arvioivat lapsillaan olevan eksternaalisia oireita tilastollisesti melkein merkitsevästi ($p = 0,03$) enemmän kuin mitä äidit arvioivat. Faktoreiden varianssit eivät eronneet tilastollisesti merkitsevästi toisistaan Waldin testin mukaan.

Tytöt ja pojat eivät eronneet internaalisissa ja eksternaalisissa oireissaan tilastollisesti merkitsevästi äitien ja isien arvioinneissa, mikä vastasi lasten itsearviota omista oireistaan. Lapsen itsearvio omista oireistaan oli tilastollisesti erittäin merkitsevästi tai merkitsevästi yhtenevä sekä isän että äidin internaalisuus- ja eksternaalisuusarvioiden kanssa (taulukko 14).

TAULUKKO 14 Lapsen hyvinvointi -mittarin faktoripisteiden väliset korrelaatiot (Spearmanin rho) lasten itsearvioissa ($N = 223$) ja vanhempien arvioissa ($N = 190$) lastensa internaalisista ja eksternaalisista oireista

Lapsen hyvinvointia mittaava faktori	1.	2.	3.	4.	5.	6.
1. Lapsen itsearvio itsearvostuksestaan	1,00					
2. Äidin arvio lapsen eksternaalisista oireista	-0,08	1,00				
3. Isän arvio lapsen eksternaalisista oireista	-0,69	0,93 ***	1,00			
4. Äidin arvio lapsen internaalisista oireista	-0,10	0,22 **	0,22 **	1,00		
5. Isän arvio lapsen internaalisista oireista	-0,05	0,28 ***	0,33 ***	0,77 ***	1,00	
6. Lapsen itsearvio oireistaan	-0,29 ***	0,33 ***	0,31 ***	0,27 ***	0,21 **	1,00

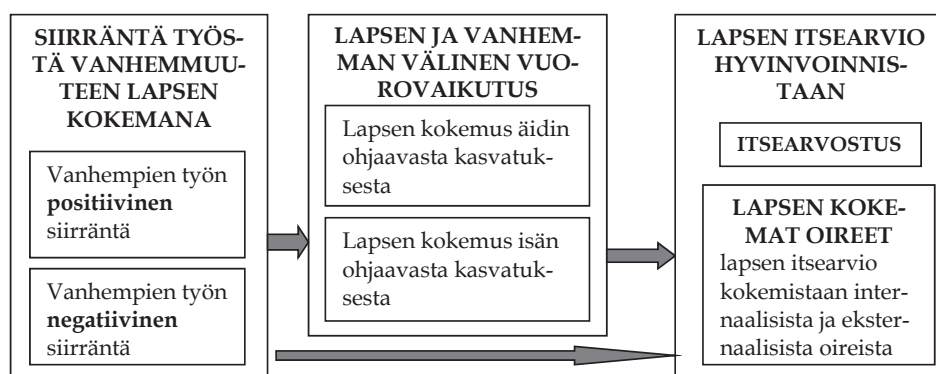
** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

4.1.4 Lasten hyvinvointia selittävät tekijät lasten itsensä arvioimana

Lasten itse kokemaa hyvinvointia selittäviä tekijöitä tarkasteltiin ensin lasten itse antamien vastausten pohjalta. Polkuanalyysissä edettiin oikealta vasemmalta poistamalla rakenneyhtälömallista (kuvio 6) selittäjiksi valittujen muuttujien joukosta yksi muuttuja kerrallaan, jos se oli mahdollista. Menetelmä on selitetty

tarkemmin luvussa Tilastolliset menetelmät (luku 3.5). Mallia tarkasteltiin erikseen tyttöjen (N = 108) ja poikien (N = 115) aineistoista. Sekä tyttöjen että poikien mallit rakentuivat samoista selittävästä tekijöistä, vaikka niiden selitysarvot olivat hieman erilaiset (kuvio 7).

Koska lasten käsitykset äitiensä ja isiensä ohjaavasta kasvatuksesta olivat tilastollisesti erittäin merkittävästi yhtenevät keskenään ($r = 0,89$), ne eivät yksittäisinä mallin tekijöinä selittäneet lapsen hyvinvointia tilastollisesti merkittävästi. Tämän vuoksi lapsen käsitykset äitiensä ja isiensä ohjaavasta kasvatuksesta yhdistettiin ohjaavaksi kasvatukseksi. Tässä mallin rakentamisen ensimmäisessä vaiheessa lapsen kokemus vanhempiensa ohjaavasta kasvatuksesta selitti tilastollisesti merkittävästi lapsen myönteistä itsearvostusta (tyttöillä $\beta = 0,19$; $p = 0,003$ ja pojilla $\beta = 0,27$; $p = 0,002$) sekä tilastollisesti erittäin merkittävästi tai merkittävästi lapsen kokemia oireita (tyttöillä $\beta = -0,23$; $p < 0,001$ ja pojilla $\beta = -0,26$; $p = 0,001$).

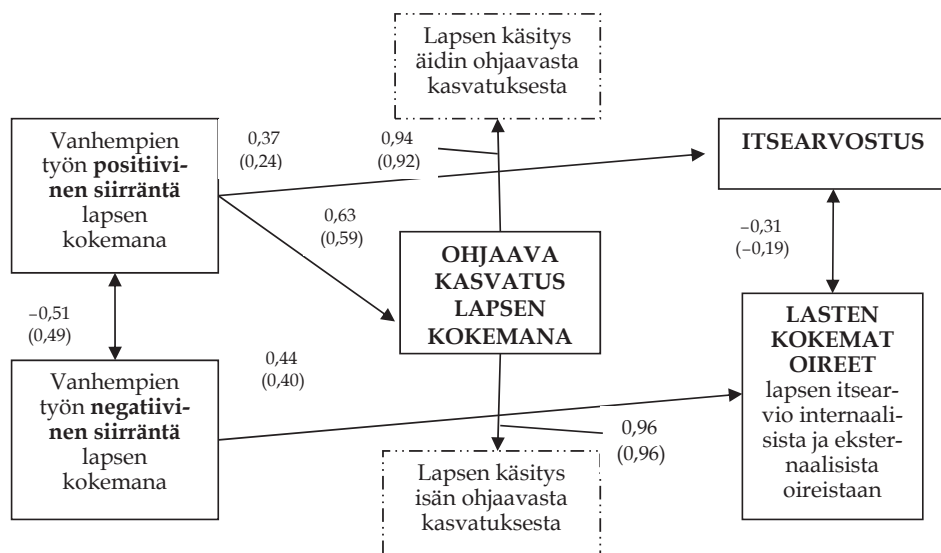

KUVIO 6 Polkuanalyysin rakenneyhtälömalli lasten hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä lasten omista vastauksista

Seuraavassa vaiheessa testattiin, selittävätkö lapsen käsitykset vanhempien työn positiivisesta ja negatiivisesta siirrännästä hänen hyvinvointiaan. Kun nämä tekijät lisättiin malliin, huomattiin, että ohjaavan kasvatuksen osuus lapsen hyvinvoinnin selittämisessä muuttui tilastollisesti ei-merkittäväksi. Lopullisessa mallissa (kuvio 7) lapsen käsitys vanhempiensa työn positiivisesta siirrännästä selitti tilastollisesti merkittävästi ja suoraan sekä tyttöjen ($\beta = 0,24$) että poikien ($\beta = 0,37$) itsearvostuksen myönteisyyttä. Tämän tuloksen mukaisesti vanhempien työn positiivinen siirrääntä oli enemmän yhteydessä poikien kuin tyttöjen itsearvostuksen myönteisyyteen.

Lapsen kokemus negatiivisesta työn siirrännästä puolestaan selitti suoraan sekä tyttöjen ($\beta = 0,40$) että poikien ($\beta = 0,44$) kokemia oireita. Merkittävää lasten arvioista tarkastelluissa tuloksissa on, ettei lasten kokema ohjaava kasvatusta ollut tilastollisesti merkittävä välittävä tekijä lapsen kokeman vanhempien työn siirrännän ja lapsen hyvinvoinnin välillä. On kuitenkin huomattava, että lasten kokema positiivinen työn siirrääntä selitti vahvasti heidän kokemustaan

vanhempinsa ohjaavasta kasvatuksesta (tytöillä $\beta = 0,59$ ja pojilla $\beta = 0,63$), vaikka ohjaava kasvatusta ei ollutkaan yhteydessä lasten arvioituun hyvinvointiin. Lasten kokemana negatiivinen työn siirräntä sen sijaan ei selittänyt ollenkaan lasten kokemuksia vanhempinsa kasvatustyylistä. Negatiivisen työn siirrän merkitys tuntui siis olevan lasten vastausten mukaan vaikutuksiltaan voimakkaampi ja yksisuuntaisempi lapsen hyvinvoinnin kannalta. Lopullisessa lapsen arviointeihin perustuvassa mallissa poikien kokemat oireet olivat jännöskorrelatioina voimakkaammin yhteydessä ($r = -0,31$) heidän itsearvostukseensa kuin tyttöjen vastaava arviot itsestään ($r = -0,19$). Sekä tytöillä että pojilla lasten itsearvioima oireiden vähäisyys oli yhteydessä parempaan itsearvostukseen. Malli sopi hyvin aineistoon ($\chi^2(12) = 17,74$; $p = 0,665$ ja TLI = 1,00; CFI = 1,01; RMSEA = 0,000; SRMR = 0,058).

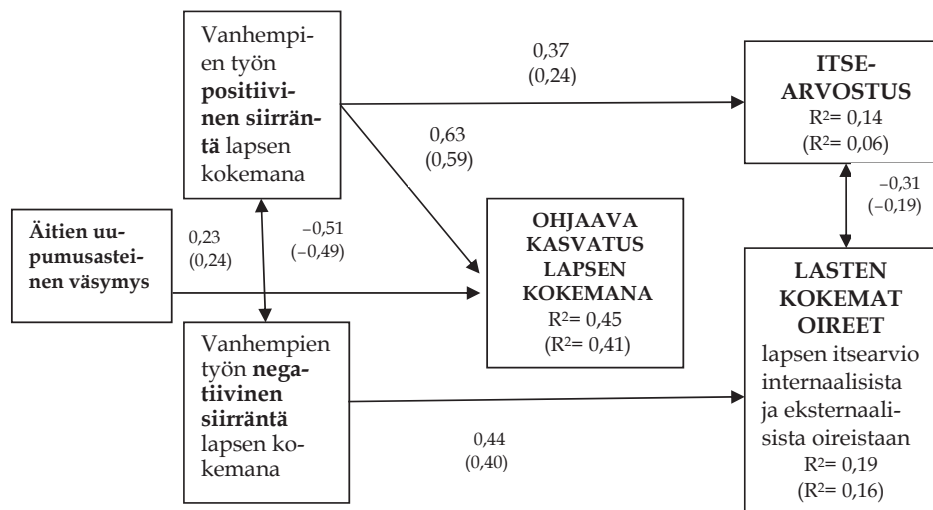

KUVIO 7 Lasten kokemana vanhempien ohjaava kasvatusta ja lasten kokemana vanhempien työn siirräntä lasten hyvinvointia selittävinä tekijöinä. (Tyttöjen mallin kertoimet ovat suluissa. Mallista on poistettu ei-merkitsevät yhteydet.)

Tiivistäen voidaan todeta, että lasten omien arvioiden mukaan heidän kokeensa vanhempinsa negatiivinen työn siirräntä selitti lasten kokemia oireita suoraan eikä koettua ohjaavan kasvatuksen välityksellä. Lasten kokemana vanhempien työn positiivinen siirräntä puolestaan selitti suoraan lapsen itsearvostusta sekä koettua ohjaavaa kasvatusta, mikä ei kuitenkaan ollut lasten arvioiden mukaan yhteydessä heidän hyvinvointiinsa. Mitä enemmän lapsella oli internaalisia ja eksternealisia oireita, sitä negatiivisempi oli hänen itsearvostuksensa. Tyttöjen ja poikien itsearvioimaa hyvinvointia selittivät samat mallin osat ja samansuuntaisilla kertoimilla.

4.1.5 Vanhempien työhön liittyvät tekijät lasten itsearvioidun hyvinvoinnin selittäjinä

Lasten itsearviota heidän hyvinvointiinsa vaikuttavista tekijöistä täydennettiin tutkimalla, onko äitien ja isien työhön liittyvillä tekijöillä (7 muuttujaa, ks. kuvio 5) yhteyttä lasten arvioimaan hyvinvointiin ja sen tekijöihin. Vanhempien työhön liittyvistä tekijöistä tutkittiin yhtä muuttujaa (esim. työtyytyväisyys) kerrallaan, ja mallia tarkasteltiin erikseen äitien ja isien arvioista omasta työstään. Lisäksi tarkasteltiin erikseen vanhempien antamien vastausten yhteyttä tyttöjen ja poikien aineistoihin. Polkuanalysissä edettiin kunkin muuttujan kohdalla rakenneyhtälömallin oikeasta laidasta vasempaan poistamalla selittäjiksi valittujen muuttujien joukosta yksi selitysvoimaltaan heikoin ei-merkitsevä muuttuja kerrallaan.

KUVIO 8 Vanhempien arvioimat työhönsä liittyvät tekijät lasten itsearvioimaa hyvinvointia selittävinä tekijöinä, monen informantin malli. (Tyttöjen mallin kertoimet ovat suluissa. Mallista on poistettu tilastollisesti ei-merkitsevät yhteydet.)

Kun kaikki seitsemän vanhempien työhön liittyvää muuttujaa oli tutkittu ja yhdistetty lasten aineistoon, havaittiin, että vain äitien uupumusasteinen väsymys oli selittävinä tekijänä mallissa, joka kuvasi lasten hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä. Äitien uupumusasteisen väsymyksen määrä oli sekä tyttöjen että poikien hyvinvointia tarkasteltaessa myönteisesti yhteydessä siihen, miten paljon lapset kokivat ohjaavaa kasvatusta arjessaan (kuvio 8). Toisin sanoen, mitä enemmän äiti raportoi uupumusasteista väsymystään, sitä ohjaavammaksi lapset arvioivat hänen kasvatustyyliinsä. On kuitenkin huomattava, että äitien uupumusasteinen väsymys selitti vain lasten ohjaavan kasvatuksen kokemisen määrää (tyttöillä $\beta = 0,24$ ja pojilla $\beta = 0,23$), jolla kuitenkaan ei ollut yhteyttä lasten kokemuksiin oireisiin tai itsearvostuksen myönteisyyteen. Kolmen informan-

tin (lapsi, äiti ja isä) malli sopi hyvin aineistoon ($\chi^2(32) = 34,43$; $p = 0,352$ ja TLI = 0,99; CFI = 1,00; RMSEA = 0,026; SRMR = 0,072).

4.1.6 Lasten hyvinvointia selittävät tekijät vanhempien arvioimana

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää myös, millä tavalla vanhempien työn tietyt piirteet, vanhempien kokemus hyvinvointi työssä, vanhempien kokemus positiivinen ja negatiivinen työn siirranta ja vanhempien näkemys toteuttamastaan ohjaavasta kasvatuksesta olivat yhteydessä vanhempien arvioimaan lasten hyvinvointiin ja millä tavalla ne selittivät sitä. Lisäksi haluttiin selvittää, selittikö vanhempien kokemus vanhemmuutensa onnistumisesta millään tavalla vanhempien näkemystä lapsensa hyvinvoinnista. Polkuanalyysillä selvitetään rakenneyhtälömalliluonnoksen (kuvio 5, s. 81) paikkansapitävyyttä äideillä ja isillä erikseen. Lisäksi haluttiin selvittää, onko vanhemmuudella (ohjaava kasvatusta) erilainen merkitys tyttöjen ja poikien hyvinvointimallin muodostumisessa. Vanhempien arvioimia lastensa hyvinvointia selittäviä tekijöitä tutkittiin vanhempien kyselylomakkeella antamien vastausten pohjalta. Polkuanalyysissä edettiin rakenneyhtälömalliluonnoksen mukaan oikealta vasemmalle poistamalla mallista selittäjiksi valittujen muuttujien joukosta yksi muuttuja kerrallaan, jos se oli mahdollista.

Äitien ($N = 185$) ja isien ($N = 151$) mallit rakentuivat työhön liittyviä tekijöitä lukuun ottamatta samoista selittäjistä, mutta niiden väliset yhteydet olivat äideillä ja isillä osin erilaisia. Lisäksi jotkut mallin tekijät selittivät lapsen hyvinvointia vain joko tyttöjen tai poikien vanhemmuudessa (kuviot 9 ja 10). Malli sopi hyvin äitien aineistoon ($\chi^2(59) = 60,35$; $p = 0,427$ ja TLI = 1,00; CFI = 1,00; RMSEA = 0,016; SRMR = 0,066) ja isien aineistoon ($\chi^2(59) = 63,66$; $p = 0,316$ ja TLI = 0,98; CFI = 0,99; RMSEA = 0,032; SRMR = 0,077).

Ohjaava kasvatusta ja koettu vanhemmuuden onnistuminen

Aluksi testattiin äitien ja isien itse arvioiman ohjaavan kasvatustyylin ja koetun vanhemmuuden onnistumisen yhteyttä vanhempien kokemiin lastensa eksternaalisiin ja internaalisiin oireisiin. Jo tässä mallin rakentamisen vaiheessa havaittiin, toisin kuin lasten arvioita tässä vaiheessa tutkittaessa, ettei vanhempien arvioima toteuttamansa ohjaava kasvatustyyli ollut tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä vanhempien arvioimiin lastensa internaalisiin eikä eksternaalisiin oireisiin sen paremmin äitien kuin isienkään aineistossa. Sen sijaan sekä äitien että isien vastausten mukaan koettu vanhemmuuden onnistuminen selitti heidän lastensa internaalisia ja eksternaalisia oireita. Äitien kohdalla (87 tyttöjen äitiä ja 98 poikien äitiä) koetun vanhemmuuden onnistumisen tilastollisesti merkitsevä yhteys lasten internaalisten oireiden selittäjänä kuitenkin hävisi mallin tarkastelun myöhemmissä vaiheissa. Lopullisessa mallissa (kuvio 9) äitien kokemus vanhemmuutensa onnistumisesta selitti vain hänen arvioimiaan lapsensa eksternaalisia oireita (pojilla $\beta = -0,18$ ja tytöillä $\beta = -0,22$).

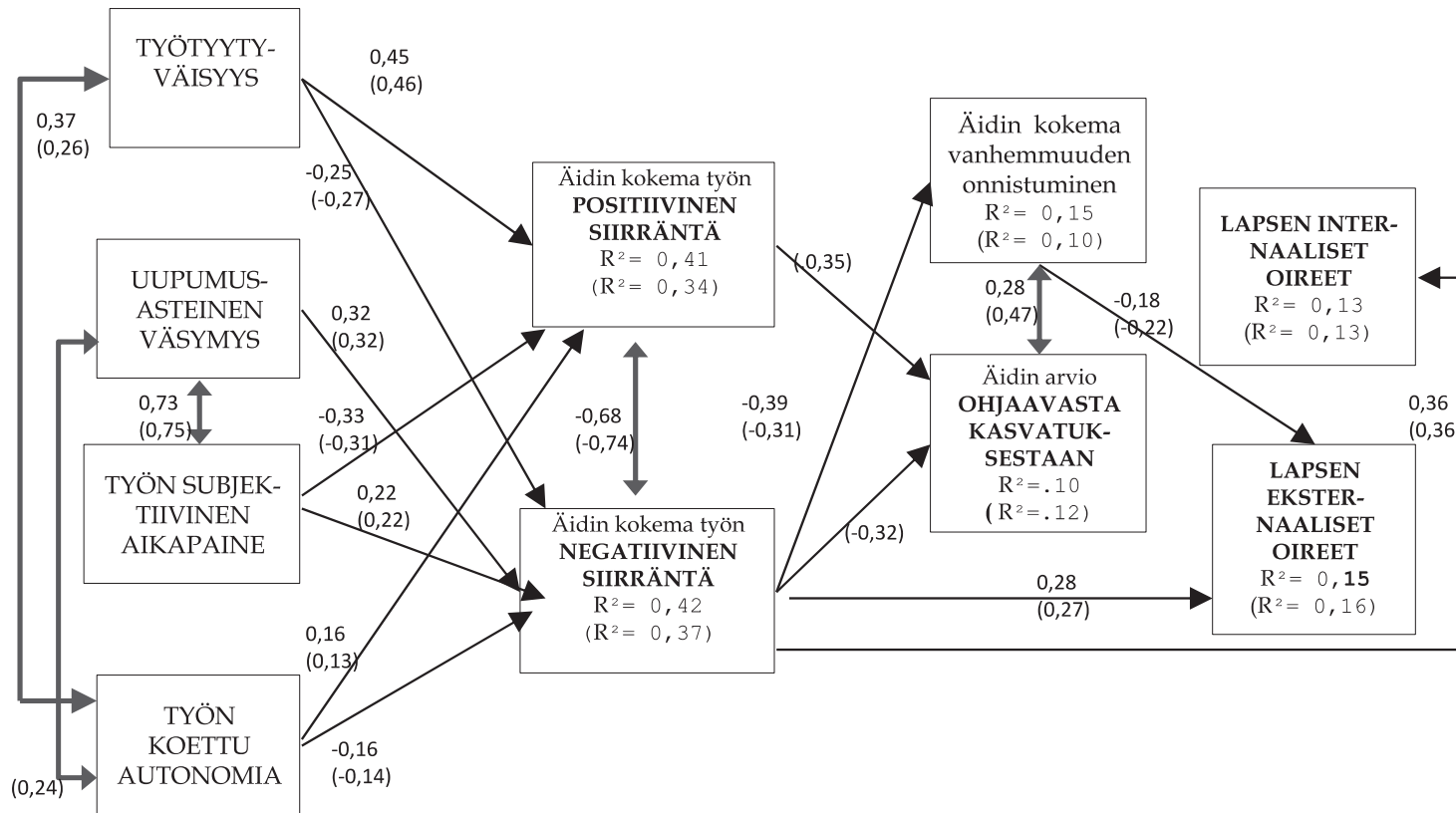
Isän kokemus vanhemmuutensa onnistumisesta puolestaan selitti isien lopullisessa mallissa sekä hänen arvioimiaan lapsensa eksternaalisia että internaali-

sia oireita (kuvio 10). Isien (78 poikien isää ja 72 tyttöjen isää) kokemus vanhemmuutensa onnistumisesta selitti lähes samalla tavalla sekä poikien ($\beta = -0,19$) että tyttöjen ($\beta = -0,18$) koettuja eksternaalisia oireita. Myös lasten internaalisten oireiden selittäjänä koettu vanhemmuuden onnistuminen oli lähes samanlainen sekä pojilla ($\beta = -0,30$) että tytöillä ($\beta = -0,31$). On kuitenkin huomattava, että lopullisessa mallissa vain isät kokivat lastensa internaalisten ja eksternaalisten oireiden olevan tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä toisiinsa (jäännöskorrelaatio pojilla $r = 0,38$; tytöillä $r = 0,33$). Näiden tulosten perusteella voidaan sanoa, että kokemus vanhemmuuden onnistumisesta on isillä vahvemmin yhteydessä lasten koettuihin oireisiin kuin äideillä. Sekä äitien että isien arvio ohjaavasta kasvatustyylistään oli tilastollisesti merkitsevästi tai erittäin merkitsevästi yhteydessä heidän kokemukseensa vanhemmuuden onnistumisesta ja yhteys oli vahva erityisesti tyttöjen vanhemmuudesta vastattaessa (tyttöjen äitien vastauksissa $r = 0,47$ ja tyttöjen isien vastauksissa $r = 0,46$). Tyttöjen ja poikien vanhempien vastausten välillä ei ollut kuitenkaan tilastollisesti merkitseviä eroja.

Työn positiivinen ja negatiivinen siirräntä

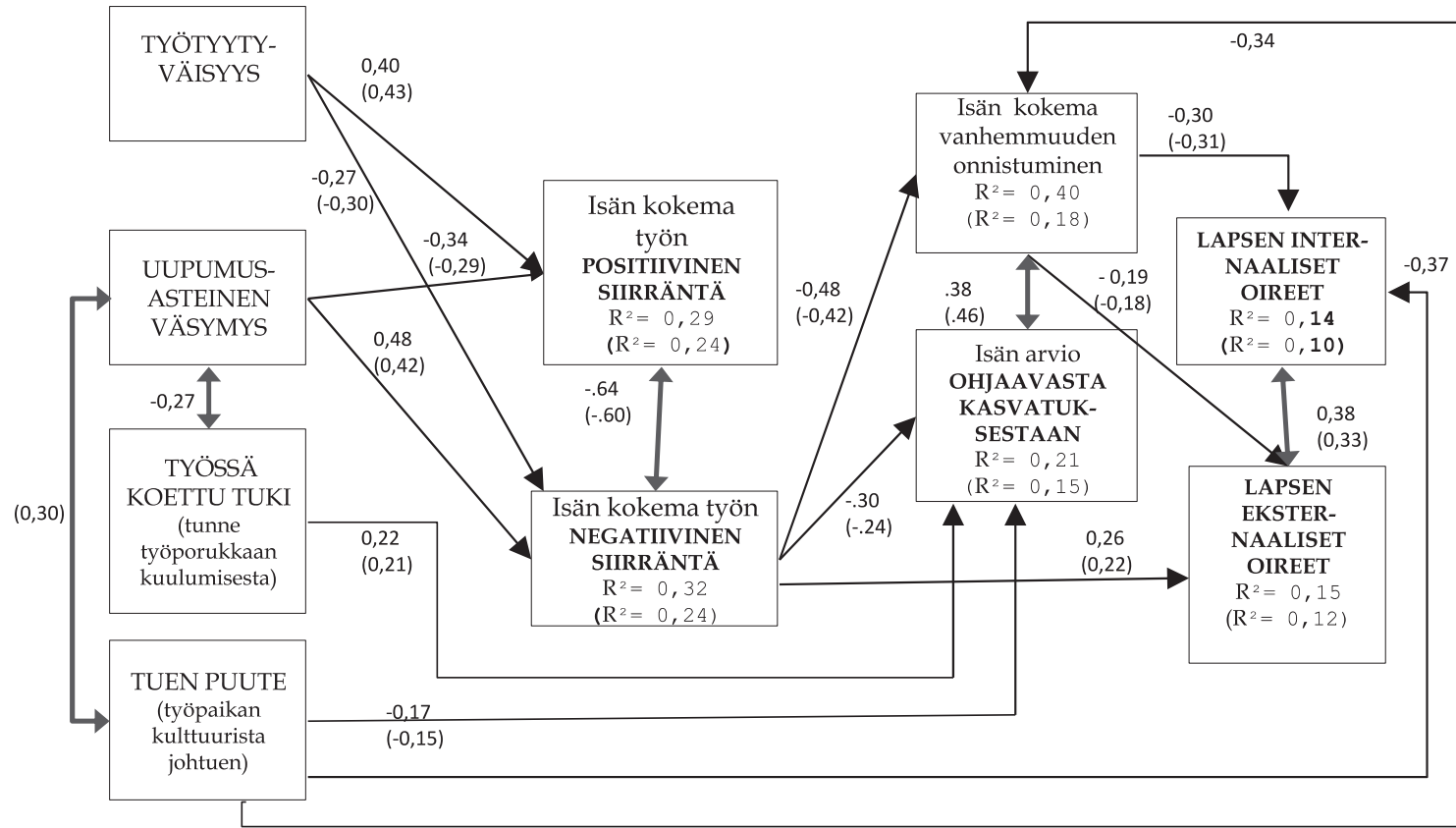
Seuraavaksi testattiin, miten äitien ja isien positiiviset ja negatiiviset työn siirräntän kokemukset selittävät heidän arvioitaan lapsensa hyvinvoinnista. Kun nämä tekijät lisättiin malliin, huomattiin, ettei positiivinen työn siirräntä selittänyt isien aineiston lopullisessa mallissa (kuvio 10) mitenkään lapsen hyvinvointia ja äitienkin mallissa (kuvio 9) vain vähän. Äitien lopullisessa mallissa äitien kokema työn positiivinen siirräntä selitti vain tyttöjen äitien kohdalla heidän ohjaavaa kasvatustyyliään ($\beta = 0,35$). Ohjaava kasvatustyyli ei kuitenkaan ollut suoraan välittävänä tekijänä äitien kokeman työn siirräntän ja lapsen hyvinvoinnin välillä, vaan kasvatustyylin yhteys lapsen hyvinvointiin muodostui koetun vanhemmuuden onnistumisen korrelatiivisen yhteyden ($r = 0,47$) kautta (kuvio 9), ja tämäkin siis vain tyttöjen äitien kohdalla.

Mitä enemmän vanhemmat kokivat työn negatiivista siirräntää, sitä enemmän he arvioivat lapsillaan olevan erityisesti eksternaalisia oireita. Vanhempien kokema negatiivinen työn siirräntä selitti sekä äitien että isien vastauksissa suoraan heidän arvioimiaan lastensa eksternaalisia oireita ja äitien aineistossa myös lastensa internaalisia oireita. Negatiivisen työn siirräntän yhteydet tyttöjen ja poikien koettuihin eksternaalisiin oireisiin olivat sekä isillä että äideillä samaa suuruusluokkaa (alhaisin $\beta = 0,22$; korkein $\beta = 0,28$; kuviot 9 ja 10). Äitien kokema työn negatiivinen siirräntä selitti myös sekä poikien että tyttöjen arvioituja internaalisia oireita ($\beta = 0,36$). Se, että äitien ja isien huomaama negatiivinen siirräntä selittää lasten internaalisia oireita eri tavoin, voi johtua jonkin verran siitä, että vain isien arvioissa lasten internaaliset ja eksternaaliset oireet olivat yhteydessä toisiinsa (jäännöskorrelaatio pojilla $r = 0,38$ ja tytöillä $r = 0,33$). Tutkimuksen mukaan äitien ja isien keskinäiset arviot sekä lastensa eksternaalisista oireista ($r = 0,93$) että internaalisista oireista ($r = 0,77$) korreloivat kuitenkin tilastollisesti erittäin merkitsevästi keskenään. Äidit ja isät ajattelivat siis lastensa oireilusta varsin samalla tavalla.

KUVIO 9 Polkuanalyysin rakenneyhtälömalli lasten hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä äitien vastauksissa. (Tyttöjen äitienkertoimet ovat sulussa poikien äitien kertoimien alla. Yksi luku kertoo, että yhteys on todettu vain joko tyttöjen tai poikien äideillä. Mallista on poistettu ei-merkittävät yhteydet.)

KUVIO 10 Polkuanalyysin rakenneyhtälömalli lasten hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä isien vastauksissa. (Tyttyjen isien kertoimet ovat suluissa poikien kertoimien alla. Yksi luku kertoo, että yhteys on todettu vain joko tyttöjen tai poikien isillä. Mallista on poistettu ei-merkitsevät yhteydet.)

Mitä enemmän vanhemmat tunsivat työstä tulevan kotiin negatiivisia asioita, sitä vähemmän he kokivat onnistumista vanhemmuudessaan. Yhteys oli hie- man erilainen tyttöjen ja poikien vanhemmilla (kuviot 9 ja 10). Koettu negatiivi- nen siirranta selitti varsinkin isien arviota ohjaavasta kasvatuksesta (pojilla $\beta = -0,30$ ja tytöillä $\beta = -0,24$), mutta koettu negatiivinen siirranta selitti vain tyt- töjen äitien kokemusta ohjaavasta kasvatuksesta ($\beta = -0,32$).

Työn piirteet ja koettu hyvinvointi työssä

Kun seuraavaksi testattiin vanhempien työn muuttujien yhteyttä siirrannän kokemiseen, havaittiin, että koettu työtyytyväisyys selitti sekä äitien että isien aineistoissa heidän kokemustaan positiivisesta ja negatiivisesta työn siirrannäs- tä (kuviot 9 ja 10). Koko aineistoa tarkasteltaessa äitien ja isien vastausten kes- kiarvot ja varianssit työtyytyväisyydessä eivät eronneet merkitsevästi toisistaan. Sen sijaan kun verrattiin saman perheen äitien ja isien (n = 126) vastausten kes- ki-arvoja, huomattiin, että äidit olivat tilastollisesti melkein merkitsevästi (p = 0,04) tyytyväisempiä työhönsä kuin isät.

Myös uupumusasteinen väsymys oli yhteydessä sekä äitien että isien ko- kemaan negatiiviseen siirrantaan ja isillä myös heidän kokemaansa positiivi- seen siirrantaan. Isien aineistossa millään muilla työhön liittyvillä tekijöillä ei ollut siirrannän kokemisen kannalta merkitystä. Äitien ja isien uupumusasteista väsymystä mittaavien faktorien keskiarvot ja varianssit eivät eronneet tilastolli- sesti merkitsevästi toisistaan koko aineistossa eivätkä saman perheen äitien ja isien vastauksia tarkasteltaessa.

Äitien aineistossa ajan riittävyys työhön (työn subjektiivinen aika- paine) selitti heidän kokemaansa työn positiivista ja negatiivista siirranta (ku- vio 9). Ajan riittävyttä työhön mitattaessa äitien ja isien faktoreiden keskiarvot eivät eronneet tilastollisesti merkitsevästi toisistaan koko aineistossa eivätkä saman perheen äitien ja isien vastauksia (n = 126) verrattaessa, mutta äitien fak- toreiden varianssi oli suurempi kuin isien vastausten varianssi (Waldin testi $\chi^2(1) = 4,98$; p = 0,026). Ajan riittävyys ja uupumusasteinen väsymys olivat tilas- tollisesti erittäin merkitsevästi yhteydessä toisiinsa sekä poikien äitien (r = 0,73) että tyttöjen äitien (r = 0,75) aineistossa.

Äitien aineistossa ajan riittävyden ohella myös heidän kokemansa työn autonomia selitti heidän kokemaansa työn positiivista ja negatiivista siirranta. Kun tarkasteltiin saman perheen (n = 126) äitien ja isien vastausten keskiarvoja, huomattiin, että isät kokivat neljän osion kohdalla tilastollisesti erittäin merkit- sevästi enemmän itsenäisyyttä työssään kuin äidit ja yhden osion kohdalla tilas- tollisesti merkitsevästi enemmän itsenäisyyttä kuin äidit. Vain yhdessä osiossa ("Voin vaikuttaa työni kannalta tärkeisiin päätöksiin") saman perheen äitien ja isien vastausten keskiarvoissa ei ollut eroja. (Tässä mittarissa isien ja äitien vas- tausten välisiä eroja tarkasteltiin osioittain, sillä faktorien keskiarvojen testaus ei ollut riittävän luotettava. Tarkemmin luvussa 3.4.6.1)

On huomattava, etteivät työn objektiivista aikapainetta mittaavat työtun- tien määrä viikossa tai työaikamuoto (päivätyö/vuorotyö) olleet tilastollisesti merkitseviä selittäviä tekijöitä millekään mallin muuttujille sen paremmin äi-

tien kuin isienkään aineistoissa. Äitien ja isien työaikamuodot eivät eronneet merkitsevästi toisistaan, kun tarkasteltiin äitien ja isien vastauksia koko aineistossa tai saman perheen (n = 132) sisällä. Sen sijaan sekä koko aineiston että samojen perheiden äitien ja isien (n = 128) työtuntimäärätarkastelussa isien havaittiin tekevän tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($p < 0,001$) enemmän töitä viikossa kuin äitien, mutta vastausten varianssit eivät eronneet tilastollisesti merkitsevästi toisistaan. Äidit, joiden puoliso ei ollut vastannut kyselyyn (n = 45), tekivät tilastollisesti melkein merkitsevästi ($p = 0,02$) enemmän töitä viikossa kuin äidit, joiden puoliso oli vastannut kyselyyn (n = 128).

Työhön keskittymisen mahdollisuudella ei ollut yhteyttä äitien eikä isien kokemaan työn siirräntään. Koko aineistoa tarkasteltaessa äitien ja isien faktoreiden keskiarvot eivät eronneet tilastollisesti merkitsevästi toisistaan, mutta äitien faktoreiden varianssi oli suurempi kuin isien faktoreiden varianssi (Waldin testi $\chi^2(1) = 1,77$; $p = 0,029$). Kun tarkasteltiin saman perheen äitien ja isien (n = 126) faktoreiden keskiarvoja huomattiin, että isillä oli itsearvionsa mukaan tilastollisesti melkein merkitsevästi ($p = 0,03$) enemmän mahdollisuutta keskittyä työhön kuin äideillä.

Kaksi isien kokemaan työn tukeen liittyvää muuttujaa olivat monimuotoisesti yhteydessä paitsi isien arvioon omasta kasvatustyylistään myös lapsen koettuun hyvinvointiin. Isien kokemus työporukkaan kuulumisesta selitti heidän arviotaan kasvatustyylinsä ohjaavuudesta (poikien isillä $\beta = 0,22$ ja tyttöjen isillä $\beta = 0,21$). Toisaalta jos isästä tuntui, ettei hän voi hoitaa perheeseen liittyviä asioita työpäivän aikana, eli työpaikan kulttuuri ei ottanut perheellisen elämäntilannetta huomioon, myös se selitti hänen arviotaan kasvatustyylistään tai tässä yhteydessä ohjaavan kasvatustyylin puutetta (poikien isillä $\beta = -0,17$ ja tyttöjen isillä $r = -0,15$). Isän kokemus perheen asioiden hoitamisesta työn aikana selitti myös hänen arviotaan lapsensa internaalisista oireista ($\beta = -0,37$), mutta vain poikien kohdalla. Yhteys oli suunnaltaan yllättävä, sillä mitä puutteellisempänä isä piti työpaikkansa halua ottaa perheellisen tilannetta huomioon, sitä vähemmän hän arvioi pojallaan olevan internaalisia oireita. Työpaikan perheen huomioimisen puute selitti myös poikien isien koettua onnistumista vanhemmuudessaan ($\beta = -0,34$): mitä huonommin perheen sai ottaa työpaikalla huomioon, sitä vähemmän isä koki onnistuvansa vanhemmuudessaan. Isien kokemus vanhemmuudessa onnistumisesta puolestaan selitti suoraan heidän arviotaan lasten (sekä tyttöjen että poikien) internaalisista ja eksternaalisista oireista.

Vain yhdessä työn tukeen liittyvässä kysymyksessä havaittiin äitien ja isien vastausten keskiarvovertailussa merkitsevä ero. Äidit tunsivat tilastollisesti melkein merkitsevästi useammin ($p = 0,047$) kuin isät, että he ovat osa työporukkaa töissä. Lisäksi yhdessä kysymyksessä ("Koen, etten voi missään tapauksessa hoitaa perheen asioita työajalla") äitien vastausten varianssi oli tilastollisesti melkein merkitsevästi ($p = 0,015$) suurempi kuin isillä. Kun saman perheen (n = 125) äitien ja isien vastausten keskiarvoja verrattiin keskenään, huomattiin, että äidit tunsivat tilastollisesti merkitsevästi useammin ($p = 0,001$) kuin isät, etteivät he voi hoitaa missään tapauksessa perheen asioita työajalla. Äidit, joi-

den puoliso oli vastannut kyselyyn (n = 126), kokivat tilastollisesti melkein merkitsevästi (p = 0,02) enemmän olevansa osa työporukkaa kuin äidit, joiden puoliso ei ollut vastannut kyselyyn (n = 45).

Loppuyhteenvetona voidaan todeta kaikkien perheenjäsenten vastaukset huomioon ottaen, että sekä vanhempien että lasten arvioiden mukaan ohjaava kasvatusta ei ollut tilastollisesti merkitsevä välittävä tekijä eri arvioitsijoiden kokeman työn siirrännän ja lapsen hyvinvoinnin välillä. Sen sijaan kaikkien arvioitsijoiden mukaan negatiivinen työn siirranta selitti suoraan lapsen oireita. Kun äidit ja isät arvioivat erikseen lastensa eksternaalisia ja internaalisia oireita, huomattiin, että äitien kokema työn negatiivinen siirranta selitti näitä molempia, mutta isien negatiivinen työn siirranta selitti vain lapsen eksternaalisia oireita. Toisaalta vain isillä heidän arvionsa lasten eksternaalisista ja internaalisista oireista olivat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä toisiinsa ja tätä kautta negatiivinen siirranta oli yhteydessä välillisesti myös lapsen internaalisiin oireisiin.

Vanhempien vastauksissa työn negatiivinen siirranta selitti suoraan heidän kokemustaan vanhemmuutensa onnistumisesta ja sitä kautta myös lasten eksternaalisia oireita ja isien kohdalla myös lasten internaalisia oireita. Lasten vastauksissa positiivinen työn siirranta selitti suoraan heidän minäkäsityksensä myönteisyyttä. Lasten arvioissa positiivinen työn siirranta selitti myös heidän kokemaansa ohjaavaa kasvatusta, vaikka ohjaavalla kasvatuksella ei sinänsä ollut yhteyttä lasten kokemaan hyvinvointiin. Positiivisella työn siirrannalla oli siis suurempi merkitys lasten kuin vanhempien malleissa. Itse asiassa positiivisella työn siirrannalla ei ollut juuri mitään yhteyttä vanhempien malleissa: se selitti vain tyttöjen äitien käsitystä kasvatustyyhinsä ohjaavuudesta. Vanhempien työn piirteistä työtyytyväisyys ja uupumusasteinen väsymys selittivät sekä äitien että isien kokemaan työn siirranta. Äideillä siirranta selittivät myös työn aikapaine ja autonomia. Isien työssään saama tuki oli monimuotoisesti yhteydessä muihin mallin tekijöihin, mutta se ei selittänyt työn siirranta.

4.2 Lasten näkemykset vanhempiensa työssä käymisestä ja vanhempien oletukset lastensa vastauksista

Tutkimuksessa selvitettiin, millaisia toiveita, huolia ja hyviä puolia tutkimukseen osallistuneet lapset liittivät vanhempiensa työhön. Tutkimuksessa selvitettiin myös, oliko äitien ja isien työssä käymisellä eri merkitys lapselle ja oliko sillä eri merkitys tytöille ja pojille. Lisäksi tarkasteltiin, tiesivätkö vanhemmat, minkälaisia toiveita ja huolia lapsilla oli vanhempiensa työstä, sekä sitä, oliko lapsilla ja vanhemmilla samanlainen käsitys vanhempien työtyytyväisyydestä sekä työssäoloon käyttämän ajan määrästä. Vanhempien työn hyviä puolia tarkastellaan vain lapsen vastausten perusteella. Aina kun tuloksissa verrataan lasten ja vanhempien tai äitien ja isien vastauksia toisiinsa, vastaukset perustuvat niiden perheiden (n= 191) vastauksiin, joista oli olemassa sekä lapsen että jommankumman vanhemman vastaukset.

Tutkimustulosten tarkastelussa lasten vastausten lukumäärä vaihtelee, koska kaikilta tutkimukseen osallistuneilta 223 lapselta ei kysytty kaikkia kysymyksiä. Jos tutkimukseen osallistuneessa perheessä oli vain yksi työssäkäyvä huoltaja, perheen lapselta kysyttiin vanhempien työhön liittyvät kysymykset vain työssäkäyvän vanhemman osalta.

4.2.1 Äitien ja isien työhön liitetyt toiveet

Kun lapsilta kysyttiin ”Jos saisit esittää yhden äidin/isän työhön liittyvän toivomuksen, niin mikä se olisi?”, hieman yli puolet lapsista (äidin työstä kysyttäessä $n = 200$ ja isän työstä kysyttäessä $n = 197$) esitti jonkin toiveen, tytöt useammin kuin pojat (taulukko 15). Äitien ja isien työhön kohdistettiin toiveita lähes yhtä usein, sillä lapsista 52,5 % mainitsi jonkin toiveen äidin työstä ja 51,3 % jonkin toiveen isän työstä. Tyttöillä oli kuitenkin useammin toiveita kuin pojilla sekä äidin että isän työstä. Vastanneista tytöistä 57,9 % ja pojista 47,6 % esitti jonkin äidin työhön liittyvän toiveen. Isien työhön liittyviä toiveita oli 51,3 %:lla tytöistä ja 43,1 %:lla pojista. Vastanneista lapsista 39,0 % oli tyytyväisiä äitiensä työhön tai eivät osanneet sanoa mitään erityistä toivetta. Isiensä työhön tyytyväisiä lapsia oli 42,6 %.

Kun tarkastellaan lasten vanhempiensa työstä esittämien toiveiden sisältöä (taulukko 15), huomataan, että jos toiveita oli, niin useimmiten se liittyivät kummankin vanhemman kohdalla aikaan. Jos suhteutetaan aikatoiveiden lukumäärä niiden lasten lukumäärään, jotka olivat toivoneet jotakin, huomataan, että yli puolet lasten toiveista koski yhteisen ajan lisääntymistä niin äitien (57,1 % toiveista) kuin isien työstä (55,4 % toiveista) puhuttaessa. Tyypillisimmin aikatoive liittyi aikaan, jolloin vanhempi tulee töistä kotiin. Suurin osa lapsista oli sitä mieltä, että vanhempien pitää tulla kotiin viimeistään kello 16 ja joidenkin mielestä jo aikaisemminkin. Lasten mielestä kello 17 oli kotiintuloaikana useimmiten myöhäinen. Lapset suhtautuivat myös hyvin kielteisesti vanhempiensa ilta- ja yötyöhön.

”No, että se (äiti) tulis pikkasen aikaisemmin kotiin. Nyt se tulee neljältä, mutta sais tulla jo kolmelta.” (poika, 10 v)

”Joo, että se (isä) pääsis vähän aikaisemmin töistä kotiin, kun se tulee vasta neljältä tai viideltä kotiin.” (poika, 9 v)

”Mulla on ollu toive monta kertaa ja mä oon kertonu siitä tosi usein äidille (huokaa) ettei se olis niin kauan töissä, kun se on aina viiteen ja kuuteen ja mä hermostun ja multa menee hermot! (tyttö, 9 v)

”Sais kyllä olla enemmän (isä) kotona kuin työssä. Joskus alkaa vähän ärsyttää, että jos me on sovittu jokin perhejuttu, niin se alkaa ärsyttämään, jos ei sitten vaikka päästäkään sinne.” (tyttö, 9 v)

”No, ettei tarvis (äidin) olla öitä työssä... sitten kun se on aina aamulla väsynyt niin se sitten nukkuu päivän ja menee joskus neljältä jo töihin.” (tyttö, 9 v)

”Hmm... no ei yövuoroja... sen takia, kun mä en meinaa nukahtaa ilman äitiä (H: Auttaako siihen, jos isä on kotona?) Ei, ei auta. (poika, 9 v)

Joskus lapset kertoivat hyvin suoraan vanhempiensa tekemästä työmäärästä.

"No ettei olisi niin pitkiä työpäiviä. Kun sillä (isällä) olisi aina viiteen, mutta kun sen pitää tehdä paperitöitä ja sitten sillä menee sinne kuuteen tai seitsemään ja ihan kahdeksaan. Eilen se oli mennyt kello kuusi aamulla töihin ja sitten se tuli vasta kello kahentoista jälkeen kotia (yöllä)." (tyttö, 9 v)

Myös työhön lähtemisen ajankohtaan liittyi toiveita. Sen lisäksi, etteivät lapset halunneet lähteä yksin kotoa kouluun, he toivoivat vanhempien työmatkan hyödyttävän myös lasta itseään.

"Noo, että se (äiti) kerkeis keittämään aina aamulla puuroo ja menis vähän myöhemmin töihin. Kyllä se yleensäkin keittää sitä, mutta kun mä oon sillei aika huono heräämään, niin se kerkeis herättelemään mua." (tyttö, 9 v)

"Ainakin se, että se (isä) menis vähän myöhemmin töihin. Iskän kyyti on ainoa, jolla pääsen kouluun, kun mä inhoan kävelemistä kouluun ainakin loskakelillä. Ei tarttis tulla niin aikaisin koulun pihaan kun se menis myöhemmin kouluun." (tyttö, 10 v)

Kun tarkastellaan lasten vanhempiensa työhön liittämiä toiveita, lapset toivoivat yhteisen ajan jälkeen seuraavaksi eniten vanhemmilleen erilaista työtä. Lapset saattoivat toivoa vanhemmilleen paitsi eri työtehtävää myös sitä, että työpaikka olisi kotipaikkakunnalla eikä pitkän työmatkan päässä. Joskus lapsi pelkäsi myös työmatkan aikana tapahtuvia onnettomuuksia. Jos lapsi mainitsi työmatkan yhteydessä matkaan kuluneen ajan, vastaus koodattiin aikatoiveeksi. Lasten toiveissa vanhempien erilaisesta työstä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja tyttöjen ja poikien eikä äitien ja isien työhön liittyvien toiveiden välillä.

"Että se (isä) lopettais tuon jankuttamisen, kun sen pitäis olla oikeasti hitsari, mutta sen pitää olla nyt ihan muualla töissä." (poika, 10 v)

"No ehkä niinku, että se (äiti) pääsisi ravintolaan töihin tai laskettelukeskukseen, että pääsisi useammin laskettelemaan." (poika 9 v)

"No kyllä mä toivoisin sille (isälle) jonkun sellaisen talonrakentamiseen liittyvän työn, kun nyt se rakentaa ihan eri asioita (mainitsee rakennuskohteen). (tyttö, 9 v)

"No se vois olla työntekijä mieluummin kuin pomo. (H: Minkä takia ajattelet, että olisi parempi, että äitisi olisi pomo eikä työntekijä?) Kun se ei saa noin paljoa palkkaa." (poika, 9 v)

"No, että sen (isän) ei joka kerta tarttis käydä kaikkialla kaukana (mainitsee kaukaisia paikkakuntia). Se yleensä ajaa yölläkin, mutta sekään ei ole aina turvallista, kun joskus voi joku kissa tai muu hypätä tielle tai jotakin sellaista." (poika 9 v)

Kolmanneksi eniten lapset esittivät toiveita vanhempiensa paremmasta työssä selviytymisestä. Lapset toivat vastauksissaan esille toiveita niin fyysisestä, psyykkisestä kuin taidollisestakin selviytymisestä ja räsistusten vähenemisestä.

"Että se (isä) paranis, kun se on vähän kipee lonkasta." (poika, 9 v)

"No, ehkä vähän rauhallisempi luokka, että äiti jaksais paremmin, kun sillä on nyt ykköset, niin ne on aika villejä." (tyttö, 9 v)

"Että iskä sais tehtyä ne puutyöt hyvin, ettei tarvis tehdä uusia, että se pystyis tekemään hyviä töitä." (tyttö, 9 v)

"No, ehkä se, kun iskä on yleensä tullut töiden jälkeen ja on ollut hermona, kun on ollut jotakin asioita, joista se ei tykkää, niin mä toivon, ettei sellaisia asioita olisi." (tyttö, 10 v)

"Että se (isä) osaisi tehdä hyviä rakennuksia." (poika, 9 v)

Tyttöjen ja poikien vastaukset eivät eronneet tilastollisesti merkitsevästi siinä, miten usein he toivoivat enemmän rahaa vanhempiensa työstä. Pojat kuitenkin mainitsivat tilastollisesti merkitsevästi useammin ($\chi^2(1) = 7,03$; $p = 0,009$) rahoitukseen puhuessaan äitiensä kuin isiensä työstä.

"Se on mun hartain toive, että että mun äiti saisi enemmän rahaa työstä, kun meillä ei ole niin paljoa rahaa ja meillä on paljon ostettavaa." (tyttö, 9 v)

"Että se (äiti) sais parempaa palkkaa, kun eihän sillä pääse pötkimään mihinkään, kun mun pankkipossussakin on enemmän palkkaa kuin mitä se saa palkkaa!" (poika, 9 v)

Vanhempien kotona työskentelyyn lapset suhtautuivat sekä myönteisesti että kielteisesti. Noin puolet niistä lapsista, joiden vanhemmista toinen tai molemmat työskentelivät kotona (8,1 % koko aineiston lapsista), olivat tyytyväisiä vanhempiensa työhön, mutta loput esittivät vanhempiensa työhön liittyviä toiveita (kuten koko aineistossakin). Usein lapsi kertoi vanhempien kotona työskentelyn rajoittavan hänen vapauttaan.

"No ehkä se, kun sillä (isällä) on sellainen työ, että sen pitää puhua puhelimessa, kun se yrittää myydä niitä, että se ei puhuis niin kauan puhelimessa. Niin sitten mun pitää odottaa, että koska se lopettaa sen, jos mulla on vaikka sellainen kysymys, et voinko mä pyytää kaveria, niin sitten kello onkin niin paljon, etten voi pyytää." (tyttö, 9 v)

"Sillä tavalla, että aina kun se (äiti) on keittiössä ja kun hoitolapset on heränny, että se sanoo, ettei silloin saa syödä mitään. Jos hoitolapset on heränny, niin sitten ne huutais ja jos joku vaikka nukkuis, niin ne heräis." (tyttö, 9 v)

TAULUKKO 15 Tyttöjen ja poikien vanhempiensa työhön liittyvät toivomukset [f (%)]

Vanhemman työhön liittyvä toivomus ¹⁾	Tytöt Äidin työ	Pojat Äidin työ	Tytöt Isän työ	Pojat Isän työ	Äidin työ yht.	Isän työ yht.
Ei ole toivomusta tai on tyytyväinen vanhemman työhön.	34 (35,8)	44 (41,9)	31 (35,2)	53 (48,6)	78 (39,0)	84 (42,6)
Aikaan liittyvä toivomus	35 (36,8)	25 (23,8)	28 (31,8)	28 (25,7)	60 (30,0)	56 (28,4)
Toivomus, että vanhemmalta olisi toisenlainen työ	7 (7,4)	6 (5,7)	14 (15,9)	11 (10,1)	13 (6,5)	25 (12,7)
Toivomus, että vanhempi selviytyisi työssä paremmin – työn rasittavuuden väheneminen – työssä menestyminen	4 (4,2)	7 (6,7)	7 (8,0)	4 (3,7)	11 (5,5)	11 (5,6)
Rahaan liittyvä toivomus	4 (4,2)	9 (8,6)	0 (0)	1 (0,9)	13 (6,5)	1 (0,5)
Halu käydä vanhemman työpaikalla (useammin)	1 (1,1)	3 (2,9)	2 (2,3)	3 (2,8)	4 (2,0)	5 (2,5)
Toivomus, ettei vanhempi joutuisi työttömäksi	4 (4,2)	0 (0)	3 (3,4)	0 (0)	4 (2,0)	3 (1,5)
Ei osaa sanoa	6 (6,3)	11 (10,5)	3 (3,4)	9 (8,3)	17 (8,5)	12 (6,1)
Yhteensä	95 ²⁾ 100,0	105 ²⁾ 100,0	88 ²⁾ 100,0	109 ²⁾ 100,0	200 ²⁾ 100,0	197 ²⁾ 100,0

¹⁾ Lasten toiveiden sisällöt luokiteltiin Wierda-Boerin ja Röngän (2007) käyttämän luokituksen mukaan. He tutkivat keski-ikänsä 15,9-vuotiaita suomalaisia nuoria. Näiden luokkien lisäksi muodostettiin yksi luokka (halu käydä vanhemman työpaikalla useammin).

²⁾ Tutkimukseen osallistui 108 tyttöä ja 115 poikaa, mutta kysymys kysyttiin vain niiltä lapsilta, jotka arkielämässään seurasivat äitinsä, isänsä tai muun lähivanhemman työssäkäymistä.

Vanhemmat saivat arvella, millaisia toiveita heidän lapsillaan on heidän työstään. Heiltä kysyttiin: "Jos tutkimuslapsesi saisi esittää yhden työhösi liittyvän toivomuksen, minkä arvelisit tämän toivomuksen olevan?" Vanhempien vastaukset erosivat lastensa vastauksista merkittävästi kahdella tavalla. Ensinnäkin vanhemmat luulivat lastensa toivovan yhteistä aikaa vielä paljon enemmän kuin he todellisuudessa toivoivat (taulukot 15 ja 16). Äidit arvelivat lastensa toivovan tilastollisesti erittäin merkitsevästi useammin ($\chi^2(1) = 19,85$; $p < 0,001$) yhteistä aikaa kuin isät. Toiseksi vanhemmat eivät olleet tietoisia siitä, että noin 40 % lapsista on tyytyväisiä vanhempiensa työhön. Vain 5,0 % vanhemmista ajatteli tällä tavalla. Muilta osin lasten ja vanhempien vastaukset muistuttivat prosentuaalisesti toisiaan. On kuitenkin huomattava, että isät eivät arvanneet mitään lapsensa vastausta tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($\chi^2(1) = 33,43$; $p <$

0,001) useammin kuin äidit. Isistä peräti 29,2 % ei osannut vastata kysymykseen, kun taas äitien vastauksissa tämän luokan osuus oli 5,2 %. Lapsista 8,5 % vastasi äidistä kysyttäessä ”En tiedä” ja isistä kysyttäessä näin vastasi 6,1 % lapsista. Toiveiden sisällön mukaan luokiteltuina vain lasten ja äitien vastaukset olivat tilastollisesti melkein merkitsevästi ($p = 0,031$) yhtenevät ($r = 0,16$).

TAULUKKO 16 Vanhempien arviot toivomuksista, joita heidän lapsellaan on heidän työstään [f (%)]

Vanhempien arvio lapsensa toivomuksesta ¹⁾	Äidit	Isät	Yhteensä
Ei ole toivomusta tai on tyytyväinen vanhemman työhön	9 (5,2)	7 (4,9)	16 (5,0)
Aikaan liittyvä toivomus	122 (70,5)	66 (45,8)	188 (59,3)
Toivomus, että vanhemmalla olisi toisenlainen työ	13 (7,5)	12 (8,3)	25 (7,9)
Toivomus, että vanhempi selviytyisi työssä paremmin: – työn rasittavuuden väheneminen – työssä menestyminen	5 (2,9)	5 (3,5)	10 (3,2)
Rahaan liittyvä toivomus	2 (1,2)	1 (0,7)	3 (0,9)
Halu käydä vanhemman työpaikalla (useammin)	11 (6,4)	9 (6,3)	20 (6,3)
Toivomus, ettei vanhempi joutuisi työttömäksi	2 (1,2)	2 (1,4)	4 (1,3)
Ei osaa sanoa	9 (5,2)	42 (29,2)	51 (16,1)
Yhteensä	173 (100,0)	144 (100,0)	317 (100,0)

¹⁾ Vanhempien arviot lastensa toivomuksista on esitetty lasten esittämien toivomusten yleisyysjärjestyksessä (vrt. taulukko 30).

Keskeisimpänä asiana lasten toiveista vanhempiensa työstä voidaan sanoa, että 40 % lapsista oli tyytyväisiä vanhempiensa työhön sellaisenaan, ja noin puolet lapsista toivoi siihen jotakin muutosta. Yli puolet lasten toiveista liittyi jollakin tavalla aikaan, ja erityisesti toivottiin vanhempien aikaisempaa kotiintuloa. Toiseksi yleisin toive oli, että vanhemmalla olisi toisenlainen työ, ja kolmanneksi eniten toivottiin vanhemman fyysistä ja psyykkistä selviytymistä työssä. Vanhemmat, erityisesti äidit, luulivat lastensa toivovan vielä enemmän yhteistä aikaa vanhemman kanssa, ja vanhemmat aliarvioivat selvästi lastensa tyytyväisyyden vanhempiensa työhön. Noin kolmannes isistä ei ollut vastannut avoimeen kysymykseen, jossa heidän piti arvata lapsensa vastaus vanhemman työhön liittyvästä toiveesta.

4.2.2 Lasten huolet vanhempiensa työstä

Lapsilta kysyttiin, onko heillä isän tai äidin työhön liittyviä huolia ja jos on, niin mitä ne ovat. Vaikka suurimmalla osalla lapsista oli ollut toiveita äitinsä ja isänsä työn suhteen, vain harvat lapset mainitsivat vanhempiensa työtä koskevia huolia (taulukko 17). Jos lapset ilmaisivat huolia, he liittivät niitä tilastollisesti merkitsevästi ($\chi^2(1) = 7,96$; $p = 0,006$) useammin isiensä työhön (18,8 % lapsista) kuin äitiensä työhön (9,0 % lapsista). Tytöt ilmaisivat suhteellisesti enemmän huolia sekä äitien että isien työtä kohtaan kuin pojat, mutta tyttöjen suurempi huolestuneisuus poikiin nähden oli tilastollisesti melkein merkitsevä ($p = 0,012$) vain isien työn kohdalla. Tyttöillä oli myös enemmän toiveita sekä äitiensä että isiensä työhön nähden kuin pojilla, vaikka tulos ei ollut tilastollisesti merkitsevä (ks. luku 4.2.1).

TAULUKKO 17 Tyttöjen ja poikien vanhempiensa työhön liittyvien huolien yleisyys [f (%)]

Vanhemman työhön liittyvä huoli	Tytöt äidin työ	Pojat äidin työ	Tytöt isän työ	Pojat isän työ	Äidin työ yhteensä	Isän työ yhteensä
Ei huolia	84 (88,4)	98 (93,3)	71 (79,8)	90 (83,3)	182 (91,0)	160 (81,2)
On huolia	11 (11,6)	7 (6,7)	18 (20,2)	18 (16,7)	18 (9,0)	37 (18,8)
Yhteensä	95¹⁾	105¹⁾	89¹⁾	108¹⁾	200¹⁾	197¹⁾

¹⁾ Tutkimukseen osallistui 108 tyttöä ja 115 poikaa, mutta tämä kysymys kysyttiin vain niiltä lapsilta, jotka arkielämässään seurasivat äitinsä, isänsä tai muun lähivanheman työssä käymistä.

Äidin ja isän työhön liitettiin osin erilaisia huolia, mutta kolme huolta erottui joukosta. Jos lapset olivat huolissaan jostakin, he olivat yleensä huolissaan vanhempiensa fyysisestä turvallisuudesta, perheen yhteisen ajan puutteesta tai vanhempiensa työssä jaksamisesta.

Äidin kohdalla työssä jaksaminen ja hänen fyysinen turvallisuutensa olivat erityisiä huolen aiheita. Myös isän työn fyysinen turvallisuus oli lasten yleisimmin mainitsema huoli, mutta lähes yhtä usein mainittiin yhteisen ajan puute isien työstä puhuttaessa. Vaikeasta työllisyysajankohdasta (kevät 2009) huolimatta lapset eivät olleet erityisen huolissaan työn riittävydestä sen enempää äitien kuin isienkään kohdalla.

”On mulla joskus... mä pelkään, että se (äiti) ei jaks siellä olla joskus yötä, kun sen pitää tehdä päivällä kotitöitä.” (tyttö 9 v)

”... no ei oikein oo paitsi, että jos sille, kun sillä on niin paljon raskaita töitä ja juttuja, että jos ne tippuu, ne tavarat siis sen päälle.” (poika 9 v)

”Niinku jos sille jotain tapahtuu, jos sille voi tulla joku stressi ja olen siitä huolissani...” (tyttö 9 v)

"... en mä oikein tiä, mutta joskus kuusvuotiaana mä pelkäsin, että jos äiti vaikka siepataan ja vähän vielä joskus nytkin...Joskus nyt, jos äiti on pitkään kaupassa, vaikka kolme tuntia, niin sitten vähän tuntuu, että apua, missä se on." (tyttö 9 v)

"Ei melkein yhtään, paitsi jos se (isä) loukkaantuu...kun se on aika paljon loukkaantunu, kun sillä on sormi murtunut ja jalka vähän vääntyny." (poika 10 v)

"Se vaan kun se (isä) on niin paljon töissä, niin se ei ehdi juurikaan olla kotona." (poika 9 v)

Työpaikan ihmissuhteisiin liittyviä huolia esittivät vain tytöt ja vain äidin työstä. Vanhempien työpaikan tapahtumat saattoivat vaivata lasta, vaikka vanhemmat eivät niistä puhuneetkaan.

"No se, että kun siellä on kaksi työntekijää ja ne koko ajan siellä huutaa ja naureskelee...ei ole hyvät työkaverit." (tyttö 9 v)

"No ei mulla niin oo (huolia), mutta ehkä se, kun mitä siellä on tapahtunut, kun yleensä isä ei kerro työasioita kuin äidille." (tyttö 10 v)

Vanhempien oletuksia lastensa huolivastauksista kartoitettiin kysymällä heiltä: "Onko tutkimuslapsellasi sinun työhösi liittyviä huolia? Jos on, niin mitä luulet niiden olevan?" Kysymykseen vastanneista vanhemmista (n = 252) noin viidennes eli 22,6 % (n = 57) arveli, että heidän lapsellaan oli jokin vanhemman työhön liittyvä huoli, mikä vastasi suurin piirtein niiden lasten määrää, joilla oli isiensä työhön liittyviä huolia (18,8 %). Äitien työhön liittyviä huolia oli vain 9,0 %:lla lapsista (taulukko 17). Äidit ja isät eivät eronneet toisistaan paljoa siinä, miten usein he olettivat lapsillaan olevan huolia heidän työstään.

Aineistosta voitiin verrata saman perheen äitien, isien ja lasten vastauksia kysymykseen, onko lapsella vanhempiensa työhön liittyviä huolia. Lasten ja äitien vastauksista 70,9 % oli yhteneviä (n = 151 äidin ja lapsen vastausta) ja lasten ja isien vastauksista 73,3 % (n = 101 isän ja lapsen vastausta). Kuitenkin, jos lapsi oli maininnut jonkin huolen, sekä äideistä että isistä vain 35,7 % vastasi, että hänen lapsellaan oli huoli vanhempiensa työstä. Vanhempien ja lasten näkemykset olivat siis huomattavasti yhtenevämpiä, kun oli kysymys siitä, ettei lapsella ollut huolia. Äitien ja lasten vastaukset olivat yhteneviä 74,5 %:ssa vastauksista ja isien ja lasten vastaukset 79,3 %:ssa vastauksista.

Lasten vanhempiensa työhön liittyvät huolet ja vanhempien arviot niistä eivät olleet tilastollisesti merkitsevästi yhteensopivia. Vanhemmat kuitenkin kertoivat lastensa huolista suurin piirtein samoilla nimillä kuin lapset. Vanhemmat osasivat arvioida lastensa huolien jakautumisen suhteellisen hyvin vain työssä jaksamisen suhteen, ja äidit tiedostivat lastensa tämän huolen hie-man paremmin kuin isät. Noin neljännes (26,3 %) huolen maininneista vanhemmista arveli lapsensa suurimmaksi huolenaiheeksi vanhempien työn riittävyyden, mikä ei kuitenkaan ollut lasten omissa vastauksissa keskeinen huoli (noin 11 % huolen ilmaiseista lapsista). Vanhemmista 10,5 % arveli lapsensa olevan huolissaan perheen rahojen riittävydestä, mutta lapset eivät kertaakaan maininneet vastauksissaan rahaa, ellei työn riittävyyttä tulkita välillisesti rahanvastaukseksi. Sekä äidit että isät, erityisesti äidit, aliarvioivat lastensa huolen

vanhempiansa fyysisestä turvallisuudesta työpaikalla. Isät eivät olleet tietoisia myöskään lastensa kaipuusta yhteiseen aikaan, sillä vain 4,3 % isistä mainitsi tämän huolen, vaikka 27 % lapsista toivoi lisää aikaa nimenomaan isien kanssa. Äidit osasivat yhteisen ajan kaipuussa arvioida lastensa vastaukset hyvin.

Yhteenvetona voidaan todeta, että lapset ilmaisivat kaiken kaikkiaan melko vähän huolia vanhempiansa työhön nähden, mutta jos niitä oli, niin niitä oli tilastollisesti merkitsevästi enemmän isien työhön kuin äitien työhön liittyen. Äitien ja isien työhön liittyvät huolet erosivat jonkin verran toisistaan. Molempien fyysisestä turvallisuudesta oltiin huolissaan, mutta äitien kohdalla myös muu jaksaminen huoletti ja isien kohdalla yhteisen ajan puute. Jos lapsi oli maininnut jonkin vanhempansa työhön liittyvän huolen, vain noin 35 % heidän isistään ja äideistään arveli lapsensa vastaavan niin. Lasten ja vanhempien arviot vanhempien työhön liittyvistä huolista olivat yhteensopivat lähinnä vain työssä jaksamisen osalta.

4.2.3 Vanhempien työn hyvät puolet lasten kokemana

Kun lapsilta kysyttiin, mikä on parasta siinä, että heidän äitinsä/isänsä on työssä, yli puolet vastanneista lapsista mainitsi sekä äitien että isien työn kohdalla rahan (taulukko 18). Hyvin usein lapsen vastaus sisälsi ajatuksen rahalla ostettavasta ruoasta ja tavaroista. Kun otetaan huomioon myös vastaukset, joissa mainittiin rahan lisäksi jokin muu hyvä asia, rahaan liittyvän hyvän puolen mainitsi äitinsä työstä 60,0 % ja isiensä työstä 60,6 % kysymykseen vastanneista lapsista. Pojat vastasivat tilastollisesti melkein merkitsevästi useammin rahan äidin työn parhaaksi puoleksi kuin tytöt ($\chi^2(1) = 5,96$; $p = 0,015$). Niistä lapsista, joilta tämä kysymys kysyttiin (äitiä koskevassa kysymyksessä $n = 200$ ja isää koskevassa kysymyksessä $n = 198$), vain kaksi lasta äitien vastausten kohdalla ja viisi lasta isien vastausten kohdalla oli sitä mieltä, ettei vanhempien työssä ole mitään parasta puolta. Noin puolet lapsista ei osannut mainita mitään äitinsä työn parasta puolta. Noin puolet tytöistä ei osannut mainita myöskään isiensä työn parasta puolta, mutta pojista näin vastasi vain 34,7 %.

TAULUKKO 18 Vanhempien työhön liittyvät parhaat piirteet niiden lasten kokemana, jotka osasivat mainita vanhempiansa työn parhaan puolen (%)

Vanhemman työn paras asia ¹⁾	Tytöt Äidin työ (n = 83)	Pojat Äidin työ (n = 87)	Tytöt Isän työ (n = 76)	Pojat Isän työ (n = 94)	Äidin työ yht. (n = 170)	Isän työ yht. (n = 170)
Raha (että voi ostaa sillä jotakin perheelle)	43,4	62,1	50,0	57,4	52,9	54,1
Raha ja jokin muu asia (hyöty vanhemmalle, lapselle tai yhteiskunnalle)	9,6	4,6	7,9	5,3	7,1	6,5
Kun vanhempi on työssä, lapsi saa olla rauhassa	15,7	12,6	7,9	8,5	14,1	8,2
Pääsee mukaan vanhemman työpaikalle	7,2	5,7	6,6	8,5	6,5	7,6
Vanhempi itse tykkää työstään ja se tekee hänet onnelliseksi ja iloiseksi	13,3	4,6	10,5	4,3	8,8	7,1
Vanhemman työllä on yh-teiskunnallinen merkitys (auttaminen, rakentaminen)	2,4	2,3	7,9	7,4	2,4	7,6
Vanhemmalla ei ole tylsää kotona, on vaihtelua	4,8	2,3	2,6	-	3,5	1,2
Vanhemman työ on kotona tai muuten hyvin lähellä	3,6	2,3	1,3	2,1	2,9	1,8
Vanhemman työssä ei ole mitään hyvää asiaa	-	2,3	1,3	4,3	1,2	2,9
Tulee aikaisin töistä kotiin	-	-	2,6	2,1	-	2,4
Vanhempi tykkää työstään ja työ on lähellä	-	1,1	1,3	-	0,6	0,6
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹⁾ Tutkimukseen osallistui 108 tyttöä ja 115 poikaa, mutta tämä tutkimuskysymys kysyttiin vain niiltä, jotka arkielämässään seurasivat äitinsä, isänsä tai muun lähivanhemman työsäkäymistä.

Muissa lasten mainitsemissa vanhempiansa työn hyvissä puolissa oli prosentuaalisesti tarkasteltuna enemmän eroja äitien ja isien työn suhteen. Rahan jälkeen seuraavaksi parhaana äitien työn piirteenä pidettiin piti sitä, että äidin työssä ollessa lapsi saa olla rauhassa (14,1 % lapsista). Isien työn parhaana puolena lapsen rauhassaolon mainitsi 8,2 % lapsista. Isien työn parhaana puolena sen sijaan esitettiin äitien työtä useammin työn yhteiskunnallisia merkityksiä (taulukko 18). Seuraavaksi useimmin lapset mainitsivat sekä isiensä että äitiensä työn parhaaksi puoleksi sen, että he voivat käydä vanhempiansa työpaikalla ja

että vanhempi pitää työstään. Näissä ei ollut suuria eroja isien ja äitien töiden arvioiden välillä.

"No sitä, että mä saan olla yksin kotona kun mä tuun koulusta. (H: Sinä siis tykkäät olla yksin kotona?) Joo, kun sitten pienemmät ovat päiväkodissa ja mä saan tehdä rauhassa läksyt ja..." (tyttö 9 v)

"Että mää saisin edes joskus olla rauhassa, kun mä en saa olla paljon koskaan rauhassa ja katsoo vaikka elokuvan loppuun... yhdet mäntit, kuten sisarukset ottaa heti tietokoneen pois." (poika 9 v)

"No sitä, että no semmoista, ettei aina kun tulee pois koulusta, niin ei tartte aina olla samojen ihmisten kanssa, että saa olla yksinkin, ekalla luokallakin mää halusin olla yksin mielelläni." (tyttö 9 v)

"No, että tulee kaikki kuntoon tiet ja tollaset." (tyttö 9 v)

"No se kun se saa auttaa niinku ihmisiä, että ne voivat hyvin." (poika 9 v)

Vaikka lasten näkökulma vanhempiensa työn hyvistä puolista liittyi usein lasten saamaan hyötyyn, näkökulmia oli muitakin. Yksi oli vanhemman viihtyminen työssään ja se, että työ antoi vanhemmalle hyvää mieltä ja omaa rauhaa. Myös lapsen ylpeys vanhempansa työssä osaamisesta ja työn yhteiskunnallisesta merkityksestä tuli lasten vastauksissa esille.

"No, että se (isä) saa olla niinku rauhassa ja olla silleen aivan rauhassa siellä." (tyttö 9 v)

"No se (äiti) saa siitä palkkaa ja sitten tota... on se varmaan sillekin kivaa, että sillä on jotakin tekemistä. Että joskus jos pikkuveli menis hoitoon ja me oltais koulussa, niin sillä olis varmaan vähän yksinäistä, vaikka kyllä se tykkää olla joskus ihan yksinkin...on kuitenkin kivaa, että äidilläkin on jotakin tekemistä." (tyttö 9 v)

"Noo voiko tähän laittaa vaikka sellaisen, että se on sellainen, joka osaa tehdä sellaista, mitä kukaan muu ei osaa tehdä... ja palkka ja sellaiset." (poika 9 v)

"No se voi opettaa sitten muille, miten rakennetaan taloja." (poika 9 v)

Kaiken kaikkiaan lasten vastaukset vanhempien työn hyvistä puolista kysyttäessä olivat hyvin yksilöllisiä, vaikka noin 60 %:ssa vastauksista puhuttiin rahasta. Eräs 9-vuotias poika totesi: "Ei siinä (vanhemman työssä) ole mitään hyvää!" Toinen, 10-vuotias poika sen sijaan kiteytti vanhempansa työn parhaat puolet sanomalla: "Hmm... melkein kaikki! Siinä on niin monta hyvää asiaa, että en osaa sanoa, kun niitä on niin paljon." Lasten vastaukset olivat yksilöllisyyden lisäksi myös henkilökohtaisia, erityisesti silloin, kun vastauksissa käsiteltiin lapsen kaipaamaa omaa rauhaa. Joissakin vastauksissa heijastui lasten kyky ajatella vanhempien työtä joko vanhemman näkökulmasta tai laajemmasta yhteiskunnallisesta näkökulmasta.

4.2.4 Vanhempien työstään pitäminen ja työssäolon määrän sopivuus

Lapset arvioivat vanhempiensa pääsääntöisesti pitävän työstään, isien hieman enemmän kuin äitien. Lapsilta kysyttiin tietokonesovelluksessa viisiportaisella asteikolla "Kuinka paljon äitisi/isäsi pitää työstään?" (1 = ei ollenkaan, 2 = vain vähän, 3 = jonkin verran, 4 = paljon, 5 = hyvin paljon). Kaikkien tutkimukseen osallistuneiden lasten vastausten keskiarvo oli äitien kohdalla 3,52 ja isien kohdalla 3,66. Lasten arviot siitä, kuinka paljon äidit ja isät pitävät työstään, olivat tilastollisesti merkitsevästi ($p = 0,002$) yhtenevät ($r = 0,21$) keskenään.

Kun haluttiin verrata saman perheen lasten ja vanhempien vastauksia keskenään, otettiin tarkasteluun mukaan vanhempien vastaukset kysymykseen: "Jos tutkimuslapseltasi kysyttäisiin, kuinka paljon pidät työstäsi, niin mitä luulisit hänen vastaavan?" Vastausten viisiportainen asteikko oli sama kuin lapsilta kysyttäessä. Äidit arvioivat keskiarvotestin mukaan lastensa vastaukset tilastollisesti melkein merkitsevästi ($Z = -2,57$; $p = 0,011$) alhaisemmiksi kuin ne oikeasti olivat. Lasten vastausten keskiarvo äitiensä työstä pitämisestä oli 3,91 ja äitien arvioiden keskiarvo 3,77. Lapsista 24,4 % vastasi äitiensä pitävän työstään erittäin paljon, kun taas vain 8,4 % äideistä oli arvioinut lastensa vastaavan tällä tavalla. Isät sen sijaan olettivat lasten vastausten olevan, päinvastoin kuin äidit, tilastollisesti merkitsevästi ($Z = -2,96$; $p = 0,003$) korkeampia kuin todellisuudessa (keskiarvo lasten vastauksissa 3,60 ja isien vastauksissa 3,78). Isien arviot lastensa vastauksista olivat kuitenkin merkitsevästi ($p = 0,002$) yhtenevät ($r = 0,25$) lasten vastausten kanssa. Pojat arvioivat isiensä pitävän työstään tilastollisesti merkitsevästi ($p = 0,006$) enemmän kuin tytöt. Poikien vastausten keskiarvon (3,92) mukaan pojat ajattelivat isiensä pitävän keskimäärin paljon työstään, kun taas tyttöjen vastausten keskiarvo (3,37) on selvästi lähempänä vaihtoehtoa, jonka mukaan isä pitää työstään vain jonkin verran.

Lapset arvioivat vanhempiensa olevan keskimäärin melko sopivasti töissä. Lapsilta kysyttiin tietokonesovelluksessa "Kuinka paljon äitisi/isäsi on työssä?", ja kaikkien lasten vastausten keskiarvo oli äitien työssäolosta kysyttäessä viisiportaisella asteikolla 2,88 ja isien työssäolosta kysyttäessä 2,92 (1 = aivan liian vähän, 2 = liian vähän, 3 = sopivasti, 4 = liian paljon, 5 = aivan liian paljon). Pojat arvioivat vastausten keskiarvojen perusteella sekä äitiensä että isiensä työssäolon määrän sopivammaksi kuin tytöt, mutta tyttöjen ja poikien vastausten ero oli tilastollisesti melkein merkitsevä ($p = 0,035$) vain isien työssäolon määrää arvioitaessa (vastausten keskiarvo pojilla 3,09 ja tytöillä 2,75). Lasten arviot äitiensä ja isiensä työssäolon määrästä eivät olleet tilastollisesti merkitsevästi yhtenevät keskenään.

Vanhemmat luulivat lastensa olevan huomattavasti tyytymättömämpiä heidän työssäolonsa määrään kuin mitä lapset itse vastasivat. Tämä tulos saatiin vertaamalla saman perheen lasten ja vanhempien arvioita siitä, miten sopivasti lapset ajattelevat vanhempiensa olevan työssä. Vanhemmat saivat arvioida tutkimuslapsensa oletettua vastausta samalla viisiportaisella asteikolla kuin lapsetkin ("Jos tutkimuslapseltasi kysyttäisiin, miten paljon olet työssä, mitä luulisit hänen vastaavan?"). Äitien ja isien arviot olivat hyvin samansuuntaisia:

äitien arvioiden keskiarvo oli 3,52 ja isien arvioiden keskiarvo 3,53. Lasten vastausten vastaavat keskiarvot olivat äitien työssäkäynnin sopivuutta arvioitaessa 3,20 ja isien työssäkäynnin sopivuutta arvioitaessa selvästi alhaisempi 2,88. Äidit arvioivat lapsensa keskiarvotestissä tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($Z = -6,04$; $p < 0,001$) tyytymättömämmiksi heidän työssäoloaikaansa kuin he todellisuudessa olivat, mutta äitien ja lasten vastaukset korreloivat ($r = 0,25$) kuitenkin tilastollisesti merkitsevästi ($p = 0,001$) keskenään. Myös isät arvioivat keskiarvotestin mukaan lastensa olevan tilastollisesti merkitsevästi tyytymättömämpiä ($Z = -3,38$; $p = 0,001$) työssäoloaikaan kuin lapset itse.

Tiivistäen voidaan todeta, että lapset arvioivat vanhempiansa pääsääntöisesti pitävän työstään ja että vanhemmat ovat myös melko sopivasti työssä. Äidit arvioivat lastensa vastaukset heidän työstään pitämisestä alhaisemmiksi ja isät korkeammiksi kuin ne todellisuudessa ovat. Sekä isät että äidit luulivat lastensa olevan tyytymättömämpiä heidän työssäolonsa määrään kuin he todellisuudessa olivat.

4.3 Lasten tunteiden säätely ja ilmaisu vanhempien työhön liittyvissä arjen tilanteissa

Tutkimuksessa oltiin kiinnostuneita siitä, millä tavalla lapset säätelevät oman kertomansa mukaan emotionaalisen turvallisuuden tunnettaan vanhempiansa työhön liittyvissä arjen vuorovaikutustilanteissa, sillä lapsen kyvyn säätää tunteitaan ja ajatuksiaan tiedetään olevan yhteydessä sekä internaalisten että eksternaalisten oireiden ilmenemiseen. Lapsen emotionaalinen turvallisuus koostuu lapsen tekemästä vanhempiansa käyttäytymisen analyysistä ja siitä, mitä lapsi uskoo vanhempiansa ajattelevat hänestä. Nämä lapsessa heräävät tunteet sekä lapsen kyky säädellä ja vältellä stressaavia tilanteita arjessa ovat yhteydessä lapsen emotionaaliseen turvallisuuteen (Davies & Cummings, 1998; ks. tarkemmin luku 1.3.2).

Lasten tunteiden säätelyyn liittyvää muuttujaa ei voitu liittää tässä tutkimuksessa rakenneyhtälömalliin, sillä asiaa ei mitattu mittarilla, vaan avoimilla luokiteltavilla kysymyksillä. Vaikka lasten tunteiden säätelyä olisi mitattu mittarilla, tutkimusjoukon olisi pitänyt olla suurempi vielä laajemman rakenneyhtälömallin tarkasteluun. Lasten tunteiden ilmaisemisen ja niiden säätelyn tarkastelu on kuitenkin tärkeä asia, jota haluan tarkastella mallia täydentävänä näkökulmana.

Tutkimuksessa selvitettiin, miten lapset kertovat toimivansa vanhemman tullessa väsyneenä kotiin, ja toisaalta, miten vanhemmat kokevat lastensa toimivan tuolloin. Lisäksi tutkittiin, millaisia tunteita äidin ja isän töihinlähtö lapsessa herättää ja miten hän ilmaisee tunteitaan. Tutkimuksessa selvitettiin myös lasten ja vanhempien näkemysten yhtenevyyttä sekä mahdollisia vastausten sukupuolieroja.

4.3.1 Lasten tunteiden säätely vanhemman tullessa väsyneenä kotiin

Lapset saivat vastata omaa itsesäätelyään koskevaan kysymykseen ”Mitä teet tai ajattelet, jos äitisi/isäsi tulee töistä kotiin väsyneenä?”. Vanhemmat puolestaan vastasivat kysymykseen ”Miten lapsesi reagoi, jos tulet väsyneenä kotiin?”. Molempien vastausten luokittelussa käytettiin ajatuksellisena apuna Pulkkinen (1994a) kehittämää emootioiden ja käyttäytymisen säätelyn mallia, jonka mukaan on olennaista erottaa tunne ja käyttäytyminen toisistaan. Pulkkinen (1994a, 2002) mallin nelikenttä muodostuu kahdesta dimensiosta eli tunteen hallinnan vahvuudesta tai heikkoudesta sekä käyttäytymisen ilmaisemisesta tai ilmaisun ehkäisystä (kuvio 11). Vastausten luokittelussa ei otettu alkuperäisen mallin mukaan kantaa lapsen persoonallisuudenpiirteisiin. Neljä vastausluokkaa muodostettiin seuraavasti:

Luokka A:

- Lapsi osoittaa heikkoa tunteiden hallintaa ja ilmaisee sen aktiivisesti käyttäytymisessään (esim. aggressiivisuus, ärtyneisyys, impulsiivisuus).
- Esimerkiksi lapsen vastaus ”En tykkää yhtään ja sanon suoraan sen” kuului tähän luokkaan.
- Jos vanhempi kertoi monenlaisesta lapsen toiminnasta, mutta mukana oli myös selkeästi aggressiivisia ilmaisuja, vastaus luokiteltiin tähän luokkaan kuuluvaksi.

Luokka B:

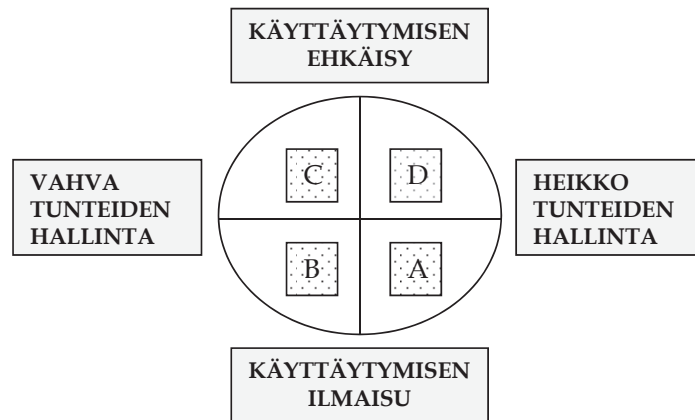
- Lapsi osoittaa vahvaa tunteiden hallintaa ja ilmaisee sen aktiivisesti käyttäytymisessään (esim. rakentavat kommentit tai sosiaalinen toiminta, kuten auttaminen).
- Tähän luokkaan kuuluu esimerkiksi se, että lapsi sanoi kysyvänsä, mikä on ollut raskasta tai miten hän voisi piristää vanhempansa.
- Luokkaan B sijoitettiin myös vanhempien vastaukset, joissa he kertoivat lastensa hakeutuvan erityisesti heidän luokseen, ellei siihen liittynyt lapsen aggressiivisävyistä vaatavuutta.

Luokka C:

- Vahvasta tunteiden hallinnasta ja ehkäistyneestä tunteiden ilmaisusta kertovat vastaukset (esim. tottelevaisuus, mukautuvuus, itsekseen ajattelevuus, omien tarpeiden siirtäminen, harkitsevaisuus).
- Tähän luokkaan sijoitettiin myös ne vastaukset, joissa lapsi kertoi tai lapsen kerrottiin reagoivan ”ei erityisesti mitenkään” tai ”ihan tavallisesti”.

Luokka D:

- Lapsi hallitsee heikosti tunteensa, mutta on samalla ehkäistynyt ilmaisemaan ne (esim. varautuneisuus, jännittyneisyys, arkailu, ahdistuneisuus, huolestuneisuus).

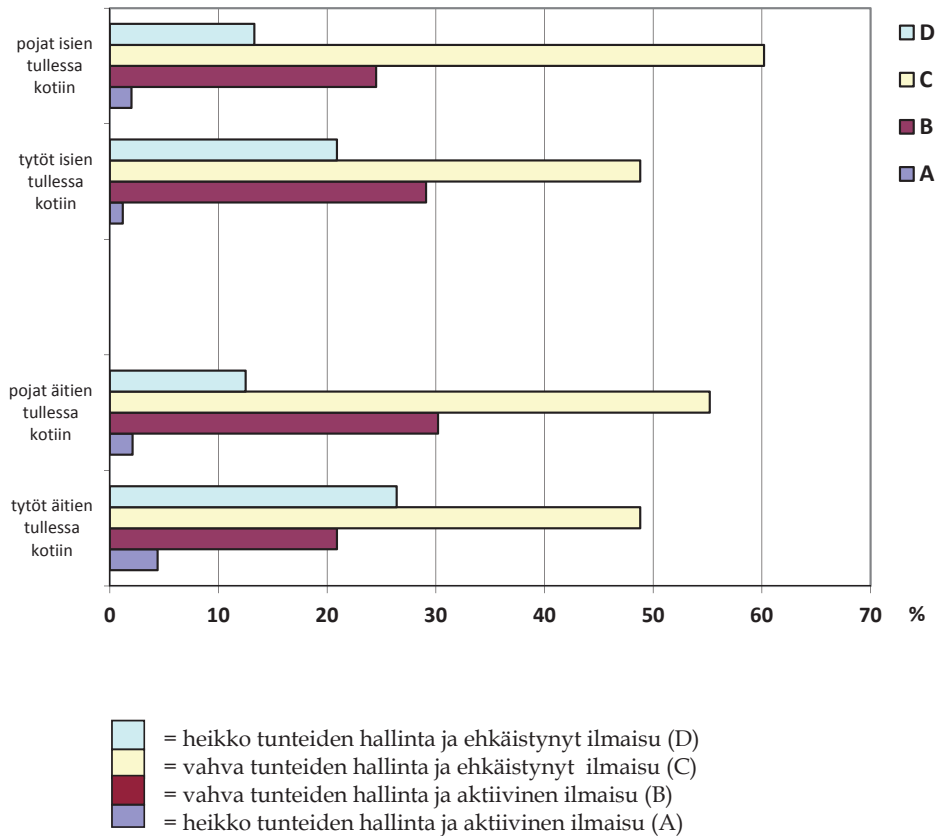

KUVIO 11 Vastausten luokittelussa käytetty Pulkkinen (1994a) tunteiden ja käyttäytymisen säätelyn mukailtu malli

Lapset kertoivat ajattelevansa ja toimivansa hyvin samalla tavalla riippumatta siitä, onko kotiin väsyneenä tulija äiti vai isä (taulukko 19). Suurin osa vastanneista lapsista (äideistä vastattaessa 51,8 % ja isistä vastattaessa 55,0 %) kertoi toimivansa luokan C mukaan eli tunteensa halliten ja käyttäytymistään ehkäisten (esim. "No mä annan sen olla rauhassa ja siten vasta myöhemmin teen sen kanssa jotakin."). Toiseksi eniten lapset kertoivat toimivansa luokan B mukaan eli tunteensa halliten, mutta rakentavasti kommentoiden tai toimien (esim. "Mä niinku annan sen levätä ja jos se pyytää jotakin, niin mä kyllä teen sen. Jos se vaikka pyytää tyhjäämään tiskikoneen tai täyttämään sen" tai "No ainakin kun mä oon kotona, niin mä kysyn, että voinko mä tehdä jotakin sen puolesta, että voinko tehdä vaikka leipää"). Yleensä auttaminen liittyi lohduttamiseen, piristämiseen, välipalan laittamiseen vanhemmalle tai pikkusisarusten kanssa olemiseen. Äideistä kerrottaessa auttamiseen liittyi 25,7 % vastauksista ja isistä kerrottaessa 26,6 % vastauksista.

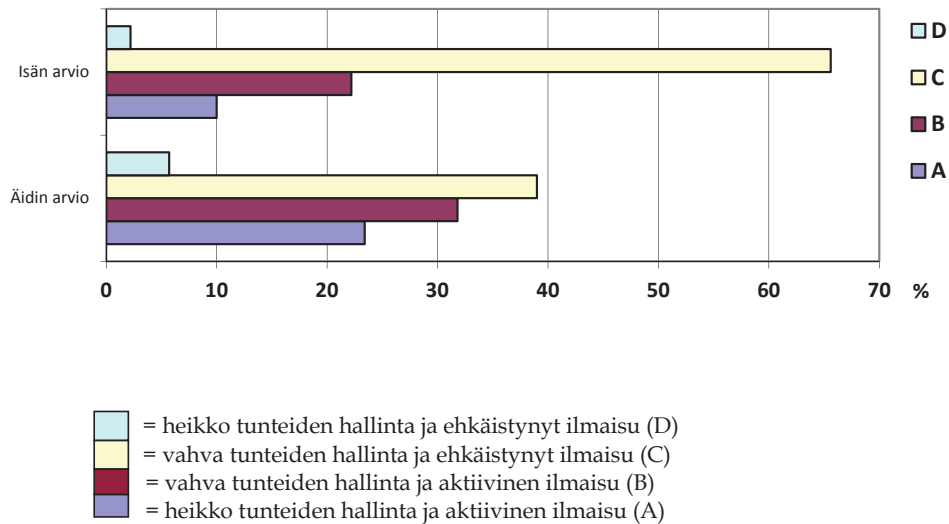
Lapset kertoivat myös varautuneesta ja jännittyneestä suhtautumisesta luokan D mukaan (esim. "Ajattelen, että nyt kannattaa olla kiltisti, ettei se ala hermostumaan... niin ja että en rupea pikkuveljen kanssa riitelemään"), mutta vain hyvin harvat lapset (alle 4 %) kertoivat toimivansa avoimen vihamielisesti ja pahantuulisesti (luokka A). Tyttöjen ja poikien välillä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja reagoimisessa äidin tai isän väsyneenä kotiin saapumiseen, vaikka tytöt reagoivat prosentuaalisesti toiseksi eniten äitien väsyneenä kotiin tulemiseen varautuneesti ja jännittyneesti (luokka D) eivätkä rakentavasti kommentoiden (luokka B), mikä oli pojilla toiseksi yleisin suhtautumistapa (kuviokuva 12 ja taulukko 19).

KUVIO 12 Tyttöjen ja poikien arviot tunteiden hallinnastaan ja käyttäytymisen säätelystä, kun äiti tai isä tulee töistä kotiin väsyneenä

Kun tarkastellaan vanhempien näkemyksiä lapsensa reagoimisesta, huomataan, että myös vanhemmat pitivät lapsen toimintaa suurimmaksi osaksi (39,0 % vastanneista äideistä ja 65,6 % vastanneista isistä) mukautuvana ja tottelevaisena luokan C mukaisesti (kuvio 13 ja taulukko 20). Vanhemmat näkivät toiseksi eniten (31,8 % vastanneista äideistä ja 22,2 % vastanneista isistä) lapsen toiminnassa rakentavaa tunteiden ilmaisua (luokka B), kuten lapsetkin. Sen sijaan vanhemmat eivät tuntuneet havaitsevan lapsen varautuneisuutta ja ahdistuneisuutta (luokka D), vaan pitivät lapsen toimintaa useammin aggressiivisena ja pahantuulisena kuin lapset itse (luokka A). Äidit kokivat lapsensa reagoinnin vanhemman väsyneenä kotiin tulemiseen vihamielisempänä ja aggressiivisempänä kuin isät. Toisaalta äidit kertoivat isää enemmän myös lapsen rakentavista kommentteista ja toiminnasta heihin nähden. Kaiken kaikkiaan äidit kertoivat enemmän lapsen käyttäytymisen ilmaisusta (luokat A ja B yhdessä) kuin isät. On kuitenkin huomattava, että isät olivat jättäneet vastaamatta tähän kysymykseen useammin kuin äidit (34,4 % vs. 15,1 %).

KUVIO 13 Äitien ja isien arviot lastensa tunteiden hallinnasta ja käyttäytymisen säätelystä, kun vanhempi tulee töistä kotiin väsyneenä

TAULUKKO 20 Isien ja äitien näkemykset lastensa reagoinnista, kun vanhemmat tulevat väsyneinä kotiin (vain kysymykseen vastanneet vanhemmat) (%)

Tunteiden ja käyttäytymisen säätelyn luokka (Pulkkinen, 1994a)	Äidin arvio lapsen toiminnasta, kun äiti tulee väsyneenä kotiin (n = 154)	Isän arvio lapsen toiminnasta, kun isä tulee väsyneenä kotiin (n = 90)
A: Heikko tunneen hallinta ja näkyvä käyttäytymisen ilmaisu	23,4	10,0
B: Vahva tunneen hallinta ja näkyvä käyttäytymisen ilmaisu	31,8	22,2
C: Vahva tunneen hallinta ja käyttäytymisen ehkäisy	39,0	65,6
D: Heikko tunneen hallinta ja käyttäytymisen ehkäisy	5,8	2,2
Yhteensä	100,0	100,0

Lasten vastauksista ei voitu aina erottaa tunteiden kontrollin dimensiota, sillä tunteita peitellessäänkin lapset kertoivat usein sanovansa vanhemmilleen tervehdyksen tai jotakin muuta. Näin lapsilla erityisesti luokat C ja D esiintyivät joskus yhtä aikaa. Esimerkiksi lapsen vastaus "Noo, että se kiukkuaa tai silleen rupee huutamaan...niin mä yritän olla, että jee, äiti tuli kotiin" kuvaa tällaista tilannetta. Varsinkin vanhempien vastauksissa oli myös joitakin mainintoja,

joissa luokat A ja B oli ilmaistu yhtä aikaa (esim. "Voi olla, ettei viesti mene perille, jos kerron, että olen väsynyt – inttää sitä ja tätä ja puhuu asioitaan. Toisaalta saattaa haluta auttaa vaikka ruoanlaitossa"). Tämän vuoksi vastauksia tarkasteltiin myös dikotomisesti pelkästään käyttäytymisen näkökulmasta eli tutkittiin, ilmaisiko lapsi itseään näkyvällä käyttäytymisellä vai ei, sillä tähän tarkasteluun luokittelun satunnaiset vaikeudet eivät vaikuttaneet (taulukko 21).

TAULUKKO 21 Lasten ja vanhempien arviot lasten käyttäytymisen säätelystä, kun vanhempi tulee töistä kotiin väsyneenä (%)

Käyttäytymisen säätelyn luokka	Tyttöjen arvio omasta toiminnastaan		Poikien arvio omasta toiminnastaan		Lasten arvio äitiä kohtaan	Lasten arvio isää kohtaan	Äitien arvio lapsensa toiminnasta	Isien arvio lapsensa toiminnasta
	äitiä kohtaan	isää kohtaan	äitiä kohtaan	isää kohtaan				
	(n = 91)	(n = 86)	(n = 96)	(n = 98)	(n = 187)	(n = 184)	(n = 154)	(n = 90)
Käyttäytymisen ehkäisy (luokat C ja D yhdessä)	74,7	69,8	67,7	73,5	71,1	71,7	44,8	67,8
Näkyvä käyttäytymisen ilmaisu (luokat A ja B yhdessä)	25,3	30,2	32,3	26,5	28,9	28,3	55,2	32,2
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Luokat A ja B yhteen laskemalla voidaan tarkastella lapsen hakeutumista vanhemman seuraan ja hänen vapauttaan ilmaista myös käyttäytymisellään itseään. C- ja D-luokkien yhdistelmä puolestaan kuvaa lapsen ilmaisun ehkäistymistä lapsen toiminnassa tavalla tai toisella. Kummassakaan ei oteta kantaa siihen, onko lapsen tunne positiivinen vai negatiivinen ja miten voimakkaasti hän hallitsee tunnettaan. Noin 70 % lapsista kertoi vastauksissaan ehkäistyneestä käyttäytymisen ilmaisustaan, kun äiti tai isä tulee väsyneenä kotiin. Käyttäytyminen oli hieman estyneempää saman sukupuolen vanhempaa kohtaan sekä tytöillä että pojilla. Lapsista 28,9 % kertoi hakeutuvansa äitinsä seuraan, jos tämä tuli väsyneenä kotiin (isistä puhuttaessa 28,3 %). Äideistä 55,2 % ja isistä 32,2 % näki lapsensa toiminnan käyttäytymistä ilmaisevana. Sekä äidit että isät kertoivat huomanneensa lapsen ilmaisun ehkäistymisen, mutta äidit arvioivat tämän lapsen toiminnan tilastollisesti merkitsevästi harvinaisemmaksi kuin isät ($\chi^2(1) = 12,04$; $p = 0,001$). Kun tarkastellaan vanhempien ja lasten arvioita koko aineistosta, huomataan, että isien arviot lastensa ilmaisun ehkäistymisestä vastasivat hyvin lasten arvioita omasta toiminnastaan. On kuitenkin huomattava, että

monet isät (34,4 % kaikista 151 vastanneesta) olivat jättäneet vastaamatta tähän kysymykseen.

Tuloksia tarkasteltaessa oltiin kiinnostuneita myös siitä, miten *saman perheen* äidit, isät ja lapset olivat vastanneet kysymyksiin väsyneen vanhemman kotiintulosta. Kun saman perheen lasten ja vanhempien vastausten välistä vastaavuutta ei voitu laskea (joihinkin luokkiin tuli liian vähän havaintoja), päätettiin tarkastella ristiintaulukoimalla, miten usein lasten ja vanhempien vastaukset kuitenkin olivat yhteneviä. Kaikkia äitien ja lasten vastauksia tarkasteltaessa havaittiin, että 34,8 % vastauksista (n = 49/141) vastasi toisiaan (taulukko 22, tummennetut alueet). Esimerkiksi kun lapsista 72 kertoi luokan C mukaisesta eli sopeutuvasta, mutta käyttäytymistä ehkäisevästä toiminnasta äidin tullessa väsyneenä kotiin, niin 31 äitiä näki lapsensa toiminnan samalla tavalla (vastaavuus 43,1 %). Samassa esimerkissä 16 äitiä piti lapsensa toimintaa aggressiivisena (luokka B) ja neljä ahdistuneen jännittyneenä (luokka D). Kaikkia isien ja lasten vastauksia verrattaessa huomattiin, että 40,7 % (n = 33/81) niistä vastasi toisiaan (taulukko 23, tummennetut alueet).

TAULUKKO 22 Äitien ja lasten vastausten vastaavuus tunteiden hallinnan ja käyttäytymisen ilmaisemisen suhteen, kun heiltä kysyttiin, mitä lapsi tekee, kun äiti tulee väsyneenä kotiin (n)

Tunteiden hallinnan ja käyttäytymisen ilmaisun luokka	LAPSI				Yhteensä
	A	B	C	D	
ÄITI					
A	3	7	16	5	31
B	1	14	21	10	46
C	0	14	31	12	57
D	0	2	4	1	7
Yhteensä	4	37	72	28	141

TAULUKKO 23 Isien ja lasten vastausten vastaavuus tunteiden hallinnan ja käyttäytymisen ilmaisemisen suhteen, kun heiltä kysyttiin, mitä lapsi tekee, kun isä tulee väsyneenä kotiin (n)

Tunteiden hallinnan ja käyttäytymisen ilmaisun luokka	LAPSI				Yhteensä
	A	B	C	D	
ISÄ					
A	0	1	3	4	8
B	1	6	9	2	18
C	1	18	27	8	54
D	0	0	1	0	1
Yhteensä	2	14	40	25	81

Tiivistäen voidaan todeta, että yleensä lapset kertovat toimivansa tottelevaisesti ja mukautuvasti sekä käyttäytymistään ehkäisten silloin, kun vanhemmat tulevat väsyneinä kotiin. Toiseksi yleisin lapsen itsearvioima käyttäytymisen muoto oli rakentava ja usein auttamaan pyrkivä toiminta, johon ei liittynyt toiminnan ehkäistymistä. Kolmanneksi eniten lapset kertoivat ahdistuneen jännittyneestä reagoimisesta, ja vain harvat lapset kertoivat olevansa avoimen aggressiivisia tai ärtyneitä vanhemmilleen. Vanhemmat arvioivat lastensa toiminnan samansuuntaisesti, mutta pienemmin prosenttiluvuin kahden yleisimmän reagointitavan osalta. Varsinkaan äidit eivät tunnistanee lapsensa varautuneisuutta ja jännittyneisyyttä, vaan havaitsivat lapsen toiminnassa lapsia useammin ärtyneisyyttä ja kiukkua. Kun tuloksia tarkasteltiin vain käyttäytymisen ilmaisun ja sen ehkäistymisen kannalta, huomattiin, että suurin osa lapsista kertoi käyttäytymisen ehkäistymisestä, mutta varsinkin äidit pitivät lastensa käyttäytymistä ilmaisevana. Isät ja lapset olivat keskenään melko samaa mieltä lapsen käyttäytymisen ilmaisusta vanhemman tullessa väsyneenä kotiin.

4.3.2 Lasten tunteiden säätely vanhemman lähtiessä töihin

Lasten vanhempiensa työhön liittyvää itsesäätelyä tarkasteltiin myös sarjakuva-tehtävän avulla, jossa lapsi sai täydentää äidin tai isän töihinlähtöön tai sieltä palaamiseen liittyvien kuvien puhe- tai ajatuskuplia lapsen näkökulmasta. Nämä tehtävät kysyttiin vain lapsilta. Molempien tehtävien kohdalla lapselta kysyttiin ”Miltä työstä/pojasta tuntuu?” ja ”Mitä tyttö/poika sanoo tai ajattelee?”. Äidin töistä palaaminen oli lasten mielestä lähes yksinomaan mukavaa ja tuotti iloa, sillä 91,5 % niistä lapsista, joita asia koski (n = 201), vastasi näin. Isien kotiintulo oli hyvä ja mukava asia 85,7 %:lle kysymykseen vastanneista lapsista (n = 196). Tavalliselta ja arkiselta äidin töistä palaaminen tuntui 4,0 %:sta; isien töistä palaamiseen näin vastasi 10,7 % lapsista. Vain kolmessa lapsen vastauksessa suhtauduttiin kielteisesti vanhempien töistä kotiin palaamiseen sekä äitien että isien kohdalla. Kaikki vastaajat olivat 9-vuotiaita tyttöjä, ja yksi suhtautui sekä äidin että isän kotiintuloon kielteisesti. Syinä oli neljässä vastauksessa lapsen halu olla rauhassa ja kahdessa pelko vanhemman huutamisesta.

”Se sanoo, että mee vielä töihin ja vie tuo pikkuveli pois!” (tyttö, 9 v)

”Niin että haluaa, että isä lähtis pois kotoa, kun se tyttö haluaisi nyt olla yksin.” (tyttö, 9 v)

”Tylsältä. (H: Minkä takia se on tylsää?) No kun sitten se voi taas alkaa huutamaan.” (tyttö, 9 v)

Lapset suhtautuivat oman kertomansa mukaan vanhempiensa töihin lähtemiseen vaihtelevammin kuin vanhempien töistä tulemiseen (taulukko 24). Jos lasketaan yhteen lasten negatiivisista tunteista kertovat vastaukset, niitä oli äidin töihin lähtemisen kohdalla 72,5 %:lla ja isien kohdalla 65,2 %:lla vastanneista lapsista. Neutraalisti äitien töihin lähtöön suhtautui 20,2 % vastanneista lapsista ja isistä puhuttaessa 25,5 % lapsista. Joukossa oli myös lapsia, joiden mielestä

vanhempien töihin lähteminen oli kivaa (äideistä puhuttaessa 7,3 % ja isistä puhuttaessa 9,4 % vastanneista). Tyttöjen ja poikien arvioiden välillä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja.

TAULUKKO 24 Lasten tunteet, kun vanhempi lähtee töihin; lasten omat vastaukset (%)

Vanhemman töihin lähtemiseen liittyvä lapsen tunne	Kun äiti lähtee töihin		Kun äiti lähtee töihin yhteensä (n = 193)	Kun isä lähtee töihin		Kun isä lähtee töihin yhteensä (n = 181)
	tytöt (n = 94)	pojat (n = 99)		tytöt (n = 84)	pojat (n = 97)	
NEGATIIVISET TUNTEET						
Ikävyys, kurjuus, surullisuus, tylsyys	40,4	35,4	37,8	42,9	42,3	42,5
Yksinäisyys	28,7	23,2	25,9	21,4	16,5	18,8
Pelko, jos sattuu jotakin pahaa	4,3	3,0	3,6	3,6	2,1	2,8
Jännitys ja oman pärjäämisen miettiminen	2,1	4,0	3,1	-	2,1	1,1
Ärtyneisyys, vihaisuus	2,1	2,0	2,1	-	-	-
NEUTRAALIT TUNTEET						
Ei tunnu erityisesti miltään, tuntuu tavalliselta	8,5	10,1	9,3	9,5	16,5	13,3
Pohtii äidin/isän kotiin tulemistä tai mitä tekisi	5,3	7,0	6,2	8,3	8,2	8,3
Toisaalta hyvä, toisaalta paha	6,4	3,0	4,7	7,1	1,0	3,9
MYÖNTEINEN TUNNE						
On hyvä ja kiva olla	2,1	12,1	7,3	7,1	11,3	9,4
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Lasten vastaukset vanhempiensa töihin lähtemiseen liittyvistä tunteista ja niiden ilmaisusta ("Mitä lapsi sanoo tai ajattelee?") luokiteltiin saman mallin mukaan kuin lasten ja heidän vanhempiensa vastaukset lapsen reaktioista vanhemman väsyneenä töistä tulemiseen (ks. luokittelu luvussa 4.3.1).

Suurin osa kysymyksen vastanneista lapsista kertoi sekä äidin että isän töihin lähtiessä toimivansa mukautuvan kiltisti ja niin, ettei kerro mahdollisesta harmistuksestaan vanhemmalle (luokka C). Äidin töihin lähtiessä näin kertoi toimivansa 34,0 % vastanneista lapsista ja isien töihin lähtiessä 37,3 % vastanneista lapsista (taulukko 25). Toiseksi yleisin vanhempien töihinlähtöön suhtautumisen tapa oli ymmärtäväisyys, jossa myös kerrottiin aidosti omista tunteuksista vanhemmille luokan B mukaan (äitien lähtiessä 25,8 % ja isien lähties-

sä 30,8 % vastanneista). Näkyvästi aggressiivisesti ja heikkoa tunteen hallintaa osoittaen luokan A mukaan suhtautui äitien töihin lähtemiseen 20,6 % ja isien töihinlähtöön 21,1 % vastanneista lapsista.

Tuloksia voidaan tarkastella samalla tavalla käyttäytymisen ilmaisun tai sen ehkäistymisen näkökulmasta kuin edellisessä luvussa tarkasteltiin lapsen toimintaa vanhemman tullessa väsyneenä kotiin. Äitien töihin lähtiessä 54,6 % lapsista kertoi jollakin tavalla ehkäistyneestä toiminnasta, ja isien töihin lähtiessä vastaavalla tavalla kertoi toimivansa 58,4 % lapsista. Lapsilla oli siis taipumus olla ilmaisematta toiminnassaan aitoja tuntemuksiaan ja mukautua vanhempiensa töihinlähtöön, kuten oli ollut vanhempien saapumisessa töistä väsyneenä kotiin. Ero käyttäytymisen ilmaisemattomuuden ja ilmaisemisen välillä ei ollut vanhempien töihinlähdön aiheuttamia reaktioita arvioitaessa niin suuri kuin tarkasteltaessa lasten toimintaa, kun vanhempi tulee väsyneenä kotiin. On myös huomattava, että lapset ilmaisevat oman kertomansa mukaan ärtymistään helpommin vanhemman lähtiessä töihin kuin tämän saapuessa väsyneenä kotiin. Tyttöjen ja poikien vastaukset äitien ja isien töihin lähtemisen herättämisistä tunteista eivät eronneet tilastollisesti merkitsevästi toisistaan.

Tiivistäen voidaan todeta, että lapset suhtautuvat odotetusti hyvin myönteisesti vanhempiansa töistäpaluuseen. Suurin osa lapsista kokee sen sijaan vanhempiansa töihin lähdön negatiivisesti, äitien lähtiessä useammin kuin isien kohdalla. Noin viidennekselle lapsista vanhempien töihinlähtö on neutraali ja arkeen kuuluva normaali tapahtuma, joka ei herätä lapsessa heidän oman kertomansa mukaan paljoa tunteita. Vajaa kymmenesosa suhtautui vanhempiansa töihin lähtemiseen myönteisesti. Lapsilla oli taipumus olla ilmaisematta käyttäytymisessään aitoja tuntemuksiaan ja mukautua vanhempiansa töihinlähtöön, mutta ilmiö ei ollut niin voimakas kuin vanhemman tullessa väsyneenä kotiin.

5 POHDINTA

Tässä tutkimuksessa selvitettiin vanhempien työn positiivisen ja negatiivisen siirrännän yhteyttä 9–10-vuotiaiden lasten sosioemotionaaliseen hyvinvointiin äitien, isien ja lasten kokemana. Tutkimuksen keskeisenä tavoitteena oli selvittää, toimiiko vanhempien ohjaava kasvatusta välittävänä tekijänä vanhempien työn siirrännän ja lasten internaalisten ja eksternaalisten oireiden sekä lasten itsearvostuksen välillä. Tutkimuksessa selvitettiin myös lasten vanhempiensa työhön liittyviä toiveita ja huolia sekä lasten toimintaa ja psyykkistä itsesäätelyä vanhemman tullessa väsyneenä työstä kotiin. Tuloksia tarkasteltiin erikseen lasten, äitien ja isien näkökulmasta, ja näkemysten yhtenevyyttä verrattiin. Tutkimusaineistona olivat lasten arviot tietokonesovelluksena ja muilla tavoin esitettyihin kysymyksiin sekä äitien ja isien erikseen antamat kyselylomakevastaukset.

Keskeisen tutkimustuloksen mukaan vanhempien työn negatiivinen siirrännä selittää suoraan lasten hyvinvointia, kun asiaa tutkitaan äitien, isien ja lasten vastauksista. Lasten ja vanhempien käsitykset lasten internaalisista ja eksternaalisista oireista olivat hyvin yhtenevät. Sen sijaan työn siirrännän määräästä, vanhempien kasvatustyylin ohjaavuudesta sekä vanhempien työhön liittyvistä toiveista ja huolista lasten ja vanhempien arviot erosivat usein toisistaan. Myös lasten vanhempiensa työhön liittyvä psyykinen itsesäätely näyttäytyi erilaisena lasten, äitien ja isien kokemuksissa. Tutkimustulosten mukaan työn ja perheen vuorovaikutukseen liittyviä arjen kokemuksia tulee tutkia vastaisuudessaakin eri perheenjäsenten näkökulmasta.

5.1 Negatiivisen siirrännän suora yhteys lapsen oireisiin

Tämän tutkimuksen teoreettisena oletuksena oli, että vanhempien työn positiivinen ja varsinkin negatiivinen siirrännä välittyisi vanhempien kasvatustyylin kautta lasten hyvinvointiin, sillä kyseinen kolmivaiheinen siirrännämalli on saanut tieteellistä tukea monissa tutkimuksissa (esim. Crouter & Bumpus, 2001;

Galambos ym., 1995; Galinsky, 2000; Kinnunen & Feldt, 2005; Sallinen ym., 2004). Tässä tutkimuksessa todettiin kuitenkin yllättäen, ettei vanhempien kasvatustyyli ollut välittävänä tekijänä vanhempien työn siirrännän ja lasten arvioidun hyvinvoinnin välillä lasten, äitien eikä isien arvioinneissa. Sen sijaan kaikkien mielestä työn negatiivinen siirranta selitti suoraan lasten oireita: lasten ja äitien vastauksissa sekä lasten internaalisia että eksternaalisia oireita ja isien vastauksissa vain lasten eksternaalisia oireita. Vaikka joissakin tutkimuksissa (Sallinen ym., 2004; Vandewater & Lansford, 2005) on todettu vanhempien työn negatiivisen siirrännän voivan selittää lasten hyvinvointia suoraankin, ilman vanhemmuus-muuttujan välitystä, tämä yllättävän yhdenmukainen eri perheenjäsenten ilmaisema tutkimustulos haastaa pohtimaan vanhempien työn negatiivisen siirrännän vaikuttavuutta arkielämässä.

Vanhempien työn negatiivinen siirranta voi vaikuttaa suoraan lapseen emotionaalisen turvallisuuden mallin (Davies & Cummings, 1998) näkökulmasta seuraavasti. Lapsi analysoi vanhempiensa käyttäytymistä ja vanhempiensa häntä itseään koskevia ajatuksia heti vanhemman saapuessa töistä kotiin (sisäinen representaatio). Vanhemman kotiintulo herättää lapsessa monenlaisia tunteita (emotionaalinen reaktiivisuus), joille altistuminen vaatii joskus säätelyä (vrt. kuvio 2, sivulla 28). Pitkittäistutkimuksen (Harold ym., 2004) mukaan nimenomaan lapsen kognitiivinen representaatio ja emotioiden säätely ovat tärkeimpiä välittäjiä perheen vuorovaikutuksen ja lapsen oireiden välillä. Tämän tutkimuksen mukaan näyttäisikin siltä kuin vanhempien työn negatiivinen siirranta vaikuttaisi perheessä jo kotiovelle niin sanottuna tuulikaappikokemuksena. Kärjistäen voitaisiin sanoa, että lapsen hyvinvoinnin kannalta on tärkeämpää, mitä tuulikaapissa tapahtuu lasten ja vanhempien vuorovaikutuksessa kuin miten vanhemmat kertovat kasvattavansa tai lapset kertovat vanhempiensa kasvattavan loppuillan. Tilanne ei tietenkään ole näin mustavalkoinen, mutta on syytä pohtia kasvatustyylin ohella muidenkin tekijöiden, kuten tunteiden siirtymisen, perheilmapiiirin ja lapsen psyykkisen itsesäätelyn merkitystä lapsen hyvinvoinnin kannalta.

Ensimmäisenä mahdollisena selityksenä vanhempien työn negatiivisen siirrännän vahvaan vaikutukseen on *tunteiden siirranta*. Jos vanhemman työkokemukset saavat hänessä aikaan esimerkiksi stressiä ja huonoa tuulta, jotka ilmenevät ärtyneisyytenä myös kotona, puhutaan negatiivisesta tunteiden siirrännästä (Piotrkowski & Stark, 1987). Vanhempien tunneilmaisulla onkin todettu olevan tärkeä yhteys lapsen hyvinvointiin ja erityisesti lapsen copingkeinojen käyttöön (Valiente, Fabes, Eisenberg & Spinrad, 2004). Negatiivisten tunteiden on lisäksi todettu siirtyvän helpommin kuin positiivisten tunteiden (esim. Williams & Alliger, 1994). Vanhemman tunnetila voi myös tarttua. On nimittäin todettu, että jos vanhempi on kiireinen ja stressaantunut, myös lapset ovat keskittymättömämpiä, hermostuneempia ja jännittyneempiä ja heillä on enemmän arvottomuuden tunteita ja sosiaalisia ongelmia kuin tavallisesti (Galinsky, 2000). Myös Sallisen ja muiden (2004) tutkimuksessa 14-vuotiaiden lasten todettiin olevan herkkiä vanhempien työperäisille tunteille.

Aikaisempien tutkimusten (Galambos ym., 1995; Larson & Richards, 1994; Matjasko & Feldman, 2006; Valiente ym., 2004) mukaan eri tunteet siirtyisivät äideillä ja isillä työstä perheeseen, mutta tutkimuksissa on oltu eri mieltä siitä, kumman vanhemman kautta välittyy enemmän positiivisia tai negatiivisia tunteita. Joka tapauksessa äitien on todettu ilmaisevan enemmän työhön liittyviä tunteitaan kuin isien (Valiente ym., 2004). Tässäkin tutkimuksessa isät arvioivat sekä positiivisen että negatiivisen siirrännän vähäisemmäksi kuin äidit, mutta isien ja äitien vastaukset olivat negatiivisessa siirrännässä yhteydessä toisiinsa. Myös joissakin muissa tutkimuksissa (esim. Williams & Alliger, 1994) naisten on havaittu kokevan enemmän negatiivista siirrääntää kuin miesten, mutta suurimmassa osassa tutkimuksia ei ole havaittu negatiivisen siirrännän kokemisessa merkittäviä sukupuolieroja (mm. Bumpus ym., 2006; Galinsky, 2000; Grzywacz & Marks, 2000; Kinnunen ym., 2006; Malinen ym., 2005).

Se, että äitien mielestä negatiivista työn siirrääntää on enemmän kuin isien mielestä, kuten tässä tutkimuksessa, ei ole yllättävää, sillä Suomessa äidit ovat enemmän kokopäivätyössä kuin muualla maailmassa ja he tekevät myös enemmän kotitöitä kuin isät, vaikka kotitöiden teko on tasoittunut äitien ja isien välillä vuosikymmenten aikana (Tilastokeskus 2012; Miettinen & Rotkirch, 2012). Toinen syy äitien suuremmalle negatiivisen siirrännän kokemiselleisiin nähden voi olla se, että alkuillan tuntien on todettu olevan muuan muassa kotitöiden vuoksi myös emotionaalisesti erilaisia äideille ja isille (Larson & Richards, 1994). Tässä tutkimuksessa, kuten monissa muissakin tarkasteluissa (esim. Tilastokeskus, 2012; Miettinen & Rotkirch), isät tekivät pitempää työpäivää kuin äidit, joten äidit ovat todennäköisesti isää useammin lasten kanssa alkuillan ruuhkatunteina. Myös äitien ja isien erilaiset rooliodotukset voivat vaikuttaa edelleen perhe-elämässä.

On kuitenkin hyvä huomata, että äidit kokivat myös positiivista työn siirrääntää isää enemmän, mikä sopii yhteen sen kanssa, että äitien on todettu ilmaisevan enemmän työhön liittyviä tunteita kuin isien (Valiente ym., 2004). Tulos voi viitata myös siihen, että äideillä on isää joustavampi tunne-elämä suuntaan ja toiseen. Positiivisen siirrännän kokeminen voi kuitenkin osittain kompensoida negatiivisen siirrännän vaikutusta niiden keskinäisen vahvan yhteyden vuoksi sekä äideillä että isillä. Lisäksi tutkimusten (Almeida & Kessler, 1998) mukaan on viitteitä siitä, etteivät äidit viipyisi juuri erilaisen roolinsa vuoksi niin pitkään stressissään kuin isät. Näyttääkin siltä, että negatiivisen siirrännän syntyä ja kestoa äideillä ja isillä olisi syytä tutkia tarkemmin.

Negatiivinen työn siirrääntä voi vaikuttaa tunnesiirron yhteydessä myös vanhempien *kielellisen ilmaisun kautta*. Vanhemman ja lapsen välille ei tietenkään aina kehkeydy riitaa vanhemman ollessa väsynyt tai stressaantunut, mutta lapsi voi kokea olevansa syyllinen vanhemman olotilaan tavalla tai toisella. Tutkimuksessa (Grych & Fincham, 1993) on todettu, että nimenomaan lapsen syyllisydentunne ristiriitatilanteissa voi olla yhteydessä lapsen oireiluun. Lapsen olisi siis tärkeä tietää, miksi vanhempi on töistä tullessaan ärtynyt tai väsynyt, ja kuulla, ettei vanhemman tunnetila liity lapsen käyttäytymiseen.

Vaikka äitien on todettu tukevan lapsiaan vuorovaikutuksessa isää enemmän, niin erityisesti kodin kaaoksen on todettu olevan yhteydessä siihen, että äidit ilmaisevat kielellisesti tavallista vähemmän tukea lapselleen (Nelson, O'Brien, Blankson, Calkins & Keane, 2009). Voidaan olettaa, että työn negatiivisen siirrännän kokeminen myötävaikuttaa kodin epäjärjestyksen havaitsemiseen ja sitä kautta mahdollisesti myös vähemmän responsiiviseen kielelliseen ilmaisuun, erityisesti äideillä. Aikaisemmissa tutkimuksissa (Solomon & Serres, 1999) vanhempien verbaalisen aggressiivisuuden on todettu olevan yhteydessä kymmenvuotiaiden lasten heikentyneeseen minäkäsitykseen ja kouluuoriutumiseen. Myös Vandewaterin ja Landsfordin tutkimuksessa (2005) havaittiin, että vanhempien ja lasten väliset konfliktit olivat merkittävämpiä lasten internaalisten ja eksteraalisten ongelmien ennustajia kuin perheen lämpö.

Kolmanneksi lasten on todettu havaitsevan tarkasti vanhempiansa mielialan työpäivän jälkeen ja *sopeuttavan toimintaansa* sen mukaan (mm. Galinsky, 2000; Näsman, 2003; Repetti, 1997). Jos lapsi joutuu jatkuvasti ehkäisemään tunneilmaisuaan, se voi heijastua ajan mittaan niin internaalisina kuin eksternaalisina oireina. Tässä tutkimuksessa lasten vastauksissa näkyikin hyvin usein ehkäistynyttä tunneilmaisua, kun heidän piti kertoa, mitä he tekevät ja ajattelevat, jos vanhempi tulee väsyneenä kotiin. Emootioiden ja käyttäytymisen itesääätelykyky on prososiaalisen toiminnan edellytys (Aro, 2011a), mutta liiallisena se rasittaa lapsen hyvinvointia.

Vielä yhtenä tulkintamahdollisuutena työn negatiivisen siirrännän selitysvoimalle lapsen oireisiin nähden voisi olla se, että ehkä kasvatustyyli pysyy arjen tilanteista huolimatta samana, mutta työn siirrännä on sen sijaan altis päivittäisille tunnevaihteluille. On myös mahdollista, ettei ohjaavan kasvatuksen mittari pystynyt mittaamaan kasvatustyyliä luotettavasti, vaikka mittarin luotettavuustarkastelussa kolmesta osasummasta (rajat, läheisyys, huolenpito) muodostettu yksidimensioinen ohjaavan kasvatuksen mittari sopi hyvin aineistoon ja sen kaikkia osioita on käytetty aikaisemmissa kasvatustyyli tutkimuksissa.

Tässä tutkimuksessa sekä lasten itsearviot oireistaan että äitien ja isien arviot lapsensa kokemista internaalisista että eksternaalisista oireista olivat hyvin yhtenevät, vaikka isät arvioivatkin lapsillaan olevan enemmän eksternaalisia oireita kuin äidit. Myös Salo (2011) on parisuhdeongelmaisten perheitä tutkissaan todennut lasten itsearviot oireistaan ja vanhempien lapsiaan koskevat arvioinnit yhteneviksi. Myös lasten depressiivisyyttä tutkittaessa lasten itsearvioiden ja vanhempien arvioiden on todettu olevan yhteneviä (esim. Leon, Kendall & Garber, 1980). Tässä tutkimuksessa lapset arvioivat myös itsearvostustaan. Yli 90 % lapsista arvioi itsearvostuksensa sävyllään myönteiseksi, ja kaikkein myönteisimmän arvion itsearvostuksestaan antoi lähes puolet lapsista. Lasten itse arvioiman oireiden kokemisen ja itsearvostuksen välillä oli vahva yhteys: mitä vähemmän lapsi arvioi itsellään olevan oireita, sitä myönteisemmäksi hän arvioi itsearvostuksensa. Tyttöjen ja poikien välillä ei ollut eroja oireiden määrässä, mutta poikien itsearvostus oli tyttöjen itsearvostusta myönteisempi eivätkä poikien vastaukset vaihdelleet keskenään niin paljon kuin tyttöjen vastaukset. Poikien tyttöjä myönteisempi minäkäsitys on todettu usein

myös muissa tutkimuksissa (mm. Bolognini ym., 1996; Harper & Marshall, 1991; Kling ym., 1999), kuten myös varhaisnuoren heikon minäkäsityksen yhteys hänen depressiiviseen mielialaansa (Bolognini ym., 1996). Itsearvostus on minäkäsityksen affektiivinen ulottuvuus (Harter, 2001; Mann ym., 2004).

Lasten oireiden yhtenäisen hahmottamisen lisäksi saman perheen äidit, isät ja lapset kertoivat negatiivisen työn siirrännän esiintymisestä kotona tässä tutkimuksessa samalla tavalla. Positiivisen siirrännän kohdalla ei ollut merkittävää yhtenevyyttä edes äitien ja isien kohdalla. Tutkimuksissa onkin todettu negatiivisten tunteiden siirtyvän työstä kotiin vahvemmin kuin positiivisten tunteiden (Williams & Alliger, 1994).

Näyttää siltä, että kun perheessä on negatiivisia tunteita, kaikki perheenjäsenet ovat niistä tietoisia, mutta myönteiset tunteet havaitaan vähemmän yhtenevästi. Tulos merkitsee myös sitä, että jos toinen vanhempi kokee työn negatiivista siirrännää, myös toinen vanhempi raportoi negatiivisesta työn siirrännästä. Tämä voi selittyä ainakin osin sillä, että tutkimuksen mukaan (Nelson ym., 2009) vanhempi pystyy pitämään itse kokemansa työstressin erillään lastensa kohtaamisesta, mutta ei pysty olemaan kärsivällinen ja tukeva lapselleen, jos puoliso on tyytymätön työhönsä. Monissa aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu ainakin isien työstressin lisäävän äitien stressiä ja vähentävän näiden hyvinvointia (mm. Crouter, Bumpus, Maguire & McHale, 1999; Fagan & Press, 2008). On kuitenkin myös tutkimuksia (esim. Bumpus ym., 2006), joissa puolisoitten kokemalla siirrännällä ei ole havaittu yhteyttä toisiinsa edes negatiivisen siirrännän kohdalla. Tässä tutkimuksessa on huomionarvoista se, että perheen lapsetkin olivat samaa mieltä vanhempiensa kanssa työn negatiivisen siirrännän olemassaolosta perheessä. Työstä johtuvien negatiivisten mielialojen ja tunteiden ristikkäissiirrännän tutkiminen puolisoitten välillä (engl. *crossover*) ei ollut kuitenkaan tutkimukseni fokus.

5.2 Ohjaavan kasvatuksen oletettua vähäisempi osuus mallissa

Tässä tutkimuksessa ohjaavalla kasvatuksella ei ollut missään lopullisessa mallissa suoraa selittävää yhteyttä lapsen hyvinvointiin. Isien ja äitien vastauksissa ohjaava kasvatustyyli ei alun perinkään selittänyt lapsen internaalisia ja eksternaalisia oireita, mutta lapsilla mallin tarkastelun ensimmäisessä vaiheessa lasten kokemana ohjaava kasvatustyyli selitti heidän kokemiaan oireita ja itsearvostusta. Kun lasten malliin lisättiin heidän vastauksensa kokemastaan vanhempien työn siirrännästä, ohjaavan kasvatustyylin merkitys lapsen oireiden ja minäkäsityksen selittäjänä hävisi. Tämä on täysin erilainen tulos kuin Voydanoffin (2004a) ja Vandewaterin ja Landsfordin (2005) tutkimuksissa, joissa lämpimän ja tukevan vanhemmuuden (ohjaavan kasvatustyylin) todettiin vähentävän lapsen internaalisia ja eksternaalisia oireita. Tämän tutkimuksen tulos kasvatustyylin merkityksen vähenemisestä silloin, kun työn siirrännä otetaan huomioon, vahvistaa ekologisen teorian (Bronfenbrenner, 1986) mukaisen näkemyksen perheen kon-

tekstin huomioon ottamisen tärkeydestä, kun tutkitaan perheen vuorovaikutusta.

Vaikka tässä tutkimuksessa ohjaava kasvatusta ei välittänyt suoraan vanhempien työn siirrännän vaikutusta lasten oireisiin, niin isien kuvaus työn negatiivisesta siirrännästä selitti heidän arviotaan omasta ohjaavasta kasvatuksesta ja äideilläkin, jos he olivat poikien äitejä. Mitä enemmän isät ja äidit tunsivat kielteisten asioiden siirtyvän työstä kotiin, sitä huonommin he kertoivat toteuttavansa ohjaavaa kasvatusta. Negatiivisen työilmapiirin on todettu aikaisemmissakin tutkimuksissa vähentävän työntekijöiden positiivista vanhemmuutta (Costigan ym., 2003). Tässä tutkimuksessa oli kuitenkin lasten hyvinvoinnin kannalta merkittävää se, että vanhempien myönteinen itsearvio toteuttamastaan ohjaavasta kasvatuksesta oli vahvasti yhteydessä siihen, kuinka tyytyväisiä he olivat itseensä vanhempina. Se taas selitti varsinkin isien arvioita lastensa internaalisista ja eksternaalisista oireista. Se, että tyytyväisyys omaan vanhemmuuteen selittää lasten hyvinvointia, vahvistaa Karrakerin ja Colemanin (2005) näkemystä siitä, miten tärkeää on ottaa huomioon vanhemman havainnot ja kognitiot, kuten tässä tyytyväisyys omaan vanhemmuuteen. Tässä tutkimuksessa isät olivat tyytymättömämpiä omaan vanhemmuuteensa kuin äidit. Jos äitien ja tässä tutkimuksessa varsinkin isien tyytyväisyys vanhemmuuteen selittää heidän näkemystään lastensa oireista, vanhemmuuden tuenkin pitäisi keskittyä kehittämään myönteisiä kokemuksia vanhempanaolosta.

Tässä tutkimuksessa äitien ja isien arviot omasta ohjaavasta kasvatuksesta eivät olleet yhteydessä toisiinsa, minkä mukaan isät ja äidit kasvattavat perheessä eri tavalla. Lisäksi isien arviot omasta ohjaavasta kasvatustyylistä olivat kaikissa sen osasummissa (rajat, huolenpito, läheisyys) alhaisemmat kuin äideillä, myös silloin kun oli kyse saman perheen isistä ja äideistä. Myös aikaisemmassa tutkimuksessa on havaittu isien äitejä alhaisempi arvio ohjaavan kasvatuksen taidoistaan (Galinsky, 2000). Tässä tutkimuksessa äitien ja lasten arviot äitien ohjaavasta kasvatuksesta kytkeytyivät toisiinsa enemmän kuin isien ja lasten arviot isien ohjaavasta kasvatuksesta, vaikka yhteydet eivät olleet suuria. Tämä saattaa johtua joidenkin tutkijoiden (esim. Galinsky, 2000; Repetti, 1997) arvelemasta äitien suuremmasta responsiivisuudesta isiin verrattuna ja siitä, että herkkä reagoivuus voi olla äitien tapa palauttaa emotionaalinen tasapainonsa työpäivän jälkeen. Aikaisemmissa tutkimuksissa (Nelson ym., 2009) äitien on todettu jopa stressaantuneinakin vastaavan lasten negatiivisiin tunneilmaisuihin tukevammin kuin isien.

Äidin vanhemmuus on yhdistetty enemmän lapsen positiivisen toiminnan ilmenemiseen ja isän vanhemmuus lapsen ongelmakäyttäytymisen esiintymiseen tai esiintymättömyyteen. Noin 11-vuotiaiden lasten temperamentti osoitautui tutkimuksessa kuitenkin vahvimmaksi ja pysyvimmäksi lapsen toiminnan ennustajaksi (Day & Padilla-Walker, 2009). Äideillä ja isillä saattaa edelleenkin olla eri tavalla tärkeitä tehtävät perheessä, ja sen vuoksi myös äitien ja isien toiminnan yhteydet lasten internaalisiin ja eksternaalisiin oireisiin voivat olla osin erilaiset. Myös tämä tutkimus puoltaa äitien ja isien osin erilaista merkitystä lasten hyvinvoinnissa.

5.3 Negatiivisen siirränän alkulähteillä

Työ ja perhe ovat aikuiselle tärkeitä väyliä olla olemassa (Crouter & McHale, 2005; Lehto, 2011; Salmi, 2004b). Työ voi joko antaa mahdollisuuksia perhe-elämälle tai rajoittaa vanhemmuutta tai vaikuttaa molemmilla tavoilla yhtä aikaa. Tässä tutkimuksessa työn piirteistä työtyytyväisyys ja uupumusasteinen väsymys selittivät sekä isien että äitien kokemaan työn siirrantää. Tämän lisäksi äitien osalta työn siirrantää selittivät myös työn aikapaine ja autonomia. Isillä työssä saatu tuki selitti muita mallin osia mutta ei työn siirrantää. Näin ollen useimmat arvioidut työn piirteet selittivät äitien kokemaan työn siirrantää kuin isien työn siirrantää.

Kuten aikaisemmassa suomalaisessa tutkimuksessa (Malinen ym., 2005) myös tässä tutkimuksessa saman perheen äidit olivat *tyytyväisempiä työhönsä* kuin isät. Myös muissa tutkimuksissa (esim. Larson & Richards, 1994; Barnett, Marshall, Raudenbush & Brennan, 1993) naisten työtyytyväisyys on todettu usein korkeammaksi kuin miesten. Tässä tutkimuksessa sekä työtyytyväisyys että negatiivinen työn siirrantä olivat äideillä korkeammat kuin isillä. Larson ja Richards (1994) olettavat siirrantään vaikuttavien tekijöiden tulevan tässä tapauksessa perheen sisältä, mutta käsittääkseni ne voivat tulla myös muista työn piirteistä, sillä äideillä useimmat työn piirteet selittivät heidän kokemaansa negatiivista työn siirrantää kuin isillä.

Tässä tutkimuksessa *uupumusasteinen väsymys* selitti isien kokemaan positiivista ja negatiivista siirrantää, mutta äideillä vain negatiivista siirrantää. Työn ylikuormituksen yhteys vanhempien kokemaan negatiiviseen työn siirrantään on havaittu lukuisissa tutkimuksissa (mm. Grzywach & Marks, 2000; Kinnunen ym., 2006; Major ym., 2002; Repetti, 1997). Tässä tutkimuksessa äitien ja isien välillä ei ollut eroa uupumusasteisen väsymyksen kokemisessa. Äideillä uupumusasteinen väsymys ei ollut kuitenkaan yhteydessä vähäiseen positiivisen siirränän kokemiseen, kuten isillä. Tämä tulos voi johtua siitä, että vain äideillä uupumusasteinen väsymys oli vahvasti yhteydessä työn aikapaineeseen, mikä puolestaan oli yhteydessä positiiviseen siirrantään. Mitä enemmän äideillä oli työssään aikapainetta, sitä vähemmän he tunsivat työstä siirtyvän mitään positiivista kotiin. Äitien uupumusasteisen väsymyksen yhteys positiiviseen työn siirrantään muodostui ilmeisesti työn aikapaineen kautta.

Tässä tutkimuksessa vain äideillä työn *koettu aikapaine ja työn autonomia* olivat yhteydessä sekä positiiviseen että negatiiviseen työn siirrantään. Miksi vain äidit kokevat aikapainetta työssä niin, että se selittää myös heidän kokemaansa siirrantää? Voiko olla niin, että äidit kokevat edelleen painetta siitä, että heidän pitäisi olla enemmän kotona, mikä herättää syyllisyyttä ja paineistaa työntekoa (Katvala, 2011)? Kysymys olisi siis lähinnä kulttuurisesta roolisidonnaisesta paineesta, johon ekologisen mallin mukainen makrosysteemi viittaa. Toinen selitysmalli äitien kokemalle aikapaineelle voisi olla se, että koska naiset tekevät edelleen enemmän kotitöitä kuin miehet, siirrantää voi muodostua kodista työhön aiheuttaen aikapainetta työssä (vrt. Crzywach & Marks, 2000).

Tässä tutkimuksessa aikapaine ei ollut yhteydessä työtyytyväisyyteen isillä eikä äideillä. Sen sijaan äitien työn itsenäisyys oli myönteisesti yhteydessä sekä heidän työtyytyväisyyteensä että vähäisempään uupumusasteiseen väsymykseen. Työn itsenäisyydellä on arveltu aikaisemmissa tutkimuksissa (Grimm-Thomas & Perry-Jenkins, 1994; Perry-Jenkins ym., 2000) olevan yhteyttä työntekijän arvoihin, jotka voivat heijastua myös kotikasvatuksessa kasvatuksen lämpönä ja haluna selittää asioita lapsille. Tässäkin tutkimuksessa äidit arvioivat käyttävänsä enemmän ohjaavaa kasvatusta kuin isät. Tämä tutkimustulos aikapaineen ja työn itsenäisyyden merkityksestä äitien kokemassa siirrännässä vahvistaa Crouterin ja McHalen (2005) näkemystä siitä, että työpaine, työn huono kontrolli ja kiire ovat työn stressitekijöitä erityisesti äideille.

On kuitenkin huomattava, että aikapaine on eri asia kuin tehdyt työtunnit ja ettei työtuntien määrä ollut tässä tutkimuksessa yhteydessä koettuun aikapaineeseen eikä mihinkään muuhunkaan työn tai mallin osatekijään äideillä eikä isillä. Monissa aikaisemmissa tutkimuksissa tehtyjen työtuntien määrän ja työelämän häiritsevyyden on todettu kuitenkin olevan yhteydessä toisiinsa (mm. Crouter ym., 2001; Kinnunen ym., 2006; Major ym., 2002; Malinen ym., 2005). On myös tutkimuksia (esim. Voydanoff, 2004a), joissa vanhempien tekemien työtuntien määrän ja perheintegraation välillä ei havaittu lineaarista yhteyttä. Tutkimustuloksia vertailtaessa onkin tärkeää selvittää, mitä tutkimuksissa tarkoitetaan työajalla, työtuntien määrää vai aikapainetta.

Työuupumusteoriasta käsin on ymmärrettävää, ettei pelkkä työn määrä rasita työntekijää, vaan kokemus siitä, onko hänellä riittävästi voimavaroja tehdä työ vaaditussa ajassa ja ovatko ympäristön tarjoamat mahdollisuudet ja odotukset sopuosinnussa keskenään (Kinnunen & Häätinen, 2005). Tässä tutkimuksessa työaikamuotoakaan (päivätyö/vuorotyö) ei vaikuttanut merkittävältä seikalta siirrännän kannalta, vaikka joissakin tutkimuksissa (esim. Abramowitch & Johnson, 1992; Piotrkowski & Stark, 1987) lapset ovat tuoneet tyytymättömyytensä esille erityisesti vanhempiensa ilt- ja yötyötä kohtaan. Tässäkin tutkimuksessa lapset mainitsivat tyytymättömyytensä vanhempiensa ilt- ja yötyötä kohtaan, kun he kertoivat vanhempiensa työhön liittyvistä toiveista ja haaveilivat enemmästä yhdessäoloajasta vanhempiensa kanssa.

Työajan ristiriitainen suhde siirräntään on tullut esille myös joissakin tutkimuksissa. Esimerkiksi Matjaskon ja Feldmanin (2006) tutkimuksessa ne pitkää työpäivää tekevät miehet, joilla oli vahva sisäinen työmotivaatio, kokivat vähemmän stressiä ja negatiivista työn siirräntää kuin ne miehet, joilla oli vahva sisäinen työmotivaatio mutta jotka työskentelivät lyhyempää työpäivää. Matjasko ja Feldman (2006) esittävätkin työtyytyväisyyden linkkinä, joka välittää työajan joko positiivisen tai negatiivisen merkityksen työntekijälle. Työn merkityksellisyyden kokemisen yhteys työssäjaksamiseen on osa työuupumuksen teoreettista tarkastelua (Kinnunen & Häätinen, 2005).

Vain isillä *työssä saatu tuki* oli yhteydessä heidän siirräntämalliinsa. Isillä tunne työporukkaan kuulumisesta (tyttöjen isillä) ja työpaikan kulttuurisen tuen puute (poikien isillä) olivat yhteydessä heidän uupumusasteiseen väsymykseensä. Isien saama tuki ei selittänyt suoraan heidän kokemaansa siirräntää,

mutta se oli yhteydessä isien arvioihin kasvatustaidoistaan, isien vanhemmuuden kokemiseen sekä isien huomaamiin lasten oireisiin, varsinkin poikien isien kohdalla. Äitien mallissa tuella ei ollut merkitystä. Työpaikan tuen yhteys nimenomaan isien malliin oli pieni yllätys, sillä aikaisemmissa tutkimuksissa (mm. Grzywach & Marks, 2000; Repetti, 1987) työpaikalla koetun tuen vähäisyyden on todettu olevan yhteydessä nimenomaan äitien kokemaan siirrännään. Toisaalta on myös tutkimuksia (esim. Crouter & McHale, 2005), joissa työssä koetun kollegiaalisen tuen myönteinen merkitys on näkynyt nimenomaan isien ja yksinhuoltajaäitien arvioissa. Myös suomalaisessa tutkimuksessa (Malinen ym., 2005) työpaikan ymmärtäväinen suhtautuminen työntekijän, sekä isän että äidin, perheasioihin oli yhteydessä vähäisiin työn ja perheen välisiin ristiriitoihin, mutta isillä huomattavasti äitejä voimakkaammin. On myös mahdollista, että äideillä on työn ulkopuolella laajemmat sosiaaliset verkostot kuin isillä, jolloin työpaikan tuen merkitys voi olla äideille vähäisempi kuin isille. Työpaikalta saatavaa tukea mitattiin tässä tutkimuksessa vain kolmella erillisellä kysymyksellä, jotka kaikki käsittelivät eri tuen lähteitä (kollega, esimies, työpaikan kulttuuri), mutta joista ei voitu muodostaa mittaria väittämien alhaisten yhteyksien vuoksi. On yllättävää, että tässä tutkimuksessa näin vähillä kysymyksillä oli suuri yhteys isien mallissa.

5.4 Positiivinen siirrännä tukee lapsen itsearvostusta

Edellisissä kappaleissa on korostettu työn negatiivisen siirrännän merkitystä, sillä se selitti tässä tutkimuksessa suoraan lasten hyvinvointia ja vanhempien vanhemmuuteensa tyytyväisyyttä sekä jonkin verran myös kasvatustyyliä niin äitien kuin isien vastauksissa. Myös lasten vastauksissa negatiivinen siirrännä selitti suoraan heidän oireitaan. On kuitenkin muistettava, että keskiarvovertailun mukaan kaikkien arvioitsijaryhmien mielestä työstä oli tullut enemmän positiivista kuin negatiivista siirrännää. Voidaan siis sanoa, että negatiivisen työn siirrännän vaikuttavuus oli suurempi kuin positiivisen, mutta molempia oli yhtä aikaa ja positiivista siirrännää enemmän kuin negatiivista.

Positiivinen siirrännä tuli voimakkaammin esiin lasten kuin vanhempien mallissa, sillä lasten mallissa se selitti suoraan lasten itsearvostuksen myönteisyyttä. Lapsen kokemukset vanhempiensa työn positiivisista vaikutuksista kotiin eivät ole siis merkityksettömiä, kun muistetaan vielä, että itsearvostuksen myönteisyys oli vahvasti yhteydessä lasten kokemien oireiden vähäisyyteen. Voiko olla niin, että vanhemman tullessa hyväntuulisena työstä kotiin, lapsen on helpompi uskoa olevansa arvokas eikä hänen tarvitse säädellä emotionaalista turvallisuuden tunnettaan? Lasten osalta voidaan sanoa, että sekä positiivinen että negatiivinen työn siirrännä selittävät heidän hyvinvointiaan. Lisäksi lasten mallissa vain lasten havaitsema positiivinen työn siirrännä oli myönteisesti yhteydessä heidän kokemaansa ohjaavan kasvatuksen runsauteen. Lapset siis tunnistavat kasvatustyylin nimenomaan positiivisen siirrännän runsauden eivätkä negatiivisen siirrännän vähyyden kautta. Tässä tutkimuksessa ei eritelty

käyttäytymisenä, arvoina tai tunteina esiintyvää siirräntää, mutta sen tutkiminen, mikä siirtyy työstä kotiin, olisi tulevaisuudessa tärkeää (Hanson, Hammer & Colton, 2006).

Vanhempien vastauksissa työn positiivisen siirräntän yhteys mallin muihin osiin oli yllättävän vähäinen. Ainoastaan tyttöjen äitien arvio positiivisesta siirräntästä selitti heidän itsearviotaan ohjaavan kasvatuksen runsaudesta ja ohjaavan kasvatuksen korrelatiivisen yhteyden kautta myös äitien tyytyväisyyttä vanhemmuuteensa. Aikaisemman tutkimuksen (Hyde ym., 2004) mukaan myönteiset työkokemukset voivat rakentaa vanhemmuuden kompetenssia, joka voi siirtyä vanhemmuuteen myös toimintoina. On myös todettu, että jos vanhempi tuntee viettävänsä riittävästi aikaa lapsensa kanssa (vrt. vanhemmuuteen tyytyväisyys), hänestä myös työ ja perhe ovat tasapainossa, äideillä enemmän kuin isillä (Milkie, Kendig, Nomaguchi & Denny, 2010).

Positiivisen työn siirräntän merkitys näkyy kuitenkin sekä äitien että isien arvioissa siinä, että mitä enemmän positiivista siirräntää tuntui olevan, sitä vähemmän oli negatiivista siirräntää. Nämä korrelaatiot olivat sekä tyttöjen että poikien isillä ja äideillä korkeita ($r = 0,60 - 0,74$), äideillä hieman korkeampia kuin isillä. Ei siis voida väittää, ettei positiivisella siirräntällä olisi merkitystä isille ja äideille. Lisäksi mitä myönteisempiä kokemuksia isällä oli työstä, sitä vähemmän äidit kertoivat olevan negatiivista siirräntää. Samansuuntainen, mutta ei-merkitsevä yhteys oli olemassa vanhempien välillä myös toiseen suuntaan. Tulos on hieman yllättävä, sillä ainakin pienten lasten vanhemmuutta tutkittaessa on huomattu, että äitien työkokemuksilla on enemmän ristikkäisvaikutusta isien kokemuksiin äitien suuremman lastenkasvatus- ja kotityövastuun vuoksi (Costigan ym., 2003). Ehkä tämän tutkimuksen hieman erilainen tulos johtuu siitä, että lapset olivat kouluikäisiä, jolloin isien ja äitien vanhemmuuden roolit voivat olla tasoittuneemmat kuin pikkulapsivaiheessa. On myös hyvä huomata, että hyväntuulisuus oli kaikkien perheenjäsenten mielestä yleisin positiivisen siirräntän muoto ja sitä ilmeni useammin kuin silloin tällöin. Hyväntuulisuus lisää perheen myönteistä tunneilmapiiriä ja toimii puskurina negatiivista työn siirräntää vastaan.

Ei ole myöskään merkityksetöntä tiedostaa, mitkä työn piirteet myötävaikuttavat positiivisen siirräntän kokemiseen. Sekä äitien että isien työtyytyväisyys selitti nimenomaan työn positiivista siirräntää, vaikka se selitti myös negatiivisen siirräntän vähäisyyttä. Vanhempien työtyytyväisyyteen satsaaminen on siis tärkeää, sillä myönteisten työkokemusten on todettu vahvistavan myönteisiä tunteita kotona (Illies ym., 2007). Tämän tutkimuksen mukaan työtyytyväisyys ja uupumusasteinen väsymys tuntuvat olevan toisistaan riippumattomia työn kokemisen piirteitä, sillä niiden välillä ei ollut yhteyttä äitien eikä isien aineistoissa. Isien aineistossa työtyytyväisyys ei ollut yhteydessä mihinkään muuhun tutkittuun työn piirteeseen, mutta äitien aineistossa se oli positiivisesti yhteydessä työn itsenäisyyteen. Työtyytyväisyyden ohella isien vähäinen uupumusasteinen väsymys ja äitien työn autonomia ja vähäiseltä tuntuva aikapaine selittivät vanhempien kokemaa positiivista siirräntää työstä kotiin. Se, miksi äitien uupumusasteisen väsymyksen vähäisyys ei selittänyt samalla ta-

valla positiivista siirräntää kuin isillä, johtuu todennäköisesti siitä, että äideillä työn aikapaine oli lisäksi hyvin vahvasti ja myönteisesti yhteydessä heidän uupumusasteiseen väsymykseen. Äitien uupumusasteisen väsymyksen yhteys positiiviseen työn siirräntään muodostui siis ilmeisesti työn aikapaineen kautta.

5.5 Vanhemman työn merkitys lapsen arjessa

Vaikka tämän tutkimuksen tavoitteena ei ollut selvittää lasten tietojen tarkkuutta vanhempiensa työstä, huomattiin kuitenkin, että lapset tiesivät melko tarkkaan, mitä työtä heidän vanhempansa tekivät ja millaista se oli pääpiirteissään. Asia oli helppo tarkistaa, sillä vanhemmat olivat kyselylomakevastauksissaan kertoneet omasta työnkuvastaan. Lasten hyvät tiedot vanhempiensa työstä on havaittu aikaisemmissakin tutkimuksissa (mm. Abramowitch & Johnson, 1992; Piotrkowski & Stark, 1987).

Lapset arvioivat vanhempiensa pitävän työstään keskimäärin joko jonkin verran tai paljon, ja lasten mielestä heidän vanhempansa olivat useimmiten töissä sopivasti. Lapsilla oli kuitenkin vanhempiensa työhön liittyviä toiveitakin. Tässä tutkimuksessa toiveita esitti noin puolet lapsista, tytöt useammin kuin pojat. Tulokset muistuttavat suomalaisen aineistoon perustuvaa tutkimusta (Wierda-Boer & Rönkä, 2004), jossa 16-vuotiaista noin puolella oli toive äitiensä työstä ja noin kolmanneksella isiensä työstä ja lisäksi tytöillä enemmän toiveita kuin pojilla, kuten tässäkin tutkimuksessa. Tässä tutkimuksessa yli puolet lasten toiveista liittyi yhteisen ajan lisääntymiseen, ja erityisesti lapset toivoivat vanhempiensa tulevan aikaisemmin kotiin. Ilmeisesti suuri osa vanhemmista ajattelee, että kello 16 ja 17 ovat sopivia kotiintuloaikoja, mutta lasten mielestä ne ovat liian myöhäisiä. Lapsi ja aikuinen tuntuvat hahmottavan ajan eri tavalla, mutta asiaa ei tule yleensä kysyttyä lapselta itseltään. Lapset eivät kuitenkaan toivoneet mitään erityistä yhteistä tekemistä vanhempiensa tullessa töistä kotiin, vaan lapsille oli tärkeää, että vanhempi oli saatavilla tarvittaessa. Tämän vuoksi on helppoa ymmärtää myös se, etteivät lapset pitäneet vanhempiensa ilt- ja yötyöstä, mikä on todettu myös aikaisemmissa tutkimuksissa (Piotrkowski & Stark, 1987). Tässä tutkimuksessa raha ei ollut erityinen vanhempien työhön liittyvä toive, vaikka joissakin isompia lapsia koskevissa tutkimuksissa (Wierda-Boer & Rönkä, 2004) erityisesti poikien toiveet ovat liittyneet rahaan. Tässäkin tutkimuksessa pojat esittivät äitinsä työstä rahaan liittyviä toiveita useammin kuin tytöt. Tässä tutkimuksessa pojat mainitsivat työn, erityisesti äidin työn hyväksi puoleksi rahan. On vaikeaa selittää, miksi nimenomaan pojat liitivät rahan työn ja erityisesti äitiensä työn toiveeksi ja äitiensä työn hyväksi puoleksi. Jos äidit puhuisivat kotona rahasta enemmän kuin isät, rahan luulisi ilmenevän enemmän myös tyttöjen vastauksissa.

Kotona tehtävä työ ei ole aina lapsen kannalta paras vaihtoehto. Erityisesti jos isä työskenteli kotona, suuri enemmistö lapsista toivoi tässä tutkimuksessa enemmän yhteistä aikaa isänsä kanssa. Myös lasten muissa vastauksissa tulivat esille vanhempien kotona tehtävän ansiotyön lasta rajoittavat piirteet: lasten piti

olla hiljaa työpuheluiden aikana tai lapsi ei saanut olla vapaasti omassa kodissaan, jos perheessä oli hoitolapsia. Joissakin aikaisemmissa tutkimuksissa (mm. Piotrkowsk & Stark, 1987) on tuotu esille kotona tehtävän etätöiden monitahoisuus lapsen kannalta. Jos vanhempi on kotona, mutta ei emotionaalisesti läsnä tai saatavilla, se voi tuntua lapsesta huonommalta kuin se, että vanhempi kävisi työssä muualla. Lisäksi on muistettava ne lapset, jotka nauttivat yksinolosta kotona koulun jälkeen, vaikka he olivat tässäkin tutkimuksessa vähemmistönä. Voidaan myös pohtia, onko raja työn ja vapaa-ajan välillä hämärtynyt tietotekniikan uudistusten myötä, jos uskomme, että meidän tulee olla 24 tuntia vuorokaudessa tavoitettavissa. Tämä on tavallista erityisesti informaatioteknologian alalla, mutta yhä laajemmin myös muissa töissä (Keinänen, 2006). Vanhemman kotona työskenteleminen ei poista hänen stressiään, vaan muuttaa sen toisenlaiseksi, millä on vaikutusta lapseen, mutta eri tavalla kuin jos vanhempi olisi kodin ulkopuolella töissä.

Yhteisen ajan jälkeen lapset toivoivat vanhemmilleen toiseksi useimmin joko sijainniltaan, tehtäviltään tai palkaltaan toisenlaista työtä. Tämä liittyi monesti lapsen toiveeseen vanhemman työn fyysisen tai psyykkisen rasittavuuden vähenemisestä. Varsinkin äidit olivat tässä tutkimuksessa tietoisia lastensa yhteisen ajan toiveista, mutta voidaan kysyä, kuinka moni vanhempi on yleisesti tietoinen siitä, että heidän lapsensa on huolissaan vanhempansa työn fyysisistä ja henkisistä rasituksista. Vanhemmat eivät ole näistä yleensä tietoisia, sillä vanhemmilla ei ole tapana kysyä tällaisia asioita lapsiltaan, ja voi olla, etteivät vanhemmat ajattele lastensa pohtivan heidän työtään näin laaja-alaisesti. Tutkijana sain monta kertaa ihmetellä lasten monelta kannalta pohdittuja, usein analyttisiäkin vastauksia.

Tässä tutkimuksessa lasten mielestä vanhempien työn paras asia oli suveenasti raha. Reilusti yli puolet lapsista toi tämän työn hyvän puolen esille, mikä vastaa Galinskyn (2000) tutkimuksen tuloksia. Rahan yhdistämistä nimenomaan äitien työn toiveeksi tai äitien työn parhaaksi puoleksi ja nimenomaan pojilla on ihmetelty jo tämän luvun alkupuolella. Lapset pitivät vanhempien työn hyvänä puolena myös sitä, että vanhempi pitää työstään, mikä kertoo lapsen kyvystä ajatella toisen ihmisen näkökulmasta. Lapset nauttivat myös siitä, jos he pääsevät mukaan vanhempansa työpaikalle, mutta oli yllättävää kuulla, että vain harvat lapset olivat esittäneet tämän toiveensa vanhemmilleen.

Tämän tutkimuksen lapsilla oli vähemmän huolia kuin toiveita vanhempiensa työstä. Noin viidenneksellä lapsista oli huolia isiensä työstä ja noin kymmenesosalla äitiensä työstä. Tytöt olivat kuitenkin enemmän huolissaan kuin pojat ja varsinkin isien työstä. Tässä tutkimuksessa huolista puhui huomattavasti harvempi lapsi kuin Galinskyn (2000) tutkimuksessa, jossa huolia oli yli puolella lapsista. Tulosten eroavaisuus voi johtua siitä, että Galinskyn (2000) tutkimuksessa asiaa tutkittiin kysymällä, mikä on pahin asia vanhemman työssä. Tässä tutkimuksessa sen sijaan kysyttiin: "Onko sinulla äidin/isän työhön liittyviä huolia (ja jos on, niin minkälaisia)?" Äidin ja isän työhön liitettiin osin erilaisia huolia. Molempien osalta oltiin huolissaan työn fyysisestä turvallisuudesta. Äidin työssä huolettivat myös työssä jaksaminen laajemmin sekä työpai-

kan ihmissuhteet ja isien työssä pitkä työaika. Myös Galinskyn (2000) tutkimuksessa vanhempien työn huonoimpana puolena pidettiin stressiä ja ajan puutetta. Tässä tutkimuksessa lapset mainitsivat usein vanhempien työhön liittyvistä toiveista ja huolista kertoessaan, etteivät he halua pahoittaa vanhempiensa mieltä kertomalla heille aikatoiveistaan tai vanhempien työhön liittyvistä huolistaan.

Yleinen sekä äitien että isien työn negatiivisen siirrännän ilmenemismuoto oli, ettei vanhempi jaksanut työstä johtuvan väsymyksen vuoksi puuhastella lapsen kanssa. Lasten mielestä vielä tätäkin yleisempi negatiivisen siirrännän ilmenemismuoto isillä oli se, että he vetäytyivät omiin oloihinsa raskaan työpäivän jälkeen, mistä myös isät olivat samaa mieltä. Tämä tutkimustulos vastaa Repettin (1994) tuloksia isien tyypillisistä tavoista toimia kotona raskaan työpäivän jälkeen. Kaikissa näissä vastaukset olivat kuitenkin harvoin ja silloin tällöin tapahtuvien asioiden välimaastossa eli eivät hyvin yleisiä. Tämän tutkimuksen mukaan kodeissa ei juurikaan puhuta negatiivisista työasioista lapsen kuullen. Voi olla kuitenkin, että lapset kuulevat asioita, joita heidän ei pitäisi kuulla, sillä he olivat tietoisia esimerkiksi vanhempiensa työtapaturmista ja ihmissuhdevaikeuksista töissä. Toisaalta tutkimuksen toteutusajankohta, lammavuosi 2009, ei näkynyt lasten vastauksissa vanhempien lomautuspelkoina tai epävarmuutena työn suhteen. Vain muutama lapsi mainitsi asiasta. Tämä joko vahvistaa sitä, etteivät vanhemmat puhu työnsä kielteisistä asioista, tai sitten lapset eivät halunneet puhua asiasta tutkijalle. Jälkimmäinen vaihtoehto ei tunnu kuitenkaan todennäköiseltä, sillä lapset kertoivat lyhyen tutkimustapaamisen aikana seikkaperäisesti perheenjäsentensä vakavistakin sairauksista ja omista murheistaan.

Vaikka vain joka kymmenes lapsista koki vahvaa negatiivista työn siirrättä, voidaan kysyä, pitäisikö kenenkään lapsen tuntea niin vanhempien työn vuoksi. Luku muuttuu suureksi, kun tiedetään negatiivisen siirrännän suora yhteys lapsen oireisiin ja tämän itsearvostukseen. On kuitenkin muistettava, että lapsen kokema positiivinen vanhemman työn siirrättä selitti myös suoraan lasten itsearvostuksen myönteisyyttä, joka puolestaan oli negatiivisesti yhteydessä lapsen oireisiin. Vanhemman työssäolo vaikuttaa siis lapsen arjessa ja hänen hyvinvointiinsa sekä positiivisesti että negatiivisesti tilanteen mukaan.

Vanhempien työllä oli yhteyttä lapsen kokemaan ohjaavaan kasvatukseen erikoisella tavalla, kun yhdistettiin monen informantin tiedot: mitä uupuneempi äiti oman arvionsa mukaan oli, sitä useammin lapset pitivät kasvatusta ohjaavana. Äitien uupumusasteisella väsymyksellä ei ollut kuitenkaan yhteyttä lasten kokemaan negatiiviseen työn siirrättään, mutta äitien omista arvioista heidän uupumusasteinen väsymyksensä oli myönteisesti yhteydessä vain negatiivisen siirrännän kokemiseen. Näiden tulosten perusteella näyttää siltä kuin äidit kompensoivat uupumusasteisesta väsymyksestä selittyviä negatiivisia tuntemuksiaan olemalla vastaanottavaisempia lapsen vuorovaikutukselle. Myös Repetti (1997) on todennut tutkimuksessaan äitien olevan stressaavan työpäivän jälkeen kiinnostuneempia lapsistaan kuin muuten. Repetti (1997) arvelee äitien kompensoivan työstressiä perhe-elämällä, ja hän arvelee myös las-

ten pyrkivän muuntamaan nimenomaan äitiensä käyttäytymistä huonon päivän jälkeen ja auttavan äitejä vuorovaikutuksessa niin, että he voivat olla responsiivisempia huonon päivän jälkeen kuin muuten. Tämä voisi olla yksi selitys tähän yllättävään tutkimustulokseen. Myös äitien persoonallisuustekijät, joita en tässä tutkimuksessa tarkastellut, voivat selittää äitien uupumusasteisen väsymyksen ja ohjaavan kasvatuksen myönteistä yhteyttä.

Lapset olivat omien arvioidensa mukaan taipuvaisia ehkäisemään käyttäytymistään ja peittelemään tunteitaan vanhemman tullessa väsyneenä kotiin. Myös aikaisemmissa tutkimuksissa (mm. Galinsky, 2000; Näsman, 2003) lasten on todettu tarkkailevan työssäkäyvien vanhempiensa mielialoja ja sopeuttavan käyttäytymistään sen mukaisesti. Itse asiassa Näsmanin (2003) esittämät coping-muodot (hyväksyntä, avuliaisuus, lohduttaminen, perääntyminen, protesti) edustavat tulosten analyysissa käyttämäni Pulkkinen (1994, 2002) mallin nelikenttiä, jotka kaikki ilmenivät tässä tutkimuksessa lasten vastauksissa. Tämä tutkimus vahvisti myös aikaisempien tutkimusten (Galinsky, 2000; Repetti, 1997) tuloksia siitä, että lapset käyttäytyivät pikemminkin hyvin kuin haastavasti, jos he huomasivat vanhempiensa olevan väsyneitä. Tässä tutkimuksessa sekä lapset että vanhemmat näkivät lapsen käyttäytymisen samansuuntaisesti, vaikka lapset kuvasivatkin käyttäytymistään sopeutuvammin kuin vanhemmat.

Ilmeisesti lapset yrittävät mukautuvalla käyttäytymisellä saada vanhempansa emotionaalisesti takaisin (Repetti, 1997). Lapset kertoivat usein antavansa vanhemman levätä tai auttavansa häntä jollakin tavalla, että vanhempi jaksaa levättyään olla hänen kanssaan. Tässä ilmenee myös psyykkisen itsesäätelyn prososiaalinen luonne (Aro, 2011a) sekä lapsen kyky ottaa toisen ihmisen tilanne ja ajatukset huomioon, vaikka mukana on myös lapsen ajatteluun ja ihmisyyteen kuuluvaa egosentrisyyttä. Lapsen kognitiivinen kehitys ei etene irrallaan sosiaalisista kokemuksista, vaan juuri sosiaalisissa tilanteissa lapsen on mahdollista yhdistää tietojaan todellisuuteen ja harjoitella. Vaikka tunteiden peittely ja vetäytyminen saattavat kuulostaa negatiivisilta tavoilta, niin Salon (2011) parisuhdeongelmiin liittyvän tutkimuksen mukaan vetäytyminen ikävästä tilanteesta on lapselle vähiten psyykkisesti kuormittava toimintamalli. Mistä kertoo sitten se, kun lapsi itse kertoo olevansa aggressiivinen vanhemman tullessa kotiin? Tarkoittaako se, ettei lapsella ole itsesäätelykykyä tai empatiaa, kertooko se lapsen eksternaalisista ongelmista vai onko se luottamusta siihen, että vanhempi kestää aggression? Tämä tutkimus ei anna siihen vastausta, vaan asiaa pitäisi tarkastella kussakin asiayhteydessä konteksti huomioon ottaen (Aro, 2011a). Joka tapauksessa tiedetään, että impulssien ehkäisy ja käyttäytymisen tukahduttaminen on tavanomaista vaikeampaa temperamentiltaan reaktiiviselle lapselle. Lisäksi häiriö emotionin säätelyssä voi olla joko ohimenevä tai jatkuva (Pulkkinen, 1994a).

Vanhempien työ näkyy lapsen arjessa edellä kuvatun mukaisesti hyvin monenlaisina ajatuksina, toiveina ja huolina. Vanhempien työ merkitsee myös päivittäisiä psyykkisen itsesäätelyn harjoituksia. Kouluikäiset prosessoivat myös aktiivisesti ammattihaaveitaan. Vanhempien välittämä kuva työstä ja lasten tunne siitä ovat tärkeä osa lasten työsosialisaatiota (Abramowitch & John-

son, 1992; Piotrkowski & Stark, 1987), joten ei ole yhdentekevää, millaisen kuvan vanhemmat työn tekemisestä välittävät. Varsinkin lasten näkemykset vanhempiansa tyytyväisyydestä voivat vaikuttaa lasten näkemyksiin työstä heidän omassa elämässään (Abramowitch & Johnson, 1992; Galinsky, 2000; Piotrkowski & Stark, 1987). Tämän vuoksi lapsen kokemus vanhempiansa työn siirrännästä on tärkeää ottaa huomioon lasten ja vanhempien välisessä vuorovaikutuksessa.

5.6 Lasten ja vanhempien näkemykset eivät aina kohtaa

Tässä tutkimuksessa perheiden äidit, isät ja lapset olivat samaa mieltä negatiivisesta työn siirrännästä kotiin ja lasten oireista sekä niiden keskinäisestä yhteydestä. Sen sijaan lähes kaikissa muissa siirrännän, kasvatuksen ja vanhempien työn piirteiden arvioissa ilmeni eroja vanhempien ja lasten välillä ja joskus myös äitien ja isien välillä, kuten monissa muissakin tutkimuksissa (esim. Piotrkowski & Stark, 1987). Tämä tutkimus vahvistaa toteamusta, että on tärkeää tutkia erikseen myös äitien ja isien kokemuksia, sillä perheen työt ovat edelleen kovin sukupuolituneet (mm. Grzywacz & Bass, 2003; Repetti, 1997).

Tässä tutkimuksessa vanhemmat arvioivat työn siirrännän negatiivisemmaksi kuin lapset, mutta vanhempien ja lasten vastaukset olivat yhteydessä toisiinsa. Myös Repettin (1997) tutkimuksessa isät kuvasivat työn siirrännää negatiivisemmin kuin lapset. Tässä tutkimuksessa isien ja lasten vastaukset erosivat eri osioissa toisistaan useammin kuin lasten ja äitien vastaukset. Kuten aikaisemmassakin tutkimuksessa (Repetti, 1997) on todettu, myös tässä tutkimuksessa isien työn negatiivinen siirrännä ilmeni yleensä siten, että isät vetäytyivät omiin oloihinsa, mistä myös lapset olivat samaa mieltä. Äidit ja lapset taas olivat samaa mieltä siitä, etteivät äidit jaksa työstä johtuvan väsymyksen vuoksi puuhastella lastensa kanssa ja että äidit suuttuvat helposti. Eri perheenjäsenet olivat samaa mieltä nimenomaan negatiivisen siirrännän esiintymisestä kotona, mutta positiivisesta siirrännästä perheenjäsenten arviot eivät olleet yhtenevät. Lasten kokema työn positiivinen siirrännä oli myönteisesti yhteydessä heidän minäkäsitykseensä, mutta vanhempien arvioissa positiivisella siirrännällä ei ollut mitään suoraa yhteyttä lasten hyvinvointiin. Työn positiivisella siirrännällä oli siis suurempi merkitys lasten kuin vanhempien vastauksissa.

Kun tarkasteltiin saman perheen vanhempien arvioita siitä, uskovatko lapset isän ja äidin pitävän työstään, huomattiin, että äidit arvioivat lastensa arviot alhaisemmiksi ja isät korkeammiksi kuin ne olivat. Tämä tulos on hieman yllättävä jo senkin vuoksi, että samassa perheessä äidit olivat työhönsä tyytyväisempiä kuin isät. Jos äidit ovat työhönsä tyytyväisiä, voidaan pohtia, suhtautuvatko äidit työssä olemiseensa kriittisemmin kuin isät, sillä isien ja lasten vastaukset olivat yhtenevät keskenään. Tämän tutkimuksen tulokset vastasivat Abramowitchin ja Johnsonin (1992) tutkimustuloksia, joissa varsinkin lasten ja isien vastaukset vastasivat toisiaan. Tosin heidän tutkimuksessaan tyttöjen ja poikien välillä ei ollut eroja, mutta tässä tutkimuksessa pojat arvioivat isiensä

työstään pitämisen korkeammaksi kuin tytöt. Muissa tutkimuksissa on saatu osin erilaisia tuloksia siitä, miten hyvin vanhempien arviot työtyytyväisyydestä ja lasten arviot vanhempiensa työtyytyväisyydestä vastaavat toisiaan. Piotrkowskin ja Starkin (1997) tutkimuksessa lasten, isien ja äitien käsitykset vanhempien työtyytyväisyydestä vastasivat vahvasti toisiaan eikä tyttöjen ja poikien välillä ollut eroja. Sen sijaan Galinskyn (2000) tutkimuksessa sekä äidit että isät arvioivat työtyytyväisyytensä korkeammaksi kuin lapset. Kun vanhemmat saivat arvioida lastensa näkemystä heidän työssäoloaikansa sopivuudesta, sekä isät että äidit arvioivat lastensa olevan tyytymättömämpiä kuin he oikeasti olivat, mutta nyt äitien ja lasten arviot olivat yhtenevät.

Päinvastoin kuin työn siirränän kohdalla, vanhemmat arvioivat toteuttavansa ohjaavaa kasvatusta paremmin kuin lapset arvioivat heidän tekevän. Lasten näkemykset äitiensä toiminnasta ja äitien omat näkemykset ohjaavasta kasvatuksesta olivat hieman yhtenevämmät kuin isien ja lasten vastaavat arviot, vaikka yhteydet molemmissa lasten ja vanhempien vertailuissa olivat varsin pienet. Vanhemmat siis haluavat nähdä itsensä parempina kasvattajina kuin lapset arvioivat heidän olevan.

Vanhemmat tuntuivat pohtivan kovasti ajankäyttöään lasten kanssa, sillä varsinkin äidit luulivat lastensa toivovan yhteistä aikaa vielä enemmän kuin lapset itse todellisuudessa toivoivat. Tästä huolimatta lasten ja äitien vastauksissa oli enemmän yhtenevyyttä kuin isien ja lasten vastauksissa. Myös Galinskyn (2000) tutkimuksessa 54 % vanhemmista luuli lastensa toivovan enemmän aikaa, mutta lapsista vain 10 % toivoi enemmän aikaa äitien kanssa ja 15,5 % isien kanssa. Tässä tutkimuksessa vanhempien vastaukset muistuttivat Galinskyn (2000) tutkimuksen lukuja, mutta lapsista vielä useammat eli noin kolmannes toivoi enemmän yhteistä aikaa niin isien kuin äitien kanssa. Vanhempien kärjistetyn korkea tietoisuus yhteisen ajan puutteesta lasten kanssa voi kertoa paitsi syyllisyydestä myös siitä, etteivät vanhemmat jostakin syystä osaa kuvitella lasten kaipaavan muuta kuin aikaa. Vanhempien taipumus ajatella työn häiritsevän lasta näkyy myös siinä, ettei vanhemmista juuri kukaan osannut ajatella lastensa olevan tyytyväisiä heidän työhönsä. Noin 40 % lapsista ei kuitenkaan esittänyt mitään toivetta vanhempiensa työhön nähden. Se, ettei lapsi esittänyt työtoiveita, voi johtua myös siitä, ettei hänelle tullut sellaisia mieleen haastattelutilanteessa. Vanhemmat sen sijaan saivat miettiä vastaustaan rauhasa kotona. Tästä huolimatta lasten ja vanhempien vastausten epäsuhta on huomattava. Tässä tutkimuksessa vanhemmat olivat kuitenkin kaikista vastausten epäsuhdasta huolimatta paremmin tietoisia lastensa toiveiden sisällöstä kuin Galinskyn (2000) tutkimuksessa, jossa kolmannes lapsista toivoi vähempää stressaantuneisuutta vanhemmiltaan, mutta vanhemmista vain pari prosenttia arveli lastensa vastaavan näin. Tässä tutkimuksessa lasten ja vanhempien ilmoittamat toiveet vastasivat sisällöltään toisiaan, mikä on ehkä yllättävääkin, sillä vastaajille ei annettu listaa vastausvaihtoehdoista.

Vanhempien arvelut lastensa huolista ja lasten ilmoitukset huolten olemassaolosta olivat yhtenevät silloin, kun lapsella ei ollut huolia. Sen sijaan, jos lapsi ilmoitti olevansa huolissaan jostakin vanhempansa työhön liittyvästä asi-

asta, vain reilu kolmannes vanhemmista arveli lapsellaan olevan hänen työhönsä liittyviä huolia. Vanhempien tietämättömyys lastensa huolista voi johtua siitä, etteivät vanhemmat ole koskaan kysyneet asiaa lapsiltaan, tai siitä, että lapsi peittää huolensa vanhemmaltaan lojaalisuussyistä. Voi olla myös niin, että lapsi ja aikuinen ymmärtävät huoli-sanan eri tavalla. Tämän tutkimuksen mukaan moni lapsi jää kuitenkin huolineen ainakin osittain ymmärtämättä kotonaan. Vanhemmat osasivat arvioida parhaiten lastensa huolet vanhempien työssä jakamisesta. Sen sijaan vanhemmat yliarvioivat lastensa huolet työn riittävydestä ja rahahuolista ja aliarvioivat huolet vanhempien fyysisestä turvallisuudesta ja yllättäen myös lapsen ajankaipuusta, vaikka toiveissa vanhemmat olivat yliarvioineet lasten aikatoiveet.

Sekä lapset että vanhemmat olivat samaa mieltä siitä, että lapset reagoivat yleensä mukautuen ja tottelevaisesti siihen, että vanhempi tulee töistä kotiin väsyneenä. Myös toiseksi yleisimmästä reagoitavasta eli rakentavasta ilmaisuista kaikki perheenjäsenet olivat yksimielisiä. Lapset itse sen sijaan kertovat reagoivansa usein myös varautuneesti ja tunneilmaisunsa tukahduttaen, mitä vanhemmat eivät tuntuneet havaitsevan. Sen sijaan vanhemmat, varsinkin äidit, havaitsivat lapsen käyttäytymisessä enemmän aggressiivisuutta ja pahantuulisuutta kuin lapset itsearvioissaan sanoivat. Myös Galinsky (2000) huomasi samansuuntaisia havaitsemiseroja: kun lapsi kertoi auttavansa äitiään, äiti saattoi pitää lapsensa käyttäytymistä äänekkäänä ja levottomana. Voi olla, että lapsi mielestään hillitsee itseään, mutta pettymyksen hetkellä lapsen psyykkinen itsesäätely näyttää vanhemmista toisenlaiselta kuin lapsi tarkoittaa. On miettimisen arvoinen asia, että lapsi mielestään ehkäisee tunneilmaisuaan, mutta vanhemmista lapsen toiminta on aggressiivista: tällöin lapsen ja vanhemman ajatukset eivät kohtaa. Isien arviot tunteiden ehkäistymisestä olivat tässä tutkimuksessa lähempänä lasten arvioita, mutta se, että isistä kolmannes jätti vastaamatta, voi vääristää tuloksia. On myös syytä huomata, että lapset voivat todellisuudessa käyttäytyä äitejään ja isiään kohtaan eri tavalla, mutta sen ei pitäisi olla yhteydessä siihen, miten yhtenevästi lapset ja vanhemmat näkevät lapsen psyykkisen itsesäätelyn. Lapsen reagoimiseen vaikuttaa paitsi hänen tunnesuhteensa vanhempaan, myös ajankohta, jolloin vanhempi tavataan ensimmäisen kerran töiden jälkeen. Tässäkin tutkimuksessa isät tekivät pitempiä työpäiviä, joten on hyvin todennäköistä, että äidit kohtaavat ensimmäisenä lapsensa ja vastaanottavat lapsen päivän kokemukset (Repetti, 1997).

5.7 Lapsen kohtaaminen ja toiminnalliset tutkimusmenetelmät

Tässä tutkimuksessa lasten näkemyksiä vanhempiensa työstä, vanhempiensa työn positiivisesta ja negatiivisesta siirrännästä sekä omista oireistaan ja itsearvostuksestaan tutkittiin pääasiassa tietokonesovelluksen avulla, mutta myös sarjakuvien puhe- ja ajatuskuplia täydentämällä sekä perinteisesti haastatteleamalla. Haastattelu oli luonnollinen tapa aloittaa lasten tutkimus. Lämmittelykysymyksissä muutama lapsi kertoi jo kotoa pois muuttaneesta vanhemmastaan

kuin tämä asui vielä kotona, joten oli hyvä, että perustiedot perhemuodosta oli kerätty jo tutkimuslupavaiheessa. Keskustelun ohessa voitiin sopia lapsen kanssa, millä nimellä hän halusi kutsuttavan perheeseen mahdollisesti kuuluvaa äiti- tai isäpuolta. Lapsen lämmittelykysymyksissä antamat vastaukset on hyvä muistaa tarkkaan, sillä lapsi ilahtui tutkimuksen kuluessa, kun hän huomasi tutkijan muistavan hänen lemmikkinsä tai harrastuksensa tai minkä muun tahansa lapsen tutkimustilanteen alussa mainitseman asian. Lapsen havaitsema tutkijan kiinnostus hänen sanomisiaan kohtaan lujittaa lapsen luottamusta tutkijaan.

Lapselle tietokonesovelluksena esitetyt viisiportaiset Likert-tyyppiset arviointikysymykset osoittautuivat hyvin toimivaksi menetelmäksi tässä tutkimuksessa. Lapsilla ei tuntunut olevan mitään vaikeuksia vastata viisiportaisiin vaihtoehtoihin, mikä on todettu 8-vuotiaita tutkittaessa jo aikaisemminkin (esim. Rebok ym., 2001). Päinvastoin jotkut lapset kaipasivat keskimmäistä vaihtoehtoa, kun heidän kokemistaan internaalisista ja eksernaalisista oireista kysyttiin kyllä- ja ei-vaihtoehdoin. Tämä voi johtua siitä, että 9–10-vuotias osaa jo ajatella, että ihmisellä voi olla kaksi tunnetta yhtä aikaa eivätkä asiat ole enää niin mustavalkoisia kuin aikaisemmin (Flavell, 2000; Stone & Lemanek, 1990). Toisaalta on todettu, että vain kahden vaihtoehdon antaminen lapselle tuottaa todennäköisesti tarkimman arvion (Chambers & Johnston, 2002). Tässä tutkimuksessa ei tullut esille, että lapset olisivat vältelleet tai suosineet vastausvaihtoehtojen ääripäitä. Aikaisemman tutkimuksen (Chambers & Johnston, 2002) mukaan 7–9- tai 10–12-vuotiailla ei ole todettukaan enää taipumusta ääripäävastauksiin. Tietokonesovelluksen paluunäppäin osoittautui myös tarpeelliseksi, sillä joskus lapsi halusi korjata tai tarkistaa vastaustaan. Tässä tutkimuksessa lapsilla ei ollut taipumusta arvioida asioita systemaattisesti yläkanttiin, mistä todistaa se, että lapset arvioivat vanhempiensa työn siirrännän positiivisemmaksi kuin vanhemmat itse, mutta kokemansa ohjaavan kasvatuksen negatiivisemmaksi kuin vanhemmat.

Tietokonesovellus oli edellä kuvatun lisäksi toimiva myös siinä, että se motivoi lasta. Lapset olivat silminnähden innostuneita, kun tutkijalla oli tietokone mukanaan, ja myös aremmat lapset unohtivat nopeasti tutkimustilanteen. Strandell (2010) tosin kyseenalaistaa lapsiystävällisten tutkimustekniikoiden kehittämisen ja näkee sen voivan jopa vahvistaa aikuisten ja lasten pitämistä vastakohtina. Mielestäni lapsen vastausmotivaation pitäminen hyvänä ei ollut tässä tutkimuksessa eettisesti arveluttavaa, vaan päinvastoin pidän sitä lapsen kunnioittamisena ja hänen kehitystasonsa huomioon ottamisena. Tietokonekysymysten lukeminen oli kuitenkin joillekin työlästä, joten luin kysymykset muutamalle kymmenelle lapselle ääneen. Vaikka olin testannut tietokonesovelluksen lapsilla etukäteen, jo kymmenen lapsen tutkimisen jälkeen huomasin, että sana ”oma-aloitteinen” oli lapsille vaikea, minkä jälkeen selvensin sen pyytämättä kaikille lapsille. Myös käsitteet ”usein” ja ”harvoin” selitin kaikille lapsille jo mittarin selvittämisen alkuvaiheessa ennen tietokonesovelluksen alkamista. Sanaston miettiminen tutkimuksissa yleensä, ja varsinkin lasten tutkimuksissa, on tärkeää tutkimuksen validiteetin ja reliabiliteetin kannalta.

Lasten on todettu vastaavan helposti ”en tiedä” (esim. Kirmanen, 2000). Tässä tutkimuksessa havaitsin tämän vastaustaipumuksen muutaman kerran haastattelukysymyksissä, mutta en kertaakaan tietokonesovellustehtävissä. Koin myös päinvastaisia tilanteita lasten kanssa, kun he lyhyen tutustumisen jälkeen kertoivat avoimesti perheensä vaikeista asioista tai omista huolistaan. Kaiken kaikkiaan lasten on arveltu kontrolloivan sosiaalista toimintaansa vähemmän kuin aikuisten, joten heidän oletetaan kertovan asioista aikuisia helpommin (Boggs & Eyberg, 1990). Lapsen avoimuus voi aiheuttaa myös eettisesti vaikean tilanteen, jos lapsi alkaa kertoa lastensuojelua vaativista asioista elämässään, joten tutkijan pitää olla valmistautunut myös tähän. Vuorovaikutuksen rakentamisessa lapsen kanssa ei tule kuitenkaan ylikorostaa lasten haavoittuvuutta. Ammattitaitoinen tutkija osaa arvioida lapsen kypsyiden oikein sekä kunnioittaa lapsen perus- ja ihmisoikeuksia eettisesti luotettavalla tavalla (Nieminen, 2010). Tutkijana jouduin olemaan eettisesti valppaana, kun erään lapsen vanhempi ei ollut antanut tutkimuslupaa, mutta lapsi tuli kysymään, milloin hän voi tulla juttelemaan. Yksikin tutkimushaastattelu voi olla lapselle tärkeä kohtaaminen ja mieleenpainuva tapahtuma, jonka arvoa tutkija ei voi tietää.

Lasten egosentrisyys ja taipumus konkretiaan tulivat selvästi esille tutkimuksen aikana, vaikka lapset pystyivät myös toisaalta-toisaalta-pohdintaan. Kun lasten piti arvioida tietokonesovelluksessa, miten usein äiti auttaa lasta koulutehtävissä, jos lapsi tarvitsee niissä apua, lapsi ei halunnut yleensä arvioida koko väittämää, ellei hän tarvinnut koskaan apua tehtävissä. Tehtävissä lapsi sai arvioida myös, miten usein vanhemmat valvovat lastensa tietokoneen käyttöä. Ellei lapsen kotona ollut tietokonetta, hän kertoi sen. Tämä kertoo lapsen konkretiaan taipuvaisuuden lisäksi myös hänen rehellisyydestään ja halustaan vastata totuudenmukaisesti, sillä lapsella olisi ollut niin halutessaan mahdollisuus vastata mitä tahansa ja edetä seuraavaan tehtävään. Minäkuva-arvioissa lapsi saattoi jäädä konkretian vangiksi pohtiessaan eilisen tapahtumia, vaikka kysymyksissä käsiteltiin tuntemuksia yleisemmällä tasolla. Myös kuvien puhekuplien täydennyksissä lapsi sijoitti itsensä usein välittömästi kuvaan ja hänen oli vaikea keksiä puhekuplaan sanottavaa, ellei hän esimerkiksi nähnyt koskaan vanhempansa töihinlähtöä.

Joskus lapsen pohdintakyky yllätti. Lapsi saattoi pohtia eri väsymyksen lajeja ja kertoa, milloin vanhemman väsymys johtui työstä ja milloin esimerkiksi ihmissuhdeasioista. Myös lapsen kyky työn yksilöllisen ja yhteiskunnallisen merkityksen pohdintaan ihastutti. Lapsi saattoi harkita vanhemman työn parhaaksi puoleksi sitä, että vanhempi itse tykkää työstään ja että se tekee vanhemman onnelliseksi ja iloiseksi. Lapsi saattoi myös pohtia auttamisen ja teiden rakentamisen yleishyödyllistä ja yhteiskunnallista merkitystä.

Tutkimushaastattelut tehtiin kouluissa, mitä pidän hyvänä tutkimuspaikkana ainakin tähän tutkimusasetelmaan, vaikka ajoittaiset kouluelämän tapahtumat (esim. kuulutukset, välitunnit, remontit) häiritsivät joskus hieman tutkimuksen suorittamista. Koulussa tutkijan on suhteellisen helppo olla niin neutraali kuin mahdollista. Luulen, että myös tutkittavat lapset suhtautuvat koulus-

sa suoritettavaan tutkimukseen kuin koulutehtävään, mikä voi helpottaa tutkimuksen toteuttamista. On hyvä tiedostaa, että tutkimuspaikan valtasuhteet ja rakenteet vaikuttavat koko tutkimusprosessiin ja joskus myös tutkimukseen osallistumiseen (Strandell, 2010), mutta ainakin tässä tutkimuksessa lapset olivat täysin tietoisia tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Tätä aihekokonaisuutta voitaisiin tutkia myös erilaisista lähtökohdista, kuten päiväkirjantai havainnointimenetelmin, vaikka niiden toteuttaminen onkin haasteellista ja vaatisi myös perheiltä toisenlaisen sitoutumisen. Tämä tutkimus vahvisti aikaisemmissa tutkimuksissa (mm. Brannen ym., 2000; Kirmanen, 2000; Lahikainen ym., 1995) todetun asian, että toiminnalliset menetelmät soveltuvat erityisen hyvin lasten tutkimiseen, ja yhtä tällaista menetelmää (tietokonesovellusta) myös kehitettiin tässä tutkimuksessa.

5.8 Tutkimuksen vahvuudet ja rajoitteet sekä jatkotutkimustarpeet

Tämän tutkimuksen tärkeimmät vahvuudet liittyvät tutkimusaiheeseen ja tutkimusasetelmaan. Muut vahvuudet ovat käytetyt aineistonkeruumenetelmät, työn positiivisen siirränän huomioon ottaminen negatiivisen siirränän ohella sekä katoanalyysi.

Tässä tutkimuksessa vanhempien työn siirränän yhteyksiä alakouluikäisten lasten hyvinvointiin tutkittiin vertailemalla samojen perheiden äitien, isien ja lasten näkemyksiä asiasta, mikä on ollut maailmalaaajuisestikin harvinainen tutkimusnäkökulma. Vanhempien työn yhteyksiä lasten hyvinvointiin on tutkittu erityisesti pikkulapsiperheissä ja jonkin verran myös nuorten kohdalla, mutta alakouluikäiset ovat jääneet ikään kuin välivaiheessa olevina huomiomatta. Lapsen aktiivisuus perhesuhteiden osapuolena on sivuutettu usein tutkimuksissa kokonaan (Forsberg, 2003). Alakouluikä on kuitenkin valmistautumista nuoruusikään ja tärkeä kehitysvaihe esimerkiksi sosiaalisen ja kognitiivisen kehityksen kannalta, myös työsosialisaation kannalta. Aikaisempaan laajaan kouluikäisiä koskevaan tutkimukseen (Galinsky, 2000) verrattuna tässä tutkimuksessa tarkastellaan laajemmin lapsen psyykkistä itsesätelyä ja myös lapsen itsearvostus otetaan huomioon yhtenä hyvinvoinnin mittarina.

Tässä tutkimuksessa lapset tulivat näkyviksi paitsi itsearviointiensa kautta, myös äitiensä ja isiensä arvioimina, jolloin tutkimuksessa toteutui monen informantin näkökulma, mitä on pidetty monipuolisen tiedon lähtökohtana (esim. Tirkkonen ym., 2004). Vaikka varsinkin lasten itsearvioita on pidetty usein epäluotettavina, tutkimusten (Rebok ym., 2001; Riley, 2004) mukaan lapset arvioivat omaa vointiaan varsin luotettavasti jo 6-vuotiaana ja 8-11-vuotiaana vielä luotettavammin. Tässäkin tutkimuksessa äidit, isät ja lapset olivat varsin yksimielisiä lasten oireiden ilmenemisestä. Näin ollen lasten itsearvioita voidaan pitää tässä tutkimuksessa myös vahvuutena. Työn ja perheen hyvinvoinnin tutkimus on aika ajoin keskittynyt liikaa äidin ja lapsen vuorovaikutuksen tut-

kimiseen. Tässä tutkimuksessa isien ja äitien näkemyksiä työn yhteyksistä perhe-elämään tarkasteltiin toisistaan erillisinä, myös suhteessa lasten vastauksiin.

Yhtenä tutkimuksen vahvuutena voidaan pitää sitä, että tutkimuksessa otettiin huomioon myös positiivinen työn siirrännä; usein on keskitytty tutkimaan vain negatiivisen siirrännän yhteyttä perhe-elämään. Vanhempien työn positiivisen työn siirrännän yhteyksistä perheen hyvinvointiin on kuitenkin olemassa tieteellisesti todettua näyttöä (esim. Kinnunen ym., 2006). Tämän tutkimuksen vahvuutena on myös aikaisempiin tutkimuksiin verrattuna korkea tutkimukseen osallistuneiden perheiden osallistumisprosentti sekä tutkimusjoukon vertailu tutkimuksesta kieltäytyneisiin perheisiin (katoanalyysi). Tutkimusjoukko ja katoanalyysijoukko vastasivat taustatiedoiltaan hyvin toisiaan, paitsi taloudellisen tilanteen arvion osalta. Tutkimuksesta kieltäytyneillä perheillä oli jonkin verran kireämpi taloudellinen tilanne kuin niillä perheillä, jotka osallistuivat tutkimukseen. Joskus osallistumattomuuteen vaikutti vanhempien työttömyys, jolloin myös taloudellinen tilanne on yleensä normaalia kireämpi. Kun perheisiin otettiin yhteyttä koulujen kautta, se ei rajannut mitään perhetyyppisiä tutkimusjoukon ulkopuolelle. Tämän tutkimuksen vahvuutena voidaan pitää myös uusien toiminnallisten lasten tutkimusmenetelmien käyttämistä ja kehittämistä aineistonkeruussa (erityisesti tietokonesovellus) ja sitä, että joitakin asioita tarkasteltiin monen eri tutkimusmenetelmän kautta, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta.

Tutkimukseen liittyvät rajoitteet koskevat tutkimusjoukon edustavuutta Suomen oloissa, tiedonhankintamenetelmiä, poikkileikkaustutkimusta sekä joitakin käytettyjä menetelmiä. Koko Suomen lapsiperheisiin verrattuna tässä tutkimuksessa oli jonkin verran enemmän avioliitossa eläviä pariskuntia ja monilapsisia perheitä sekä vastaavasti vähemmän yksinhuoltajaperheitä ja yksilapsisia perheitä. Vanhemmat vastasivat työhön liittyviltä taustatiedoiltaan hyvin Suomen työtä tekeviä vanhempia muilta osin paitsi koulutustaustansa ja tekemiensä työtuntien suhteen. Tässä tutkimuksessa vanhemmat olivat jonkin verran koulutetumpia kuin Suomen aikuiset keskimäärin ja he tekivät oman ilmoituksensa mukaan enemmän työtunteja kuin Suomen työntekijät keskimäärin. Korkean koulutustaustan on todettu olevan yhteydessä yksilön hyvinvointiin (Salmi, 2004b), joten voi olla, että se osaltaan vaikutti siihen, etteivät vanhempien tekemät työtunnit selittäneet millään tavalla työn siirrännää eivätkä lasten hyvinvointia. On kuitenkin hyvä huomata, että lapsen suurin toive vanhempiensa työtä kohtaan oli nimenomaan lisää yhteistä aikaa vanhemman kanssa. Tähän tutkimukseen osallistuneiden vanhempien työhön liittyvien tietojen vertaileminen Tilastokeskuksen tietoihin on osin ongelmallista, sillä tämän tutkimuksen vanhemmat olivat iältään 29–50-vuotiaita, mutta valtakunnallisissa tilastoissa ovat mukana kaikki työssäkäyvät aikuiset. Kun tiedetään, että vanhemmissa ikäluokissa on vähemmän koulutettuja työntekijöitä, osa tutkimusjoukon korkeammasta koulutustasosta koko Suomen aikuisiin verrattuna selittyy tällä. Isien ja äitien väliset erot taustatiedoissa noudattivat hyvin valtakunnallista suuntausta, myös siinä, että äidit työskentelivät isiä useammin osa-aikatyössä ja tilapäisessä tai määräaikaisessa työsuhteessa

Toisena tutkimuksen rajoitteena voidaan pitää tutkimusaineiston koostumista äitien, isien ja lasten itsearvioista. Vastaukset perustuivat siihen, miten vastaaja ymmärsi kysymykset, miten tarkkoja havaintoja hän osasi tehdä kysytyistä asioista ja mitä hän halusi kertoa ja miten ilmaista asiansa tutkijalle. Vanhemmat vastasivat kuitenkin suurimmaksi osaksi kyselylomakkeen viisiportaisella asteikolla, mikä ei anna niin paljon vastausmahdollisuuksia kuin avoimet kysymykset. Avointen kysymysten kohdalla tulikin esille yllättävä rajoite: noin kolmannes isistä jätti vastaamatta kysymyksiin, joihin piti itse kirjoittaa vastaus. Asioiden havainnoiminen toisi tutkimusasetelmaan uuden ulottuvuuden, vaikka vanhempien töihinlähdön havainnoiminen ilman havainnoijan vaikutusta vuorovaikutuksen sisältöön ja toteutumiseen on haasteellista.

Perheenjäsenten siirräntäkokemuksia on alettu tutkia päiväkirja- ja puhe-
linavusteisesti (mm. Grzywacz ym., 2002; Hoogstra, 2005; Malinen, 2011; Rönkä, Malinen, Kinnunen, Tolvanen & Lämsä, 2010), ja näiden menetelmien vahvuutena on, että niissä otetaan huomioon perheen tunne-elämän päivittäiset ja viikoittaiset vaihtelut. Tässä tutkimuksessa vanhempien työn siirräntää kuvaaviksi hetkiksi valittiin vanhemman töihinlähtö ja kotiintulo. Perheissä voi olla kuitenkin myös muita tärkeitä hetkiä, joissa vanhempien työn siirräntä tulee esille.

Kolmantena tutkimuksen rajoitteena voidaan pitää sitä, että tämä tutkimus oli poikkileikkaustutkimus, jolloin aineistosta ei voida päätellä syyseuraussuhteita, vaikka äitien, isien ja lasten mallit sopivatkin aineistoon hyvin. Kausaalisuuden päättelemiseksi tarvittaisiin pitkittäistutkimuksia (esim. Harold ym., 2004), perheen vuorovaikutuksen, lapsen kokeman emotionaalisen turvallisuuden ja lasten internaalisten ja eksernaalisten oireiden yhteyksistä, sillä näitä tutkimuksia on hyvin vähän.

Neljäs tutkimuksen rajoite liittyy joihinkin tutkimuksessa käytettyihin menetelmiin. Tässä tutkimuksessa käytettyjen mittarien valintaperusteet on esitetty tarkemmin Arviointimenetelmät-luvussa, mutta tutkimustulosten analyysin jälkeen jäin miettimään, olisiko ohjaavaa kasvatusta ollut hyvä tutkia jollakin valmiilla mittarilla, vaikka en tähän tarkoitukseen soveltuva psykometristä mittaria löytänytkään. On kuitenkin syytä muistaa, että kaikkia tässä tutkimuksessa käytettyjä ohjaavan kasvatuksen osioita on käytetty aikaisemmissa tutkimuksissa ja käytetty mittari sopi hyvin aineistoon. Vanhemmuusmittarin teoreettisesti oletettujen kolmen faktorin (rajat, läheisyys, huolenpito) osioiden sisäistä luotettavuutta ilmaisevat Cronbachin alfat jäivät kuitenkin varsinkin lasten ja äitien arvioissa alhaisiksi, mikä antaa aihetta kritisoida käytettyä menetelmää. Mittareiden analyysien tuloksena faktoreiden pistemäärät tiivistettiin muuttujiksi ja tällä faktoripisteiden käytöllä tavoiteltiin muun muassa summamuuttujaa korkeampaa reliabiliteettia (Metsämuuronen, 2006).

Tässä tutkimuksessa lasten psyykkistä itsesäätelyä koskevien vastausten luokittelu Pulkkinen (1994) mallia apuna käyttäen neljään luokkaan ei mahdollistanut niiden liittämistä malliin, tutkimusjoukon pienuuden vuoksi. Yksilön psyykkisen itsesäätelyn on kuitenkin toistuvasti todettu olevan yhteydessä hänen internaalisiin ja eksternaalisiin oireisiinsa (esim. Eisenberg ym., 2010; Else-Quest ym., 2006), joten psyykkisen itsesäätelyn liittäminen malliin olisi ollut

hyvä lisä tutkimukseen. Emotionaalisen itsesäätelyn kartoittamiseen on olemassa välimatka-asteikollinen testi (Novak & Clayton, 2001), joka on kuitenkin tarkoitettu nuorille. Tässä tutkimuksessa lapsen psyykkistä itsesäätelyä haluttiin tarkastella nimenomaan vanhempien työn siirräntään liittyvissä arjen vuorovaikutustilanteissa.

Tutkimuksessa olisi voitu ottaa vielä nykyistä paremmin huomioon ekologisen mallin mukaisesti erilaiset perheiden kontekstit, vaikka ekologisen mallin oletusten huomioon ottaminen on tämän tutkimuksen vahvuuskin. Tässä tutkimuksessa perheitä olisi voinut analysoida esimerkiksi sen mukaan, onko perheessä alakouluikäisen lapsen lisäksi alle kouluikäisiä, sillä pienten lasten vanhemmillä on todettu enemmän stressiä kuin kouluikäisten lasten vanhemmillä (mm. Malinen ym., 2005). Myös uusperheen ja yksinhuoltajaperheen perhedynamiikka on hieman erilainen verrattuna perheisiin, joissa on kaksi biologista vanhempaa, ainakin silloin, kun perheeseen kuuluvat lapset vaihtavat viikonloppuisin asuinpaikkaansa. Tässä tutkimuksessa otoskoko ja muuttujien runsas määrä asettivat kuitenkin rajoitteita sille, mitä voi ja kannattaa tutkia. On myös huomattava, että missä tahansa perheessä toisen vanhemman jatkuva viikoittainen poissaolo työn vuoksi vaikuttaa sekin perhedynamiikkaan. Perhekontekstien monimuotoisuus asettaakin monia haasteita perhetutkimukselle.

Joidenkin tutkijoiden (Vondra ym., 2005) mukaan vanhemman persoonallisuus ja sopeutumiskyky ovat vanhemmuuden keskeisimpiä determinantteja, jotka vaikuttavat hoidon sensitiivisyyteen sekä vanhemman kykyyn ottaa lapsen näkökulma huomioon. Vaikka persoonallisuustekijät eivät yksin selitä mitään (Grzywach & Marks, 2000), olisi hyvä selvittää lapsen, äidin ja isän persoonallisuuspiirteiden yhteyksiä siirräntämallin eri tekijöihin saman perheen sisällä. Persoonallisuudenpiirteistä on tutkittu eniten neuroottisuuden ja ekstraversioon, mutta myös avoimuuden yhteyttä vanhemmuuteen (esim. Metsäpelto & Pulkkinen, 2003; Vondra ym., 2005). Neuroottisuuden on todettu toistuvasti olevan yhteydessä autoritaariseen vanhemmuuteen ja runsaaseen negatiiviseen työn siirräntään (Grzywach & Marks, 2000). Vanhemman ekstraversiolla puolestaan on todettu olevan myönteinen yhteys ohjaavan kasvatukseen (Grzywach & Marks, 2000; Metsäpelto & Pulkkinen, 2003) sekä vähäisempään negatiiviseen työn siirräntään (Grzywach & Marks, 2000). Tutkimuksissa on käsitelty toisinaan myös persoonallisuuden A-tyyppisyyden (ilmenee muunmuassa saavutussuuntautuneisuutena, kilpailuhenkisyysnä, kärsimättömyytenä, aggressiivisuutena ja toimintojen nopeatempoisuutena,) yhteyttä stressiin ja vanhemmuuteen (esim. Feldt, Mäkikangas & Piitulainen, 2005; Forgays ym., 2001). Joka tapauksessa persoonallisuus voi vaikuttaa työn ja hyvinvoinnin kokemiseen joko muuntavana tai välittävänä tekijänä (Feldt, Mäkikangas & Kokko, 2005). Crouter ja Bumpus (2001) pitivät vanhemman persoonallisuuden ohella myös lasten persoonallisuuden huomioon ottamista tärkeänä. Tässä tutkimuksessa käsitelty emotionaalisen turvallisuuden malli pohjautuu kiintymyssuhdeteoriaan, ja jo senkin vuoksi tuntuisi luontevalta täydentää tätä tutkimusta vanhempien ja lapsen persoonallisuudenpiirteiden huomioon ottamisella.

Olisi tärkeää tutkia, millaiset vanhemmuuden aspektit ovat tärkeitä temperamentiltaan erilaisille lapsille (Day & Padilla-Walker, 2009).

Tämän kehityspsykologisen tutkimuksen tulokset puoltavat työpsykologisen tutkimuksen laajentamista niin, että koko perhe, myös lapset, otetaan huomioon. Osa työn piirteistä, kuten työtyytyväisyys ja uupumusasteinen väsymys, olivat suurimmaksi osaksi samansuuntaisesti yhteydessä sekä äitien että isien kokemaan työn siirräntään. Tässä tutkimuksessa havaittiin kuitenkin myös työn piirteitä, joilla oli eri yhteydet siirräntämalliin äideillä ja isillä (äideillä aikapaine ja työn autonomia ja isillä työstä saatu tuki). Myös isien ja äitien uupumusasteiseen väsymykseen yhteydessä olevat tekijät olivat erilaisia. Työpsykologisessa tutkimuksessa on otettu huomioon isien ja äitien näkemykset, mutta tämän tutkimuksen tulokset antavat viitteitä siitä, että isien ja äitien mielestä myös hyvä työpaikka saattaa olla erilainen, mikä tulisi ottaa persoonallisuustekijöiden ohella huomioon työyhteisön kehittämisessä. Jos halutaan kehittää aidosti perhemyönteisiä työpaikkoja, joudutaan pohtimaan myös isien ja äitien erilaisia tarpeita vanhempina. Tässä tutkimuksessa perehdyttiin tietoisesti vain positiivisen ja negatiivisen työn siirrännän tarkasteluun lapsen hyvinvoinnin kannalta, sillä keskeinen tutkittava asia oli siirrännän yhteys lapsen hyvinvointiin. On olemassa myös sekä positiivista että negatiivista siirräntää kodista työhön (esim. Grzywacz & Marks, 2000; Kinnunen ym., 2006; Stevens, Minnotte, Mannon & Kiger, 2007), ja nekin tulee ottaa huomioon työpsykologisessa tutkimuksessa, vaikka kodista työhön on todettu välittyvän vähemmän siirräntää kuin työstä kotiin. Jos halutaan tutkia työn ja perheen vuorovaikutusta työhyvinvoinnin kannalta, työn ja perheen keskinäiset vaikutukset kumpaankin suuntaan on syytä ottaa huomioon.

Tämä tutkimus vahvistaa, että työn positiivista ja negatiivista siirräntää perheeseen tulisi tutkia saman perheen perheenjäsenten kokemana ja vertaillen, että tiedettäisiin varmemmin työn ja perheen välisistä yhteyksistä myös lapsen kannalta. Oli mielenkiintoista huomata, että jos äitien puoliso oli vastannut kyselyyn, äidit kokivat olevansa parempia ohjaavan kasvatuksen rajojen pitämisessä ja kasvatuksen lämmön antamisessa ja he olivat myös tyytyväisempiä vanhemmuuteensa, kun heitä verrattiin äiteihin, joiden puoliso ei ollut vastannut kyselyyn. Molempien vanhempien kyselyyn vastaaminen edusti jotakin perheen yhteisyyttä tai puolisoitten välistä suhteen laatua, jolla oli yhteyksiä äitien ohjaavan kasvatuksen toteutuksen ja vanhemmuuteen tyytyväisyyden arvioihin. Tässä tutkimuksessa ei voitu tarkastella saman perheen äitien ja isien malleja yhdessä otoskoon rajoittavuuden ja mallin monien muuttujien vuoksi, mutta se olisi kuitenkin tärkeä näkökulma, sillä silloin voitaisiin tarkastella, millä tavalla isä ja äiti vaikuttavat toistensa käyttäytymiseen. On nimittäin havaittu, että kun perheen kasvatusilmapiiriä ja konflikteja käsiteltiin erillisinä (Galambos ym., 1995), äitien kasvatuksen hyväksyvyys pystyi osin eliminoimaan lasten ja isien välisen konfliktin.

Lasten näkemykset huomioon ottavaa työn ja perheen yhteensovittamisen tutkimusta on edelleen vähän, ja koska naisten ja miesten työssäkäynti on eri kulttuureissa erilaista, tarvitaan työn ja perheen yhteensovittamisen selvittämi-

seksi nimenomaan suomalaista tutkimusta, joka tehdään vielä eri-ikäisten lasten näkökulmasta. On todennäköistä, että leikki-ikäinen, kouluikäinen ja murrosikäinen kokevat vanhempien työhön liittyvät asiat osittain eri tavalla, ja he tarvitsevat myös erilaista vanhemmuutta. Lapsen liittyy myös monia muita ominaisuuksia, joita ei voitu tässä tutkimuksessa tarkastella, vaikka esimerkiksi lapsen sosiaalisten suhteiden tiedetään olevan yhteydessä lasten hyvinvointiin. Yksi mielenkiintoinen tutkimusaihe olisi lapsen turvallisuudentunteen yhteys hänen internaalisiin ja eksternaalisiin oireisiinsa, sillä niiden on aikaisemmissa tutkimuksissa todettu olevan vahvasti yhteydessä toisiinsa (Harold ym., 2004). Lapsen turvallisuudentunne olisi voinut olla ohjaavan kasvatuksen vaihtoehtoinen mallin osa, mutta tässä tutkimuksessa päätettiin pohtia siirrännän yhteyttä kasvatukseen, sillä turvallisuudentunteen tutkimiseen on olemassa vain vähän sopivia testejä. Toisaalta voidaan ajatella, että ohjaavan kasvatuksen pitäisi tuottaa turvallisuudentunnetta.

Eri perheenjäsenten sosiaaliset kontekstit ovat hyvin monimutkaiset. Tämän vuoksi olisi tärkeää tutkia työn ja perheen vuorovaikutusta monitieteellisen tutkimusasetelman avulla ja pitkittäistutkimuksena, jolloin voitaisiin todeta jotakin eri tekijöiden kausaalisuudesta. Tutkimuksessa olisi tärkeää ottaa huomioon työn yhteiskunnallinen ja sosiologinen merkitys, työnantajan näkökulma, työolosuhteet sekä niin lapsen kuin aikuisen kehityksellinen perspektiivi. Tällaisen tutkimuksen haasteena on kuitenkin yhteisen teorian luominen (Perry-Jenkins ym., 2000). Sameroff (2010) on esittänyt uuden kehityksellisen systeemi-teoreettisen mallin, jossa hän pyrki yhdistämään muun muassa neurobiologian, psykologian, sosiologian, taloustiedon ja antropologian. Sameroffin (2010) mallissa on keskeisenä ajatuksena se, että eri kehityksen alueet muuttavat ja kasvatavat kehittyessään toinen toistaan.

5.9 Johtopäätökset ja käytännön sovellukset

Tämän tutkimuksen perusteella on mahdollista esittää varovaisesti, että kasvatustyylin merkitystä lapsen oireiden selittämisessä on kenties korostettu liikaa, ellei ole otettu huomioon perheiden ja perheenjäsenten erilaisia konteksteja. Tässä tutkimuksessa sekä äitien, isien että lasten mielestä erityisesti työn negatiivinen siirranta selitti lasten oireita enemmän kuin lasten tai aikuisten kuvailema ohjaava kasvatusta, silloin kun tulosten tarkastelussa otettiin huomioon myös vanhempien työhön liittyvät tekijät. On myös huomattava, että kaikki perheenjäsenet olivat samaa mieltä vain negatiivisen työn siirrännän esiintymisestä ja sen yhteydestä lasten oireisiin. Kaikki perheenjäsenet arvioivat positiivisen työn siirrännän suuremmaksi kuin negatiivisen siirrännän. Tutkimustulos osoittaa, että negatiivinen työn -siirranta on uhka lapsen hyvinvoinnille, mihin voitaisiin yrittää vaikuttaa työpaikkojen perhemyönteisyyttä kehittämällä ja vanhemmuutta tukemalla.

Jos halutaan kehittää perhemyönteisempiä työpaikkoja, pitää vähentää työn negatiivista siirrantaa kotiin, sillä se oli ainoa työhön liittyvä asia, jonka

olemassaolosta eri perheenjäsenet olivat tässä tutkimuksessa samaa mieltä. Kun sekä äideillä että isillä työtyytyväisyys selitti heidän havaitsemaansa positiivista ja negatiivista työn -siirrääntää ja lisäksi uupumusasteinen väsymys selitti isien kokemaa positiivista ja negatiivista siirrääntää ja äitien kokemaa negatiivista siirrääntää, tuntuisi järkevältä pyrkiä nimenomaan työtyytyväisyyden lisäämiseen ja uupumuksen vähentämiseen.

Yksi mahdollisuus työn negatiivisen siirrääntän vähentämiseen voisi olla työn joustavuuden lisääminen, sillä työpaikan perhemyönteisyyden on todettu olevan miehillä lievästi ja naisilla voimakkaasti yhteydessä parempaan työtyytyväisyyteen (Kinnunen & Mauno, 2002; Malinen ym., 2005). Yhdysvaltalaisen laajan tutkimuksen mukaan (Hill, Hawkins, Ferris & Weitzman, 2004) työajan ja työntekopaikan joustavuus oli yhteydessä parempaan työn ja perheen tasapainoon senkin jälkeen, kun työtuntimäärä, taloustyömäärä, sukupuoli, perhemuoto ja ammatillinen status oli otettu huomioon. Työntekijän kokema työn joustavuus havaittiin hyödylliseksi sekä työntekijöille että työnantajalle: työtään joustavana pitävät työntekijät pystyivät työskentelemään pitempään kuin ne, joilla ei ollut joustomahdollisuutta. Toisessa tutkimuksessa (Grawich & Barber, 2010) todettiin, että työn joustavuuden lisäämisellä oli myönteinen yhteys vähäisempään työn negatiiviseen siirrääntään, työhön sitoutumiseen ja yleiseen tyytyväisyyteen elämää kohtaan. Sen sijaan jos työntekijä sai tukea työn ulkopuolelta, se vahvisti vain hänen yleistä elämäntyytyväisyyttään. Myös suomalaisissa tutkimuksissa (esim. Kinnunen & Mauno, 2002; Malinen ym., 2005) on todettu perhemyönteisen työpaikan ilmapiirin vähentävän työn ja perheen välisiä ristiriitoja ja lisäävän työntekijöiden myönteisiä työasenteita, kuten työtyytyväisyyttä. Malisen ja muiden (2005) tutkimuksessa naiset, jotka arvioivat työpaikkansa perhemyönteiseksi, raportoivat myös vähemmän perheestä työhön suuntautuvaa ristiriitaa. Vastaava ei toteutunut miesten arvioissa. Toisessakin tutkimuksessa (Major ym., 2002) todettiin, että työajan joustavuus vähensi työn häiritsevyyttä perheessä mutta ei kuitenkaan kompensoinut jatkuvia pitkiä työtunteja.

Työn ja perheen yhteensovittaminen ei ole vielä millään tavalla itsestään selvä osa työpaikkojen toimintakulttuuria, ja sen kehitystyö vaatii alkaakseen sen, että kaikki osapuolet pitävät sitä hyödyllisenä. Esimiehen ja perheenjäsenen ymmärrys toisiaan kohtaan on kuitenkin vielä usein vähäistä, eikä työn ja perheen yhteensovittamisesta voida esittää yhtä yleispätevää mallia (Lammi-Taskula ym., 2004; Salmi, 2004a; Rantanen & Kinnunen, 2005). Ihmisten arjessa työtä ja perhettä ei tulisi tarkastella joko-tai-asetelmasta, vaan monipuolisesti sekä-että-näkökulmasta, sillä tasapaino työn ja perheen välillä on ihmiselle usein voimavara (Salmi, 2004b). Kun aletaan kehittää työpaikan käytäntöjä, organisaatiokulttuurin tiedostamattomat käsitykset esimerkiksi hyvästä työntekijästä pulpahtavat kuitenkin usein pinnalle ja vaikeuttavat kehitystyötä. On myös todettu (Lammi-Taskula ym., 2004), että työn ja perheen yhteensovittaminen ei ole projektiluonteisena tuloksellista, vaan se vaatii pitkäjänteistä organisaatiotyötä.

On myös syytä kysyä, koskeeko perhemyönteisyys vain niin sanottuja naisten alojen työpaikkoja vai voitaisiinko perhemyönteisyys ulottaa osaksi ko-

ko yhteiskunnan hyvinvointikeskustelua. Perinteiset naisten ja miesten työt ovat osin erilaisia, mutta Schultheiss (2006) arvioi, että myös miesten ja naisten erilaiset elämäntavat muovaavat heidän työtään. Tämän vuoksi myös työn joustavuuden ja tuen toiveet ovat naisilla ja miehillä erilaiset. Työikäisten naisten ja miesten hyvinvoinnin on todettukin (Karvonen ym., 2006) rakentuvan hieman eri asioista. Tässä tutkimuksessa työpaikan tuen merkitys näytti yllättäen olevan tärkeä miesten siirräntämällin osa, vaikka asiaa tutkittiin vain muutamain osioin. Tuen yhteyttä isien ja äitien työtyytyväisyyteen ja siirräntään kokemiseen tulisi tutkia edelleen ja tuen merkitystä tulisi selvittää myös johtajakoulutuksessa (johtajuus on osa eksosysteemiä).

Vanhemmuuden tukemisessa tulisi ottaa huomioon tämän tutkimuksen tulos siitä, että vanhemmat eivät ole kovin tietoisia lastensa heidän työhönsä liittämistä huolista ja toiveista, vaikka eri perheenjäsenet olivat yksimielisiä työn negatiivisen siirräntään esiintymisestä perheessä. Vanhemmuuden tukemisessa voitaisiin keskittyä auttamaan vanhempia näkemään arjen työhön liittyvät vuorovaikutustilanteet, kuten vanhempien kotiintulon tuulikaappihetket, enemmän lapsen näkökulmasta. Vanhemmuuden tukemisessa olisi hyvä käsitellä myös tämän tutkimuksen mukaan vanhempien osin tiedostamaa lapsensa taipumusta peitellä tunteitaan.

Negatiivisuuden voiman lisäksi on syytä korostaa myös sitä, että lapsen tuntema positiivinen siirräntä vahvistaa hänen itsearvostustaan, vaikka vanhempien kokemus positiivisesta siirräntästä ei ollut merkittävä lasten oireiden kannalta. Lapsella on vanhempiensa työhön liittyviä huolia ja toiveita, mutta vanhemman ja lapsen näkemykset olivat aika harvoin yhtenevät. Tutkimustuloksia tarkasteltaessa joutuu miettimään, keskustelevatko vanhemmat lastensa kanssa heidän käsityksistään vanhempiensa työstä. Näistäkin asioista voi perheessä puhua ja lapselta voi kysyä, mitä mieltä he ovat vanhemman työnteosta. Vanhempi voi vain arvella lapsensa näkemyksiä, ellei hän kysy niistä lapselta itseltään. Kun vanhempi kyselee asioita lapseltaan, hän voi myös kuulla lapsen arvostavan työtään, mistä vanhemmalla ei välttämättä ole ollut aavistustakaan. Vanhemmat voivat myös kysyä lapseltaan, onko heillä turvaton olo ollessaan yksin kotona vai kuuluvatko he niihin lapsiin, jotka nauttivat yksinolosta. Vaikka vanhemman työ aiheuttaisi lapselle huolta, vanhemman keskustelevaläsnäolo tuo lapselle turvallisuutta. Vanhempien tapa olla vuorovaikutuksessa lastensa kanssa vaikuttaa lasten omaksumiin vuorovaikutusmalleihin ja heidän kehitykseensä. Oleellista lapsen suotuisan kehityksen kannalta on lapsille annettu malli vastavuoroisesta dialogista ja vanhempien kyky ottaa lastensa tarpeet huomioon ikätasoisesti (Salo, 2011). Tämä tutkimus vahvisti tämänhetkisen kotimaisen ja ulkomaisen tutkimuksen (esim. Galinsky, 2000; Innanen, 2001; Kyrönlampi-Kylmänen, 2007; Valkonen, 2007) näkemystä siitä, että lapset arvostavat kiireetöntä ja sopuisaa arkista perhe-elämää, jossa vanhempi on tarvittaessa saatavilla. Harold ja muut (2004) pitävät tärkeänä sitä, että tutkitaan arjessa vanhempien rakentavien ratkaisujen positiivisia vaikutuksia lapsen emotionaaliseen turvallisuuteen. Vanhempien rakentavien ratkaisujen kehittäminen alkaa siitä, että lapsilta kysytään heidän kokemuksistaan. Tässä tutkimuksessa

käytetty ja kehitetty tietokonesovellus lasten näkemysten kartoittamisessa olisi hyväksi avuksi, myös kliinisessä käytössä.

Bronfenbrennerin ekologisen teorian (1986) mukaisesti on tärkeää pohtia, mitkä perheeseen vaikuttavat ympäröivän kulttuurin asenteet ja sen tarjoamat toiminnat ja resurssit osaltaan muovaavat perheen kokemuksia. Kun tutkitaan perheen ja työn tasapainoa, pitäisi ottaa huomioon, miten kulttuuri (makrosysteemi) muovaa vanhempien sopeutumista työntekijän ja vanhemman rooleihin (Feldman, Masalda & Naham, 2001). Nyt isien on trendikästä hoitaa lapsiaan, ja he myös tekevät niin enemmän kuin aikaisemmin (Tilastokeskus, 2012; Miittinen & Rotkirch, 2012). On kuitenkin huomattavissa, etteivät isät pidä aina isyyvapaitaan eivätkä jää yleensä perhevapaille. Syyt perhevapaiden pitämättömyyteen voivat olla osin taloudellisia, ainakin silloin, kun perheen isä on parempipalkkaisessa työssä kuin perheen äiti. Perhevapaille jäämiselle on kuitenkin olemassa myös muita, ilmeisesti epämuodollisia kulttuuriin liittyviä esteitä. Nämä esteet voivat liittyä siihen, mitä merkityksiä eri rooleihin liitetään (millainen on hyvä vanhempi, työntekijä, puoliso), sillä ne vaikuttavat valintoihin (mm. Salmi, 2004a). On kuitenkin muistettava, etteivät roolit ole staattisia (Perry-Jenkins ym., 2000). Perheroolit ovat vähemmän strukturoituja kuin työroolit, joten perheroolit voisivat olla taipuisampia muiden roolien vaatimuksille (Grandley ym., 2005). Crouter ja McHale (2005) korostavat dyadien tutkimisen merkitystä, ja tässäkin tutkimuksessa eri dyadien (esimerkiksi äiti-lapsi, isä-lapsi, äiti-isä) näkemykset kasvatuksesta olivat osin hyvinkin erilaisia, mutta lasten oireilusta sen sijaan hyvin samanlaisia. Schultheissin (2006) mukaan pitäisikin tutkia isien ja äitien elämäntilanteita ja tilanteita ja selvittää, mitkä tekijät muovaavat tapoja, joilla yksilö rakentaa elämänsä ja työtään. Eri-ikäiset tarvitsevat erilaista vanhemmuutta, ja molemmat osapuolet muuttuvat (Grzywacz ym., 2002; Karraker & Coleman, 2005). Tämä tutkimus on vahvistanut näkemystä siitä, että perheissä on monia erilaisia, mutta yhtä tärkeitä näkemyksiä asioista ja että isien, äitien ja lasten näkemyksiä on syytä tutkia erikseen ja suhteessa toisiinsa. Perhetutkimuksen saralla on vielä paljon tutkimushaastetta siinä, millaiset työn ja perheen yhdistelmät tuottavat enemmän ongelmia kuin toiset.

Työn ja perheen yhteistoimintaa kuvattaessa on käytetty monenlaisia termejä, kuten yhteensovittamista ja tasapainottamista, jotka kuitenkin kuvaavat enemmän paikallaan pysyvää kuin dynaamista toimintaa. Onkin helppo yhtyä Galinskyn (2000) ehdottamaan ja Schultheissin (2006) selvityksessään käyttämään navigointi-termiin kuvattaessa työn ja perheen yhteistoimintaa. Navigoinnissa on keskeistä suunnan pitäminen ja joustava eteneminen tavoitteen suunnassa. Myös navigoinnissa voi joutua välillä pysähtymään ja tarkastelemaan tilannetta monesta näkökulmasta, kuten tässä yhteydessä työn ja perheen kannalta. On myös tärkeää tiedostaa, että työn ja perheen välillä on liikkeellä pitävä virta, vuorovaikutus.

Kukaan ei tiedä, millaisia tulevaisuuden vanhemmat ovat. Jotkut ovat puhuneet tulevaisuuden sukupolvesta, jolle olisi tyypillistä kyynisyys, itsenäisyys ja keskittyminen hetkeen sekä tietoisuus oman uran mahdollisuudesta. Emme

kuitenkaan tiedä varmasti, mikä on tulevien sukupolvien keskipiste, ura vai perhe (Galinsky, 2000). Suomalaisen tutkimuksen (Haavisto, 2010) mukaan nuoret arvostavat vanhempia sukupolvia enemmän vapaa-aikaa sekä pitävät mukavaa työyhteisöä, hyviä esimiehiä ja työn joustavuutta tärkeinä. Työn ja perheen yhteensovittamisen tärkeys korostuu siinä, että työvoimaa tarvitaan tulevaisuuden Suomessa kipeästi. Tämän varmistamiseksi tarvitaan hyvinvoivia perheitä ja niiden hyvinvoivia työssäkäyviä vanhempia ja hyvinvoivia lapsia, joiden näkemys työstä on toiveikas, kun he aikanaan tekevät omia uravalintojaan.

SUMMARY

When children and parents interact together, this does not happen in a vacuum; instead, both bring their day-to-day lives into such shared moments. Parents' work is one of the factors which have an effect on the moment when parents and children meet each other. It has often been thought that spillover from work to home is wholly negative. Nowadays, however, positive spillover has also been found. Earlier, it was considered self-evident that mothers' work, in particular, is harmful for children. Now it is known that the children feel better if their mother can do what she wants, whether to stay at home with her children or go to work. In the last decade, family research interest in working fathers has increased appreciably. The known, but minor, spillover from home to work, is not considered in this study, as the main focus is the social and emotional well-being of children, not parents' work-family balance.

Although we have become more interested in the opinions of children, we seldom ask children themselves. The thoughts and opinions of elementary school children, in particular, on spillover from work to home have been rarely studied, although this topic has occasionally been explored with toddlers or teenagers. In this study, elementary school-aged children were invited to express their opinions of spillover from their parents' work to home and the parenting style of their parents. The children also self-assessed their self-esteem and reported internal or external symptoms that they experienced. Many of the same questions were asked of mothers, fathers and children, and thus it was possible to compare answers between members of the same family. Intra-family comparison has been a very rare approach in family research generally.

The main aim of this study was to examine whether an authoritative parenting style mediates between parents' positive or negative spillover from work to home and the well-being of their children. Many aspects of parents' work (work satisfaction, work exhaustion, subjective and objective work pressure in time, work autonomy, the possibility to focus on work, and support at work) were investigated to find out which, if any, of these were related to spillover, to parenting and to child well-being. Children's social and emotional well-being was studied by self-reported internal and external symptoms and global self-esteem. A secondary objective of this study was to explain children's experience of having working parents. It was sought to determine what children's wishes and worries are, and what they regard as the good or bad sides of having working parents. A third aim was to examine how children regulate their emotional security, feelings and behavior in everyday situations when their parents are, for example, tired on their return home from work or when parents go off to work, leaving their children at home. The differences between girls and boys, mothers and fathers, and children and parents were considered in this study.

The study group comprised 223 nine- or ten-year-old elementary school children (108 girls and 115 boys) and their 336 parents (185 mothers and 151 fathers). The children were examined in their schools and the five-point scale

Likert scale items were administered to them mainly by computer (a specially made computer-based program). The children were also interviewed and they completed texts in speech bubbles in pictures dealing with everyday life, such as parents going off to work or parents coming home from work. Mothers' and fathers' opinions were collected through questionnaires. The quantitative data were mainly analyzed by using structural equation modeling (SEM).

Contrary to expectations, an authoritative parenting style did not mediate the relationship between spillover from parents' work to home and the social and emotional well-being of the children, either in the answers of the children or in the answers of their parents. Instead the study found a strong connection between negative spillover from work to home and child-reported internal and external symptoms in both the children's and their mothers' and fathers' answers. The analysis of the mothers' and fathers' answers revealed that negative spillover from work to home was also connected to their parenting satisfaction and through this to children's external symptoms and, in the case of fathers, also to children's internal symptoms. It can be concluded that the mood their parents come home from work in is more important to children than how their parents rear them during the evening as a whole. In the children's opinion, negative spillover from parents' work mostly took the form of tiredness, preventing them playing with the child. The fathers also tended to withdraw from their children.

Positive spillover from work to home had stronger effects on the children than it did on their parents. Children also reported more positive spillover than their parents did. It is noteworthy that both the children and their mothers and fathers experienced more positive than negative spillover. Positively experienced spillover from parents' work accounted for the positive global self-esteem of the children. It is important to remember that the positive global self-esteem of children was also strongly negatively associated with the children's internal and external symptoms, and thus positive spillover had marked effects on the children's well-being. There were only few differences between boys and girls in this study. One of these was in self-esteem: the global self-esteem of boys was higher than that of girls, as has also been found in several other studies. Boys also reported more positive spillover from their parents' work to home than girls.

Positively experienced spillover from parents' work also explained child-reported authoritative parenting, which, however, had no relationship with child well-being. Almost no associations were found between positive spillover and parent-reported children's well-being in the parents' models.

Work exhaustion and work satisfaction explained the interference of work with family in both the mothers' and fathers' answers. In the mother's answers work autonomy and time pressures of work also accounted for the spillover from work to home. Interestingly, support at work was a significantly important factor only in the fathers' model. It was not associated with work-family interference; instead, it accounted directly for fathers' parenting style and the well-being of their children. When the factors of parents' work were included in

the children's model only mothers' work exhaustion accounted for the parenting experiences of children. Interestingly, the more exhausted mothers reported being, the more authoritative children assessed their mothers' parenting to be. It should be borne in mind, that neither child-reported parenting style nor parent-reported parenting style had a direct relationship with child well-being in this study.

In short, while parents experienced in general more negative work-family interference than children, in this study fathers experienced less negative and less positive spillover from work to home than mothers. However there was a strong positive association between the spillover experiences of both children and fathers and mothers, when one of the parents expressed negative spillover from work to home. About every tenth child experienced rather strong negative spillover from their parents' work to home.

Although parents reported more negative spillover from work to home than their children, they believed that they practiced more authoritative parenting than their children reported experiencing. However, mothers' and children's opinions of mother's parenting were more alike than those of fathers and children. Fathers, compared to mothers, also gave lower ratings of their practice of authoritative parenting, and within the same family no association was found between the ratings of mothers and those of fathers. This suggests that mothers and fathers raise their children in largely different ways. Mothers were more satisfied with their parenting than fathers when the answers of the parents from the same family were compared.

It seems that while parents reported acting quite differently as parents, they gave very similar assessments of their child's internal and external disorders. When mothers and fathers saw internal or external symptoms in their child's behavior, the child himself or herself also reported this in his or her answers. There were no differences between boys and girls in internal or external disorders irrespective of whether the appraiser was the mother, father or child. When mothers' and fathers' answers were compared, it was observed that fathers saw external disorders more often in their child's behavior than mothers.

Half of the children wished for some changes in their parents' working arrangements, with more than fifty per cent of these answers indicating a desire for more time with their parents. Parents were asked in turn what they supposed their child would answer if he or she was asked if he or she wished for some changes in his mother's and father's working arrangements. Mothers assumed that their children would hope for more time with them, even more than their children actually reported. Children also wished that their parents' work would be somehow different (e.g. not so far away, different tasks to do) or that they would cope well at work and be good at their jobs. Compared to the previous wish for time these hopes were clearly more unusual. There was only one surprising difference between girls and boys when the work of parents was considered: boys wished for their mothers to be better paid. They were also boys who thought that money was the best thing about their mother's work. It must be pointed out that parents underrated their children's satisfaction with

their work, estimating that only five per cent of the children would be satisfied and would have no wishes for change. In fact, forty per cent of the children reported being satisfied with their parents' work and had no wishes for changes in it. It was also surprising that one-third of the fathers provided no answer to the open-ended question about their child's possible wishes for their work.

Children were also asked what worries they had about their parents' work. The children listed rather few worries about their parents' working life, but were more concerned about their father than their mother, girls especially.

The children were concerned about the physical safety of their parents' work (e.g. accidents at work or on the way to work) and about psychological effects of their work (e.g. work exhaustion, stress), the last-mentioned being raised particularly in connection with their mothers. In answering this question, the children reported anxiety about the lack of time they spent with their fathers. The children's and their parents' answers to the question on children's worries about their parents' work differed widely. Moreover, the fact that their children had worries about their parents' work, came as a surprise to their parents, as they were unable to state what these worries might be. For example, only a third of parents correctly predicted that their child had a worry about their work.

The children mainly thought that their parents were happy in their work, and that their parents worked quite appropriately, given the time they spent at work. Parents were also asked to predict their child's answers to these questions. A mother predicted a more negative and a father a more positive rating than their child in fact gave.

Parents and children's responses differed widely when both were asked what the child did when they came home tired from work. The children often reported that they felt somehow reserved and did not dare to express all their feelings in that situation. Mothers tended to see their child as acting rather aggressively, whereas fathers and children gave similar answers. It is, of course, possible that children do not react in the same way to a tired mother who has just returned from work as to a tired father. Nevertheless, in this particular context, the child and his or her mother or father interpreted the child's behavior very differently.

Children reported often having negative feelings when their parents left for work. These feelings were stronger when their mother left for work than when their father left for work. However about twenty per cent of the children thought that it was normal that their parent/s went to work and that this evoked almost no particular feelings. It's important to notice that the minority, about ten per cent of the children, reported positive feelings when their parents left for work. These children enjoyed being alone at home without younger sisters or brothers, as then they could do what they wanted. It should be remembered that children think very individually and that children in the same family may experience having working parents very differently. Consequently, it is important to ask the children themselves.

The main contribution of this study is that it underlines the importance of approaching work-family interaction also from the point of view of children, and not only from the point of view of mothers and fathers. The results also showed that it is important to elicit the views of both mothers and fathers, as they experience work-family interaction somewhat differently. It is also useful to find out how members of the same family experience the same ordinary events in family life. These things need to be kept in mind in efforts to support parenting or render working places more suitable for family-life. Parents' satisfaction with their parenting seems to be an even more important factor than parenting style for the well-being of children. This in turn indicates that research on ways of helping parents to feel positively about their parenting abilities is warranted.

Secondly, it is important to remember that it is not parenting style alone that matters for a child's social and emotional well-being, but also the particular context of family life. In this study, the context of interest was parents' work and its spillover to the home domain. It is possible that emotional spillover at precisely the moment the parent returns home has been underestimated in relation to the emotional security of children. In this study negative spillover from work to home directly explained children's self-reported as well as parent-reported internal and external disorders. It should also be remembered that positive spillover from work to home also influences the child's social and emotional well-being, especially global self-esteem.

However the findings of this study need to be interpreted in the light of several caveats. First, this study has the methodological limitations of cross-sectional research, which cannot determine causal relationships. Second, only self-report data were used. Third, other factors, such as personality, may also contribute to children's and parents' outcomes. Although the sample was reasonably representative of the population of this age in Finland, the parents in this study were slightly more educated than average and worked longer hours. The reliability of the measurement of authoritative parenting can also be questioned. However, all the items were taken from other studies. This study also has its strengths: positive spillover was considered and answers from members of the same family were compared. The work-family interference experienced by nine- to ten-year-old children has also been very rarely studied.

Many important and interesting subjects, as already mentioned, remain for further study, if we wish to enhance mutual understanding between working life and family life with the aim of to improving work-family fit and parenting. This is a topical issue, as Finland, in common with other countries, in the future will have even greater need of a contented and motivated labor force.

LÄHTEET

- Abramovitch, R. & Johnson, L. C. (1992). Children's perceptions of parental work. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 24, 319–332.
- Achenbach, T. M. (1991). *Manual for the Child Behavior Checklist/4–18 and 1991 Profile*. University of Vermont, Department of Psychiatry. USA, Burlington.
- Ahonen, T. (2011). Esipuhe: Kuka meitä säätelee? Teoksessa T. Aro & M.-L. Laakso (toim.), *Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen*. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti, 6–9.
- Ahonen, T. & Pulkkinen L. (2006). Keskilapsuus. Teoksessa J.-E. Nurmi, T. Ahonen, H. Lyytinen, P. Lyytinen, L. Pulkkinen & I. Ruoppila (toim.), *Ihmissen psykologinen kehitys*. Helsinki: WSOY, 70–123.
- Ala-Mursula, L., Vahtera, J., Kivimäki, M. & Pentti, J. (2002). Employee control over working times: Associations with subjective health and sickness absences. *Journal of Epidemiological Community Health*, 56, 272–278.
- Almeida, D. M. & Kessler, R. C. (1998). Everyday stressors and gender differences in daily distress. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 670–680.
- Almqvist, F., Kumpulainen, K., Ikäheimo, K., Linna, S.-L., Henttonen, I., Huikko, E., Tuompo-Johansson, E. Aronen, E. Puura, K., Piha, J., Tamminen, T., Räsänen, E. & Moilanen, I. (1999). Behavioral and emotion symptoms in 8-9-year-old children. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 8, 7–16.
- Aro, T. (2011a). Miten ymmärrämme itsesäätelyn? Teoksessa T. Aro & M.-L. Laakso (toim.), *Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen*. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti, 10–19.
- Aro, T. (2011b). Itsesäätelytaitojen kehitys ja biologinen perusta. Teoksessa T. Aro & M.-L. Laakso (toim.), *Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen*. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti, 20–41.
- Aunola, K. & Nurmi, J.-E. (2005). The role of parenting styles in children's problem behavior. *Child Development*, 76, 1144–1159.
- Bandura, A. (1969). Social learning theory of identificatory processes. Teoksessa D. A. Goslin (toim.), *Handbook of socialization theory and research*. Chicago: Rand McNally, 213–262.
- Bandura, A. (1997). Sosiaalis-kognitiivinen teoria. Teoksessa R. Vasta (toim.), *Kuusi teoriaa lapsen kehityksestä*. 2. versio. Suom. Anne Toppi. Kuopio: Kuopion yliopiston painatuskeskus, 13–82.
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, 67, 3296–3319.
- Barber, B. K. & Olsen, J. A. (1997). Socialization in context: Connection, regulation, and autonomy in the family, school, and neighborhood, and with peers. *Journal of Adolescent Research*, 12, 287–315.
- Barber, B. K., Olsen, J. A. & Shagle, S. (1994). Associations between parental psychological control and behavioral control and youth internalized and externalized behaviors. *Child Development*, 65, 1120–1136.

- Barling, J., Zacharatos, A. & Hepburn, G. (1999). Parents' job insecurity affects children's academic performance through cognitive difficulties. *Journal of Applied Psychology, 84*, 437–444.
- Barnett, R. C., Marshall, N. L., Raudenbush, S. W. & Brennan, R. T. (1993). Gender and the relationship between job experiences and psychological distress: A study of dual-earner couples. *Journal of Personality and Social Psychology, 64*, 794–806.
- Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I. & Vohs, K. J. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? *Psychological Science in the Public Interest, 4*, 1–44.
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development, 37*, 887–907.
- Boggs, S. R. & Eyberg, S. (1990). Interview techniques and establishing rapport. Teoksessa A. M. La Greca (toim.), *Through the eyes of the child. Obtaining self-report from children and adolescents*. Needham Heights, MA: Allyn and Bacon, 85–108.
- Bollen, K. A. & Long, J. S. (toim.) (1993). *Testing structural equation models*. Newbury Park, CA: Sage.
- Bolognini, M., Plancherel, B., Bettschart, W. & Halfon, O. (1996). Self-esteem and mental health in early adolescence: Development and gender differences. *Journal of Adolescence, 19*, 233–245.
- Brannen, J., Heptinstall, E. & Bhopal, K. (2000). *Connecting children. Care and family life in later childhood*. London: Routledge & Falmer.
- Braungart-Rieker, J., Courtney, S. & Garwood, M. M. (1999). Mother- and father-infant attachment: families in context. *Journal of Family Psychology, 13*, 535–553.
- Breakwell, G. M. (2000). Interviewing. Teoksessa G. M. Breakwell, S. Hammond & C. Fife-Schaw (toim.), *Research methods in psychology*. Second edition. London: Sage, 239–250.
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives. *Developmental Psychology, 22*, 723–742.
- Bumpus, M. F., Crouter, A. C. & McHale, S. M. (2006). Linkages between negative work-to family spillover and mothers' and fathers' knowledge of their young adolescents' daily lives. *Journal of Early Adolescence, 26*, 36–59.
- Chambers, C. T. & Johnston, C. (2002). Developmental differences in children's use of rating scales. *Journal of Pediatric Psychology, 27*, 27–36.
- Collins, W. A., Madsen, S. D. & Susman-Stillman, A. (2002). Parenting in middle childhood. Teoksessa M. H. Bornstein (toim.), *Handbook of parenting, vol. 1. Children and parenting*. Second edition. Mahwah, NJ: Erlbaum, 73–102.
- Conger, K. J., Conger, R. D. & Scaramella, L.V. (1997). Parents, siblings, psychological control, and adolescent adjustment. *Journal of Adolescent Research, 12*, 113–138.
- Costigan, C. L., Cox, M. J. & Cauce A. M. (2003). Work-parenting linkages among dual-earner couples at the transition to parenthood. *Journal of Family Psychology, 17*, 397–408.

- Creameens, J., Eiser, C. & Blades, M. (2007). Brief report: Assessing the impact of rating scale type, types of items, and age on the measurement of school-age children's self-reported quality of life. *Journal of Pediatric Psychology, 32*, 132–138.
- Crouter, A. C. (1984). Participative work as an influence on human development. *Journal of Applied Developmental Psychology, 5*, 71–90.
- Crouter, A. C. & Bumpus, M. F. (2001). Linking parents' work stress to children's and adolescents' psychological adjustment. *Current directions in psychological science, 10*, 156–159.
- Crouter, A. C., Bumpus, M. F., Head, M. & McHale, S. M. (2001). The implications of overwork and overload for the quality of men's family relationships. *Journal of Marriage and the Family, 63*, 404–416.
- Crouter, A. C., Bumpus, M. F., Maguire, M. C. & McHale, S. M. (1999). Linking parents' work pressure and adolescents' well-being: Insights into dynamics in dual-earner families. *Developmental Psychology, 35*, 1453–1461.
- Crouter, A. C. & McHale, S. M. (2005). The long arm of the job revisited: Parenting in dual-earned families. Teoksessa T. Luster & L. Okagi (toim.), *Parenting. An ecological perspective*. Second edition. Mahwah, NJ: Erlbaum, 275–296.
- Cummings, E. M. & Davies, P. T. (1995). The impact of parents on their children: An emotional security perspective. *Annals of Child Development, 10*, 167–208.
- Cummings, E. M. & Davies, P. (1996). Emotional security as a regulatory process in normal development and the development of psychopathology. *Development and Psychopathology, 8*, 123–139.
- Cummings, E. M., Davies, P. T. & Simpson, K. S. (1994). Marital conflict, gender, and children's appraisals and coping efficacy as mediators of child adjustment. *Journal of Family Psychology, 8*, 141–149.
- Cummings, E. M. & Wilson, A. (1999). Context of marital conflict and children's emotional security: Exploring the distinction between constructive and destructive conflict from the children's perspective. Teoksessa M. J. Cox & J. Brooks-Gunn (toim.), *Conflict and cohesion in families. Causes and Consequences*. Mahwah, NJ: Erlbaum, 105–129.
- Damon, W. & Hart, D. (1986). Stability and change in children's self-understanding. *Social Cognition, Special Issue: Developmental perspectives on social-cognitive theories, 4*, 102–118.
- Darling, N. & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin, 113*, 487–496.
- Davies, P. T. & Cummings, E. M. (1998). Exploring children's emotional security as a mediator of the link between marital relations and child adjustment. *Child Development, 69*, 124–139.
- Davis, K. D., Crouter, A. C. & McHale, S. M. (2006). Implications of shift work for parent-adolescent relationships in dual-earned families. *Family Relations, 55*, 450–460.

- Day, R. D. & Padilla-Walker, L. M. (2009). Mother and father connectedness and involvement during early adolescence. *Journal of Family Psychology, 23*, 900–904.
- Dodge, K. A., Pettit, G. S. & Bates, J. E. (1994). Socialization mediators of the relation between socioeconomic status and child conduct problems. *Child Development, 65*, 649–665.
- Eisenberg, N., Cumberland, A., Spinrad, T. L., Fabes, R. A., Shepard, S. A. Reiser, M., Murphy, B. C., Losoya, S. H. & Guthrie, I. K. (2001). The relations of regulation and emotionality to children's externalizing and internalizing problem behavior. *Child development, 72*, 1112–1134.
- Eisenberg, N., Spinrad, T. L. & Eggum, N. D. (2010). Emotion-related self-regulation and its relation to children's maladjustment. *Annual Review of Clinical Psychology, (6)*, 495–525.
- Elo, A.-L., Dallner, M., Gamberdale, F., Hottinen, V., Knardahl, S., Lindström, K., Skogstad, A. & Orhede, E. (2006). *QPS-Nordic-käsikirja. Pohjoismainen työn psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden yleiskysely*. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Else-Quest, N. M., Hyde, J. S., Goldsmith, H. H. & VanHulle, C. A. (2006). Gender differences in temperament: A meta-analysis. *Psychological Bulletin, 132*, 33–72.
- Eschenbeck, H., Kohlman, C.-W. & Lohaus, A. (2007). Gender differences in coping strategies in children and adolescents. *Journal of Individual Differences, 28*, 18–6.
- Fagan, J. & Press, J. (2008). Fathers influences on employed mothers' work-family balance. *Journal of Family Issues, 29*, 1136–1160.
- Farran, D. C. & Margolis, L. H. (1987). The family economic environment as a context for children's development. Teoksessa J. H. Lewko (toim.), *How children and adolescents view the world of work*. New Directions for Child Development, no 35. San Francisco: Jossey-Bass, 69–87.
- Feldman, R., Masalda, S. & Nadam, R. (2001). Cultural perspectives on work and family: Dual-earned Israeli-Jewish and Arab families at the transmission to parenthood. *Journal of Family Psychology, 15*, 492–509.
- Feldt, T., Mäkikangas, A. & Kokko, K. (2005). Työhyvinvoinnin yksilöllisyys. Teoksessa U. Kinnunen, T. Feldt & S. Mauno (toim.), *Työ leipälajina. Työhyvinvoinnin psykologiset perusteet*. Jyväskylä: PS-kustannus, 75–94.
- Feldt, T., Mäkikangas, A. & Piitulainen, S. (2005). Persoonallisuuden riski- ja suojaavat tekijät työhyvinvoinnin näkökulmasta. Teoksessa U. Kinnunen, T. Feldt & S. Mauno (toim.) *Työ leipälajina. Työhyvinvoinnin psykologiset perusteet*. Jyväskylä: PS-kustannus, 95–117.
- Flavell, J. H. (2000). Development of children's knowledge about the mental world. *International Journal of Behavioral Development, 24*, 15–23.
- Forgays, D. K., Ottaway, S. A., Guarino, A & D'Alessio, M. (2001). Parenting stress in employed and at-home mothers in Italy. *Journal of Family and Economic Issues, 22*, 327–351.

- Forsberg, H. (2003). Kriittisiä näkökulmia jäljittämässä. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.), *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 7–15.
- Fortner, M. R., Crouter, A. C. & McHale, S. M. (2004). Is parents' work involvement responsive to the quality of relationships with adolescent offspring? *Journal of Family Psychology*, 18, 530–538.
- Galambos, N. L., Barker, E. T. & Almeida, D. M. (2003). Parents do matter: Trajectories on change in externalizing and internalizing problems in early adolescence. *Child Development*, 74, 578–594.
- Galambos, N. L., Sears, H. A., Almeida, D. M. & Kolaric, G. C. (1995). Parents work overload and problem behavior in young adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 5, 201–223.
- Galambos, N. L. & Sears, H. A. (1998). Adolescents' perceptions of parents' work and adolescents' work values in two-earner families. *Journal of Early Adolescence*, 18, 397–420.
- Galinsky, E. (2000). *Ask the children. The breakthrough study that reveals how to succeed at work and parenting*. New York: Quill.
- Goldsteen, K. & Ross, C. E. (1989). Perceived burden of children. *Journal of Family Issues*, 10, 504–526.
- Goodman, R. (1997). The strengths and difficulties questionnaire: A research note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38, 581–586.
- Goodman, R., Meltzer, H. & Bailey, V. (1998). The strengths and difficulties questionnaire: A pilot study on the validity of the self-report version. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 7, 125–130.
- Grandley, A. A., Cordeiro, B. L. & Crouter, A. C. (2005). A longitudinal and multi-source test of the work-family conflict and job satisfaction relationship. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 78, 1–20.
- Grawitch, M. J. & Barber, L. K. (2010). Work flexibility or nonwork support? Theoretical and empirical distinctions for work-life initiatives. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, 62, 169–188.
- Greenhaus, J. H. & Powell, G. M. (2006). When work and family are allies: A theory of work-family enrichment. *The Academy of Management Review*, 31, 72–92.
- Grimm-Thomas, K. & Perry-Jenkins, M. (1994). All in a day's work: Job experiences, self-esteem, and fathering in working-class families. *Family Relations*, 43, 174–181.
- Grych, J. H. & Fincham, F. D. (1993). Children's appraisals of marital conflict: Initial investigations of the cognitive-contextual framework. *Child Development*, 64, 215–230.
- Grzywacz, J. G., Almeida, D. M. & McDonald, D. A. (2002). Work-family spillover and daily reports of work and family stress in the adult labor force. *Family Relations*, 51, 28–36.
- Grzywacz, J. G. & Bass, B. L. (2003). Work, family, and mental health: Testing different models of work-family fit. *Journal of Marriage and Family*, 65, 248–261.

- Grzywacz, J. G. & Marks, N. F. (2000). Reconceptualizing the work-family interface: an ecological perspective on the correlates of positive and negative spillover between work and family. *Journal of Occupational Health Psychology*, 5, 111–126.
- Haavisto, I. (2010). *Työelämäkulttuurin vallankumous. EVA:n arvo- ja asennetutkimus 2010*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hampel, P. & Petermann, F. (2005). Age and gender effects on coping in children and adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 34, 73–83.
- Han, W.-J. & Waldfogel, J. (2007). Parental work schedules, family process, and early adolescents' risky behaviour. *Children and Youth Services Review*, 29, 1249–1266.
- Hanson, G. C., Hammer, L. B. & Colton, C. L. (2006). Development and validation of a multidimensional scale of perceived work-family positive spillover. *Journal of Occupational Health Psychology*, 11, 249–265.
- Harold, G. T., Shelton, K. H., Goeke-Morey, M. C. & Cummings, M. E. (2004). Marital conflict, child emotional security about family relationships and child adjustment. *Social Development*, 13, 350–376.
- Harper, J. F. & Marshall, E. (1991). Adolescents' problems and their relationship to self-esteem. *Adolescence*, 16, 799–808.
- Harter, S. (1985). *Manual for the self-perception profile for children*. Denver: University of Denver.
- Harter, S. (2001). *The construction of the self. A developmental perspective*. New York: Guilford Press.
- Harvey, E. (1999). Short-term and long-term effects of parental employment on children of the National Longitudinal Survey of Youth. *Developmental Psychology*, 35, 445–459.
- Hattie, J. (1992). *Self-concept*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Hill, E. J., Hawkins, A. J., Ferris, M. & Weitzman, M. (2004). Finding an extra day a week: The positive influence of perceived job flexibility on work and family life balance. *Family Relations*, 1, 49–58.
- Hoogstra, L. (2005). The design of the 500 Family Study. Teoksessa B. Schneider & L. J. Waite (toim.), *Being together, working apart: Dual-career families and the work-life balance*. Cambridge: Cambridge University Press, 18–38.
- Hotulainen, R. (2003). *Does the cream always rise to the top? Correlations between pre-school academic giftedness and perceptions of self, academic performance and career goals, after nine years of Finnish comprehensive schooling*. Joensuu: Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja, 84.
- Hyde, J. S., Else-Quest, N. M., Goldsmith, H. H. & Biesanz, J. C. (2004). Children's temperament and behaviour problems predict their employed mothers' work functioning. *Child Development*, 75, 580–594.
- Illies, R., Schwind, K. M., Johnson, M. D., DeRue, D. S. & Ilgen, D. R. (2007). When can employees have a family life? The effects of daily workload and affect on work-family conflict and social behaviors at home. *Journal of Applied Psychology*, 92, 1368–1379.

- Innanen, M. (2001). *Isyys ja äitiys nuorten kertomana: Lukiolaisten tyttöjen ja poikien kirjoituksia*. Jyväskylä: LIKES, Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja, 130.
- Jallinoja, R. (2006). *Perheen vastaisuus. Familistista käännettä jäljittämässä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Joshi, P., Cappozoli, J. & Coyle, J. (1989). The Johns Hopkins Depression Scale: Normative data and validation in child psychiatry patients. *Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 29, 283–288.
- Juuti, P. (2006). *Organisaatiokäyttäytyminen*. Helsinki: Otava.
- Karraker, K. H. & Coleman, P. K. (2005). The effects of child characteristics on parenting. Teoksessa T. Luster & L. Okagaki (toim.), *Parenting. An ecological perspective*. Second edition. Mahwah, NJ: Erlbaum, 147–175.
- Karvonen, S., Lahelma, E. & Winter, T. (2006). Työikäisten terveys ja hyvinvointi 2000-luvun alussa. Teoksessa M. Kautto (toim.), *Suomalaisten hyvinvointi 2006*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 78–103.
- Katvala, S. (2001). *Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa*. Jyväskylä: Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research, 186.
- Katz, L. F., Wilson, B. & Gottman, J. M. (1999). Meta-emotional philosophy and family adjustment: Making an emotional connection. Teoksessa M. J. Cox & J. Brooks-Gunn (toim.), *Conflict and cohesion in families. Causes and Consequences*. Mahwah, NJ: Erlbaum, 131–165.
- Keinänen, P. (2009). Palkansaajien työajan muutokset ja työaikamuodot. Teoksessa A. Pärnänen & K.-M. Okkonen (toim.), *Työelämän suurten muutosten vuosikymmenet*. Helsinki: Tilastokeskus, 99–119.
- Kendler, K. S., Gardner, C. O. & Prescott, C. A. (1998). A population-based twin study of self-esteem and gender. *Psychological Medicine*, 28, 1403–1409.
- Kinnunen, U. & Feldt, T. (2005). Stressi työelämässä. Teoksessa U. Kinnunen, T. Feldt & S. Mauno (toim.), *Työ leipälajina. Työhyvinvoinnin psykologiset perusteet*. Jyväskylä: PS-kustannus, 13–37.
- Kinnunen, U., Feldt, T., Geurts, S. & Pulkkinen L. (2006). Types of work-family interface: Well-being correlates of negative and positive spillover between work and family. *Scandinavian Journal of Psychology*, 46, 149–162.
- Kinnunen, U., Feldt, T. & Mauno, S. (2005a). Työelämän muutossuunnat. Teoksessa U. Kinnunen, T. Feldt & S. Mauno (toim.), *Työ leipälajina. Työhyvinvoinnin psykologiset perusteet*. Jyväskylä: PS-kustannus, 7–10.
- Kinnunen, U. & Hättinen, M. (2005). Työuupumus ja jaksaminen työelämässä. Teoksessa U. Kinnunen, T. Feldt & S. Mauno (toim.), *Työ leipälajina. Työhyvinvoinnin psykologiset perusteet*. Jyväskylä: PS-kustannus, 38–74.
- Kinnunen, U., Koivunen, T. & Mauno, S. (1997). Työn ja perheen vuorovaikutus puolisoitten kokemana. *Psykologia*, 32, 105–115.
- Kinnunen, U., Malin, A. & Mäkikangas, A. (2005b). Puolisoiden parisuhde- ja työtyytyväisyyden yhteys psykologiseen oirehtimiseen vuoden aikavälillä. *Psykologia*, 40, 532–540.

- Kinnunen, U. & Mauno, S. (2002). Työ ja perhe-elämä lasten ja vanhempien näkökulmasta. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.), *Perhe ja vanhemmuus*. Jyväskylä: PS-kustannus, 99–118.
- Kinnunen, U., Sallinen, M. & Rönkä, A. (2001). Vanhempien työ ja vanhemmuus nuoren kokemana: yhteydet nuoren hyvinvointiin. *Psykologia* 36, 407–418.
- Kirmanen, T. (2000). *Lapsi ja pelko. Sosiaalipsykologinen tutkimus 5–6-vuotiaiden lasten peloista ja pelon hallinnasta*. Kuopio: Kuopion yliopiston julkaisuja E, yhteiskuntatieteet, 78.
- Kling, K. C., Hyde, J. S., Showers, C. J. & Buswell, B. N. (1999). Gender differences in self-esteem: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 125, 470–500.
- Koskelainen, M. (2008). *The Strengths and Difficulties Questionnaire among Finnish school-aged children and adolescents*. Väitöskirja. Turun yliopisto.
- Kovacs, M. & Devlin, B. (1998). Internalizing disorders in childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 39, 47–63.
- Kring, A. M. & Gordon, A. H. (1998). Sex differences in emotion: Expression, experience, and physiology. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 686–703.
- Kuivakangas, J. (2002). Kuuluuko ääni, löytyykö keinot? Lähtökohtia lasten pahoinvoinnin tarkasteluun. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.), *Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen*. Jyväskylä: PS-kustannus, 30–50.
- Kumpulainen, K. (2004). Häiriöiden esiintyvyys ja luokittelu. Teoksessa I. Moilanen, E. Räsänen, T. Tamminen, F. Almqvist, J. Piha & K. Kumpulainen (toim.), *Lasten- ja nuorisopsykiatria* (3. painos). Helsinki: Duodecim, 130–141.
- Kyrönlampi-Kylmänen, T. (2007). *Arki lapsen kokemana. Eksistentiaalifenomenologinen haastattelututkimus*. Rovaniemi: Acta Universitatis Lapponiensis, 111.
- Laakso, M.-L. (2011). Vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen merkitys lapsen itsesäätelyn kehityksessä. Teoksessa T. Aro & M.-L. Laakso (toim.), *Taape-rosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen*. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti, 20–41.
- Lahikainen, A. R., Kraav, I., Kirmanen, T. & Maijala, L. (1995). *Lasten turvattu muus Suomessa ja Virossa. 5–12-vuotiaiden lasten huolten ja pelkojen vertaileva tutkimus*. Kuopio: Kuopion yliopiston julkaisuja E, yhteiskuntatieteet, 25.
- Lammi-Taskula, J., Varsa, H., Yli-Pietilä, P., Karttunen, A., Kivimäki, R. & Salmi, M. (2004). Työn ja perheen yhteensovittamista yhdellätoista suomalaisella työpaikalla. Teoksessa M. Salmi & J. Lammi-Taskula (toim.), *Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea*. Helsinki: Stakes, 139–171.
- Landis, J. R. & Koch, G. G. (1977). The measurement of observer agreement for categorical data. *Biometrics*, 33, 159–174.
- Larson, R. W. & Almeida, D. M. (1999). Emotional transmission in the daily lives of families: A new paradigm for studying family process. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 5–20.

- Larson, R. W. & Richards, M. H. (1994). *Divergent realities: The emotional lives of mothers, fathers and adolescents*. New York: Basic Books.
- Lazarus, R. S. & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*, New York: Springer.
- Lehto, A.-M. (2009). Työelämän laadun kolme vuosikymmentä. Teoksessa A. Pärnänen & K.-M. Okkonen (toim.), *Työelämän suurten muutosten vuosikymmenet*. Helsinki: Tilastokeskus, 121-145.
- Leon, G. R., Kendall, P. C. & Garber, J. (1980). Depression in children: Parent, teacher, and child perspectives. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 8, 221-135.
- Maccoby, E. E. & Martin, J. A. (1983). Socializations on the context of the family: Parent-child interaction. Teoksessa P. H. Mussen & E. M. Hetherington (toim.), *Handbook of child psychology, Vol 4. Socialization, personality, and social development*. Fourth edition. New York: Wiley, 1-101.
- Major, V. S., Klein, K. J. & Ehrhart, M. G. (2002). Work time, work interference with family, and psychological distress. *Journal of Applied Psychology*, 87, 427-436.
- Malinen, K. (2011). *Parisuhde pikkulapsiperheessä*. Jyväskylä: Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research, 426.
- Malinen, K. Härmä, S., Sevón, E. & Kinnunen, U. (2005). *Miten meillä menee? Työssäkäyvien pienten lasten vanhempien kokemuksia perhe-elämästä ja työstä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston Perhetutkimuskeskuksen julkaisuja, 15.
- Mann, M., Hosman, C. M. H., Schaalma, H. P. & de Vries, N. K. (2004). Self-esteem in a broad-spectrum approach for mental health promotion. *Health Education Research*, 19, 357-372.
- Marsh, H. W. (1990). A multidimensional, hierarchical model of self-concept: theoretical and empirical justification. *Educational Psychology Review*, 2, 77-172.
- Matjasko, J. L. & Feldman, A. M. (2006). Bringing work home: the emotional experiences of mothers and fathers. *Journal of Family Psychology*, 20, 47-55.
- Mauno, S. & Kinnunen, U. (2005). Työn epävarmuus ja organisaatiomuutokset työhyvinvoinnin uhkina. Teoksessa U. Kinnunen, T. Feldt & S. Mauno (toim.) *Työ leipälajina. Työhyvinvoinnin psykologiset perusteet*. Jyväskylä: PS-kustannus, 167-199.
- Mauss, I. B., Bunge, S. A. & Gross, J. J. (2007). Automatic emotion regulation. *Social and Personality Psychology Compass*, 1, 146-167.
- Menaghan, E. G. & Parcel, T. L. (1995). Social sources of change in children's home environment: the effects of parental occupational experiences and family conditions. *Journal of Marriage and the Family*, 57, 69-84.
- Mental health: A state of well-being, 2011. [Viitattu 1.12.2012]. World Health Organization. Saatavana [www-muodossa:](http://www.who.int/features/factfiles/mental_health/en)
<URL: http://www.who.int/features/factfiles/mental_health/en>
- Metsämuuronen, J. (2006). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. Tutkijalaitos. 2. korjattu painos. Helsinki: International Methelp.

- Metsäpelto, R.-L. & Pulkkinen, L. (2003). Personality traits and parenting: Neuroticism, extraversion, and openness to experience as discriminative factors. *European Journal of Personality*, 17, 59–78.
- Miettinen, A. & Rotkirch, A. (2012). *Yhteistä aikaa etsimässä. Lapsiperheen ajankäyttö 2000-luvulla. Väestöliiton perhebarometri 2011*. Helsinki: Väestöliitto ry, Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E42/2012.
- Milkie, M. A., Kendig, S. M., Nomaguchi, K. M. & Denny, K. E. (2010). Time with children, children's well-being, and work-family balance among employed parents. *Journal of Marriage and Family*, 72, 1329–1343.
- Moilanen, I. (2004). Käytöshäiriöt. Teoksessa I. Moilanen, E. Räsänen, T. Tamminen, F. Almqvist, J. Piha & K. Kumpulainen (toim.), *Lasten- ja nuorisopsykiatria* (3. painos). Helsinki: Duodecim, 265–275.
- Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Myers, S. S. & Robinson, L. R. (2007). The role of the family context in the development of emotion regulation. *Social Development*, 16, 361–388.
- Nelson, J. A., O'Brien, M., Blankson, A. N., Calkins, S. D. & Keane, S. P. (2009). Family stress and parental responses to children's negative emotions: Test of the spillover, crossover, and compensatory hypotheses. *Journal of Family Psychology*, 23, 671–679.
- Nicolotti, L., El-Sheikh, M. & Whitson, S. M. (2003). Children's coping with marital conflict and their adjustment and physical health: Vulnerability and protective functions. *Journal of Family Psychology*, 17, 315–326.
- Nieminen, L. (2010). Lasten ja nuorten tutkimus: oikeudellinen tarkastelu. Teoksessa H. Lagström, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.), *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Helsinki: Yliopistopaino, 25–42.
- Novak, S. P. & Clayton, R. R. (2001). The influence of school environment and self-regulation on transitions between stages of cigarette smoking. A multilevel analysis. *Health Psychology*, 20, 196–207.
- Näsman, E. (2003). Employed or unemployed parents. A child perspective. Teoksessa A.-M. Jensen & L. McKee (toim.), *Children and the changing family. Between transformation and negotiation*. London: Routledge Falmer, 46–60.
- Näätänen, P., Aro, A., Matthiesen, S. B. & Salmela-Aro, K. (2003). *Bergen Burnout Indicator 15. BBI-15*. Helsinki: Edita.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2011a). *Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit. Tavotteena tietoon perustuva lapsipolitiikan johtaminen*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:3.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2011b). *Lasten ja nuorten osallistuminen päätöksentekoon Suomessa. Euroopan neuvoston politiikkatutkinta*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011: 27.
- Pautler, K. J. & Lewko, J. H. (1987). Children's and adolescents' views of the work world in times of economic uncertainty. Teoksessa J. H. Lewko (toim.), *How children and adolescents view the world of work*. New Directions for Child Development, no. 35. San Francisco: Jossey-Bass, 21–31.
- Perry-Jenkins, M., Repetti, R. L. & Crouter A. C. (2000). Work and family in the 1990s. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 981–998.

- Pettit, G. S., Laird, R. D., Dodge, K. A., Bates, J. E. & Criss, M. M. (2001). Antecedents and behavior-problem outcomes of parental monitoring and psychological control in early adolescence. *Child Development*, 72, 583–598.
- Piotrkowski, C. S. & Stark, E. (1987). Children and adolescents look at their parents' jobs. Teoksessa J. H. Lewko (toim.), *How children and adolescents view the world of work*. New Directions for Child Development, no. 35. San Francisco: Jossey-Bass, 3–19.
- Poikkeus, A.-M. (2011). Itsesäätely sosiaalisten taitojen ja suhteiden perustana. Teoksessa T. Aro & M.-L. Laakso (toim.), *Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen*. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti, 80–105.
- Prior, M., Smart, D., Sanson, A. & Oberklaid, F. (1993). Sex differences in psychological adjustment from infancy to 8 years. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 32, 291–304.
- Pulkkinen, L. (1994a). Emootio säätely kehityksessä. *Psykologia*, 29, 404–418.
- Pulkkinen, L. (1994b). Millaista lastenkasvatusta nykytutkimus suosittelee? Teoksessa J. Virkki (toim.), *Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 26–45.
- Pulkkinen, L. (2002). *Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Pärnänen, A. & Sutela, H. (2009). Tyypillisestä epätyypilliseen? Muutokset erilaisissa työsuhteissa neljänä vuosikymmenenä. Teoksessa A. Pärnänen & K.-M. Okkonen (toim.), *Työelämän suurten muutosten vuosikymmenet*. Helsinki: Tilastokeskus, 147–169.
- Rantanen, J. (2008). *Work-family interface and psychological well-being. A personality and longitudinal perspective*. Jyväskylä: Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research, 346.
- Rantanen, J. & Kinnunen, U. (2005). Työn ja perhe-elämän vuorovaikutus. Teoksessa U. Kinnunen, T. Feldt & S. Mauno (toim.), *Työ leipälajina. Työhyvinvoinnin psykologiset perusteet*. Jyväskylä: PS-kustannus, 229–264.
- Rebok, G., Riley, C., Forrest, B., Starfield, B., Green, J., Robertson, J. & Tambor, E. (2001). Elementary school-aged children's reports of their health: A cognitive interviewing study. *Quality of Life Research*, 10, 59–70.
- Repetti, R. L. (1989). Effects of daily workload on subsequent behaviour during marital interaction: The roles of social withdrawal and spouse support. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 651–659.
- Repetti, R. (1997). *The effects of daily job stress on parent behaviour with preadolescents*. Paper presented at the Biennial Meeting of the Society for Research in Child Development, Washington DC, April 3.–6.1997.
- Repetti, R. & Woods, J. (1997). Effects of daily stress at work on mothers interaction with preschoolers. *Journal of Family Psychology*, 11, 90–108.
- Riley, A. (2004). Evidence that school-age children can self-report on their health. *Ambulatory Pediatrics*, 4, 371–376.
- Ritala-Koskinen, A. (2001). *Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista*. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D, 38.

- Roberts, R. E. L. & Bengtson, V. L. (1996). Affective ties to parents in early adulthood and self-esteem across 20 years. *Social Psychology Quarterly*, 59, 96–106.
- Rosenberg, M., Schooler, C., Schoenbach, C. & Rosenberg, F. (1995). Global self-esteem and specific self-esteem: Different concepts, different outcomes. *American Sociological Review*, 60, 141–156.
- Rönkä, A. & Kinnunen, U. (2009). Kun työstä tulee vieras perheessä. Teoksessa R. Jallinoja (toim.), *Vieras perheessä*. Helsinki: Gaudeamus, 83–105.
- Rönkä, A., Kinnunen, U. & Sallinen, M. (2005). Lapset, vanhempien työ ja perheen arki. Teoksessa U. Kinnunen, T. Feldt & S. Mauno (toim.), *Työ leipälajina. Työhyvinvoinnin psykologiset perusteet*. Jyväskylä: PS-kustannus, 287–309.
- Rönkä, A., Malinen, K., Kinnunen, U., Tolvanen, A. & Lämsä, T. (2010). Capturing daily family dynamics via text messages: Development of the mobile diary. *Community, Work & Family*, 13, 5–21.
- Sallinen, M., Kinnunen, U. & Rönkä, A. (2004). Adolescents' experiences of parental employment and parenting: Connections to adolescents' well-being. *Journal of Adolescence* 27, 221–237.
- Salmi, M. (2004a). Työn ja perheen yhteensovittamisen kentät. Teoksessa M. Salmi & J. Lammi-Taskula (toim.), *Puhelin, mummo vai joustava työaika. Työn ja perheen yhdistämisen arkea*. Helsinki: Stakes, 1–9.
- Salmi, M. (2004b). Joko-tai vai sekä-että: Työn ja perheen suhde korkeakouluteuilla. Teoksessa M. Salmi & J. Lammi-Taskula (toim.), *Puhelin, mummo vai joustava työaika. Työn ja perheen yhdistämisen arkea*. Helsinki: Stakes, 113–128.
- Salo, S. (2011). Parisuhdeongelmat ja lasten psyykinen hyvinvointi: Kaksi tutkimusnäkökulmaa. Jyväskylä: Jyväskylä studies in Education, Psychology and Social Research, 419.
- Sameroff, A. (2010). A unified theory of development: A dialectic integration of nature and nurture. *Child Development*, 81, 6–22.
- Satorra, A. & Bentler, P. M. (1999). *A scaled difference chi-square test statistic for moment structure analysis*. Department of Statistic Papers. Department of Statistics. Los Angeles: UCLA.
- Schultheiss, D. E. P. (2006). The interface of work and family life. *Professional Psychology, Research and Practice*, 37, 334–341.
- Schultz, M. C., Cowan, P. A., Cowan, C. P. & Brennan, R. T. (2004). Coming home upset: Gender, marital satisfaction, and the daily spillover of work-day experience into couple interactions. *Journal of Family Psychology*, 18, 250–265.
- Sexton, H. R. (2005). Spending time at work and at home: What workers do, how they feel about it, and how these emotions affect family life. Teoksessa B. Schneider & L. J. Waite (toim.), *Being Together, Working Apart*. Cambridge: Cambridge University Press, 49–71.
- Solomon, C. R. & Serres, F. (1999). Effects of parental verbal aggression on children's self-esteem and school marks. *Child Abuse & Neglect*, 23, 339–351.

- Somersalo, H., Solantaus, T. & Almqvist, F. (1999). Four-year course of teacher-reported internalizing, externalizing and komorbid syndromes in preadolescent children. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 8, 89–97.
- Southerton, D. (2003). Squeezing time. Allocating practices, coordinating networks and scheduling society. *Time & Society*, 12, 5–25.
- Stevens, D. P., Minnotte, K. L., Mannon, S. E. & Kiger, G. (2007) Examining the neglected side of the work-family interface. *Journal of Family Issues*, 28, 242–262.
- Stone, W. L. & Lemanek, K. L. (1990). Developmental issues in children's self-reports. Teoksessa A. M. La Greca (toim.), *Through the eyes of the child. Obtaining self-report from children and adolescents*. Needham Heights, MA: Allyn and Bacon, 18–56.
- Strandell, H. (2010). Etnografinen kenttätyö: lasten kohtaamisen eettisiä ulottuvuuksia. Teoksessa H. Lagström, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.), *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Helsinki: Yliopistopaino, 92–112.
- Tilastokeskus, 2012. *Perheen ajankäyttötutkimus. Suomen virallinen tilasto (SVT)*. Verkkojulkaisu. [Viitattu 4.4.2012]. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavana [www-muodossa](http://www.muodossa) < URL: <http://www.stat.fi/til/akay/index.html>>
- Tirkkonen, A., Kokkonen, M. & Pulkkinen, L. (2004). Tunteiden säätelyn siirtyminen vanhemmilta lapsille lapsilähtöisen vanhemmuuden välityksellä. *Psykologia*, (1), 46–58.
- Turtiainen, P. (2001). *Miten kuulla lasta? Esimerkkinä päiväkotien ja koululaisten haastattelut*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2001:2.
- Valiente, C., Fabes, R. A., Eisenberg, N. & Spinrad, T. L. (2004). The relations of parental expressivity and support to children's coping with daily stress. *Journal of Family Psychology*, 18, 97–106.
- Valkonen, L. (2006). *Millainen on hyvä äiti tai isä? Viides- ja kuudeluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitykset*. Jyväskylä: Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research, 286.
- Vandewater, E. A. & Lansford, J. E. (2005). A family process model of problem behaviours in adolescents. *Journal of Marriage and Family*, 67, 100–109.
- van Laerhoven H., van der Zaag-Loonen, H. J. & Derkx, B. H. F. (2007). A comparison of Likert scale and visual analogues as response options in children's questionnaires. *Acta Paediatrica*, 93, 830–835.
- Vasikkaniemi, T. (2003). *Kolmasluokkalaisten käsitykset turvallisesta kodista*. Psykologian lisensiaatintutkimus. Jyväskylän yliopisto.
- Vehkalahti, K., Rutanen, N., Lagström, N. & Pösö, T. (2010). Kohti eettisesti kestävä lasten ja nuorten tutkimusta. Teoksessa H. Lagström, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.), *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Helsinki: Yliopistopaino, 10–23.
- Viera, A. J. & Garrett, J. M. (2005). Understanding interobserver agreement. The Kappa Statistic. *Family Medicine*, 37, 360–363.
- Vondra, J., Sysko, H. B. & Belsky, J. (2005). Developmental origins of parenting: Personality and relationship factors. Teoksessa T. Luster & L. Okagaki

- (toim.), *Parenting. An ecological perspective*. Second edition. Mahwah, NJ: Erlbaum, 35–71.
- Voydanoff, P. (2004a). The effects of work and community resources and demands on family integration. *Journal of Family and Economic Issues*, 25, 7–23.
- Voydanoff, P. (2004b). Work, community, and parenting resources and demands as predictors of adolescent problems and grades. *Journal of Adolescent Research*, 19, 155–173.
- Westland, J. C. (2010). Lower bounds on sample size in structural equation modelling. *Electronic Commerce Research and Applications*, 9, 476–487.
- Wierda-Boer, H. & Rönkä, A. (2004). I wished my mother enjoyed her work. Adolescents' perceptions of parents' work and their links to adolescent psychosocial well-being. *Young. Nordic Journal of Youth Research* 12, 317–335.
- Wigfield, A. & Eccles, J. S. (1994). Children's competence beliefs, achievement values, and general self-esteem. Change across elementary and middle school. *The Journal of Early Adolescence*, 14, 107–138.
- Williams, K. J. & Alliger, G. M. (1994). Role stressors, mood spillover, and perceptions of work-family conflict in employed parent. *Academy of Management Journal*, 37, 837–868.
- Zaff, J. F., Smith, D. C., Rogers, M. F., Leavitt, C. H., Halle, T. G. & Bornstein, M. H. (2003). Holistic well-being and developing child. Teoksessa M. H. Bornstein, L. Davidson, C. L. M. Keyes, K. A. Moore & The Center for Child Well-being (toim.), *Well-being. Positive development across the life course*. Mahwah, NJ: Erlbaum, 23–32.
- Zahn-Waxler, C., Klimes-Dougan, B. & Slaterry, M. J. (2000). Internalizing problems of childhood and adolescence. Prospects, pitfalls, and progress in understanding the development of anxiety and depression. *Development and Psychopathology*, 12, 443–466.
- Zoccolillo, M. (1992). Co-occurrence of conduct disorder and its outcomes with depressive and anxiety disorders: A review. *Journal of The American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 31, 547–556.
- Zoccolillo, M. (1993). Gender and the development of conduct disorder. *Development and Psychopathology*, 5, 65–78.

LIITETAULUKOT

LIITETAULUKKO 1 Työn subjektiivinen aikapaine -mittarin osioiden standardoidut lataukset ja korrelaatio äitien ja isien vastauksissa

Työn subjektiivinen aikapaine -mittarin osio	Standardoitu lataus
W_AIKAPAININE (ÄIDIT)	
THV11	0,902***
THV20	0,858***
THV25	0,698***
M_AIKAPAININE (ISÄT)	
THV11	0,823***
THV20	0,757***
THV25	0,560***
M_AIKAP WITH W_AIKAP	0,028

*** p < 0,001

Osiot:

- THV11 Minulla on liikaa töitä.
 THV20 Tuntuu, ettei minulla ole koskaan aikaa saada kaikkea vaadittavaa työtä tehtyä.
 THV25 Työni jakautuu epätasaisesti ja työt ruuhkautuvat.

LIITETAULUKKO 2 Itsenäisyys työssä -mittarin osioiden standardoidut lataukset ja korrelaatio äitien ja isien vastauksissa

Itsenäisyys työssä -mittarin osio	Standardoitu lataus
W_AUTONOMIA (ÄIDIT)	
THV3	0,620***
THV7	0,645***
THV12	0,862***
THV14	0,636***
THV18	0,836***
THV24	0,605***
M_AUTONOMIA (ISÄT)	
THV3	0,681***
THV7	0,412***
THV12	0,894***
THV14	0,696***
THV18	0,873***
THV24	0,666***
M_AUTON WITH W_AUTON	-0,002

*** p < 0,001

Osiot:

- THV3 Voin itse päättää, milloin pidän taukoja.
 THV7 Voin vaikuttaa työn kannalta tärkeisiin päätöksiin.
 THV12 Voin vaikuttaa työpäivieni pituuteen.
 THV14 Voin määrätä työtahtini.
 THV18 Voin vaikuttaa työpäiväni alkamis- ja päättymisajankohtaan.
 THV24 Voin vaikuttaa työmäärääni.

LIITETAULUKKO 3 Mahdollisuus keskittyä työhön -mittarin osioiden standardoidut lataukset ja korrelaatiot äitien ja isien vastauksissa

Mahdollisuus keskittyä työhön -mittarin osio	Standardoitu lataus
W_FOCUS (ÄIDIT)	
THV1	0,807***
THV15	-0,665***
THV21	-0,789***
M_FOCUS (ISÄT)	
THV1	0,669***
THV15	-0,506***
THV21	-0,646***
M_FOCUS WITH W_FOCUS	0,062
M_THV15 WITH M_THV21	0,561***

*** p < 0,001

Osiot:

THV1	Minun annetaan keskittyä työhöni.
THV15	Minun pitää tehdä liian montaa asiaa yhtä aikaa.
THV21	Minut keskeytetään työssäni.

LIITETAULUKKO 4 Uupumusasteinen väsymys -mittarin osioiden standardoidut lataukset ja korrelaatiot äitien ja isien vastauksissa

Uupumusasteinen väsymys -mittarin osio	Standardoitu lataus
W_BBI (ÄIDIT)	
THV5	0,787***
THV8	0,644***
THV16	0,710***
THV19	0,746***
THV23	0,765***
M_BBI (ISÄT)	
THV5	0,664***
THV8	0,621***
THV16	0,688***
THV19	0,726***
THV23	0,745***
M_BBI WITH W_BBI	0,089
M_THV19 WITH W_THV19	0,746**

** p < 0,01; *** p < 0,001

Osiot:

THV5	Tunnen hukkuvani työhön.
THV8	Nukun usein huonosti erilaisten työasioiden takia.
THV16	Ajattelen työasioita myös vapaa-aikanani.
THV19	Työn paine on aiheuttanut ongelmia läheisissä ihmissuhteissani.
THV23	Minulla on jatkuvasti huono omatunto, koska joudun työn vuoksi laiminlyömään läheisiäni.

LIITETAULUKKO 5 Positiivisen siirränän mittarin yhden ja kahden faktorin mallien standardoidut lataukset ja korrelaatiot lasten vastauksissa

Positiivisen siirränän mittarin osio	Kahden faktorin mallin standardoitu lataus	Yhden faktorin mallin standardoitu lataus
LIPOSI: Lapsen arvio isän toiminnan positiivisesta siirränästä		
TIEISA3	0,697***	0,697***
TIEISA6	0,754***	0,747***
TIEISA10	0,605***	0,603***
LAPOSI: Lapsen arvio äidin toiminnan positiivisesta siirränästä		
TIEAIT3	0,561***	0,555***
TIEAIT6	0,621***	0,613***
TIEAIT10	0,627***	0,621***
TIEISA10 WITH TIEAIT10	0,443***	0,428***
LIPOSI WITH LAPOSI	0,971***	

*** p < 0,001

Osiot:

TIEISA3/TIEAIT3

Isä/äiti kertoo mukavia asioita työstään sinun kuullen.

TIEISA6/TIEAIT6

Isä/äiti tulee mukavan työpäivän jälkeen kotiin hyväntuulisena ja se vaikuttaa koko perheen ilmapiiriin myönteisesti.

TIEISA10/TIEAIT10

Isä/äiti tuntee saavan työstään voimia ja energiaa perhe-elämään.

LIITETAULUKKO 6 Negatiivisen siirrän mittarin yhden ja kahden faktorin mallien standardoidut lataukset ja korrelaatiot lasten vastauksissa

Negatiivisen siirrän mittarin osio	Kahden faktorin mallin standardoitu lataus	Yhden faktorin mallin standardoitu lataus
LINEGA: Lapsen arvio isän työn negatiivisesta siirränästä		
TIEISA4	0,572***	0,575***
TIEISA9	0,821***	0,790***
TIEISA7	0,336***	0,321***
TIEISA5	0,535***	0,517***
LANEGA: Lapsen arvio äidin työn negatiivisesta siirränästä		
TIEAIT4	0,581***	0,571***
TIEAIT9	0,643***	0,614***
TIEAIT7	0,504***	0,478***
TIEAIT5	0,491***	0,484***
LINEGA WITH LANEGA	0,891***	
6 JÄÄNNÖSKORRELAATIOTA		
TIEAIT7 WITH		
TIEISA 7	0,390***	0,368***
TIEISA4	-0,286***	-0,293***
TIEAIT9	-0,242*	-0,191*
TIEAIT5 WITH		
TIEISA9	-0,325**	-0,375**
TIEISA5	0,288***	0,272***
TIEISA5 WITH		
TIEISA4	0,303***	0,311***

*p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001

Osiot:

TIEISA4/TIEAIT4 Isä/äiti on työn vuoksi niin väsynyt, ettei hän jaksakaan olla kanssasi.
TIEISA5/TIEAIT5 Isä/äiti on omilla ajatuksillaan raksaan työpäivän jälkeen.
TIEISA7/TIEAIT7 Isä/äiti kertoo ikäviä asioita työstään sinun kuullen.
TIEISA9/TIEAIT9 Isä/äiti on huonolla tuulella töiden jälkeen ja suuttuu sinulle helposti.

LIITETAULUKKO 7 Positiivisen ja negatiivisen siirrännän mittareiden standardoidut lataukset äitien, isien ja lasten vastauksissa

Siirräntämittari vanhemman osio/ lapsen osio	Standardoitu lataus äitien vastauksissa omasta toiminnastaan	Standardoitu lataus isien vastauksissa omasta toiminnastaan	Standardoitu lataus lasten vastauksissa äitiensä ja isiensä toiminnasta (muuttuja- kohtainen keskiarvo)
Negatiivinen siirräntä			
YHSO4/TIE4	0,705***	0,745***	0,738***
YHSO6/TIE9	0,632***	0,657***	0,765***
YHSO7/TIE5	0,411***	0,429***	0,612***
YHSO15/ -	0,640***	0,514***	1)
Positiivinen siirräntä			
YHSO2/TIE3	0,436***	0,442***	0,657***
YHSO12/TIE6	0,576***	0,500***	0,819***
YHSO18/TIE10	0,854***	0,806***	0,650***

1) Yksi negatiivisen siirrännän väittämä poistettiin lasten vastausten tarkastelusta, sillä se korreloi heidän vastauksissaan positiivisesti yhden positiivisen siirrännän väittämän kanssa ja lisäksi sen lataus faktorille oli heikko.

*** p < 0,001

Osiot:

YHSO2	Olet kertonut mukavia asioita työsti lapsesi kuullen.
YHSO4	Olet työsi vuoksi ollut niin väsynyt, ettet ole jaksanut tehdä erilaisia asioita lapsesi kanssa.
YHSO6	Olet ollut huonolla tuulella töiden jälkeen ja suuttunut helposti lapsellesi.
YHSO7	Olet kertonut ikäviä asioita työsti lapsen kuullen.
YHSO12	Olet tullut onnistuneen työpäivän jälkeen kotiin hyväntuulisena ja se on heijastunut myönteisesti myös kodin ilmapiiriin.
YHSO17	Työsi on kuormittanut sinua niin, että sinun on ollut vaikea saada tarpeelliset koti-työt tehtyä.
YHSO18	Työsi on antanut sinulle voimia perhe-elämään.
TIE3	TIEISA3 + TIEAIT3; Isä/äiti kertoo mukavia asioita työstään sinun kuullen.
TIE4	TIEISA4 + TIEAIT4; Isä/äiti on työn vuoksi niin väsynyt, ettei hän jaksa olla kanssasi.
TIE5	TIEISA5 + TIEAIT5; Isä/äiti on omassa ajatuksissaan raskaan työpäivän jälkeen.
TIE6	TIEISA6 + TIEAIT6; Isä/äiti tulee mukavan työpäivän jälkeen kotiin hyväntuulisena kotiin ja se vaikuttaa koko perheen ilmapiiriin myönteisesti.
TIE9	TIEISA9 + TIEAIT9; Isä/äiti on huonolla tuulella töiden jälkeen ja suuttuu sinulle helposti.
TIE10	TIEISA10 + TIEAIT10; Isä/äiti tuntuu saavan työstään voimia ja energiaa perhe-elämään.

LIITETAULUKKO 8 Vanhemmuus-mittarin faktoreiden standardoidut lataukset äitien, isien ja lasten vastauksissa

Vanhemmuus -mittarin faktori osiot van- hempien ja lasten vas- tauksissa	Standardoitu lataus äitien vastauksissa omasta toiminnastaan	Standardoitu lataus isien vastauksissa omasta toiminnastaan	Standardoitu lataus lasten vastauksissa äitiensä toiminnasta	Standardoitu lataus lasten vastauksissa isiensä toiminnasta
RAJAT				
Osio 7/23	0,755***	0,687***	0,805***	0,637***
Osio 12/26	0,704***	0,723***	0,587***	0,609***
Osio 18/18	0,691***	0,765***	0,584***	0,602***
HUOLENPITO				
Osio 8/20	0,516***	0,743***	0,419***	0,595***
Osio 15/25	0,663***	0,888***	0,709***	0,743***
Osio 17/15	0,582***	0,772***	0,688***	0,680***
LÄHEISYYS				
Osio 1/11	0,773***	0,842***	0,538***	0,719***
Osio 3/17	0,751***	0,807***	0,708***	0,755***
Osio 4/21	0,807***	0,792***	0,585***	0,715***
Osio 6/13	0,830***	0,710***	0,679***	0,750***
Osio 13/19	0,623***	0,676***	0,606***	0,632***

*** p < 0,001

Osiot:

RAJAT

Osio 7/23 Opetan lastani noudattamaan sovittuja sääntöjä perheessä; Äiti/isä opettaa sinua noudattamaan sovittuja sääntöjä perheessä.

Osio 12/26 Haluan tietää, kenen kanssa lapseni on vapaa-aikanaan; Äiti/isä haluaa tietää, kenen kanssa olet vapaa-aikasi.

Osio 18/18 Huolehdin siitä, ettei lapsi käytä liikaa tietokonetta; Äiti/isä valvoo, ettet käytä liikaa tietokonetta.

HUOLENPITO

Osio 8/20 Olen lapseni kanssa ja lasta varten, jos hän on sairas; Äiti/isä on kanssasi, jos olet sairas.

Osio 15/25 Huolehdin, että lapseni saa riittävästi unta ja lepoa; Äiti/isä huolehtii siitä, että saat riittävästi unta ja lepoa.

Osio 17/15 Huolehdin, että lapseni syö riittävästi ja oikeanlaista ruokaa; Äiti/isä huolehtii, että syöt riittävästi ja oikeanlaista ruokaa.

LÄHEISYYS

Osio 1/11 Lapseni voi tulla luokseni, jos hänellä on huolia tai hänellä on paha olla; Voit mennä äidin/isän luo, jos sinulla on huolia tai paha olla.

Osio 3/17 Järjestän aikaa lapseni kuuntelemiselle, jos hänellä on kerrottavaa; Äidillä/isällä on aikaa kuunnella, kun sinulla on kerrottavaa.

Osio 4/21 Olen kiinnostunut siitä, mitä lapselleni tapahtuu koulussa; Äiti/isä on kiinnostunut siitä, mitä sinulle tapahtuu koulussa.

Osio 6/13 Juttelen lapseni kanssa; Juttelen äidin/isän kanssa.

Osio 13/19 Puuhailen yhdessä lapseni kanssa; Puuhailen yhdessä äidin/isän kanssa.

LIITETAULUKKO 9 Ohjaavan kasvatuksen neljän faktorin mallin osasummien standardoidut lataukset äitien, isien ja lasten vastauksissa

Ohjaavan kasvatuksen faktorin osasumma	Standardoitu lataus äitien vastauksissa omasta toiminnastaan	Standardoitu lataus isien vastauksissa omasta toiminnastaan	Standardoitu lataus lasten vastauksissa äitiensä toiminnasta	Standardoitu lataus lasten vastauksissa isiensä toiminnasta
RAJA	0,713***	0,853***	0,710***	0,726***
LÄHEISYYS	0,699***	0,530***	0,767***	0,815***
HUOLENPITO	0,724***	0,836***	0,761***	0,790***

*** p < 0,001

LIITETAULUKKO 10 Lapsen itsearvostus-mittarin osioiden standardoidut lataukset ja korrelaatiot tyttöjen ja poikien itsearvioissa

Itsearvostus-mittarin osio	Standardoitu lataus
ITSEARVOSTUS (TYTÖT)	
Harter 1	0,884***
Harter 2	- 0,492***
Harter 3	- 0,590***
Harter 4	0,467***
Harter 5	- 0,257***
Harter6	0,732***
HARTER 5 WITH	
Harter 2	0,192*
Harter 3	0,124
ITSEARVOSTUS (POJAT)	
Harter1	0,724***
Harter 2	- 0,355***
Harter 3	- 0,492***
Harter4	0,702***
Harter 5	- 0,277**
Harter6	0,604***
HARTER 5 WITH	
Harter 2	0,337*
Harter 3	0,357***

* p < 0,05; *** p < 0,001

Osiot:

- Harter 1 Jotkut lapset ovat usein tyytymättömiä itseensä, mutta toiset lapset ovat aika tyytyväisiä itseensä.
- Harter 2 Jotkut lapset pitävät itsestään sellaisina kuin ovat, mutta toiset lapset toivoisivat usein olevansa toisenlaisia.
- Harter 3 Jotkut lapset ovat enimmäkseen tyytyväisiä itseensä, mutta toiset ovat harvoin tyytyväisiä itseensä.
- Harter 4 Jotkut lapset eivät pidä tavastaan elää elämäänsä, mutta toiset lapset pitävät elämäntavastaan.
- Harter 5 Jotkut lapset ovat erittäin tyytyväisiä ollessaan sitä, mitä ovat, mutta toiset lapset toivoisivat olevansa erilaisia.
- Harter 6 Jotkut lapset eivät ole tyytyväisiä tapaansa tehdä asioita, mutta toiset lapset ajattelevat, että heidän tapansa tehdä asioita on erinomainen.

LIITETAULUKKO 11 Internaalisuus- ja eksternaalisuus-mittarien osioiden standardoidut lataukset tyttöjen ja poikien itsearvioissa

Mittarin osio	Tyttöjen arvioiden standardoitu lataus	Poikien arvioiden standardoitu lataus
INTERNAALISUUS-MITTARI		
Osio2	0,640***	0,640***
Osio6	0,858***	0,858***
Osio8	0,485***	0,485***
Osio10	0,757***	0,757***
Osio14	0,698***	0,698***
EKSTERNAALISUUS-MITTARI		
Osio5	0,630***	0,630***
Osio7	0,699***	0,699***
Osio12	0,613***	0,613***
Osio13	0,674***	0,674***

*** p < 0,001

Osiot:

INTERNAALISUUS-MITTARI

- Osio2 Minulla on usein mahakipuja.
 Osio6 Minua itkettää usein.
 Osio8 Väsyn helposti.
 Osio10 Minua kiukuttaa usein.
 Osio14 Minua huolettavat monet asiat.

EKSTERNAALISUUS-MITTARI

- Osio5 Joudun usein hankaluuksiin muiden lasten kanssa.
 Osio7 Suutun ja menetän malttini usein.
 Osio12 Toiset ärsyttävät minua.
 Osio13 Tappelen usein.

LIITETAULUKKO 12 Internaalisuus-mittarin osioiden standardoidut lataukset ja korrelaatiot äitien ja isien vastauksissa

Mittarin osio	Äitien ja isien arvioien standardoitu lataus
W_INTERNAALISUUS-MITTARI (ÄIDIT)	
HV3	0,346**
HV8	0,698***
HV13	0,842***
HV16	0,544***
HV24	0,676***
M_INTERNAALISUUS-MITTARI (ISÄT)	
HV3	0,673***
HV8	0,673***
HV13	0,825***
HV16	0,518***
HV24	0,651***
M_INTER WITH W_INTER	0,548***
M_HV16 WITH W_HV16	0,641***
M_HV8 WITH W_HV8	0,521***

** p < 0,01; *** p < 0,001

Osiot:

HV3	Hän kärsii usein päänsärystä, vatsakivuista ja pahoinvoinnista.
HV8	Hän murehtii monia asioita.
HV13	Hän on usein onneton, mieli maassa ja itkuinen.
HV16	Hän jännittää uusia tilanteita. Hän kadottaa helposti itseluottamuksen.
HV24	Hän kärsii monista peloista ja on helposti pelästynä.

LIITETAULUKKO 13 Eksternaalisuus-mittarin osioiden standardoidut lataukset ja korrelaatiot äitien ja isien vastauksissa

Mittarin osio	Äitien ja isien arvioiden standardoitu lataus
W_EKSTERNAALISUUS-MITTARI (ÄIDIT)	
HV5	0,684 ***
HV7	-0,469 ***
HV12	0,823 ***
HV18	0,780 ***
HV22	0,811 ***
M_EKSTERNAALISUUS-MITTARI (ISÄT)	
HV5	0,638 ***
HV7	-0,425 ***
HV12	0,789 ***
HV18	0,740 ***
HV22	0,775 ***
M_EKSTERNAALISUUS WITH W_EKSTERNAALISUUS	0,680 ***

** p < 0,01; *** p < 0,001

Osiot:

HV5	Hän saattaa vihastua kovasti ja menettää usein malttinsa.
HV7	Hän tekee yleensä niin kuin häntä käsketään.
HV12	Hän tappelee usein. Hän saa muut tekemään, mitä haluaa.
HV18	Häntä syytetään usein valehtelemisestä ja petkuttamisesta.
HV22	Hän ottaa tavaroita, jotka eivät hänelle kuulu, joko kotoa, koulusta tai muualta.

LIITETAULUKKO 14 Lasten ja vanhempien näkemysten yhtenevyys positiivisesta ja negatiivisesta työn siirräntästä.

Vanhemman kysymys/Lapsen kysymys	Äidin vastaus			Lapsen vastaus			t-testi Wilcoxon Z	Korrelaatio Spearman r	Isän vastaus			Lapsen vastaus			t-testi Wilcoxon Z	Korrelaatio Spearman r
	ka	kh	M	ka	kh	M			ka	kh	M	ka	kh	M		
Positiivinen työn siirräntä																
Olet kertonut mukavia asioita työstäsi lapsesi kuullen. / Äiti/isiä kertoo mukavia asioita työstään sinun kuullen.	2,93	0,88	3	2,71	1,20	3	0,776	0,330 **	2,88	0,79	3	2,93	1,48	3	0,000 ***	0,288 *
Olet tullut onnistuneen työpäivän jälkeen kotiin hyväntuulisena, ja se on heijastunut myönteisesti myös kodin ilmapäiriin. / Äiti/isiä tulee mukavan työpäivän jälkeen kotiin hyväntuulisena, ja se vaikuttaa koko perheen ilmapäiriin myönteisesti.	3,20	0,64	3	3,30	1,41	4	0,000 ***	0,046	3,09	0,83	2	3,32	1,49	4	0,000 ***	0,128
Työsi on antanut sinulle voimia perhe-elämään. / Äiti/isiä tuntuu saavan työstään voimia ja energiaa perhe-elämään.	3,07	0,88	3	2,70	1,26	3	0,728	-0,027	2,92	0,79	3	2,96	1,42	3	0,000 ***	0,145
Negatiivinen työn siirräntä																
Olet kertonut ikäviä asioita työstäsi lapsen kuullen. / Äiti/isiä kertoo ikäviä asioita työstään sinun kuullen.	1,97	0,82	2	1,65	1,00	2	0,077	0,010	1,93	0,83	2	1,62	1,07	2	0,115	-0,034
Olet ollut huonolla tuulella töiden jälkeen ja suuttunut helposti lapsellesi. / Äiti/isiä on huonolla tuulella töiden jälkeen ja suuttuu sinulle helposti.	2,62	0,78	3	1,85	1,43	2	0,000 ***	0,158 *	2,43	0,87	2	1,79	1,16	2	0,000 ***	0,160
Olet vetäytynyt omiin oloihisi raskaan työpäivän jälkeen, kun olet tullut kotiin. / Äiti/isiä on omissa ajatuksissaan raskaan työpäivän jälkeen.	2,23	0,94	2	2,16	1,12	2	0,242	0,105	2,56	1,32	2	2,14	1,21	2	0,590	0,227 **
Olet ollut työsi vuoksi niin väsynyt, ette ole jaksanut tehdä erilaisia asioita lapsesi kanssa. / Äiti/isiä on työn vuoksi niin väsynyt, ettei hän jaksa olla kanssani.	2,84	0,84	3	2,23	1,22	2	0,000 ***	0,272 **	2,64	0,88	3	2,12	1,26	2	0,001 **	0,199

* p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001

LIITETAULUKKO 15 Lasten ja vanhempien näkemysten yhtenevyys ohjaavan kasvatuksen osa-alueiden (rajat, läheisyys, huolenpito) toteutumisesta arjen vuorovaikutustilanteissa

Ohjaavan kasvatuksen osa-alue Vanhemman kysymys/ lapsen kysymys	Äidin vastaus			Lapsen vastaus			Wil-coxon p	Spe-arman r	Isän vastaus			Lapsen vastaus			Wil-coxon p	Spe-arman r
	ka	kh	M	ka	kh	M			ka	kh	M	ka	kh	M		
RAJAT																
Opetan lastani noudattamaan sovittuja sääntöjä perheessä. / <i>Äiti/isä opettaa sinua noudattamaan sovittuja sääntöjä perheessä.</i>	4,38	0,62	4	4,30	0,93	5	0,370	0,089	4,19	0,60	4	3,98	1,08	4	0,133	0,054
Haluan tietää, kenen kanssa lapseni on vapaa-aikana. / <i>Äiti/isä haluaa tietää, kenen kanssa olet vapaa-aikanasi.</i>	4,77	0,42	5	3,96	1,00	4	0,000***	0,030	4,29	0,74	4	3,61	1,21	4	0,000***	0,144
Huolehdin siitä, ettei lapsi käytä liikaa tietokonetta. / <i>Äiti/isä valvoo, ettei käytä liikaa tietokonetta.</i>	4,34	0,72	4	3,91	1,29	4	0,006**	0,189*	3,89	0,92	4	3,61	1,39	4	0,559	0,223**
LÄHEISYYS																
Lapseni voi tulla luokseni, jos hänellä on huolia tai hänellä on paha olla. / <i>Voit mennä äidin/isän luo, jos sinulla on huolia tai paha olla.</i>	4,77	0,45	5	4,19	1,03	5	0,00***	0,013	4,44	0,72	5	3,93	0,93	4	0,000***	0,137
Järjestän aikaa lapseni kuuntelemiselle, jos hänellä on kerrottavaa. / <i>Äidillä/isällä on aikaa kuunnella, kun sinulla on kerrottavaa.</i>	4,42	0,61	4	4,06	0,90	4	0,000***	0,105	4,30	3,45	4	3,87	1,01	4	0,247	0,067
Olen kiinnostunut siitä, mitä lapselleni tapahtuu koulussa. / <i>Äiti/isä on kiinnostunut siitä, mitä sinulle tapahtuu koulussa.</i>	4,68	0,51	5	4,21	0,86	4	0,000***	.0,213**	4,44	2,55	4	3,72	1,14	4	0,000***	0,150
Juttelen lapseni kanssa. / <i>Juttelet äidin/isän kanssa.</i>	4,42	0,56	4	4,30	0,83	4	0,372	0,060	4,01	0,72	4	3,94	1,00	4	0,909	0,121
Puuhailen yhdessä lapseni kanssa. / <i>Puuhaillet yhdessä äidin/isän kanssa.</i>	3,57	0,63	4	3,55	0,93	4	0,610	0,169*	3,79	2,60	4	3,59	1,09	4	0,521	0,113
Minulla tulee riitaa lapseni kanssa. / <i>Äidin/isän kanssa tulee riitaa.</i>	2,84	0,78	3	2,27	0,95	2	0,000***	0,133	2,65	0,74	3	2,19	1,02	2	0,000***	0,074

* p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001

(jatkuu)

LIITETAULUKKO 15 (jatkuu)

Ohjaavan kasvatuksen osa-alue Vanhemman kysymys/ lapsen kysymys	Äidin vastaus			Lapsen vastaus			Wil- coxon p	Spe- arman r	Isän vastaus			Lapsen vastaus			Wil- coxon p	Spe- arman r
	ka	kh	M	ka	kh	M			ka	kh	M	ka	kh	M		
HUOLENPITO Olen lapseni kanssa ja lasta varten, jos hän on sairas. / <i>Äiti/isä on kanssasi, jos olet sairas.</i>	4,30	0,77	4	4,08	1,00	4	0,011*	0,272**	3,73	0,87	4	3,41	1,25	3	0,044*	0,144
Huolehdin, että lapseni saa riittävästi unta ja lepoa. / <i>Äiti/isä huolehtii, että saat riittävästi unta ja lepoa.</i>	4,63	0,52	5	4,35	0,85	5	0,000***	0,029	4,11	0,69	4	4,01	1,03	4	0,747	0,036
Huolehdin, että lapseni syö riittävästi ja oikeanlaista ruokaa. / <i>Äiti/isä huolehtii, että syöt riittävästi ja oikeanlaista ruokaa.</i>	4,29	0,63	4	4,25	0,90	4	0,780	0,056	3,74	0,69	4	3,91	1,15	4	0,015*	0,137

* p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001